

Unitats temàtiques Educació Secundària

CENTRE D'ESTUDIS
DE L'HOSPITALET

Autors i autores

Joan Camós, professor de Secundària
Marcel Poblet, professor de Secundària
Joan A. Roig, IES Bellvitge
Josep del Rosario, IES Torras i Bages
Anna Santacana, IES Margarida Xirgu
Ma Eugenia Vázquez, IES Mercè Rodoreda
Joan Camós, CEL'H
Marcel Poblet, CEL'H
Montserrat Tafanell, CEIP Canigó
Jaume Caselles, CEIP La Marina
Montserrat Alay
Assumpta Manzaneres, CEL'H
Montserrat Solanes, CEL'H
Mercè Artigas, CEL'H
Rosa Guinart, CEL'H
Montserrat Perelló, CEL'H
Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Offset Color, SL
DBL-11.935-98
84-922206-2-7

Coordinació, revisió i elaboració final

Col·laboracions

Il·lustracions interior Correcció lingüística

Revisió fonts i bibliografia Direcció i preparació edició

Edita Impressió Dipòsit legal ISBN

L'HOSPITALET
ESCOLA

L'HOSPITALET és ESCOLA, Conèixer l'Hospitalet és un projecte que vol incidir en un millor coneixement de l'entorn i el medi a partir del disseny curricular de Ciències Socials plantejat en la Reforma Educativa. El projecte està format per un conjunt de materials didàctics per ser treballats a educació Infantil, Primària i **Secundària**, més una proposta de Rutes Urbanes, L'Hospitalet Pas a Pas. Complementen aquests materials un llibre de lectura, una guia didàctica de música i un disc compacte, una carpeta de plànols, un joc de taula i un titella, la Marina. Aquests elements de suport han estat pensats per tenir una més àmplia difusió fora del marc escolar, entre el conjunt de ciutadans i ciutadanes.

Direcció i coordinació

Joan Camós, Marcel Poblet i Montserrat Perelló,
del Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Carme Alzaga, Montserrat Company i Joaquim Cortés,
d'El Casalet, Moviment d'ensenyants de l'Hospitalet
Rosa Guinart, del Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Grup d'activitats i comunicació
del Centre d'Estudis de l'Hospitalet
Bernat Casso, Estudi de Disseny
Laberint, imatge i comunicació, SL

Secretaria tècnica Gestió del projecte Campanya de comunicació

Disseny imatge gràfica Suport tècnic gràfic

Conèixer l'Hospitalet

Sumari

Presentació. L'Hospitalet i les Ciències Socials. <i>L'Hospitalet és Escola</i> __	5
Introducció. Unitats temàtiques de programació per a Secundària _____	9
Objectius terminals _____	13

El medi físic

Unitat temàtica 1. El medi físic _____	17
--	----

Demografia

Unitat temàtica 2. Els primers assentaments _____	31
Unitat temàtica 3. El poblament fins al segle XVIII _____	43
Unitat temàtica 4. El poblament al segle XIX _____	69
Unitat temàtica 5. El poblament al segle XX _____	81
Unitat temàtica 6. Ocupació del territori _____	93
Unitat temàtica 7. La gran àrea urbana actual _____	107
Unitat temàtica 8. Massificació i marginació _____	135

Activitats econòmiques

Unitat temàtica 9. L'agricultura a l'antiguitat _____	151
Unitat temàtica 10. Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII _____	167
Unitat temàtica 11. L'agricultura al segle XIX _____	191
Unitat temàtica 12. L'agricultura al segle XX _____	201
Unitat temàtica 13. Energia _____	213
Unitat temàtica 14. La indústria al llarg del temps _____	227

Territori, conflictivitat i poder

Unitat temàtica 15. Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII	259
Unitat temàtica 16. Poder polític i conflictivitat social al segle XIX _____	287
Unitat temàtica 17. El moviment obrer _____	305
Unitat temàtica 18. Poder polític i conflictivitat social al segle XX _____	337
Unitat temàtica 19. El fet comarcal _____	353

Pictogrames

Material adreçat al/la mestre/a

Material adreçat als/les alumnes

L'Hospitalet i les Ciències Socials. *L'Hospitalet és Escola*

Treballar des de l'estimació i el respecte a la ciutat, educant en la vida escolar i en la vida ciutadana, l'Hospitalet pot esdevenir un exemple de ciutat educadora. A cavall entre el passat i el futur, des de l'escola, educadors/es i família, cal treballar per a què el present faci possible que el nen/a, noi/a pugui tenir una millor percepció de la seva ciutat i, amb una actitud participativa, hi pugui intervenir activament.

Amb aquest objectiu neix **L'Hospitalet és Escola. Conèixer l'Hospitalet**, un projecte didàctic que pretén incidir en un millor coneixement de l'entorn i del medi urbà. Ha estat promogut pel Centre d'Estudis de l'Hospitalet i pel Casalet, Moviment d'ensenyants de l'Hospitalet, dues entitats del sector associatiu sense finalitat de lucre. Ha estat realitzat amb el treball voluntari al llarg de dos anys per més de 40 persones (educadors, educadores i altres col·laboradors i col·laboradores per a les feines de música, il·lustracions, text del conte, disseny, maquetació, plànols, joc de taula...). L'edició dels materials ha estat possible gràcies al patrocini de l'Àrea d'Educació i Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet i l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. Hem tingut les col·laboracions del Departament de Cultura i del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, i també el suport de la Fundació «La Caixa», el Grup Tot Comunicació i altres mecenes.

Avui, en el marc de la Reforma de l'ensenyament, és important que ens plantejem el Projecte Curricular de Centre en funció del medi on està situat el centre escolar, les característiques socioeconòmiques de l'alumnat, l'entorn familiar, la tipologia del barri... en resum, la població de la qual es forma part. Evidentment, el Disseny Curricular de les Ciències Socials ha de tenir com a punts de referència el medi concret de l'alumne i les dues variables definidores de les Ciències Socials: espai i temps. És des d'aquest marc concret que construïrem la identitat de l'alumne, arribant a crear consciència de ciutadans i ciutadanes del món des de l'Hospitalet.

Aquests elements, semblen, hores d'ara, prou clars, però volem evidenciar que la història local, des de la perspectiva didàctica té una sèrie d'avantatges educatius, com són:

- Motivar l'alumne a partir d'allò que es treballa, ja que són aspectes significatius per a ell.
- Possibilitar mètodes més actius, ja que l'entorn ens ofereix els recursos.
- Trencar barreres entre l'escola i la realitat, i apropar l'escola a l'entorn familiar.
- Facilitar les abstraccions conceptuals, ja que són el resultat del que és més proper, concret i experimental de l'alumne.
- Desenvolupar la consciència i responsabilitat del patrimoni històric, cultural de la comunitat i del medi ambient.
- Facilitar la comprensió dels processos històrics i el sentit temporal.
- Apropar emocionalment la història a l'experiència personal i familiar.
- Utilitzar alguns dels elements del mètode històric per a oferir exemples i possibilitats d'aprofundiment en fons directes.

És evident, que en cap cas es tracta d'una visió tancada del territori, la cultura i la història. Aquesta concepció de les Ciències Socials només és possible

Presentació

L'escola té una funció socialitzadora en relació a l'entorn dels alumnes i el seu context, és a dir, la ciutat. Per tant, el Projecte Educatiu del Centre ha de contemplar entre els seus objectius que l'alumnat s'incorpori a la ciutat de l'Hospitalet, en els diferents àmbits, memòria històrica, divers origen dels ciutadans/es, participació activa en la vida ciutadana... És per tot això que aquest projecte rep el nom de L'Hospitalet és Escola.

La incorporació de l'entorn al Disseny Curricular de les Ciències Socials està condicionat per diversos factors: l'estabilitat del professorat en el seu destí, l'actitud de l'ensenyant vers les ciències socials, la selecció de continguts —conceptuals i procedimentals— que l'ensenyant realitza en la seva pràctica pedagògica.

En el cas de l'Hospitalet, a aquestes dificultats s'hi suma el considerable desconeixement que actualment encara hi ha sobre la ciutat.

Recuperar elements definitoris de l'Hospitalet, conèixer, comprendre i interpretar el procés històric que ha portat a ser l'Hospitalet la ciutat que avui és. Desmitificar localismes, però possibilitar que tothom pugui reconèixer el procés històric i la transformació del paisatge. Les Ciències Socials tenen la funció crítica de recuperar la memòria col·lectiva, els processos geogràfics, econòmics, polítics i socials —en definitiva, humans— que han anat incidint al llarg del temps sobre un espai concret. Espai del Baix Llobregat i de Barcelona, ciutat deltaica del Llobregat i porta de Barcelona. Aquests són dos factors espacials que ens situen l'Hospitalet en el marc de Catalunya i d'Espanya.

Sense ser exhaustius, volem assenyalar alguns d'aquests elements definitoris de l'Hospitalet, imprescindibles de tenir presents en el moment de tractar la ciutat des de les Ciències Socials.

Formació deltaica de l'Hospitalet de Llobregat

El nom «de Llobregat» forma part de la denominació de la ciutat i ens mostra la importància que el riu ha tingut en la configuració del paisatge local. Primer terres d'aiguamolls, epidèmies i ermites, conreus com cànem i arròs, i finalment, amb el Canal de la Infanta, «horta de Barcelona». Ningú, però, oblida les crescudes del riu i les inundacions periòdiques que afectaven greument el casc urbà del Centre, Santa Eulàlia i la Marina. Ara l'asfalt i les vivendes han aixecat el terreny, però encara ho podem observar -arqueològicament- en moltes vivendes i algunes masies de la ciutat.

Proximitat a Barcelona

Porta de Barcelona (invasió d'al-Mansur el 985, tractat de 1713, etc.), en diverses ocasions al llarg del temps fets que afectaven la història de la capital han tingut com a escenari l'Hospitalet.

Aquesta localització geogràfica de l'Hospitalet ha estat un element determinant en la configuració urbana de la ciutat actual. La distància de set quilòmetres entre ajuntaments és la raó atzarosa de la no annexió a Barcelona i de la degradació urbana que al llarg del segle XX ha sofert la ciutat de l'Hospitalet. Tenallada per Barcelona, ha anat perdent espai territorial en successives annexions: més de la meitat del territori, fins arribar a les 1.250 Ha actuals.

Presentació

Per tot això, l'Hospitalet fou definit com a femer de Barcelona, primer escombreries, després autobusos, dipòsits de butà, línies ferroviàries, sempre com a dipòsit de Barcelona. Avui, part d'aquests problemes els pateix el Prat de Llobregat —antic territori de l'Hospitalet fins el segle XVI.

Identitat comarcal

L'Hospitalet des de 1834 depenia del partit judicial de Sant Feliu de Llobregat i encara durant les eleccions de la II República formava part del mateix districte electoral. Geogràficament i històricament, l'Hospitalet formava part del Baix Llobregat. El paper expansiu de Barcelona ha donat lloc a la comarca artificial del Barcelonès. Avui, però, no hi ha discontinuïtat urbanística entre l'Hospitalet, Barcelona, Cornellà o Esplugues, malgrat formar part de dues comarques.

Immigració

Si Catalunya és terra de pas, lloc d'arribada de població des del nord i el sud, per l'Hospitalet aquest és un fet paradigmàtic. Ja en els segles XVI i XVII trobem una immigració continuada des de l'Occitània francesa, i al llarg del segle XVIII i XIX de població provinent de l'interior de Catalunya. En aquest segle XX la immigració ha tingut unes dimensions percentuals i absolutes espectaculars. Primer Aragó, País Valencià, Múrcia i Almeria. Després d'Andalusia occidental, Extremadura i finalment de tot el mostrari peninsular i encara actualment la nova immigració fonamentalment del continent africà. Aquest fet, amb totes les implicacions socials i culturals és clau per entendre l'Hospitalet.

Població treballadora

Primer, treballadors/es de la terra; més tard, població obrera industrial; després suburbi, ciutat dormitori, perifèria de Barcelona; sempre ciutat de treballadors/es, on evidentment la proximitat de Barcelona ha dificultat l'estructuració urbana i cultural de la ciutat.

El paisatge urbà

Durant molts segles l'Hospitalet fou una població agrícola, amb un petit nucli a tocar de l'actual carrer Major i una important població dispersa per les masies del terme.

La revolució industrial afectà radicalment aquesta imatge, amb el Canal de la Infanta (1819) i l'estació del tren (1854). Des de mitjan segle passat, un conjunt d'indústries s'instal·laren al municipi, des de «l'Aprestadora Española» fins a «La Vanguard» o la «Indo». Tèxtil, vidre, bòbiles, metàl·liques de transformació i química, foren les indústries «històriques» de la ciutat. Aquest fenomen implicà un procés d'urbanització: el primer eixample de 1883, la urbanització de la Rambla el 1907, Sant Josep, Santa Eulàlia, Collblanc-la Torrassa... I en tot aquest temps, un únic intent de racionalitzar urbanísticament la ciutat: el Projecte de Ramon Puig i Gairalt de 1926.

Patrimoni històric

El patrimoni de la ciutat és la seva gent i els espais en els quals han viscut i treballat. Edificis industrials i construccions senzilles d'habitatges que ens cal conservar i recuperar per al seu ús patrimonial. Des de la vila vella a l'entorn del carrer Xipreret, les masies i les indústries—algunes desaparegudes recentment—, així com les mostres de modernisme i racionalisme o els «passadissos», testimonis, tots, d'una època.

Presentació

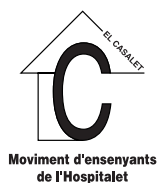
La formació recent de la ciutat

Durant els anys seixanta és quan es produeix el màxim creixement demogràfic i urbanístic de la ciutat, amb l'estructuració definitiva de la Florida, Pubilla Cases i Sanfeliu, la formació de Bellvitge, Can Serra i Gornal. Són els anys de la desaparició de les indústries històriques i els grans canvis culturals, «desarrollisme» i crisi del franquisme. Són els anys de les grans mobilitzacions ciutadanes enfront d'una ciutat que no era habitable.

Mirant cap al futur

El primer ajuntament democràtic l'any 1979 davant l'herència del règim franquista, farà les primeres intervencions terapèutiques sobre la ciutat.

Avui l'Hospitalet té el repte de seguir canviant i millorant, i també consolidant unes senyes d'identitat que reafirmen el caràcter ciutadà i els elements definitoris de la ciutat; una ciutat que, pensant en els nens i nenes i joves d'avui, posi la mirada en el futur.

L'Hospitalet, abril 1998

Unitats temàtiques de programació per a educació secundària

El conjunt de materials que presentem és el resultat de l'aplicació del disseny curricular de Ciències Socials, previst pel Departament d'Ensenyament i aplicat al medi més immediat, en aquest cas l'Hospitalet. El present conjunt és una opció per poder programar un tercer nivell de concreció d'acord amb els Objectius més generals d'Etapa i del Projecte Curricular de Centre.

El punt de partida és el fet que les Ciències Socials requereixen un tractament arrelat a la pròpia realitat de l'alumne, de tal manera que allò que s'hi estudia i s'hi aprèn ha de tenir significat per a ell.

Espai, temps, diversitat, desigualtat i conflicte són els ítems presents constantment al llarg d'aquest segon nivell de concreció.

Espai: que correspon amb el que avui és el terme municipal, però que en d'altres temps incloïa el Prat i també part de Sants, i s'interrelaciona amb el creixement de Barcelona i amb la comarca del Baix Llobregat.

Temps: que comprèn des dels primers pobladors del delta del Llobregat fins a l'actualitat. Tot objecte d'estudi és analitzat des de la perspectiva temporal.

Diversitat: Qualsevol objecte d'estudi, d'abans o d'ara, és treballat tenint en compte que mai no hi ha uniformitat i que en qualsevol grup humà podem observar aquest aspecte.

Desigualtat: Des de les Ciències Socials observem la realitat social de cada moment històric, mai exclusivament un grup social sinó el conjunt desigual de tot moment.

Conflicte: No es tracta només d'observar la història i la realitat social, sinó també d'analitzar les contradiccions amb totes les implicacions que això signifiqui.

En iniciar cada unitat de treball hem especificat quins objectius didàctics preteníem assolir, i també la relació dels fets i conceptes, dels procediments i dels valors corresponents, de tal manera que l'ensenyant fàcilment pugui ordenar els materials en funció dels objectius que, en cada cas, hagi previst.

No pensem que necessàriament s'hagin d'utilitzar tots els documents que hem plantejat, sinó que cada equip pedagògic veurà quina és l'aplicació que en volen fer.

De fet, es pot realitzar tota la programació de Ciències Socials de l'ESO exclusivament amb aquests materials si es complementen amb canvis d'escala en l'àmbit català, l'europeu i el mundial. Moltes editorials han publicat materials en aquest sentit, i és per això que nosaltres hem evitat de treballar en aquesta línia, ja que així no facilitaríem res als ensenyants, sinó, tot al contrari, tancaríem unidireccionalment les possibilitats de treball. L'objectiu d'aquest conjunt de materials es limita al marc de l'Hospitalet.

Cada Equip Pedagògic de Ciències Socials ha de veure l'ús possible d'aquest material pedagògic en el marc del seu centre, els condicionaments del propi alumnat i també del professorat. Cada un d'aquests elements —escola, alumnes i professors— condiciona el desenvolupament d'una programació.

Introducció

Hi ha criteris evidents de la Reforma actual que faciliten l'adaptació dels dissenys curriculars als alumnes i l'escola.

L'ensenyant ha d'adaptar-se als dos condicionants anteriors, la qual cosa implica una preparació i un reciclatge, que només és possible si es tenen les eines imprescindibles. Aquest és el buit que pretenem omplir.

És el professorat qui condiciona l'ús d'aquests materials en funció del seu coneixement de l'Hospitalet. El fet que la majoria d'ensenyants no viuen a l'Hospitalet implica en molts casos un desconeixement físic de l'espai urbà, ja que sovint es recorre la ciutat sota terra, i només es circula per l'exterior des de l'entrada del metro fins al centre docent. Quan l'Hospitalet sigui realment un dels punts de la multicentralitat de Barcelona, serà diferent, com ja ho prova alguna oferta cultural d'abast metropolità.

És per tot això que considerem que hi ha dues eines imprescindibles per poder treballar aquests materials, la Bibliografia sobre l'Hospitalet, publicada l'any 1995 i actualitzada permanentment per mitjà del servei de consulta BABEL'H del Centre d'Estudis de l'Hospitalet (Base de dades bibliogràfica d'Estudis Locals sobre l'Hospitalet), la publicació Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur, i el curs de formació proposat per El Casalet. És a partir d'aquests tres elements --tres eines-- que es pot trobar tot tipus d'informació per a l'elaboració i el desenvolupament de crèdits. Fins i tot les gràfiques, les taules, els dibuixos i les fotografies que complementen el text d'Història de l'Hospitalet faciliten el treball a l'aula.

Però cal que fem aquestes consideracions:

- El conjunt d'unitats que hem treballat han estat elaborades a partir dels objectius terminals definits pel Departament d'Ensenyament.
- L'aplicació d'aquests materials implica observar, utilitzar i interpretar constantment plànols de la ciutat dels diversos períodes històrics a fi que es reconegui el paisatge i la seva transformació per l'activitat humana.
- Hi ha una especial insistència en el fet que l'alumne sigui capaç de diferenciar les diverses etapes de la història des de perspectives diferents (demogràfica, econòmica, tècnica i politicosocial), i també les repercussions de les successives realitats en la vida quotidiana.
- Des de l'àmbit històric destaquem la necessitat de conèixer el passat més recent, la II República, el franquisme i la democràcia, de manera que moltes activitats fan referència a aquests períodes.
- Considerem que al final de l'etapa l'alumne ha de sentir-se ciutadà d'un lloc concret, l'Hospitalet de Llobregat, per això destaquem, especialment, el procés urbà d'aquest segle XX, les immigracions, la suburbialització, la vinculació a Barcelona i la problemàtica que això implica.
- Les activitats generalment parteixen de comentaris de textos, sempre guiats amb qüestionaris a fi que l'alumne pugui organitzar la informació que presentem. Hi ha casos en què es tracta de fonts primàries i en altres de secundàries. Hi ha textos amb graus de dificultat diversa que el professor veurà quin és el que més s'adapta a l'edat dels seus alumnes i l'objectiu que busca o, en qualsevol cas, l'ensenyant pot confeccionar unes activitats

Introducció

diferents adaptades als seus alumnes partint dels materials que aquí es proposen. Amb aquests materials, els propis alumnes poden anar construint les seves conclusions i interpretacions.

- Les activitats suggerides

- En tots els materials utilitzem els procediments propis de les Ciències Socials, a partir de documents, gràfiques, taules, quadres estadístics, que els alumnes hauran de saber llegir, classificar, ordenar, representar i treure'n conclusions.

Tots els procediments previstos en el disseny curricular són assolits a partir de les unitats que proposem. Som conscients que els fets i els conceptes són incomplets, ja que la nostra proposta de treball es limita al marc de l'Hospitalet al llarg del temps i, per tant, cal realitzar un canvi d'escala en l'àmbit de Catalunya, Espanya, Europa o del món. En cada cas serà en funció dels objectius que el professor pretengui a cada unitat.

Els 52 objectius terminals que els alumnes han d'aconseguir al llarg de l'Ensenyament Secundari Obligatori a les Ciències Socials, apareixen recollits en aquests materials. Per a l'aplicació directa de la proposta de treball que presentem, es poden assolir pràcticament tots; algun dependrà dels recursos informàtics de què disposi el Centre, i es podrà utilitzar directament el programa de consulta de BABEL'H, o bé consultar el servei al propi local del Centre d'Estudis; d'altres corresponen a l'estudi i coneixement d'espais geogràfics, cultures i conflictes que impliquen un altre espai geogràfic i, malgrat que s'han recollit de manera, si més no, parcial, han de ser acabats d'assolir pels alumnes a partir del contrast, la contraposició i l'ampliació que el professor/a ha de realitzar per portar a terme la seva programació. Fins i tot amb l'aplicació estricta dels materials de suport de *L'Hospitalet és Escola* (el conte *Els Tocaboires a l'Hospitalet*, el disc compacte *Cançons dels Tocaboires*, la carpeta *L'Hospitalet pla a pla*, les Rutes urbanes *L'Hospitalet pas a pas*, el joc de taula *El tresor de la Torre Blanca*) els propis alumnes exigiran conèixer, saber i contraposar la realitat cada cop més propera que els arriba a través dels actuals mitjans de comunicació. Allò que en algun llenguatge es diu «mundialització» i des d'altres perspectives «el món-aldea».

Grup de treball «Secundària»

L'Hospitalet, abril 1998

Objectius terminals per unitats temàtiques

1. El medi físic

1. El medi físic 2,3,4,49,50

2. Demografia

2. Els primers assentaments 2,5,7,37,38
3. El poblament fins al segle XVIII 2,4,9,10,17,35,37,38
4. El poblament al segle XIX 9,10,40,49,50
5. El poblament al segle XX 9,10,11,13,41,42,43,44,50
6. Ocupació del territori 1,2,3,4,11,14,20,25,40,42
7. La gran àrea urbana actual 3,11,12,13,14,25,26,49
8. Massificació i marginació 10,13,14,22,31,32,33,36

3. Activitats econòmiques

9. L'agricultura a l'antiguitat 1,2,3,4,7,17,26
10. Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII 9,11,17,20,21,24,32,52
11. L'agricultura al segle XIX 1,9,16,20,24,36,50
12. L'agricultura al segle XX 2,13,15,17,21,35,42,49,50
13. Energia 18,19,20,21,50
14. La indústria al llarg del temps 18,19,20,23,24,25,35,37,40,41,42,50

4. Territori, conflictivitat i poder

15. Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII
10,14,32,33,36,37,38,39,44,49,52
16. Poder polític i conflictivitat social al segle XIX 29,30,33,37,40
17. El moviment obrer 20,21,23,32,40,41,42
18. Poder polític i conflictivitat social al segle XX 28,29,30,32,33,49,51
19. El fet comarcal 6,29,30,35,41,42,51

Objectius terminals per unitats temàtiques

Els nombres en **negreta** corresponen als objectius terminals que hem considerat bàsics en el desenvolupament de cada unitat.

Els objectius en què més hem incidit i, per això, es repeteixen més d'una vegada són:

9. Entendre els mecanismes que condicions l'evolució de la població i els cicles demogràfics.

13. Comprensió de les conurbacions urbanes i la megalòpolis.

17. Anàlisi de l'evolució de l'agricultura des del neolític fins el segle XX

32. Ser solidaris amb els grups socials víctimes de les desigualtats, explotació o injustícia.

40. Entendre la revolució industrial i burgesa així com les transformacions de Catalunya en els dos últims segles

Els objectius relatius als aspectes patrimonials estan inclosos en l'apartat Rutes urbanes, *L'Hospitalet pas a pas*.

Objectius terminals per marcs temàtics

1	1)	2)1,5	3)4,	
2	1)	2)2,5,6	3)6	
3	1)	2)5,6,7	3)1,4	
4		2)5,	3)1,2,4	
5			3)1	
6	1)	2)3		4)1
7		2)1	3)1	4)1
8			3)1	
9		2)2,3,4		
10		2)3,4,5,7	3)6	
11		2)4,5,6		4)5,
12		2)6,7		4)5
13		2)6	3)4,	4)1,5,
14		2)5,	3)6	4)4,5,
15			3)1,2,3	
16			3)1,2	
17		2)2,	3)1,2,3,6	
18			3)5,	
19		2)7,	3)1,2,5,6	
20			3)1,2,3,5,6	
21		2)3	3)6,	
22		2)7		
23		2)7	3)1,2,6	4)2,3
24			3)2,3,4	4)2,3
25		2)6,7		4)5,
26				4)5,
27			3)1	
28				4)4
29				4)2,3,4,5
30				4)2,3,4,5
31		2)6,7		
32		2)7,		4)2
33		2)7,	3)6,	4)4,5
34			3)5,	
35		2)2,3	3)2,	4)1,2,4
36		2)1,2,4	3)3,4,6,	4)1,2,3,4,5
37			3)5,	4)1,3,4
38			3)1,	4)1
39				4)1
40			3)5,6,	4)2,3,5
41			3)6,	4)1,3,4
42			3)6,	4)3,4,
43		2)7		
44		2)4		4)1,2,4
45		2)4		4)4
46	Rutes urbanes			
47	Rutes urbanes			
48	Babel'h			
49		2)1,2,6,	3)1,2,3,4,6	4)1,2,3,4,5
50	1)	2)1,2,3,5,6,7,	3)2,4,6	4)3,5
51		2)1,6	3)4,6	4)3,4,
52			3)6,	4)3,4,

CONTINGUTS*Fets i conceptes*

- Geomorfologia
 - Entorn geomorfològic
 - Característiques topogràfiques
- Hidrografia
 - Rieres i torrents
 - Evolució del curs del riu al llarg del temps
- Clima
 - Pluges i temperatura
- Impacte de les activitats humanes
 - El paisatge d'ara i el d'abans
- Proposta de treball de camp

Procediments

- Realització de pràctiques sobre plànols i mapes.
- Identificació de perfils topogràfics.
- Localització dels diferents aspectes del medi físic.
- Elaboració i comentari de gràfiques climàtiques.
- Lectura i anàlisi de gràfiques de temperatures i precipitacions.
- Identificació i localització dels principals elements del paisatge.
- Comparació de plànols a diferent escala.
- Utilització i anàlisi de fotografies aèries de la ciutat.
- Obtenció d'informació mitjançant l'observació directa.

Actituds i valors

- Valorar el medi natural com a recurs i element importantíssim per a la vida dels grups humans.
- Adquirir una disposició favorable a la conservació i la defensa del medi.
- Curiositat per descobrir i conèixer el territori i el paisatge propis.
- Observar i valorar críticament la incidència de l'acció humana sobre la natura.
- Interès per conèixer el patrimoni natural.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Conèixer i utilitzar correctament el vocabulari geogràfic bàsic.
- Llegir i interpretar diferents tipus de plànols i mapes.
- Utilitzar i interpretar escales en diferents plànols.
- Conèixer les característiques del medi físic de l'Hospitalet.
- Identificar les característiques del relleu.
- Identificar les característiques del clima: temperatura i pluges.
- Confeccionar i analitzar climogrames.
- Conèixer i saber identificar l'espai i la seva transformació al llarg del temps.
- Comprendre i saber utilitzar la fotografia aèria.

1r Cicle ESO**2n Cicle ESO****MARC TEMÀTIC**
1**El medi físic****MARC TEMÀTIC**
2**Demografia****MARC TEMÀTIC**
3**Activitats econòmiques****MARC TEMÀTIC**
4**Territori, conflicte i poder**

Unitat temàtica 1

El medi físic

BIBLIOGRAFIA

DOMÍNGUEZ, Antoni, JULIÀ, R. *L'Hospitalet: el medi físic*. L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica Educativa, 1986 (Quaderns Urbans; 4)

DOMÍNGUEZ, Antoni. «El medi físic». En: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'Hospitalet, 1997

MARQUÉS, Maria Àngels. *Les formacions quaternàries del Delta del Llobregat*. Barcelona, IEC, 1984

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. CEL'H; El Casalet; 1998

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 1

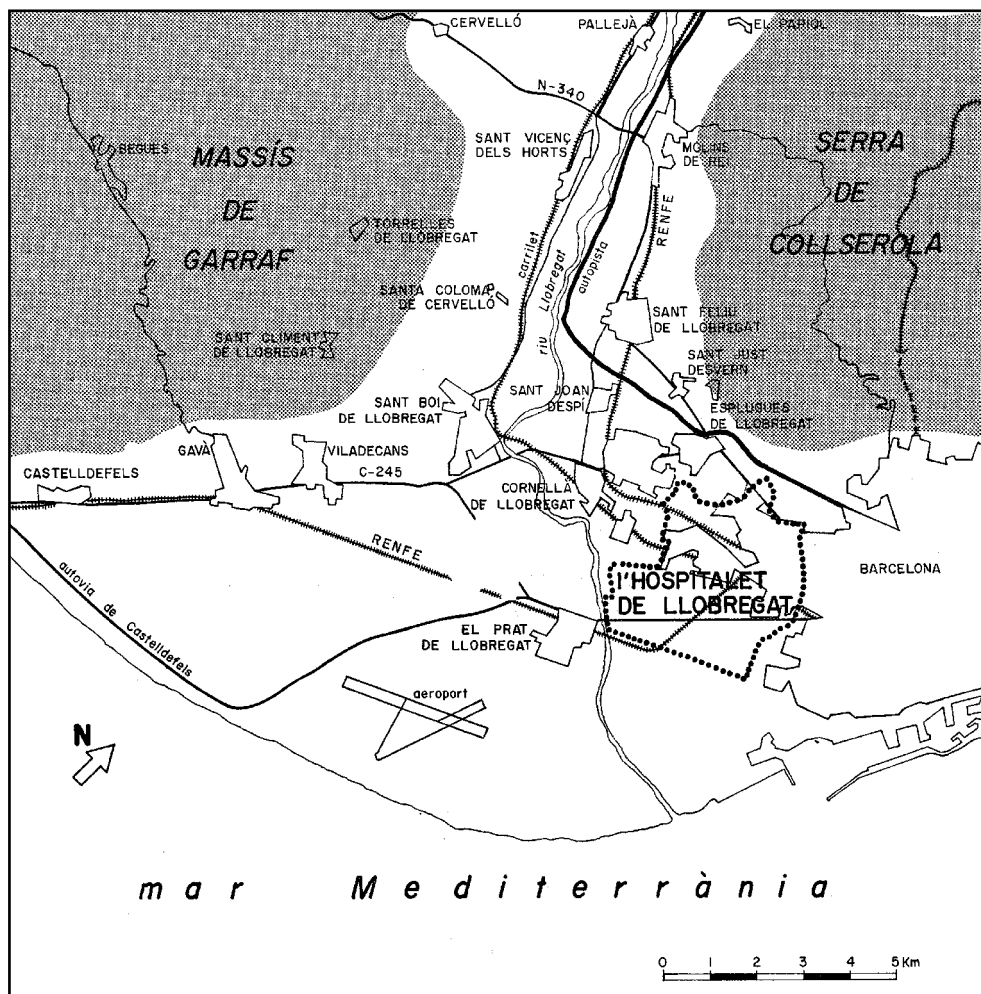
El medi físic

Geomorfologia

Entorn geomorfològic

Les divisions administratives no coincideixen quasi mai amb les unitats naturals geogràfiques, geomorfològiques o geològiques. No podem tractar del medi físic a l'Hospitalet sense descriure les unitats geomorfològiques del seu entorn més immediat. Que són:

- La serra de Collserola: és el sector de la Serralada Litoral (o de Marina) comprès entre les valls dels rius Besòs i Llobregat. Està formada per relleus suaus i cims arrodonits. La màxima altitud se situa al Tibidabo (520 m.).
- El massís de Garraf: és el sector de la Serralada Litoral que s'estén a l'oest de la vall del riu Llobregat. Està separat de la serra de Collserola per una important falla que ha determinat la instal·lació del riu.
- El pla de Barcelona: format per un glacis suaument inclinat cap al mar des del vessant marítim de Collserola. Altimètricament, s'estén des de les cotes 125-135 metres fins a uns 20 metres damunt el nivell del mar..

MAPA MORFOLÒGIC DE L'HOSPITALET I EL SEU ENTORN

Font: DOMÍNGUEZ, A. *El medi físic*. L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica Educativa, 1986 (Quaderns Urbans; 4) p.8

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 1

El medi físic

- El turó de Montjuïc: el trobem entre les planes deltaïques del Llobregat i del Besòs i la plataforma suaument inclinada del pla de Barcelona.
- El delta del Llobregat: originat en èpoques molt recents per l'acumulació i posterior redistribució per la zona litoral dels materials aportats pel riu Llobregat. És clarament dissimètric respecte del traçat del riu i aproximadament les tres quartes parts ocupen el sud del curs actual del riu.

El Delta és una unitat geològica molt recent: la seva formació va començar fa uns 10.000 anys.

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.15

ACTIVITATS

Amb l'ajut del mapa dibuixa un croquis que inclogui:

- Principals unitats morfològiques de l'entorn de l'Hospitalet.
- Límits territorials actuals del municipi de l'Hospitalet i nom dels municipis que l'envolten.
- Principals vies de comunicació de la zona.
- Consulta *L'Hospitalet pla a pla* i descriu l'evolució del riu i del delta del Llobregat.
- Creus que aquest paisatge pot seguir evolucionant? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 1

El medi físic

Geomorfologia

Característiques topogràfiques

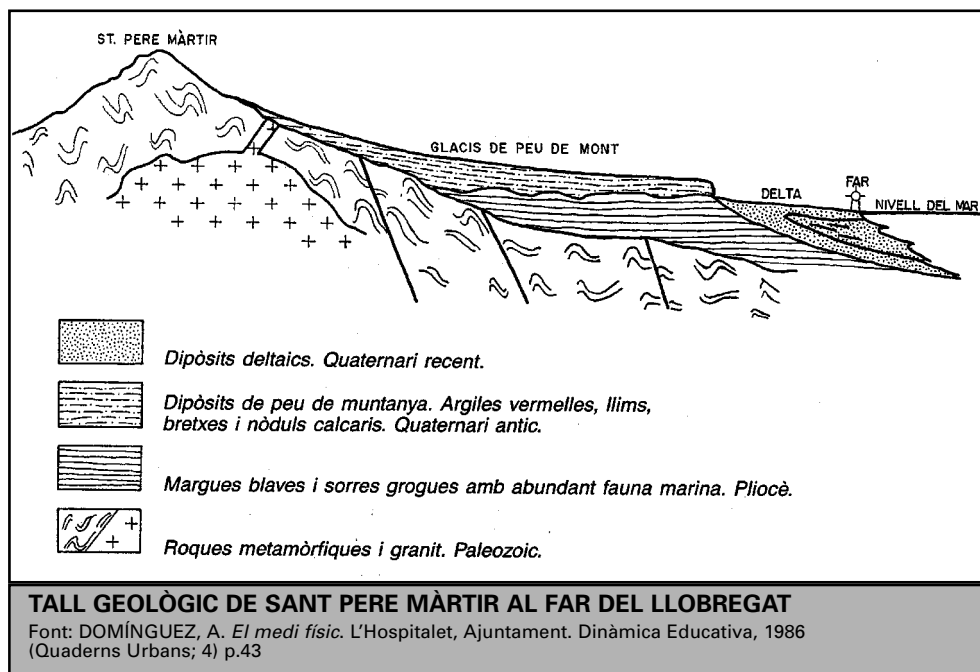
Es distingeixen dues zones amb morfologia ben diferenciada:

- El Samontà: és el sector nord del terme. Està format per turons de poques desenes d'alçada, com el turó de la Torrassa (45 m.), el turó de les Planes (55 m.) i el turó de Can Serra (60 m.). Aquests turons estaven separats per rieres i torrents. La intensa urbanització fa difícil reconèixer aquest paisatge.

El límit sud del Samontà ve marcat per la corba de nivell 20, el traçat de la qual segueix el ferrocarril. Aquest sector comprèn una mica més de la quarta part de la superfície del terme municipal i inclou els barris de Collblanc, la Torrassa, la Florida, les Planes, Pubilla Cases, Can Serra i Sanfeliu.

- La Marina: forma part del delta del riu Llobregat, amb altituds que oscil·len entre 5 i 20 metres. Comprèn els barris del Centre, Sant Josep, Santa Eulàlia, el Gornal, la Gran Via Sud, Bellvitge, la Marina, Can Pi i la Bomba, avui el Polígon Pedrosa i la Gran Via Sud.

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, pp.22-23

ACTIVITATS

- Situa el límit entre la Marina i el Samontà en el plànol actual de la ciutat, de *L'Hospitalet pla a pla*.
- Identifica els principals turons de la ciutat sobre el plànol topogràfic de *L'Hospitalet pla a pla*.
- Utilitzant l'escala del plànol actual de la ciutat, calcula distàncies (entre el turó de les Planes i el de la Torrassa, ...) i superfícies (el barri de Bellvitge, ...)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

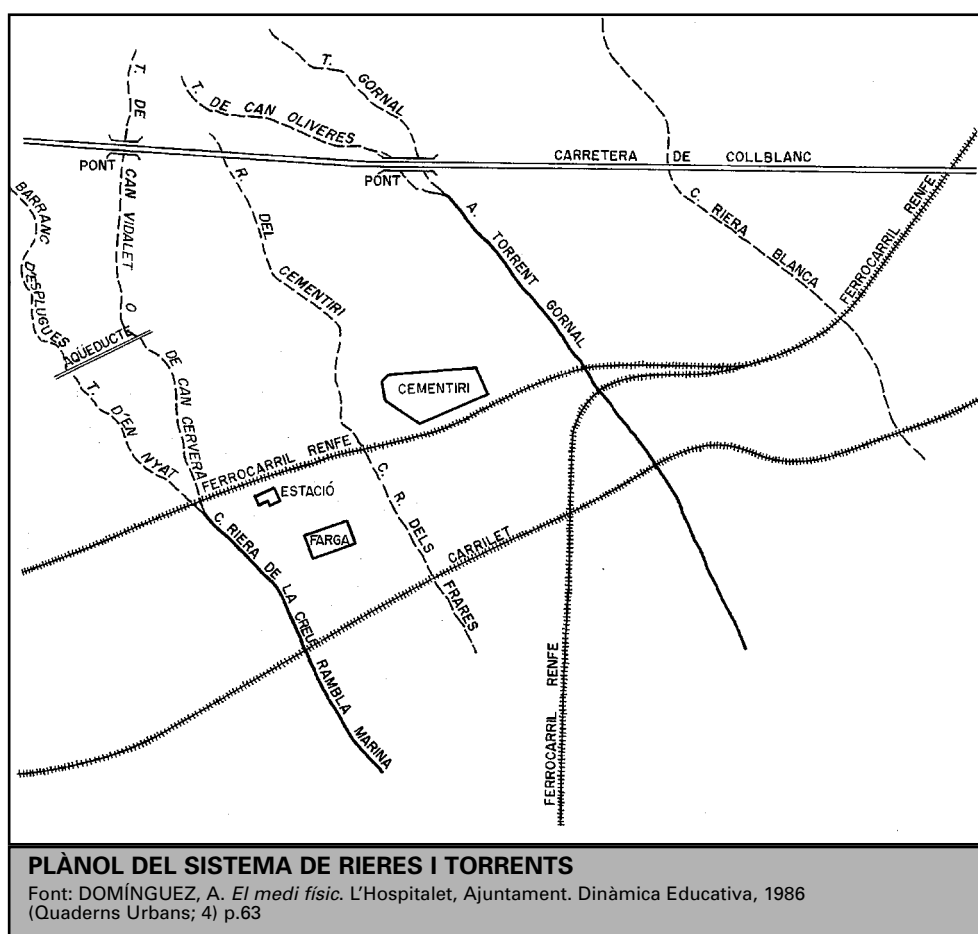
El medi físic

Hidrografia

Rieres i torrents

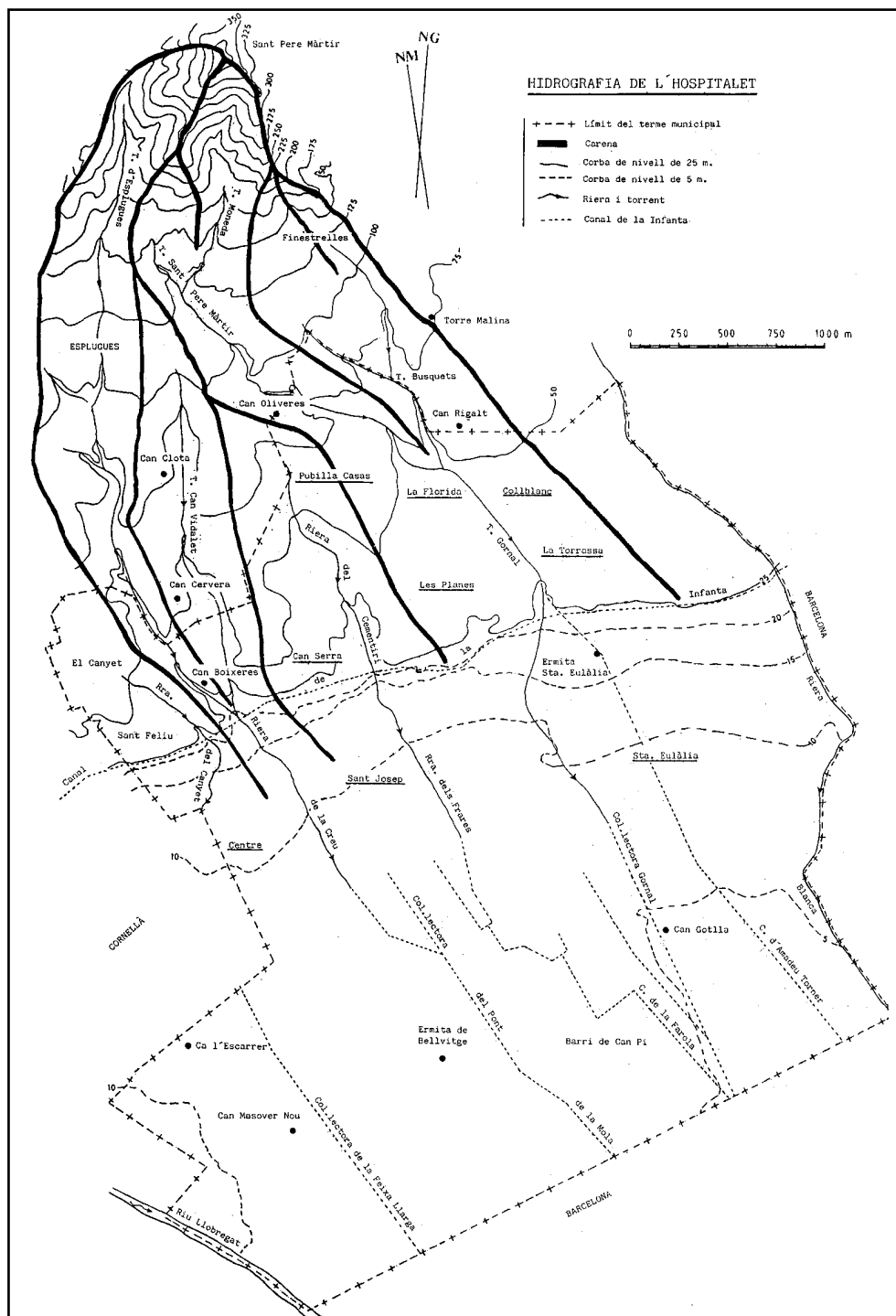
De la serra de Collserola davallen nombroses rieres de règim torrencial que han deixat la seva empremta en la morfologia de la zona nord del municipi. La direcció general d'aquests torrents és de NNW, i abans de la urbanització de la zona apareixien encaixats entre els turons de Collblanc, la Torrassa, Pubilla Cases, etcètera. Aquestes rieres i torrents arrossegaven gran quantitat de sediments que han col·laborat a formar la plataforma de peu de muntanya que s'estén entre Collserola i la plana deltaica.

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.23

Unitat temàtica 1

El medi físic

HIDROGRAFIA / CORBES DE NIVELL

Font: Secció Cartografia, Ajuntament de l'Hospitalet. Adaptació de Valentí Julià, CEL'H

ACTIVITATS

- Compara l'esquema de rieres amb el d'hidrografia i corbes de nivell. Comenta la disposició de les corbes de nivell al llarg del traçat de les rieres.
- Analitza les repercussions de les rieres i els torrents en la configuració del plànol actual de la ciutat.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats econòmiques

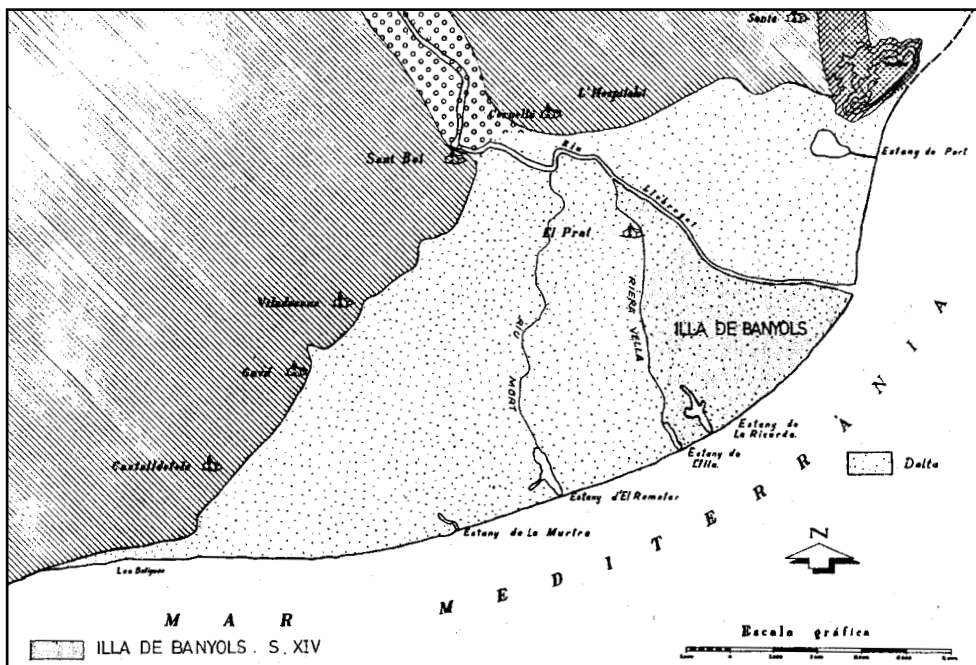
MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 1

El medi físic

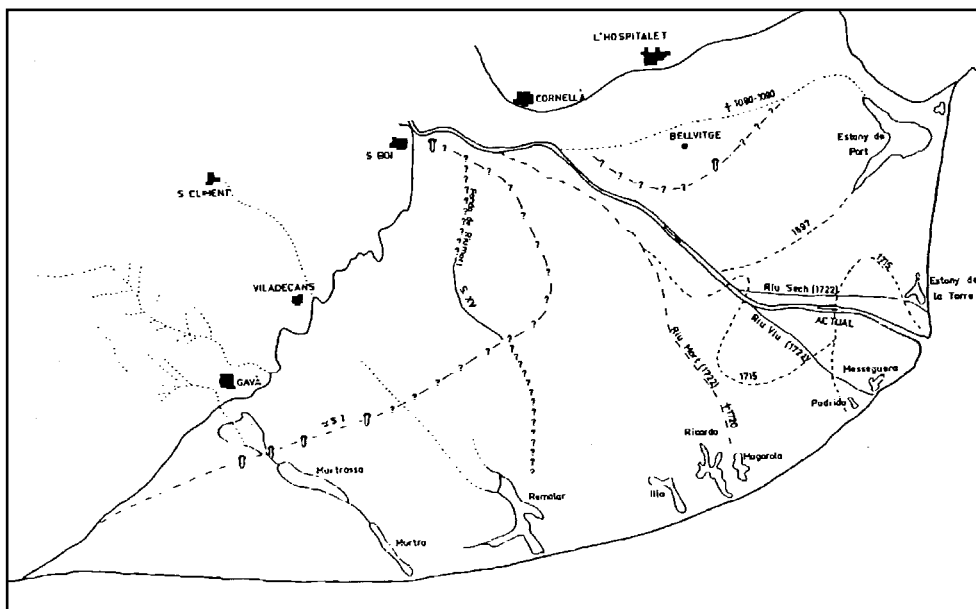
Hidrografia

Evolució del curs del riu al llarg del temps

MAPA DEL DELTA DEL LLOBREGAT. SEGLE XIV

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana (984-1807)*, Vol.I, Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1987 p.140

MAPA DEL DELTA DEL LLOBREGAT. SEGLE XVIII

Font: MARQUÉS, M.A. *Les formacions quaternàries del Delta del Llobregat*, Barcelona, IEC, 1984, p.61

Unitat temàtica 1

El medi físic

ACTIVITATS

- Amb els dos mapes anteriors i consultant *L'Hospitalet pla a pla* elabora un croquis que representi l'evolució del riu al llarg del temps.
- Explica les raons dels canvis del curs fluvial.
- Actualment hi ha un projecte del Ministeri d'Obres Públiques per a la modificació del tram final del curs del Llobregat. Busca'n informació i explica quines repercussions pot arribar a tenir.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 1

El medi físic

Clima

Pluges i temperatures

L'Hospitalet es troba en la zona climàtica temperada (42°N) i dins el domini mediterrani que es pot caracteritzar per:

- L'escassetat de les precipitacions i la seva irregular distribució al llarg de l'any.
- Estius calorosos i molt secs.
- Hiverns suaus.

Les dades tèrmiques més significatives són:

- Temperatura mitjana anual: 16,5°
- Mes de màxima fredor: gener, amb una mitjana de 9°
- Mes de màxima calor: juliol-agost, amb una mitjana de 24°
- Amplitud tèrmica anual: 15°

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.24

Precipitacions (en mm) i temperatures (en °C) mitjanes mensuals (1958-1981)

mesos G F M A M J JI A S O N D Total

L'Hospitalet

°C	9	10	12	15	18	22	24	24	22	18	14	10
mm	37	31,5	45	46,5	51	37	20	60,5	79	79	49	60

Barcelona

°C	9,5	10,3	12,3	14,6	17,7	21,5	24,3	24,3	21,9	17,6	13,5	10,3	16,5
mm	30	40	53	45	54	40	30	47	82	77	54	49	601

Madrid

°C	5	6,6	10	12,7	15,8	20,6	24,2	23,7	19,8	14	9	5,6	13,9
mm	38	34	46	45	44	28	11	14	31	53	47	48	438

Font: DOMÍNGUEZ, A. *L'Hospitalet. Dades, gràfiques, plànols*. L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica Educativa, 1983 (Quaderns urbans; 1) p.8

ACTIVITATS

- Dibuixa els climogrames de l'Hospitalet, Barcelona i Madrid. Comenta'ls i compara'ls.
- Quins factors que no s'han citat poden contribuir a determinar el clima de l'Hospitalet?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 1

El medi físic

Impacte de les activitats humanes

El paisatge d'ara i el d'abans

[...]

*Què val que m'haja tret una enganyosa sort
a veure de més prop les torres de Castella,
si el cant del trobador no sent la mia orella,
ni desperta en mon pit un generós record?
En va a mon dolç país en ales jo em transport,
e veig del Llobregat la platja serpentina,
que fora de cantar en llengua llemosina,
no em queda més plaer, no tinc altre conhort.
[...]*

ARIBAU, Bonaventura Carles, *La Pàtria*, 1833

ACTIVITATS

- Com pots llegir en l'anterior estrofa de la famosa oda d'Aribau, les ribes del Llobregat suggerien a aquell poeta imatges bucòliques. Actualment, més de cent cinquanta anys després, continua sent bucòlica la sensació que transmet aquest paisatge?
- Què ha passat al voltant del Llobregat des de 1833? Enumera tots aquells factors, físics i humans, que han contribuït a configurar el paisatge final de l'Hospitalet.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 1

El medi físic

Proposta de treball de camp

1. Sant Pere Màrtir - carretera de les Aigües

Es tracta d'una sortida important per conèixer i entendre els trets fonamentals de la geologia i geomorfologia de l'Hospitalet.

Els objectius d'aquesta sortida són:

- Observar les principals unitats de relleu de la zona: massís de Garraf, plana al·luvial i delta del riu Llobregat, pla de Barcelona, Montjuïc i Serra del Maresme.
- Realitzar treballs d'orientació amb ús intensiu de la brúixola i els mapes. Construir taules d'orientació a partir d'elements molt característics de l'Hospitalet i els seus voltants.
- Estudiar els materials que constitueixen la serra de Collserola: esquistos, i altres roques metamòrfiques, roques granítiques i sauló, roques filonians, etc; estudi d'estructures com les diàclasis, l'esquistositat, algun petit plec, etc.
- Estudi d'alguna acció de la intempèrie i dels processos de meteorització fàcilment observables. Estudi i descripció d'un sòl.

Cal remarcar que els materials que formen els relleus de Sant Pere Màrtir, una vegada meteoritzats i transportats, formen part del Samontà.

Un complement de l'estudi dels materials de la serra de Collserola pot realitzar-se també a les pedreres de Can Farrés, al puig d'Olorda.

2. Zona de la capçalera del torrent de Can Oliveres - capçalera del torrent Gornal

En aquesta zona es pot estudiar l'erosió produïda per un torrent, en un sector encara no urbanitzat i els materials de peu de muntanya (graves, argiles, etc) dipositats a la base de Sant Pere Màrtir.

Cal relacionar les observacions fetes en aquesta zona amb les realitzades a Sant Pere Màrtir.

Darrerament aquest espai ha estat molt modificat per la construcció de la Ronda de Dalt i les zones adjacents, amb tot, encara és possible fer observacions en la zona més immediata, al peu de muntanya.

3. Zona del torrent d'en Nyat (barranc d'Esplugues) —torrent de Can Cervera— estació de metro de Can Buxeres - Parc de Can Buxeres

Es tracta de la zona on millor afloren els materials que constitueixen el Samontà, formats per sorres pliocèniques amb fòssils, per graves anguloses, per argiles vermelles i per llims amb nòduls calcaris.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 1

El medi físic

En aquesta zona es troba l'única bòbila que funciona avui a l'Hospitalet. La seva visita pot servir per explicar la gran importància que va tenir al passat la indústria ceràmica i rajolera a l'Hospitalet.

També es pot fer referència a les conduccions d'aigua (antics aqüeductes) que portaven l'aigua de Cornellà a Barcelona.

Des d'aquest lloc es poden observar molt clarament les dues zones geomorfològiques que formen l'Hospitalet.

4. Esplanada al final del carrer Subur, a la part alta del talús damunt el Parc de les Planes

Des d'aquesta zona es té una àmplia panoràmica de bona part del terme municipal i es poden reconèixer uns quants turons que formen la part alta de l'Hospitalet.

També, és un lloc molt adequat per fer-hi exercicis d'orientació.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Els habitants de fa 5.000 anys
 - Els assentaments neolítics
 - Els cementiris i la mort
- Els habitants del delta del riu vermell
 - El poblament preromà
 - Els assentaments ibers
 - El poblament d'època romana
 - Els assentaments romans

Procediments

- Deducció d'informació a partir de la lectura de la imatge.
- Comparació de situacions passades amb possibles situacions actuals.
- Elaboració de llistats de dades a partir de la lectura d'un text.
- Formulació d'hipòtesis.
- Localització sobre mapes i comparació de mapes d'èpoques diferents.
- Recerca de bibliografia especialitzada.
- També es podria fer un treball de grup a partir de comparar la importància de l'espai territorial de l'Hospitalet romà amb Barcino o una vil·la.

Actituds i valors

- Reconèixer el valor patrimonial de les diferents societats i comunitats que ens han precedit.
- Interès per descobrir els orígens remots.
- Consciència de pertànyer a una cultura i una civilització determinades.
- Valorar les cultures dels temps passats i establir-ne paral·lelismes.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Dibuixar i caracteritzar els habitatges de fa cinc mil anys.
- Situar i reconèixer en un plànol topogràfic de l'Hospitalet els llocs de possibles assentaments ibers.
- Explicar els diferents tipus d'assentaments de l'època romana.
- Situar sobre un mapa les diverses troballes romanes.

BIBLIOGRAFIA

MORÁN, Josep. «Els noms de lloc al Baix Llobregat». En: *1s Jornades d'Estudi sobre el Baix ...* Martorell, CECBLL, 1982

PINTA, J.L. de la. «La investigació arqueològica en l'Hospitalet...». En: *Butlletí del C. E. del Barcelonès Nord*, núm. 1 (1991), p. 69-92

SOLÍAS, J.M. «Prehistòria i història antiga». En: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H ; Ajuntament de l'H, 1997

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola.* CEL'H; El Casalet; 1998

Museu de l'Hospitalet

Museu de Gavà. Mines de Can Tintoré

Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona

Ajuntament de Calafell

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

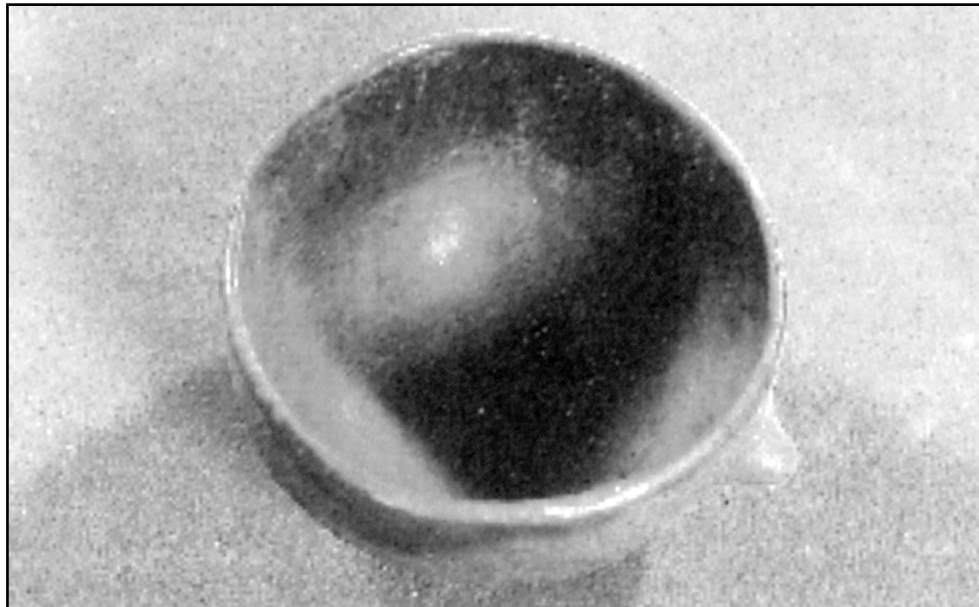
Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Els habitants de fa 5000 anys

Els assentaments neolítics

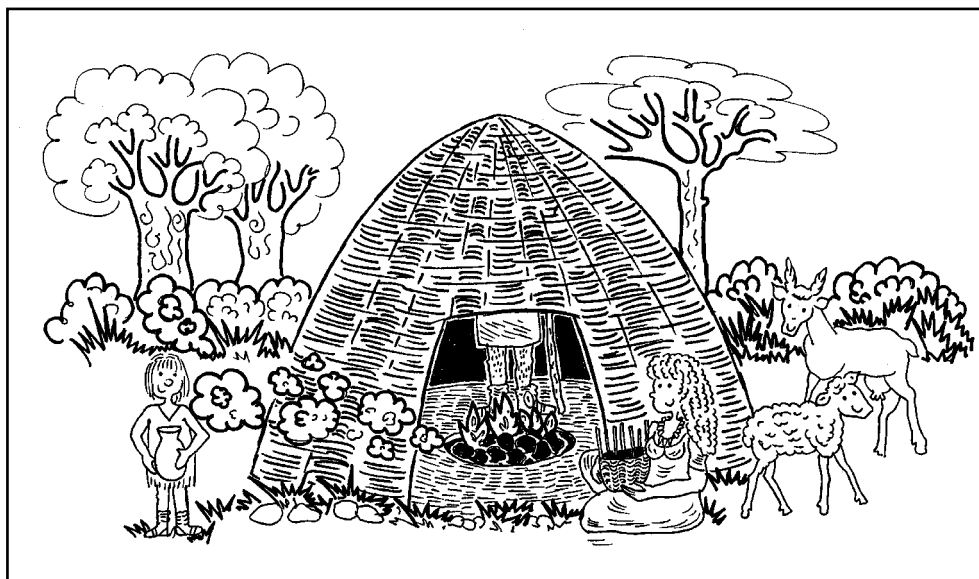

VAS NEOLÍTIC APAREGUT AL TERME MUNICIPAL HOSPITAENC. LA CERÀMICA CONSTITUEIX UNA DE LES NOVETATS TÈCNIQUES D'AQUEST PERÍODE

Font: Museu de l'Hospitalet

Els primers agricultors de les planes construïen petits poblats de cabanes de planta ovalada i enfonsades uns 50 cm. respecte al nivell natural. Es tractava de petits habitatges fets de troncs clavats a terra i de joncs trenats.

Al terra d'aquelles cabanes tenien uns focs de forma circular, com si es tractés de brasers.

RESTITUCIÓ D'UNA CABANA DEL PERÍODE NEOLÍTIC

Il·lustració: Montserrat Alay

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

ACTIVITATS

- Quina informació respecte a l'economia de la gent que la fabricà s'obté de la troballa de fragments de ceràmica del tipus de la de la imatge?
- Què opines de la feina dels investigadors que estudien aquest tipus de restes materials (arqueòlegs)? No et sembla que les seves conclusions són sovint molt fràgils? Comenta les dificultats que comporta reconstruir la Història sense documents escrits.
- Observa el dibuix que reconstrueix les cabanes que utilitzava la gent del període neolític. Busca informació sobre les formes de vida de pobles actuals que visquin en cabanes similars; com t'imagines (utilitza la informació de tipus arqueològic i la de tipus etnològic) la manera de viure d'aquella gent de fa 5000 anys?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Els habitants de fa 5.000 anys

Els cementiris i la mort

Dins de les mines neolítiques de Can Tintorer a Gavà (delta del Llobregat) han aparegut diversos enterraments dels denominats «sepulcres de fossa». Aquest tipus d'enterrament, que ha donat nom a una cultura neolítica que es desenvolupà durant el «neolític mig-recent» a Catalunya, consistia a: «inhumar el difunt, o els difunts, en una fossa en forma de pou d'una fondària entre un metre i mig i dos metres. Al costat del finat es dipositaven els seus objectes personals o d'ús diari: una gerra, un ganivet de sílex, el collaret o penjolls d'adorn. El cadàver es col·locava gairebé sempre encongit, en posició fetal, inclinat sobre un dels dos costats».

Font: ALONSO, M. «El fenomen neolític», En: *La Sentiu* (Museu de Gavà) núm.6, (juliol 1984), p.5-10

SEPULCRE DE FOSSA

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- La troballa de cementiris pot proporcionar als arqueòlegs tot un seguit de dades demogràfiques de gran interès. Elabora una llista d'aquestes «dades».
- La postura fetal amb què eren dipositats els cadàvers dins d'aquelles fosses es podria interpretar com a mimetisme de la postura amb què els éssers humans venim al món. Això es podria relacionar amb les creences religioses d'aquella gent; en aquest mateix sentit, quina interpretació podríem donar a la presència d'aixovars funeraris (objectes que acompanyen el difunt)?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

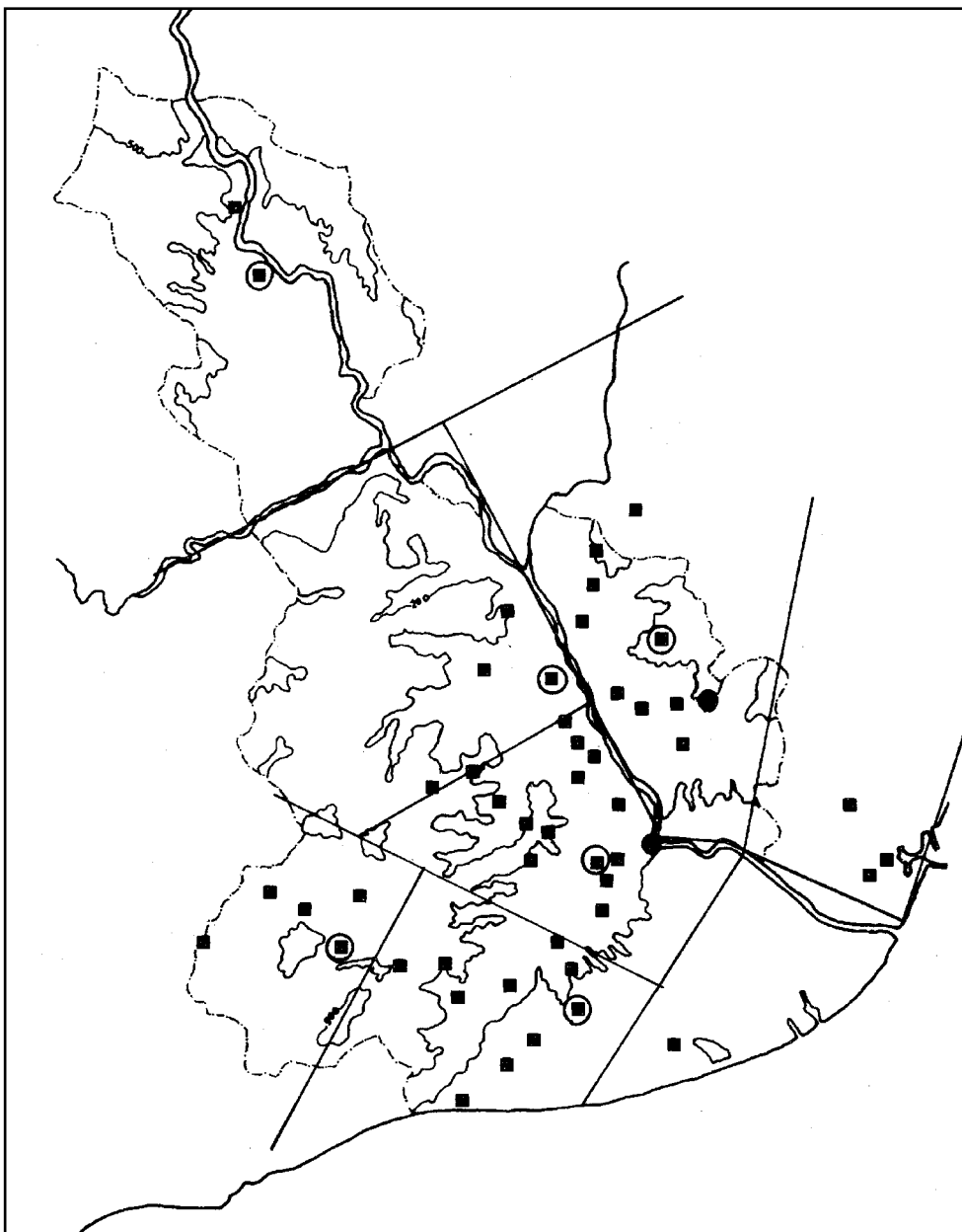
Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Els habitants del delta del riu vermell

El poblament preromà

Quan, al final del segle III a.C., els romans van arribar a la costa mediterrània de la Península Ibèrica ja coneixien l'existència dels seus habitants —els ibers—, ja que els comerciants fenicis i grecs feia temps que els havien connectat amb les xarxes comercials de la Mediterrània occidental. Durant aquella època, el nostre delta fou el marc d'una activitat humana que sembla que va estar bastant intensa. Els romans van batejar el nostre riu Llobregat com a Rubricatus —riu vermell. Els ibers d'aquí eren, doncs, els habitants del delta del Riu Vermell.

**MAPA DE DISTRIBUCIÓ DE TROBALLES IBERES AL BAIX LLOBREGAT
AL SEGLE IV aC**

Font: SOLÍAS, JMa. «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Sentiu*, (Museu de Gavà), núm.18, (juny 1992), p.14

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Amb tot, el delta que van conèixer els ibers era bastant diferent de l'actual, fins i tot, no se'l podia qualificar de «delta».

La pròpia forma del territori de l'Hospitalet ha variat enormement des de l'època antiga fins als nostres dies. Pel que sabem actualment, bona part del terme de la ciutat era sota el mar fins, com a mínim, dates avançades de l'Imperi Romà. Aquest espai submergit [...] comprèn tot el territori situat a la franja que va entre uns centenars de metres al sud de la línia formada per l'antic Camí Reial (c./ Prat de la Riba - c./ Major) i el mar. Per tant, la zona coneguda com la Marina [...] no podria ser utilitzada [...] en tractar-se, molt probablement, d'una zona de mar obert o maresmes.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.28-29

ACTIVITATS

- Actualment el nostre terme municipal està excessivament urbanitzat per posar-hi en pràctica el que proposarem, però, si no fos així, podríem dissenyar un pla per rastrejar assentaments ibers (els arqueòlegs en diuen prospectar). Busca informació sobre les característiques dels emplaçaments dels poblats ibers i marca en el plànol actual de la ciutat de *L'Hospitalet* pla a pla els punts on n'hi podria haver hagut.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 2

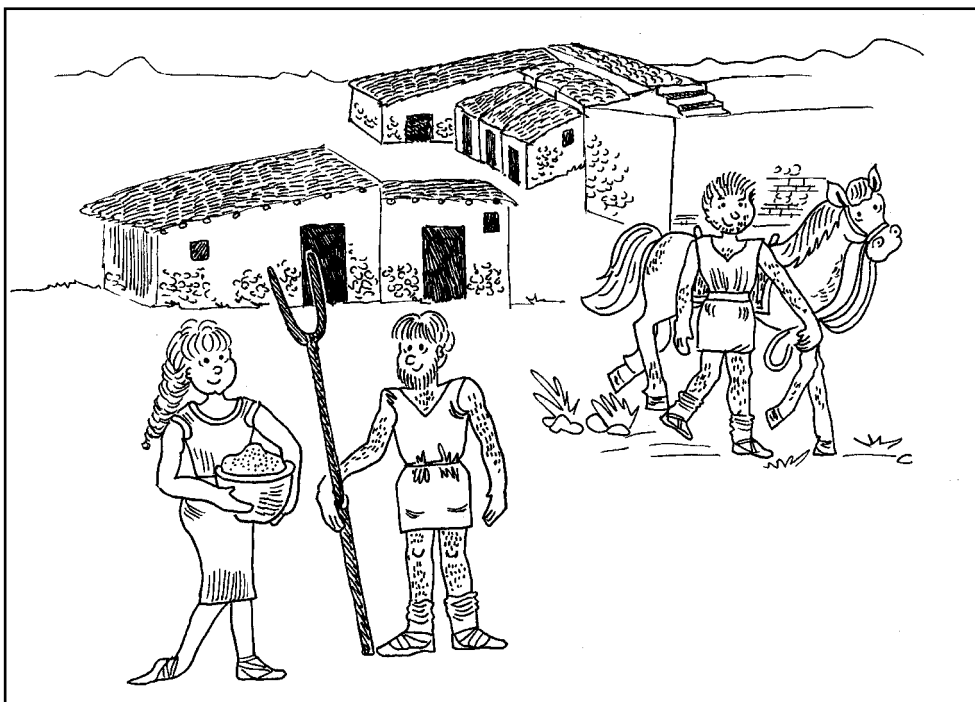
Els primers assentaments

Els habitants del delta del Riu Vermell

Els assentaments ibers

El descobriment d'una sitja (dipòsit per contenir gra, excavat a terra) vora la via del tren, a la Torrassa, demostrà la presència ibera a l'Hospitalet. Atès que els ibers acostumaven a excavar aquests dipòsits a prop de les cases que habitaven, podem suposar que també devien tenir algun tipus d'assentament allí a prop (a la Torrassa).

Els ibers vivien en cases de pedra i fang constituint societats aldeanes i, fins i tot, algunes ciutats.

RESTITUCIÓ D'UN POBLAT IBER

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- Busca informació sobre les característiques dels assentaments ibers: la mida, l'organització urbanística, les infraestructures, etc.
- Proposta: visita al poblat ibèric reconstruït de Calafell (Baix Penedès). (Informació: Ajuntament de Calafell).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

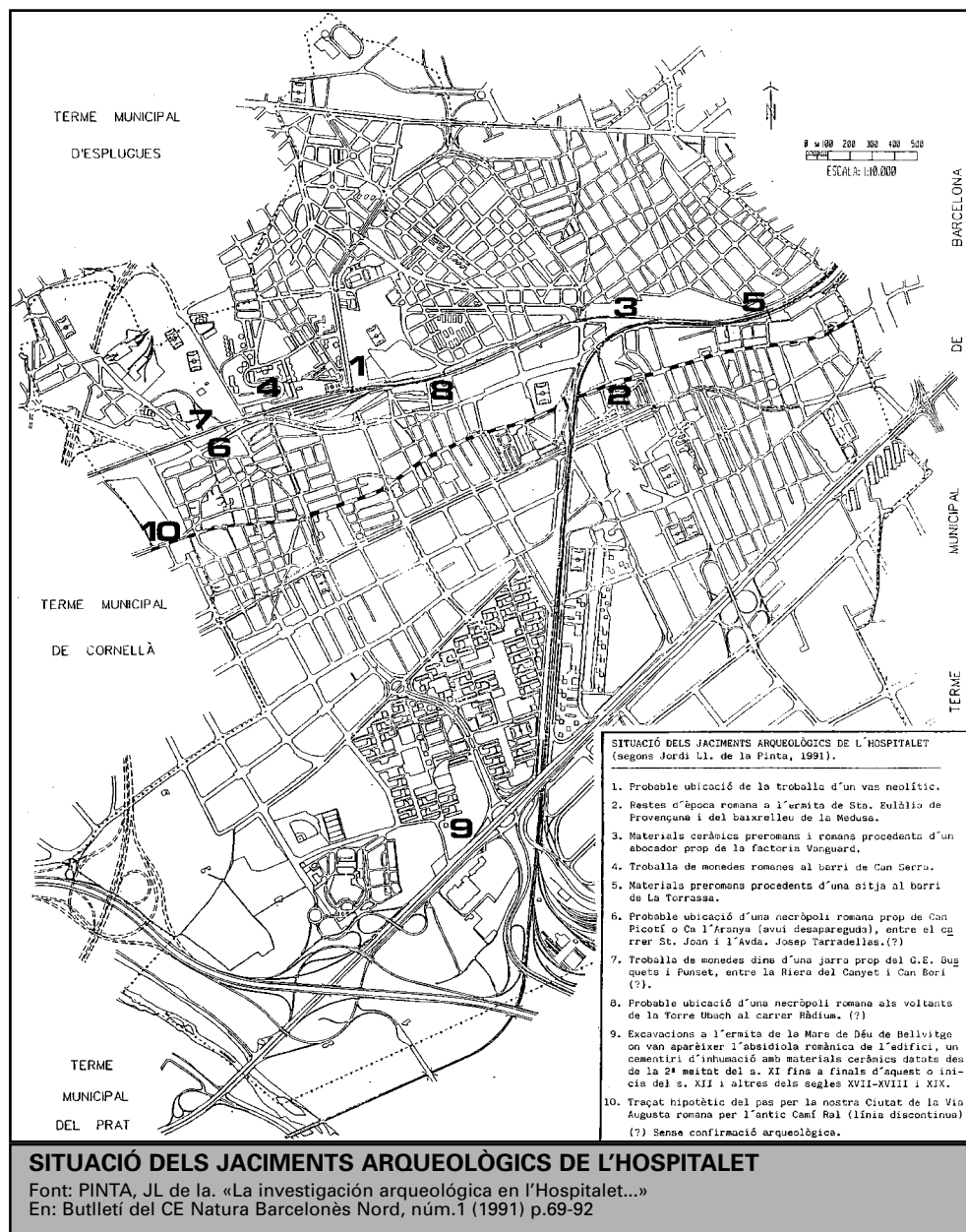
Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Els habitants del delta del Riu Vermell

El poblament d'època romana

Observa els jaciments arqueològics d'època romana en aquest mapa.

Relació de troballes arqueològiques de l'època romana:

- Can Picotí: cementiri?
- Torre Ubach: cementiri, vil·la romana (?)
- Can Serra: moneda de bronze (as).
- Santa Eulàlia: vil·la romana (molí de pedra granítica àmfora per contenir vi, llànties d'oli, ceràmica de luxe de les Gàl·lies i del nord d'Àfrica, mosaics i paviments) i cementiri (monument funerari).
- La Torrassa: sitges iberes amb contingut de ceràmiques romanes.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

ACTIVITATS

- Busca a les fitxes anteriors quina quantitat de restes preromanes iberes han aparegut al terme municipal de l'Hospitalet; compara-ho amb la quantitat de restes d'època romana. Comprovaràs que hi ha una major densitat de restes romanes; a què es pot deure aquest fet? Quines conclusions en pots treure?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

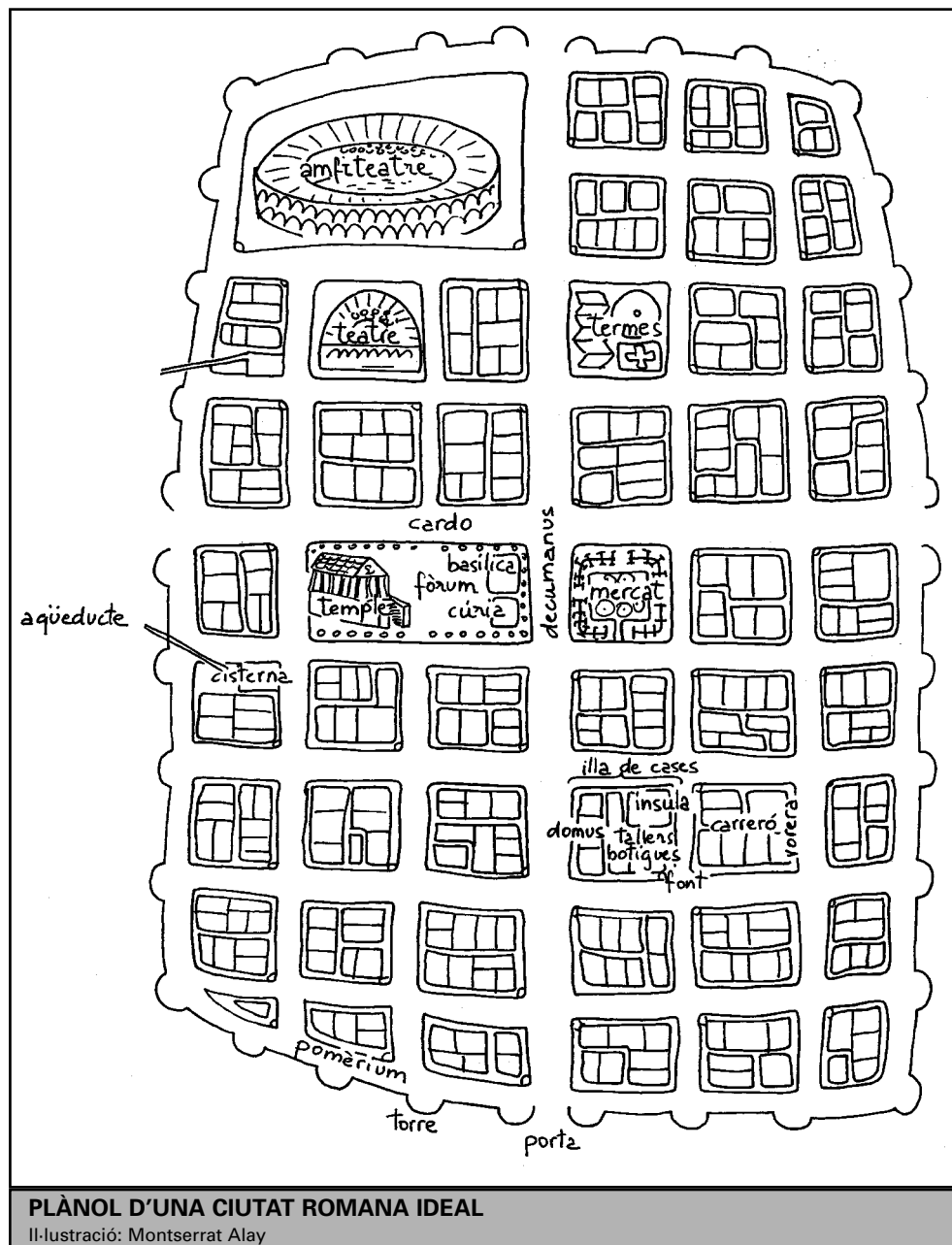
Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

Els habitants del delta del Riu Vermell

Els assentaments romans

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

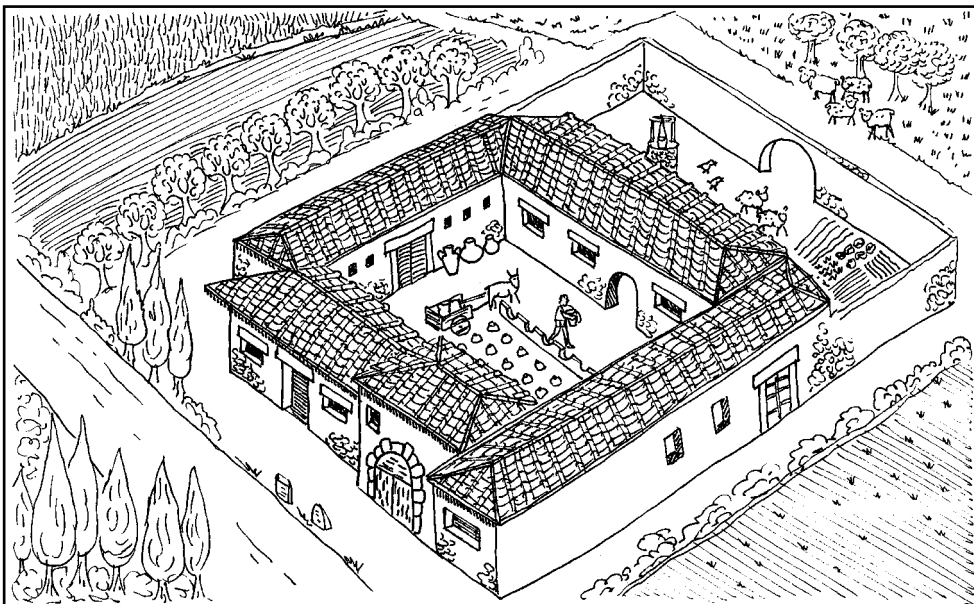
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 2

Els primers assentaments

RESTITUCIÓ D'UNA VIL·LA ROMANA

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- A la fitxa «El poblament d'època romana» hi ha el plànol «Jaciments arqueològics» amb la situació de restes romanes i la seva descripció. On et sembla que devien viure la gent que en aquell moment habitava on avui hi ha el nostre terme municipal? Hi va haver una "ciutat" romana a l'Hospitalet?
- Busca informació sobre els diferents tipus d'assentaments que organitzaven els romans. Quin tipus s'ajusta més a les restes trobades?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- El poblament a l'Alta Edat Mitjana
 - El sorgiment d'un nucli: Provençana
 - La fundació de l'Hospital
 - El canvi del curs fluvial al segle XIII
 - La xarxa viària
- El poblament a la Baixa Edat Mitjana
 - El nombre d'habitants el 1358
 - La crisi demogràfica
 - El trasllat de la parròquia
- La població durant els segles XVI-XVII
 - El fogatge de 1553
 - La secessió del Prat
 - Urbanisme
 - L'emigració francesa
 - Els efectes de la pirateria
 - Les pestes
 - Síntomes de creixement
 - Desaparició de l'esclavitud
 - El nombre d'habitants i la seva evolució
- El segle XVIII
 - Millorament alimentari
 - Intensificació dels conreus

Procediments

- Construcció de gràfiques.
- Representació gràfica de la distribució de la població en l'espai.
- A partir de documents que incideixen sobre uns mateixos aspectes, realitzar generalitzacions
- Interpretació de les fonts primàries.

Actituds i valors

- Prendre consciència de la pertinença a la comunitat de ciutadans de l'Hospitalet.
- Adonar-se de la diversitat que ha caracteritzat sempre les comunitats humanes.
- Rebutjar les postures xenòfobes.
- Aprendre a respectar les opinions dels altres i el valor de la col·laboració.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Comprendre la dinàmica de la història de continuïtat i canvi.
- Comentar els conflictes socials
- Observar els factors que incideixen en els processos demogràfics.
- Observar la formació dels nuclis habitats de l'Alta Edat Mitjana.
- Reflexionar sobre el concepte de «prosperitat».
- Relacionar alimentació i prosperitat demogràfica.
- Comentar gràfiques.
- Comprendre el significat dels fogatges.
- Contrastar les percepcions sobre l'espai amb els plànols i dibuixos existents sobre la ciutat.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1
El medi físic

MARC TEMÀTIC
2
Demografia

MARC TEMÀTIC
3
Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC
4
Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

BIBLIOGRAFIA

Història de l'Hospitalet. Una síntesi.... ALARCÓN, Isabel, M. de PLANELL [et al.]. (L'Edat Moderna). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... CABRÉ, Montserrat, Agustín CASTELLANO [et al.]. (L'Edat Mitjana). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

CODINA, Jaume. *El Delta de Llobregat i Barcelona: gèneres...* Barcelona, Ariel, 1971 (Hores de Catalunya)

CODINA, Jaume. *L'Hospitalet de Llobregat 1573-1632*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1968

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana 984-1807: societat...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1987

Diccionari d'Història de Catalunya. MESTRE, J. (Dir.). Barcelona, Edicions 62, 1993

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

VILAR, Pierre. *Catalunya dins de l'Espanya Moderna*. Barcelona, Edicions 62, 1968

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. CEL'H; El Casalet; 1998

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a l'Alta Edat Mitjana

El sorgiment d'un nucli: Provençana

En una dotzena de pergamins entre el 984 i el 999 hi ha una trentena de propietaris només al terme de Provençana [...] tant la part deltaica com la de muntanya es troben parcialment conreades. Els propietaris són religiosos i laics, quatre dels pergamins ens parlen de cases. Ultra això existeix la parròquia. Vol dir que hi ha parroquians i que són pagesos [...] I es trigarà més a incorporar els camperols a la documentació escrita. Al 995 un dels terratinents és una dona, de nom Amalvígia, (al segle XI el regner d'Amalvígia es transformarà en el mas de Malvige [...] amb església pròpia, [...] i al segle XIII convertida en Benvige i finalment Bellvitge).

Font: adaptat de CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.1. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament de l'H, 1987, p.38-40

Cap a la fi de segle (1098) hom fa menció a la vila i la sagrera de Santa Eulàlia de Provençana. Els edificis esmentats són cases, masos i torres. Les més properes al temple parroquial són allò que el document de 1098 anomena vila i sagrera; també hi haurà un cementiri, però sembla fora de tot dubte que l'hàbitat és totalment dispers. En aquest segle XI trobem els primers noms d'habitants del terme parroquial. Només són dos o tres [...] un clergue de Provençana, un sagristà de la catedral de Barcelona i un tal Ramon Bernat, propietari.

Font: Opus cit.

A partir de la segona meitat del segle XII i principi del XIII podien diferenciar-se tres zones de poblament al terme parroquial: Una a l'entorn de l'església de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana, una altra al costat de l'hospital de la Torre Blanca, tocant al límit amb Cornellà, més accessible per als habitants de la Marina; i una altra, Banyols, distanciada i aïllada de les altres dues, tocant al riu. Banyols estava força poblada.

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.41

ACTIVITATS

- Consulta el plànol núm.3 de *L'Hospitalet pla a pla* que correspon a aquest període i intenta localitzar-hi els topònims més importants que apareixen als textos anteriors.
- Com és el poblament que descriuen els textos? (concentrat, dispers).
- Esbrina què era una sagrera. Intenta relacionar el context en què apareixen les sagreres i el sorgiment de nuclis de poblament.
- Quin origen té l'actual topònim Bellvitge?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a l'Alta Edat Mitjana

La fundació de l'Hospital

El segle XII es caracteritza per un creixement manifest del poblament de la parròquia. Síntoma d'aquest creixement és la formació d'un nou nucli de població: l'Hospital.

El 1215 es troba documentat per primera vegada el topònim de l'Hospital de Provençana. Es tracta d'un lloc situat a ponent del terme parroquial, vora el camí de Cornellà. L'aparició d'aquest topònim indica la presència d'un hospital construït molt abans d'aquesta data [...] que es tractava d'un hospital de pobres, és a dir, d'un alberg on es practicava la beneficència, la caritat i l'aixopluc de viatgers [...] El 1226 apareix esmentat com a Hospital de la Torre Blanca...

La importància d'aquest lloc [...] és que aviat es consolidarà com un focus d'atracció de poblament. Ja el 1215 es parla d'una casa [...] Setze anys després, el 1231, s'hi troben fins a dotze cases.

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat...* Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.52

ACTIVITATS

- La primera denominació que identificà el nostre terme a l'Edat Mitjana fou la de Santa Eulàlia de Provençana (revisa les fitxes anteriors). Aquesta denominació avui només designa un dels barris de l'Hospitalet. Proposa, basant-te en les referències que es donen al present text, quin podria ser l'origen del topònim l'Hospitalet i

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

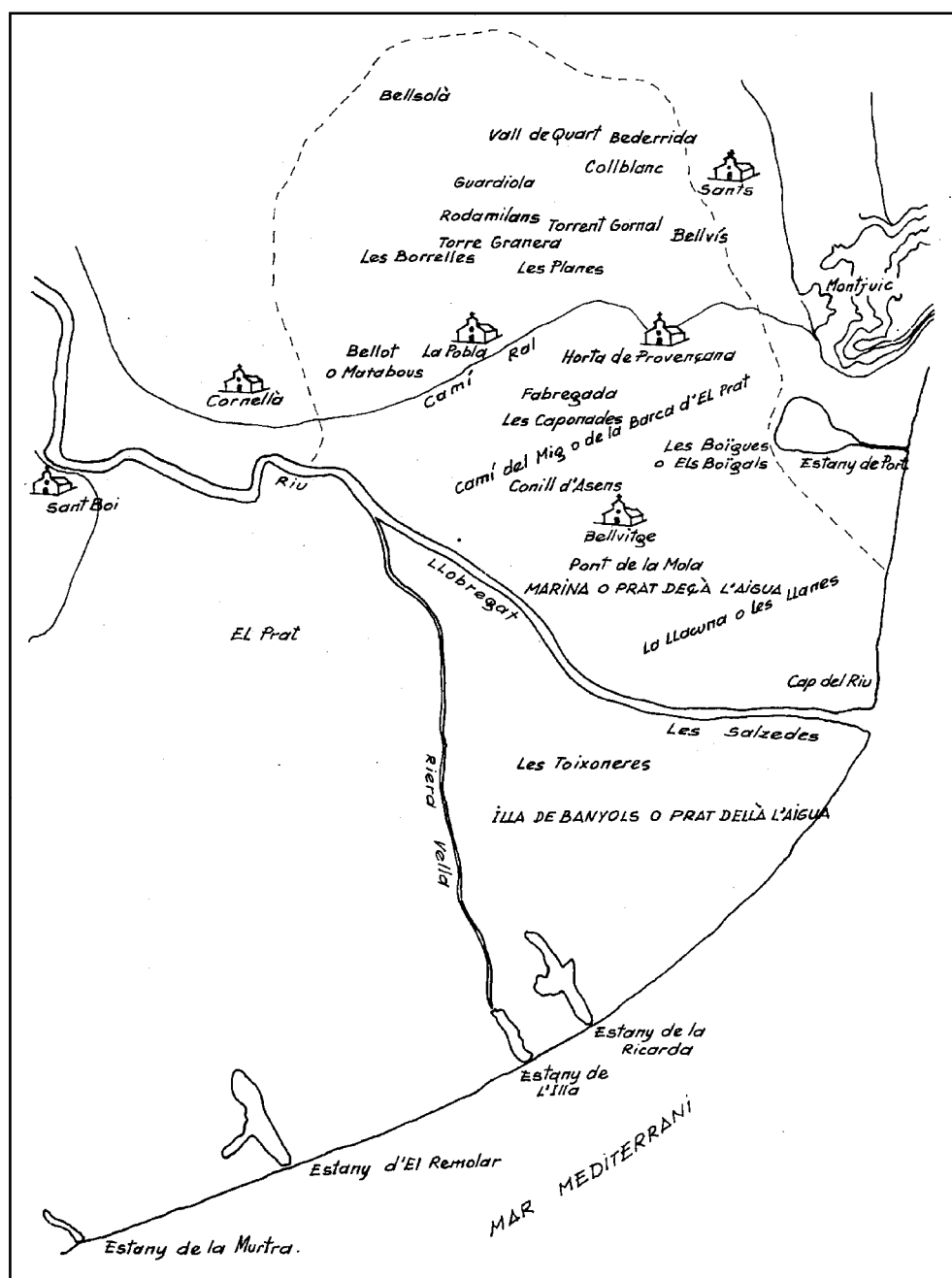
El poblament fins al segle XVIII

El poblament a l'Alta Edat Mitjana

El canvi del curs fluvial al segle XIII

En desviar-se cap a llevant el riu va canviar el seu llit al·luvial formant-se una gran illa fluvial que restava entre el curs vell i el nou. Banyols va quedar aïllat geogràficament, i els seus habitants a partir d'ara seran anomenats els de «dellà l'aigua»

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.41

PROVENÇANA AL SEGLE XV

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana (984-1807)*. Vol.1. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.259

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

«El nucli de l'Hospital va consolidant-se. Hi ha nous veïns i fins i tot una dotzena de cases a l'entorn de l'Hospital. El rastre de cases és perceptible a la resta del terme; a mig segle hi ha registrats als documents estudiats, un centenar de noms, la majoria dels quals habiten a la jurisdicció. L'accés a la propietat emfitèutica es va generalitzant i gairebé tothom conrea terra propi, per bé que en condicions duríssimes que arriben a la meitat dels fruits de cada any...»

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.1. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p. 86

L'HOSPITALET AL 1516

Font: Realitzat per Valentí Julià a partir del projecte de Jaume Codina. ML'H. Adaptació CEL'H

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Què va ocasionar el canvi del curs del riu? Quins efectes va tenir en el poblament de la zona? Pots consultar també el plànol núm.4 de *L'Hospitalet pla a pla*.
- En comparació amb el poblament descrit en la fitxa anterior (segles X-XI), quina és la característica més destacable del segle XIII? Què devia haver impulsat aquest canvi?
- Què era l'emfiteusi?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a l'Alta Edat Mitjana

La xarxa viària

El sistema de comunicacions d'un territori ve determinat per l'aprofitament dels camins naturals i per la creació de vies artificials en funció de les seves necessitats. Els camins naturals del territori de Provençana els originaven els torrents i les rieres perpendiculars a la línia de la costa; els més importants dels artificials eren transversals als anteriors, de manera que es formava una mena de quadrícula, més atapeïda amb els anys, que feia més fàcil l'accessibilitat a qualsevol lloc del territori.

Al segle X l'eix Martorell-Barcelona enllaçava al segle X les poblacions de Cornellà, Santa Eulàlia de Provençana, Sants i Barcelona. La inscripció sobre un mil·liari romà trobat a l'actual barri d'Hostafrancs i l'existència d'una vil·la romana a Provençana han fet sospitar que l'eix en qüestió es deuria tractar de la Via Augusta o, si més no, d'una via romana secundària. El traçat d'aquesta via pels actuals carrers de l'Hospitalet [...] podria haver estat el següent: un cop situats al carrer de la Creu Coberta, a Hostafrancs, el camí romà continuaria per la carretera de la Bordeta, el carrer de Gavà, el carrer de la Constitució [actual terme de Barcelona] i el carrer de Santa Eulàlia a l'Hospitalet [...] Continuant des de la parròquia de Provençana pel carrer de Santa Eulàlia i el d'Enric Prat de la Riba, arribaríem a la plaça de la vila i continuariem pel carrer Major fins a Cornellà, pel marge dret del Llobregat fins a arribar a la via romana interior, que aprofita la depressió del Vallès Oriental i l'Occidental, a l'alçada de Martorell.

[...]

Un altre dels eixos transversals fou el Camí del Mig, citat per primer cop el 1210, més a prop de la Marina i paral·lel a l'esmentada via romana. Els camins naturals (rieres i torrents) avui són localitzables, entre d'altres, a la Riera Blanca i al Torrent Gornal.

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.40

ACTIVITATS

- Localitza al plànol actual de la Ciutat de *L'Hospitalet pla a pla* el traçat de les vies de comunicació que s'esmenten al text.
- Situa els nuclis de poblament que se citen en les fitxes anteriors sobre aquelles vies de comunicació.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a la Baixa Edat Mitjana

El nombre d'habitants el 1358

El primer fogatge de Provençana data de l'any 1358 i enregistra un total de 111 focs [...] La realitat demogràfica que presenten els fogatges podia estar deformada tant per defecte com per excés. Malgrat aquestes limitacions, hom pot estimar una xifra de 500 homes i dones per a aquest primer fogatge [...] aquesta xifra no serà sobrepassada fins ben entrat el segle XVIII. Durant el mateix període, Sant Boi, a l'altra banda del riu, tenia 296 focs, una xifra força respectable que parla de la seva importància com a centre comarcal. A la rodalia, només Sarrià, amb 117 focs, superava la població de Provençana. Cornellà tenia 48 focs, Sants 47 i Esplugues 44.

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ.Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.54

ACTIVITATS

- Elabora un gràfic de barres que mostri el nombre de focs que hi havia el 1358 a les localitats esmentades al text.
- Què era un foc?
- Tenint en compte que parlem de fa molts segles, era important el nombre d'habitants que tenia l'Hospitalet (anomenat Provençana aleshores)?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a la Baixa Edat Mitjana

La crisi demogràfica

Fogatges de l'Hospitalet per nuclis de poblament.

Any de fogatge	1358	1362-1364	1365-1370	1369	1378	1381
Hospital		65	45	40	50	51
Prat deçà l'aigua		20	20	22	18	18
Banyols		22	28	28	25	25
Indeterminat		10				
Total	111	117	93	90	93	94

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.1. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.206

ACTIVITATS

- Fes un gràfic de línies a partir dels totals del quadre.
- Quina és la tendència de la població? Quines causes expliquen aquesta tendència?

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El poblament a la Baixa Edat Mitjana

El trasllat de la parròquia

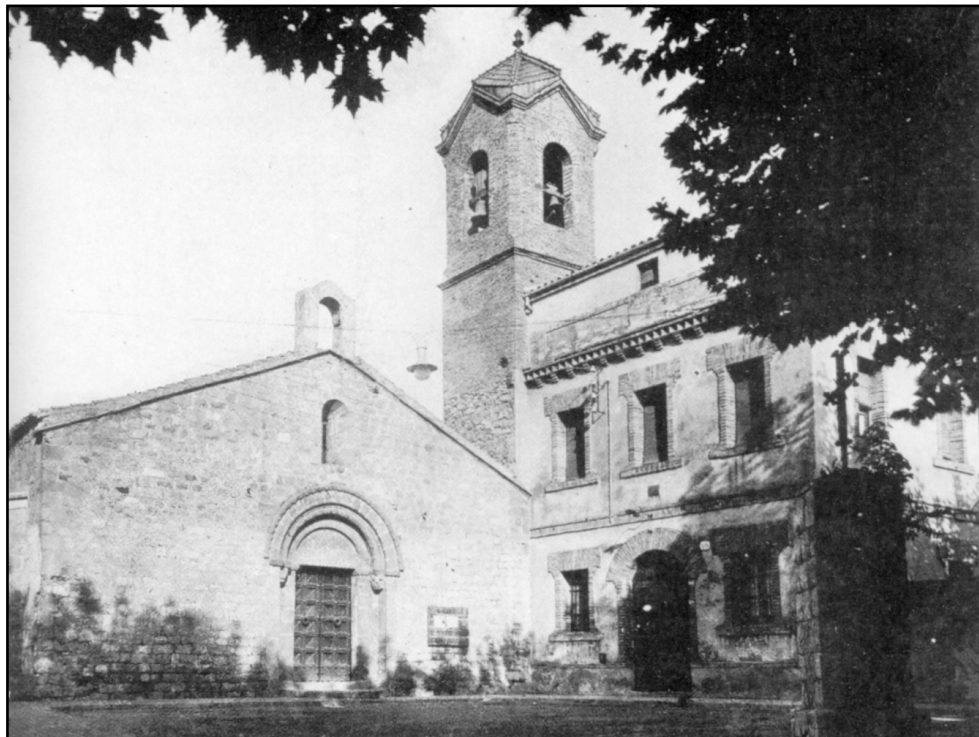
Al segle XV es produí un fet important en la vida social de la comunitat: el canvi d'emplaçament de la titularitat de l'església parroquial del terme [...]

D'una banda, els habitants de l'illa de Banyols comparteixen uns interessos comuns i oposats als de la Poble de l'Hospital, i actuen col·lectivament per defensar-los. L'actuació conjunta ja els havia portat a obtenir l'arrendament de la barca [que permetia travessar el Llobregat] el 1343, sense la intervenció de la resta de parroquians i a l'establiment, el 1418, d'una taula de carnisseria pròpia. El seu aïllament geogràfic i la consecució d'aquestes fites van anar provocant la consciència de grup amb uns interessos i una problemàtica propis [...]

Aquesta divergència es manifestà explícitament amb la negativa al trasllat de la titularitat de l'església parroquial de Provençana a l'Hospital [...]

El trasllat de la parròquia es degué a l'allunyament existent entre Santa Eulàlia de Provençana, on es trobava l'antiga església parroquial, i la Poble de l'Hospitalet, lloc on s'havia concentrat, al voltant de l'Hospital, un major nombre de pobladors. El temple parroquial [antic] restava força isolat i per tant, [...] estava exposat a l'espoli i al perill de les ràtzies dels pirates algeresos. Per aquest motiu, el rector Guillem Martí, juntament amb un grup de parroquians, n'acordaren el trasllat [...] tot i aconseguint l'autorització del bisbe de Barcelona el 17 de desembre de 1426.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ.Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.59

ANTIGA ESGLÈSIA I PORTALADA ROMÀNICA DE PROVENÇANA

Font: Font: CODINA, J.: *Els pagesos de Provençana (984-1807)*. Vol.2. Barcelona, Publ.Abadia de

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Quines causes van motivar el trasllat de la parròquia? Ordena-les per grau d'importància.
- El text parla d'una oposició d'interessos entre dos nuclis de poblament del terme de Provençana. Quins són?
- A partir de les dades del fogatge de 1381 (consulta la fitxa La crisi demogràfica), estableix els percentatges de població que corresponien a cadascun dels diferents nuclis poblats del terme.

Relaciona'n els resultats amb les altres activitats.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

El fogatge de 1553

Segons el fogatge de 1553 hi havia 75 cases, la qual cosa permet suposar que hi devia haver uns 385 habitants. L'estructura d'aquella població era com segueix:

Propietaris	36
Mossos	11
Parcers	8
Ciutadans propietaris	2
Comparets	2
Jornalers	2
Menestrals	15

I el seu origen geogràfic:

Naturals de l'Hospitalet i el Delta	26
Forasters	50

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.16

ACTIVITATS

- Què és un fogatge? Amb quins objectius s'elaboraven?
- Com pots comprovar fent un simple recompte, la suma dels individus computats al fogatge de 1553 no dóna els 385 habitants de què parla J. Codina. D'on surten, doncs, aquestes 385 persones?
- Quin és el significat de cadascuna de les categories (propietaris, mossos, parcers, ...) que s'estableixen en l'estructura de la població?
- Quin significat devia tenir el fet que al voltant del 50% dels individus computats fossin forasters?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

La secessió del Prat

La parròquia de Santa Eulàlia de Provençana, creada a l'Edat Mitjana, englobava la plana dèltica de la part del tram final del Llobregat que la gent de l'època denominava el Prat.

Al segle XIII el llit al·luvial del riu experimentà canvis, i la gent que s'havia establert als aiguamolls denominats Banyols quedà separada per un braç de riu de la resta del terme parroquial. A partir de llavors es parlà de la gent del prat «deçà l'aigua» (la part que quedà a l'esquerra del riu) i de la gent del prat «dellà l'aigua» (els de Banyols).

Els interessos de la gent de Provençana de les dues bandes del Llobregat començaren a divergir cada cop més, i els de «dellà» van seguir un procés que els va dur a sentir-se una comunitat diferenciada. Finalment van constituir una parròquia que amb el temps esdevindria el municipi del Prat de Llobregat.

...l'Hospitalet de la dècada de 1550 veu consumat definitivament el cisma del «Prat dellà». L'any 1556 és el de la culminació i la realització de la independència de la nova parròquia, així que Roma [el Papa] novament decidia al seu favor [...]

A la vila de l'Hospitalet la classe dirigent fa l'últim esforç per tal d'evitar la secessió. Aquesta secessió es consumarà l'estiu de 1556 amb la precipitada construcció d'una precària església de tàpia al delta secessionista...

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.26

ACTIVITATS

- Busca informació sobre les desavinences entre la gent de Banyols i la de l'Hospitalet des de l'Edat Mitjana.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

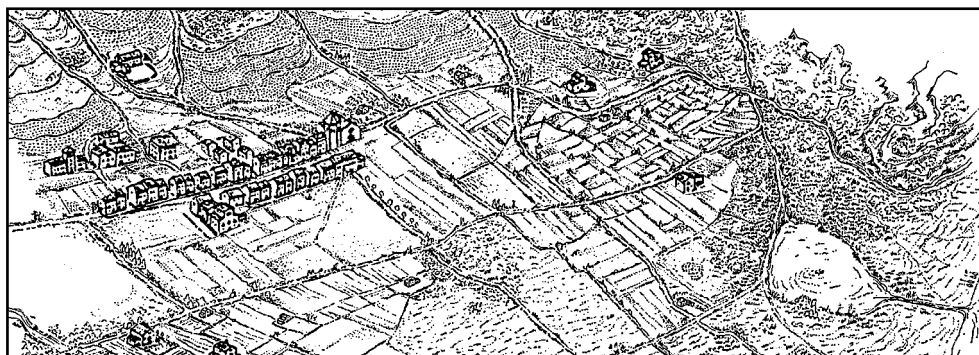
El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

Urbanisme

Urbanísticament constava [l'Hospitalet] del nucli i l'hàbitat dispers rural. El nucli o vila vella constituïa un poble-camí, allargassat a banda i banda de la carretera,... únicament el conjunt de l'hospital —reedificat successivament—, l'església i la rectoria formava com una plaça, així anomenada, i que era el rovell de l'ou de la població, allí on també hi havia la carnisseria, on hom feia les crides, els balls i diversions, les reunions comunals, les subhastes o encants públics, la contractació de jornalers per a la setmana.... Hi havia un tros de carrer empedrat.

Font: CODINA, J. *L'Hospitalet de Llobregat. 1573-1632*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1968, p.31

EL CAMÍ RAL A L'HOSPITALET DEL 1516

Font: Realitzat per Valentí Julià a partir del projecte de Jaume Codina. ML'H. Adaptació CEL'H

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Sobre el plànol actual de la ciutat de *L'Hospitalet pla a pla* situa el poblament del segle XVI.
- On et sembla que se situava el punt central del poble?
- Descriu les activitats de la vida quotidiana que s'especifiquen al text.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

L'emigració francesa

Cent setanta-dos adults francesos amb la procedència explícita (sense comptar les dones) i un altre centenar de presumptes ens permeten parlar amb propietat del temps dels francesos [...] mai com ara [es refereix al període 1613-1627], ni abans ni després, l'Hospitalet no ha estat quantitativament tan ple de gent de l'altra banda dels Pirineus.

Font: CODINA, J.: *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.223

Molt sovint es tendeix a identificar immigrants amb delinqüents i aquesta tendència, juntament amb altres elements, sol fer emergir fenòmens de xenofòbia. Aquesta situació no és un fet nou, sinó que ha estat històricament present en diferents moments en què la presència forastera ha estat important. En podem trobar exemples a l'època que estudiem:

... Perot Oliver y Antich Mercer y Antich Carbonell del Hospitalet han dit que si lo dit Domenjó del Clos se casa ab dita Angela, donzella, que'l mataran... que si la dita Angela casa ab ningun gavaig, que ells... mataran lo gavag que's casarà ab ella, y assò és fama pública per lo Hospitalet. (Any 1592).

Font: Opus cit., p. 122-123

[Una petició feta al virrei el 1595 inclou que se suprimeixin] ...tantes tavernes «com vuy en dia y ha y ahont se acull y acut gent desafahenada y estrangera, que de aqui hixen moltes vegades a fer molts insults»

Font: Opus cit., p. 128-129

La vigília de Sant Joan [1614], a les nou de la nit, mentre [el clergue Benet Puigvert] es trobava a la porta de la casa on està [...] «mirant los focs», és agredit per Joan Granger, àlies «Domenjó», francès, i Joan Noguera, àlies «Formiga». Aquest li tira una pedrenyelada [tret d'arma de foc] que no el toca i aquell el deixa ferit a cops de bordó.

A finals d'agost de [...] 1617 el riu va venir tan crescut que se'n va endur les barques de Sant Vicenç dels Horts, Sant Boi i el Prat, aquesta amb barquer i tot. De la dita vinguda va mancar també un pastor que es deia Joan Sala, àlies «Figarou», francès [...] Tothom va creure'l ofegat, però quinze dies després va aparèixer mort a l'Estany de Port amb un còdol lligat al coll.

Font: Opus cit., p. 226, 227.

ACTIVITATS

- Què devien venir a fer aquells «francesos/es» a l'Hospitalet? Quins eren els motius que impulsaven aquella immigració? Esbrina també la seva categoria social.
- De quina zona del reialme francès procedien els immigrants?
- Quin és el significat del terme «xenofòbia»?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 3

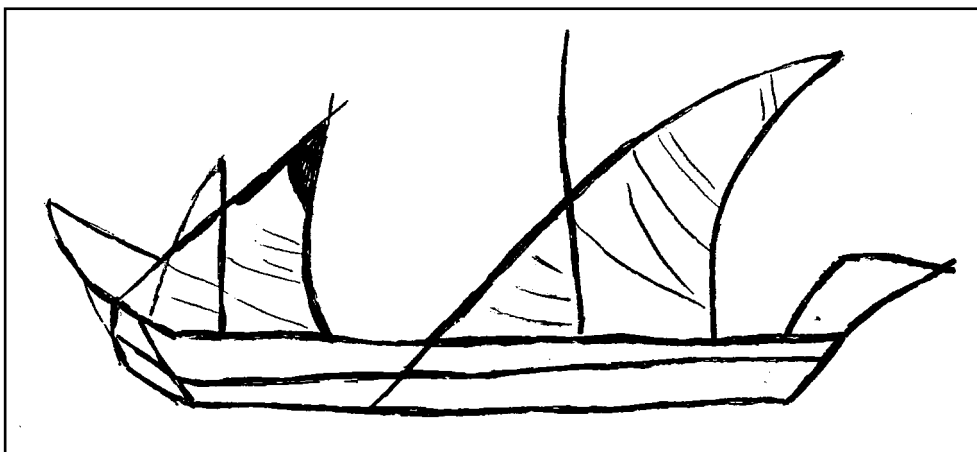
El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

Els efectes de la pirateria

La ràtzia més atrevida consignada al Dietari de l'Antich Consell Barceloní, s'esdevé a la vista del Montjuïc i en terme fins ara de l'Hospitalet, justament el 29 de juny del 1556,... Diu així: «Dilluns XXVIII. S: Petri. Aquest dia en la matinada donaren la proa en terra una galera y quatre fustes de moros al Prat de allà al riu de Llobregat y saquejaren algunes cases y sen portaren tretze persones en quey havia alguns minyons de molt poca edat qui peccata no fecerant, e poch dies abans les matexes eren exits a Calafell prop de la Vila Nova».

Font: CODINA, J.: *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.18

**ESGRAFIAT D'UN VAIXELL PIRATA DEL SEGLE XVI
EN LA CRIPTA DE LA CAPELLA DEL CASTELL DE CALAFELL**

Calc: Montserrat Alay

Pots consultar també el volum corresponent de: VILAR, P. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Barcelona, Edicions 62, 1964

ACTIVITATS

- Quines conseqüències sobre la distribució del poblament podien tenir les ràtzies dels pirates?
- Podien tenir, també, conseqüències de tipus econòmic?
- Quines mesures es prenen per defensar-se d'aquestes incursions?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

Les pestes

A l'Hospitalet, el testimoni de Pere Barrera, jove francès..., mosso i escolà de la rectoria, ens assabenta que va arribar a la vila a l'agost del 1560 i «que se morian de pesta» [...] L'oubrer i el sagristà Pere Mercer fan constar la manca de càrrecs locals per renúncia d'uns i mort dels altres.

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.19

A l'estiu de 1589 ha arribat novament la pesta, però aquesta vegada amb un furor extraordinari. Els morts de Barcelona proclamen que és la més forta del segle: 11.723 víctimes. A l'Hospitalet en desconeixem el nombre a causa de la destrucció dels registres parroquials, però sabem que els morts són enterrats als camps lluny de la vila [...] Les entrades a la vila són tapiades i guardades. Els jurats [càrrecs municipals] assisteixen els atacats de contagi amb provisions i medecines.

Font: Opus cit., p.118

ACTIVITATS

- En què consistia exactament la malaltia que denominaven "pesta"?
- Només va afectar l'Hospitalet, o bé es va estendre per altres llocs de Catalunya, d'Espanya o d'Europa?
- Quines van ser les conseqüències demogràfiques d'aquella malaltia?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

Síntomes de creixement

El 24 de setembre de 1568 , els jurats i els membres del consell local contracten amb Ramon Puig, pintor barceloní, la pintura de deu taules del retaulle major de l'església parroquial per la quantitat de 102 lliures. L'artista executarà la feina ràpidament, i al gener de l'any 1569 l'haurà enllestida i cobrada.

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.68

El 3 de gener [1574], reunit a l'església parroquial s'adopta un altre acord [...] la construcció d'un temple de nova planta [...] La quantitat màxima a invertir-hi serà de 300 lliures. Si convé, la comunitat s'imposarà un vintè o un trentè dels fruits que cadascú recol·lecti i que revertiran a un fons comú... [Per a l'acabament de les obres es decidí que] durant un any no pogués tenir bestiar de llana ni disposar de les pastures pròpies..., a fi que qui volgués arrendar la carnisseria pogués tenir-hi tants caps com li semblés i en conseqüència donar un arrendament ben crescut que permetés d'acudir a les obres de l'església.

Font: Opus cit., p.71

ESGLÈSIA DE SANTA EULÀLIA DE MÈRIDA

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana (984-1807)*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.307

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Quina conclusió general es pot extreure de les importants obres que es van dur a terme a l'església parroquial en la segona meitat del segle XVI?
- Com se sufragaven aquelles obres? Avui aconsegueixen de la mateixa manera els diners per a obres d'interès general?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

Desaparició de l'esclavitud

Sociològicament, els primers anys del segle XVI veuen la desaparició de l'esclavatge com a personal de servei, progressivament desplaçat —també a l'Hospitalet— per la immigració francesa, mà d'obra barata i abundant que sortia més a compte al pagès.

CODINA, J. *L'Hospitalet del Llobregat 1573-1632*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1968, p.32

ACTIVITATS

- Quina de les possibles causes que es relacionen a continuació et sembla més important per explicar l'entrada en desús dels esclaus?
 - perversitat moral d'aquella pràctica.
 - mort dels esclaus per causa de les pestes.
 - aparició de pràctiques econòmicament més rendibles.
 - fugida dels esclaus.
- Qui eren aquells esclaus? D'on procedien? Busca informació en obres d'història de caràcter general.
- Feu un debat sobre l'esclavitud.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

La població durant els segles XVI-XVII

El nombre d'habitants i la seva evolució

Les dades estadístiques corresponents a aquest segle són escasses i parcials. Només disposem de recomptes de caps de casa del període 1630-1659, d'una referència al nombre de cases existents el 1682 i dels recomptes d'adults masculins apareguts en la documentació (que no inclouen únicament els «caps de casa»).

Caps de casa a l'Hospitalet de Llobregat

any	quantitat
1630	146
1640	159
1652	77
1682	100

Adults masculins període 1673-1687: 242

Adults masculins període 1688-1702: 291

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol.2. Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; Ajuntament l'H, 1987

ACTIVITATS

- Dedueix la població total de l'Hospitalet per als anys 1630, 1640, 1652 i 1682 (consulta la fitxa sobre el fogatge de 1553 en què es parlava de com es feien aquestes deduccions).
- Què va ocasionar la davallada demogràfica de 1652? (consulta bibliografia)
- Fes un resum per escrit de l'evolució general de la població de l'Hospitalet al llarg de tot el segle XVI.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El segle XVIII

Millorament alimentari

L'arrendament de l'hostal al 1770 ens ofereix aquesta variada venda:

- pa blanc i morè
- vi negre, aiguardent i malvasia
- oli
- bacallà, tonyina, congre i arengades
- mongetes, fesols i cigrons
- arròs, sucre i fideus
- pebre, clavells, canyella, mel i nou moscada
- ametlles torrades, formatge, avellanes, biscuits, xocolata i pinyons
- sal
- olives
- enciam, escarola, cols, pebrots, tomàquets, albergínies i api
- tabac
- neu o glaç

.... L'aparició de productes com el sucre, la xocolata i els biscuits ens certifiquen el millorament general en l'alimentació.

Del 1787 en endavant hom hi afegí carn de porc, carbó i sabó.

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971, p.229

ACTIVITATS

- Elabora una llista amb els aliments que consumeix actualment a casa i compara-l'hi (tingues en compte que no tots els productes que hi apareixen són aliments). Quins productes trobes a faltar en la llista corresponent al segle XVIII? Quines conclusions més importants extreuries de la comparació?
- Quina utilitat devien donar a la neu —glaç— que s'esmenta? De quina manera se'n devien proveir? En disposaven tot l'any?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 3

El poblament fins al segle XVIII

El segle XVIII

Intensificació dels conreus

La producció agrícola hi augmentà considerablement... tant en volum com en qualitat i varietat... obeí a una sèrie de factors determinants,...

- 1) la dessecació i el sanejament.
- 2) la millora de la tècnica.
- 3) l'inicial regadiu hortícola.

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat...* Barcelona, Ariel, 1971, p.270

ACTIVITATS

- Quin significat demogràfic veus darrera de la intensificació agrícola?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

CONTINGUTS*Fets i conceptes*

- Evolució de la població al segle XIX
- Efectes de la Guerra del Francès
- Epidèmies de còlera
- Mortalitat catastròfica i creixement de la població
- Moviments migratoris
- Estructura de la població:
 - Per sexe i edat
 - Per sectors econòmics
- Estructura urbana a 1867
- Urbanisme (els barris)

Procediments

- Confecció de taules estadístiques de població.
- Representacions gràfiques corresponents a les taules estadístiques de dades demogràfiques.
- Anàlisi dels fenòmens que incideixen sobre les variables demogràfiques.
- Treure conclusions dels càlculs matemàtics aplicats a la demografia.
- Contrast de conclusions.
- Comparació de taules i quadres estadístics.
- Elaboració de mapes i llistes de les comarques i territoris d'origen de la població immigrant.
- Confecció de piràmides de població.
- Confecció de diagrames de sectors aplicats a la població activa.
- Representació de l'espai territorial de l'Hospitalet al segle XIX.
- Treball amb documentació directa (fonts primàries).

Actituds i valors

- Formar-se una actitud crítica davant de dades i interpretacions procedents de fonts diverses.
- Sensibilitat i preocupació per ser objectius en la interpretació històrica.
- Respectar i valorar el patrimoni del passat.
- Valorar i relativitzar la pròpia cultura.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Identificar el temps històric.
- Comprendre el significat de població absoluta i relativa.
- Raonar les diverses causalitats que intervenen en les variables demogràfiques.
- Conceptualitzar la mortalitat natural i catastròfica.
- Comentar l'estructura de la població.
- Interpretar piràmides de població.
- Distingir els diferents models demogràfics.
- Classificar la població activa en funció dels sectors econòmics.

1r Cicle ESO**2n Cicle ESO**

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

BIBLIOGRAFIA

CASAS, Joan. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... DOMÍNGUEZ, Manuel, Marcel POBLET. (El segle XIX). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

IVERN, Francisco. *Hospitalet de Llobregat, municipio suburbano*. Barcelona, C.S.I.C., 1966

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H).

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet; 1998

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Museu de l'Hospitalet

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Evolució de la població al segle XIX

Taula de població de l'Hospitalet

Any	Població	Homes	Dones	Veïns	Cases
1787	1.633				
1818	867	358	509	219	219
1820	892				
1821	918			221	
1828	2.242	1.115	1.127	495	
1829	2.341	1.143	1.198	525	
1830	2.478	1.214	1.264	539	
1831	2.503	1.226	1.277	544	
1832	2.504	1.223	1.281	547	
1833	2.508	1.220	1.288	549	
1834	2.526	1.219	1.307	551	
1842	2.561	1.267	1.294		
1843	2.553	1.268	1.285		
1857	3.072	1.612	1.460		
1858	3.078				
1859					498
1860	3.311			680	741
1875	3.503	1.825	1.678		
1877	3.642	1.912	1.730	880	732
1887	4.295	2.237	2.058		858
1890	4.371	2.254	2.117		
1891	4.413	2.279	2.134	962	
1897	4.971	2.551	2.420		
1900	5.095	2.592	2.503		
1910	6.905	3.482	3.423		

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, (Quaderns Urbans; 3) p.33

ACTIVITATS

- Quines conclusions es poden treure de l'observació de les dades dels anys 1787-1828 de la taula anterior?
- Calcular el percentatge de pèrdua de població entre els anys 1878 i 1818. És una pèrdua de població molt o poc important?
- A què es pot deure aquesta pèrdua de població?
- Quants anys triga a recuperar-se la població que hi havia abans de 1787?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Efectes de la Guerra del Francès

Els efectes de l'ocupació francesa a l'Hospitalet foren certament devastadors en el terreny demogràfic; els inconvenients ocasionats pel fet que el Llobregat fos escenari continu d'escaramusses entre els dos bàndols, segurament més que no pas les mateixes morts de població civil causades de manera directa, donà lloc a una impressionant pèrdua de població...

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.83

EL GENERAL MANSO INICIÀ LA SEVA VIDA MILITAR COM A GUERRILLER EN EL DELTA DEL LLOBREGAT. VA VIURE A LA MARINA DE L'HOSPITALET.

Font: Museu de l'Hospitalet

ACTIVITATS

- Contrastar les conclusions obtingudes en l'activitat de la fitxa «Evolució de la població al segle XIX» amb el contingut d'aquest document.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Epidèmies de còlera

Defuncions l'any 1854

Edats	3r trimestre		4t trimestre	
	Homes	Dones	Homes	Dones
0-1	5	5	3	1
1-5	14	10	2	5
5-10	4	9	2	1
10-15	3	4		
15-20	2	4	1	1
20-30	2	13	1	
30-40	4	11		1
40-50	8	16		
50-60	6	14	4	2
60-70	7	12		1
70-80	8	10	2	3
80-90		4	1	
Total	63	112	16	15

Defuncions l'any 1856

Edats	2n trimestre		4t trimestre	
	Homes	Dones	Homes	Dones
0-1				2
1-5				1
5-15	2		3	1
15-30		2	1	4
30-60	2	1		3
60-70		1		1
70-90	1		2	
Total	5	4	6	12

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.84

ACTIVITATS

- Comparar els dos quadres. En quin d'aquells anys fou més elevada la mortalitat? A què es pot deure aquesta mortalitat elevada?
- Quins grups d'edat i quin gènere es van veure més afectats per la mortalitat? Quina et sembla que en pot ser la causa?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Mortalitat catastròfica i creixement de la població

El període 1814-1857 (malgrat la febre groga a Barcelona de 1821, el còlera de 1833-35 i de 1853-56, i la guerra carlina) representà un creixement mitjà anual català pròxim a l'1%, cosa que permeté recuperar l'anterior període negatiu.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.83

**L'AIGUA ERA UNA PART IMPORTANT DEL PAISATGE DE LA MARINA
ELS AIGUAMOLLS I LES BASSES FOREN DURANT SEGLES FONT DE MALALTIES
INFECCIOSES, COM EL PAL·LUDISME**

Font: MARÍN, Àngels. *El Gornal, L'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995.
(Els Barris d'Adigsa, núm.15)

ACTIVITATS

- Consultant la taula de la fitxa «Evolució de la població al segle XIX», establir la importància que les epidèmies esmentades al present document van tenir sobre l'evolució general de la població al llarg del segle.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Moviments migratoris (1)

Document A

La població de l'Hospitalet de Llobregat minva 3.000 habitants, fet insòlit des de 1818.

Per primera vegada des de 1818, la població de l'Hospitalet de Llobregat ha disminuït. En un any, la ciutat ha perdut gairebé 3.000 habitants [es refereix al moment en què l'autor redacta aquest article]. Si en aquella època l'abai-xada d'habitants es va deure a la Guerra del Francès, durant la qual l'Hospitalet fou sovint camp de batalla [...], ara la responsabilitat és de l'atur i la crisi econòmica [...]

El primer cens de l'Hospitalet de què es té notícia fou sol·licitat per les Corts de Cervera el 1359, i donava uns 250 habitants. Lentament i pausada, tal com correspon a un poble agrícola, la població anà creixent fins a 1.631 el 1787. La Guerra del Francès els reduí a la meitat, però cap a la fi del segle XIX ja eren quasi 5.000. La causa fonamental va ser la transformació dels aiguamolls de la Marina en regadiu gràcies a la inauguració el 1819 del Reial Canal de la Infanta Lluïsa Carlota de Borbó, les aigües del qual també s'usa-ven com a motor per a un gran nombre de molins i serres per tallar marbres que es van instal·lar al llarg del seu curs...

Font: traduït de ARJALAGUER, X. «L'Hospitalet de Llobregat». En: *El País*, 24-10-83

Document B

Passada la crisi [de l'inici de la dècada de 1870], cap al 1874 es reemprèn l'impuls industrialitzador [...] s'instal·len les primeres indústries de filats i tei-xits, una de cotó i l'altra de cànem. [...]

El 1882 s'obrí una nova factoria de filats i teixits de cotó, *Sucesores de Andreu Basté* [...] Són ja empreses de gran envergadura, que van incloent paulatinament l'Hospitalet dins el cinturó industrial barcelonès.

[...]

Però el gran creixement, en termes relatius, el dona el sector dels materials de construcció [...] Del 1878 són Can Oliveras i Can Romeu i Escofet, del 1883 Can Batllori i del 1885 Can Llopis i Can Cosme Toda. El 1889 sorgeixen 3 bòbiles a la carretera de Collblanc [...]

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.103-104

ACTIVITATS

- Realitzar una gràfica de línies que mostri l'evolució de la població de l'Hospitalet al llarg del segle XIX, a partir de la informació subministrada per la taula de la fitxa «Evolució de la població al segle XIX» d'aquesta unitat temàtica.
- Quina incidència demogràfica van tenir els fenòmens explicats als textos de la present fitxa?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

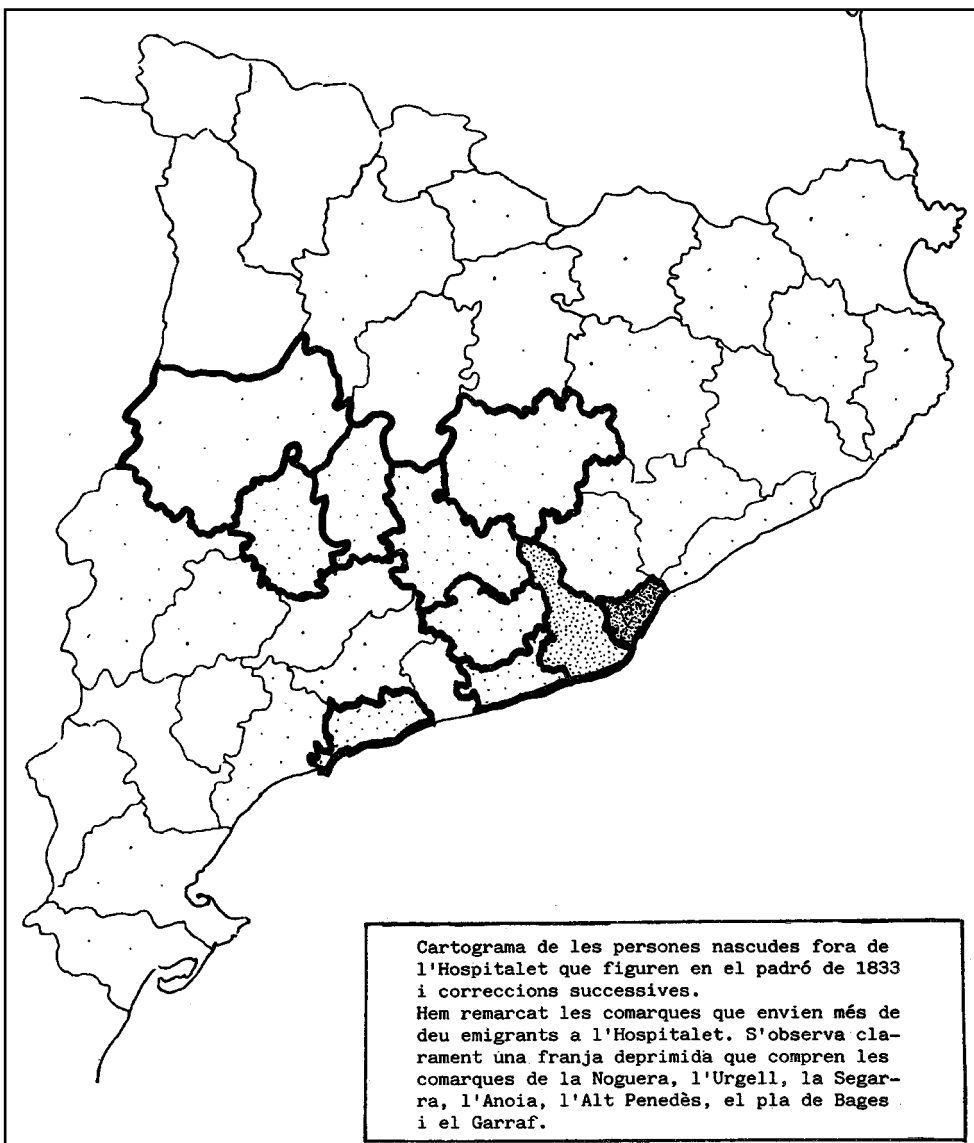
4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Moviments migratoris (2)

CARTOGRAMA DE LES PERSONES NASCUTES FORA DE L'HOSPITALET QUE FIGUREN AL PADRÓ DE 1833

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats... L'Hospitalet*, Ajuntament, 1983, (Quaderns Urbans; 3) p.38

ACTIVITATS

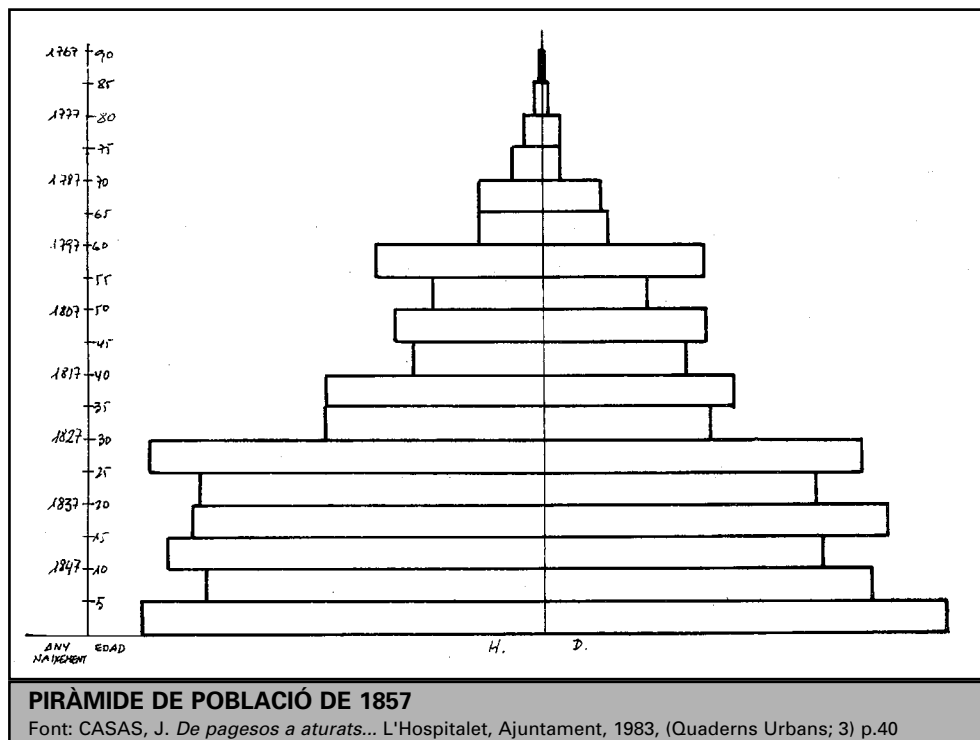
- A partir del cartograma, fer una llista on figurin per ordre d'importància les comarques que aportaven major nombre d'immigrants a l'Hospitalet. Eren comarques llunyanes o properes a l'Hospitalet? A què es podria deure aquesta situació?

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Estructura de la població

Per sexe i edat

ACTIVITATS

Comentar la piràmide

- A quin «model demogràfic» correspon? Per què?
- El grup de gent situat entre els 55 i 60 anys era anormalment elevat; a què es podria deure? Podria estar relacionat amb l'expansió dels regadius?
- El grup situat entre 15 i 60 anys (població potencialment activa) és superior a la mitjana espanyola de la mateixa època; a què es pot deure? Relaciona-ho amb els fenòmens migratoris.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Estructura de la població

Per sectors econòmics

Taula d'ocupacions laborals dels caps de família, segons el cens de 1857.

Eclesiàstics de totes classes	3
Militars retirats	1
Propietaris	103
Llauradors	129
Comerciants	4
Fabricants	1
Industrials	59
Professors de totes classes	3
Jornalers	486
Pobres de solemnitat	40
No contribuents	136

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, (Quaderns Urbans; 3) p.42

ACTIVITATS

- Agrupa les dades de la taula en els «tres sectors» econòmics. Quin sector predominava?
- Converteix-ne els resultats en percentatges i elabora'n un gràfic de sectors circulars.

Proposta de treball d'investigació:

Visita a l'Arxiu Històric. Arxiu de l'Hospitalet

Consulteu els fulls d'un padró d'habitants del segle XIX corresponents a un carrer no gaire gran; exemple: carrer Xipreret.

ACTIVITATS

Treball en grups

- Estudiar l'estructura de la població a què es refereix el padró des del punt de vista dels sexes i de l'edat (fer una piràmide de població) i des del punt de vista econòmic (agrupar-los per «sectors»).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

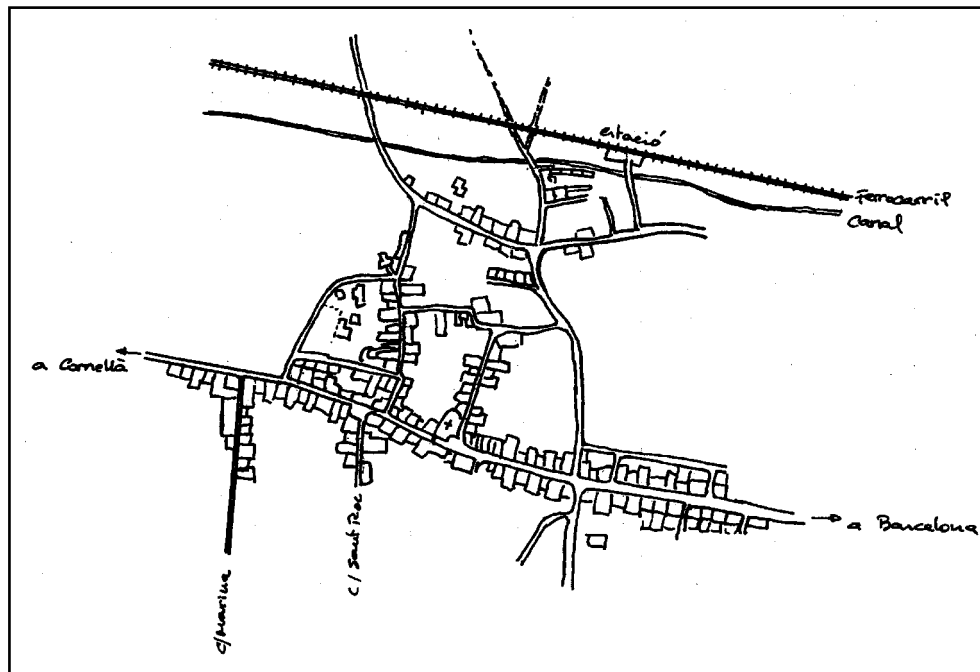
4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Estructura urbana a 1867

CROQUIS DE L'HOSPITALET VELL, EL 1867

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, (Quaderns Urbans; 3) p.72

ACTIVITATS

Comenta el croquis

- Quin era l'eix vertebrador de l'urbanisme que mostra el croquis?
- Compara la mateixa zona amb el plànol actual de la ciutat de L'Hospitalet *pla a pla*.
- Destaca'n els elements més importants.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

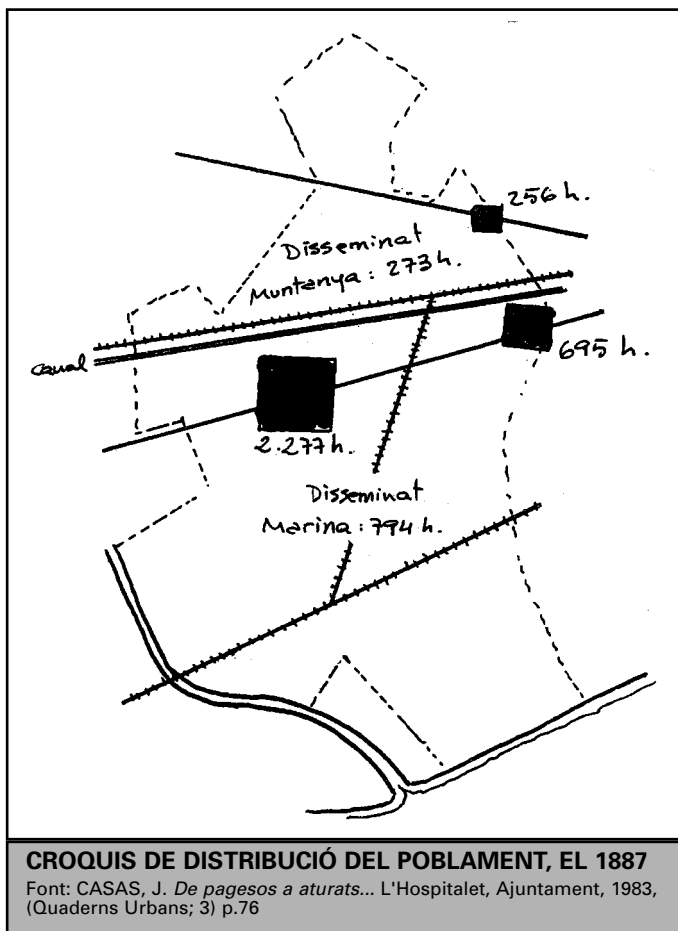
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 4

El poblament al segle XIX

Urbanisme (els barris)

Taula de distribució de la població per barris els anys 1860, 1872, 1887 i 1900 (en nombre total d'habitants)

Any	Centre	Santa Eulàlia	Collblanc-laTorrassa	Dispersa	Total
1857	2.807	196	75		
1860	2.430	220	100	558	3.311
1887	2.504	756	146	888	4.294
1900	2.797	964	301	886	4.948

Font: IVERN, F. *Hospitalet de Llobregat, municipio suburbano*. Barcelona, CSIC; Diputació, 1960, p.70

ACTIVITATS

- A part de la vila vella, quin era l'altre nucli de poblament més destacat? Per què?
- Comentar l'evolució de la distribució de la població.

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Evolució demogràfica comparada al llarg del segle XX
- Estudi de tres generacions del segle XX
- Naturalesa de la població a 1930, 1965 i 1991
- Evolució de les variables demogràfiques
- Comparació amb altres municipis
- Classificació de les poblacions de Catalunya pel nombre d'habitants —sense Barcelona— els anys 1900, 1920, 1930, 1936 i 1940
- Immigració i segregació als anys 30
- Testimonis de la immigració als anys 60

Procediments

- Elaboració de gràfiques —lineals, de barres i de sectors— a partir d'unes dades.
- Interpretació i comprensió de gràfiques i taules estadístiques.
- Lectura i descripció de gràfiques i taules.
- Comentari de gràfiques i informacions estadístiques: descripció, anàlisi, interpretació i conclusions.
- Elaboració d'enquestes i entrevistes.

Actituds i valors

- Valorar la tolerància com a element bàsic per a la convivència.
- Actitud crítica i responsable sobre esdeveniments actuals que afecten la població.
- Interès per la recerca de valors que poden contribuir a la construcció d'un futur millor.
- Prendre consciència de la diversitat cultural.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Analitzar les variables demogràfiques de l'Hospitalet introduint elements històrics per explicar aquesta evolució.
- Comentar les tendències de les variables demogràfiques actuals.
- Explicar les repercussions urbanístiques de les onades immigratòries de les dècades dels anys trenta i seixanta.
- Identificar les diferències de l'evolució demogràfica de l'Hospitalet, Barcelona, Catalunya.
- Raonar els possibles conflictes culturals determinats per les onades immigratòries

BIBLIOGRAFIA

Anuari Estadístic de Catalunya 1991. Barcelona, Institut d'Estadística de Catalunya, 1991

BOTEY, Jaume. *Cinquanta-quatre relats d'immigració*. Barcelona, Diputació ; CEL'H, 1986

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres : 1930-1936*. Barcelona, Diputació, 1986

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

CAMÓS, Joan. «Població i territori. Segle XX». En: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H ; Ajuntament l'H, 1997

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

Arxiu Històric. Arxiu de l'Hospitalet

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola.* L'Hospitalet; CEL'H; El Casalet, 1998

Àrea Metropolitana de Barcelona. Mancomunitat de Municipis

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

Evolució demogràfica comparada al llarg del segle XX

Evolució demogràfica de l'Hospitalet comparada amb Barcelona, Catalunya i l'estat espanyol

any	L' Hospitalet	Barcelona	Catalunya	Estat espanyol
1900	4.948	533.000	1.966.382	18.594.405
1910	6.905	587.411	2.084.868	19.927.150
1920	12.360	710.335	2.344.719	21.303.162
1930	37.650	1.005.565	2.791.292	23.563.867
1940	51.249	1.081.175	2.890.974	25.877.971
1950	71.580	1.276.675	3.240.313	27.976.755
1960	122.813	1.562.550	3.925.871	30.430.698
1970	241.978	1.745.142	5.122.567	33.823.918
1981 *	295.074	1.752.627	5.956.414	37.682.355
1986	279.779	1.701.812	5.978.636	38.473.418
1991	272.578	1.643.542	6.059.494	38.872.268
1996	255.050	1.508.805	6.090.040	

*El 1981, la renovació del padró és a 1 de març en lloc de 31 de desembre com era habitual. El padró de 1986 és a 1 d'abril.

Fonts: *Censos i padrons, INE, CIDC, i Anuari estadístic de Catalunya*. Barcelona, Generalitat. Institut d'Estadística de Catalunya, 1990 a 1996.

ACTIVITATS

- Representar gràficament l'evolució demogràfica d'aquests quatre llocs, de manera que siguin comparables.
- Prenent com a base 100 la població de l'any 1900, calcular els creixements percentuals de cada dècada.
- Explicar les raons de la diferent evolució demogràfica.
- Calcular les taxes de creixement absolut de cada decenni.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

Estudi de tres generacions del segle XX

Avis, pares i alumnes

Tots els alumnes han de recollir la informació familiar necessària per fer un estudi demogràfic a partir de les dades familiars:

- any de naixement
- lloc de naixement
- nombre de germans
- any de migració (quan correspongui)
- raó subjectiva de la migració

Els alumnes ho portaran en forma de fitxa familiar i en relació als quatre avis, el pare, la mare i ells mateixos.

L'AUTOCONSTRUCCIÓ FOU UN RECURS COMÚ A LA POSTGUERRA PER RESOLDRE EL PROBLEMA DE L'HABITATGE

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.198, fotografia 169. [FOTOVIVA]

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

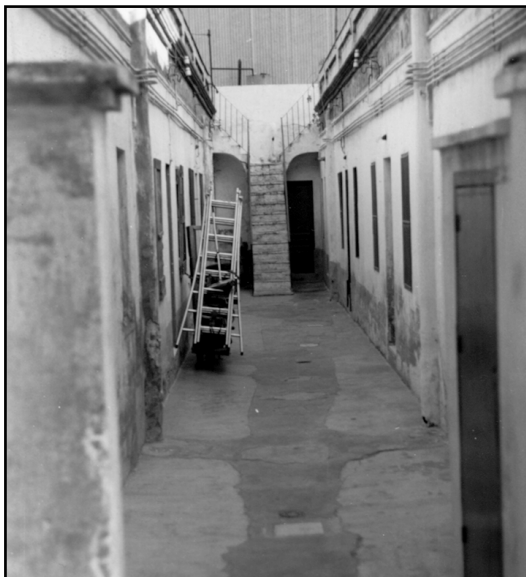
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 5

El poblament del segle XX

ELS PASSADISSOS DE COLLBLANC I LA TORRASSA FOREN CARACTERÍSTICS DELS HABITATGES DE LA POBLACIÓ IMMIGRANT DE MÚRCIA I ALMERIA DURANT ELS ANYS 20 I 30

Font: Opus cit. p.146, fotografia 83, [CEL'H]

ACTIVITATS

Amb els resultats obtinguts es poden realitzar les següents activitats:

- mapa de procedències per generacions.
- obtenir les mitjanes de fills per generacions i fer una representació en gràfica de barres.
- analitzar els diversos anys d'arribada a l'Hospitalet i fer-ne una representació gràfica.
- fer una llista de causes de la migració i fer una valoració i una anàlisi de les raons.

Tots aquests resultats es poden comparar amb els que corresponen per tot l'Hospitalet observant les semblances i diferències. Poden ser útils les dades corresponents a 1930, 1965 i 1991 de la fitxa «Naturalesa de la població a 1930, 1965 i 1991» per les dades migratòries d'aquests anys.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

Naturalesa de la població a 1930, 1965 i 1991

Naturalesa de la població a 1930

nascuts a l'Hospitalet	8.067
nascuts a la resta de Catalunya	12.772
nascuts al País Valencià	4.780
nascuts a Múrcia i Almeria	7.648
altres	4.383

Font: CAMÓS, J. *L'Hospitalet: la història de tots nosaltres, 1930-1936*. Barcelona, Diputació, 1986, p. 14

Naturalesa de la població a 1965

nascuts a l'Hospitalet	31.851
nascuts a la resta de Catalunya	46.566
nascuts a Andalusia	41.378
nascuts a Múrcia	14.015
nascuts al País Valencià	9.079
nascuts a l'Aragó	7.944
d'altres	29.310

Font: *Estructura de la població: padró municipal... 1965*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1965

Naturalesa de la població a 31-12-1991

nascuts a Catalunya	148.100
nascuts a Andalusia	53.101
nascuts a Extremadura	13.190
nascuts a Castella-Lleó	11.949
nascuts a Castella-la Manxa	10.914
nascuts a Galícia	9.474
nascuts a l'Aragó	6.945
nascuts a la resta de l'estat espanyol	14.326
nascuts a l'estranger	4.539

Font: *Estructura de la població: padró municipal... 1991*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1992

ACTIVITATS

- Representar les dades corresponents a 1930, 1965 i 1991, en diagrames circulars i comparar-ne els resultats amb els obtinguts en l'activitat de la fitxa «Estudi de tres generacions del segle XX»

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

Evolució de les variables demogràfiques

Evolució per quinquennis (les dades estan expressades en tants per mil)

Període	TN	TM	CV	SM	CR
1901-1905	26,37	19,70	6,67	26,65	33,32
1906-1910	28,25	19,35	8,90	24,43	33,33
1911-1915	27,19	20,77	6,42	30,75	37,17
1916-1920	28,71	26,30	2,41	76,89	79,30
1921-1925	37,88	22,34	15,54	117,94	133,48
1926-1930	37,25	18,97	18,28	71,16	89,94
1931-1935	28,18	14,18	14,00	28,35	42,35
1936-1940	18,14	14,26	3,88	15,26	19,14
1941-1945	13,12	9,99	3,13	28,03	31,16
1946-1950	15,00	8,34	6,66	29,00	35,66
1951-1955	14,05	6,94	7,11	40,44	47,55
1956-1960	10,35	6,00	4,35	56,09	60,44
1961-1965	8,50	4,98	3,52	73,12	76,64
1966-1970	4,70	4,42	0,28	58,75	59,03
1971-1975	10,67	4,77	5,90	24,82	30,72
1976-1980	16,63	5,37	11,26	-2,29	8,97
1981-1986	11,05	6,94	-4,11	-9,27	-5,16
1987-1991	8,04	6,39	-1,65	-3,29	-2,64

TN	taxa de natalitat
TM	taxa de mortalitat
CV	Creixement vegetatiu o natural
SM	Saldo migratori
CR	Creixement real o absolut

Font: CAMÓS, J. *L'Hospitalet 1930-36*, [i padrons posteriors]. Barcelona, Diputació, 1986, p. 12

ACTIVITATS

- Elaborar les gràfiques lineals de les variables demogràfiques de la taula.
- Observar-ne els resultats obtinguts i analitzar els períodes de màxim creixement total.
- Analitzar l'evolució de cadascuna de les variables introduint els elements històrics que justifiquen aquesta evolució.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

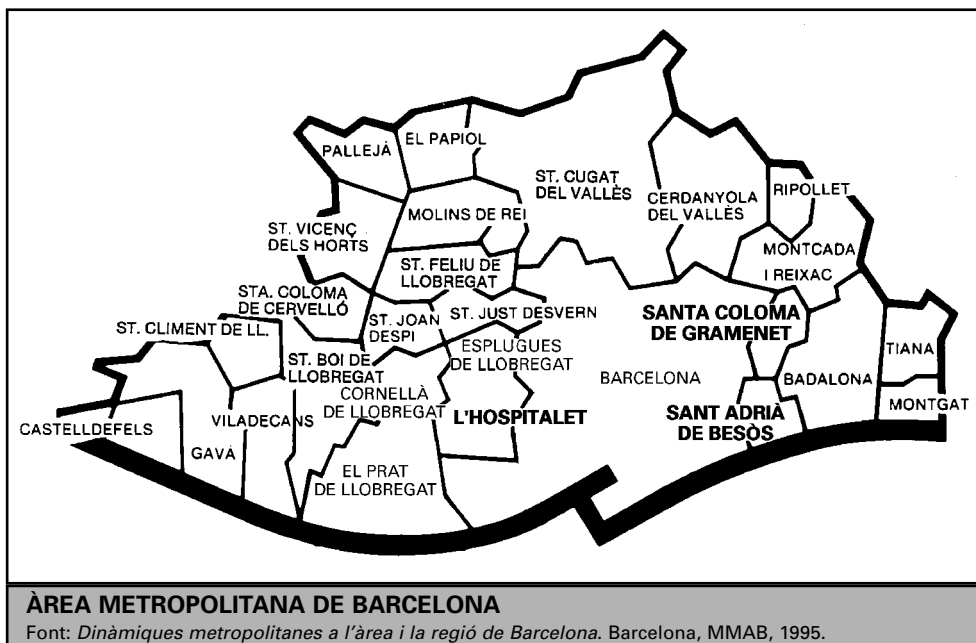
Comparació amb altres municipis

	1900	1930	1986
Sant Adrià de Besòs	418	6.515	34.735
Santa Coloma de Gramenet	1.510	12.930	135.258
L'Hospitalet de Llobregat	4.948	37.650	279.779

Superfície (en km²)

Sant Adrià de Besòs	3,9
Santa Coloma de Gramenet	7,1
L'Hospitalet de Llobregat	12,5

Font: *Anuari Estadístic de Catalunya 1990*. Barcelona, Generalitat. Institut d'Estadística de Catalunya, 1991

ACTIVITATS

- Calcular el creixement percentual 1900-1930 i 1930-1986 de les tres poblacions indicades
- Calcular la densitat de població corresponent a l'any 1986, (per aplicar-ho a 1900 i 1930 cal tenir en compte que l'Hospitalet i Santa Coloma han perdut territori municipal a favor de Barcelona al llarg d'aquest segle).
- Podem parlar de dues onades immigratòries a Catalunya durant aquest segle amb moltes implicacions per a l'Hospitalet. Sabries explicar les raons d'aquestes onades i per què van tenir tanta importància per a la història urbana de l'Hospitalet?
- Cita unes quantes conseqüències culturals resultants de la immigració.

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

**Classificació de les poblacions de Catalunya per nombre d'habitants
—sense Barcelona— els anys 1900, 1920, 1930, 1936 i 1940**

	1900		1910
Reus	26.681	Sabadell	28.125
Tortosa	24.452	Tortosa	28.097
Tarragona	23.423	Reus	25.363
Sabadell	23.294	Lleida	24.531
Manresa	23.252	Tarragona	23.289
Lleida	21.432	Terrassa	22.779
Mataró	19.704	Manresa	22.036
Badalona	19.240	Badalona	20.957
L'Hospitalet	4.948	L'Hospitalet	6.905
	1920		1930
Lleida	38.125	Sabadell	45.605
Sabadell	37.529	Badalona	44.291
Tortosa	33.044	Terrassa	39.975
Terrassa	30.532	Lleida	38.868
Reus	30.266	L'Hospitalet	37.650
Badalona	29.361	Tortosa	35.876
Tarragona	27.883	Manresa	32.151
Manresa	27.305	Reus	31.299
Mataró	24.125	Tarragona	30.747
L'Hospitalet	12.360		
	1936		1940
Sabadell	48.774	L'Hospitalet	51.249
L'Hospitalet	48.540	Badalona	48.244
Badalona	47.929	Sabadell	47.831
Terrassa	47.416	Terrassa	45.081
Manresa	36.478		
Lleida	36.119		

Font: Camós J.: *L'Hospitalet... 1930-1936...*, Barcelona, Diputació, 1986, p. 10

ACTIVITATS

- Comentar l'evolució demogràfica de l'Hospitalet en el context demogràfic de Catalunya, tenint en compte que des de 1940 l'Hospitalet és la segona ciutat (en nombre d'habitants) de Catalunya després de Barcelona.
- Buscar informació sobre la importància històrica d'altres poblacions citades en aquesta «Classificació de les poblacions...» i justifica per què l'Hospitalet les ha superades demogràficament.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

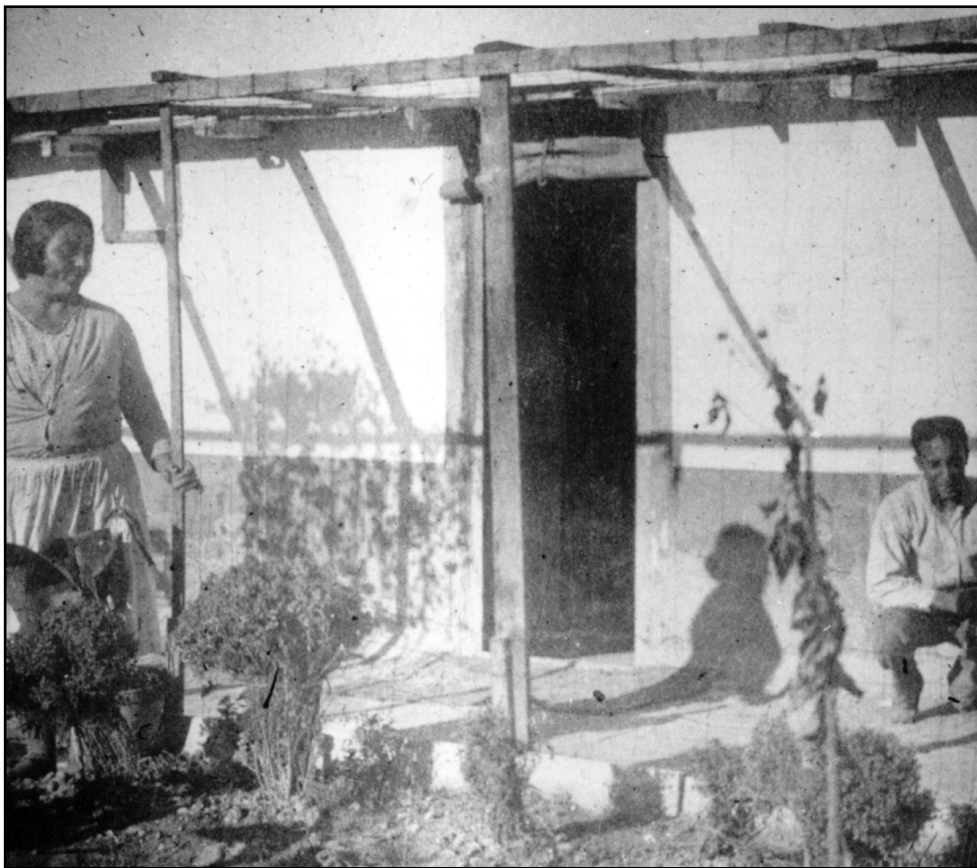
Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

Immigració i segregació als anys 30

«En la ciudad de Hospitalet puede decirse que existen dos clases de ciudadanos: unos nacidos en ella y que habitan en su mayoría en el Centro de Hospitalet y que debido a su amor a la población es difícil y casi nunca producen ninguna clase de actos que tengan el menor síntoma de anormales, y otro contingente de población de más de 20.000 habitantes que radican en Collblanc-Torrassa y que en su mayoría no son naturales de esta ciudad y casi podría decirse ni ciudadanos y que por la causa que fuere, sentimental, política, o por pobreza o por espíritu de desobediencia, producen, mejor dicho ya han producido actos, hechos, manifestaciones ilícitas y antipatrióticas... que podrían evitarse con la sola presencia de la guardia civil.»

Font: Arxiu Històric de l'Hospitalet AL'H(AH). Correspondència del Secretari de l'Ajuntament, 1931.

MOLTS IMMIGRANTS, SOBRETOT PROCEDENTS DE MÚRCIA I ALMERIA, S'INSTAL·LAREN AL BARRI DE COLLBLANC-LA TORRASSA, ANOMENAT TAMBÉ LA «MÚRCIA CHICA»

Font: Donació Sr. Noya al CEL'H

ACTIVITATS

- Comenteu el significat del títol de la fitxa.
- Coneixent les dades de la població de l'Hospitalet de l'any 1930, caracteritza cada un dels col·lectius que se citen al text.
- Quines condicions de vida tenien aquelles més de 20.000 persones a què es refereix el text? Podria relacionar-se la seva situació amb les coses que els atribueixen al text?
- Et sembla que actualment tenen lloc situacions semblants? Concreta-ho.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 5

El poblament al segle XX

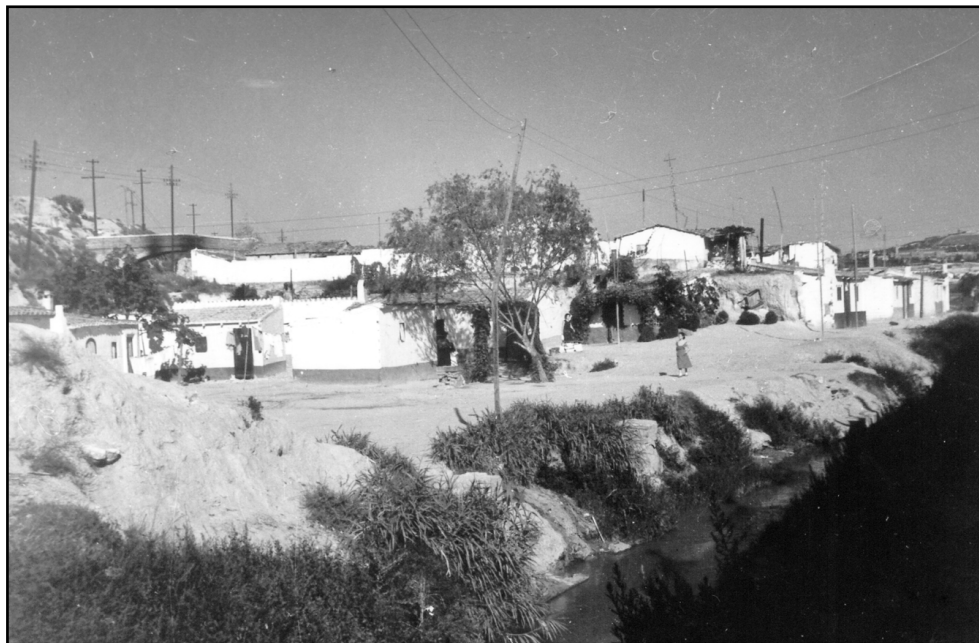
Testimonis de la immigració als anys 60

«Yo me vine de Sevilla aquí el año 62, a los quince años. Entonces el asunto del trabajo no estaba mal del todo. Se encontraba. Pero lo de la vivienda sí que no tenía solución. Éramos tres mujeres, así que nos pusimos a servir las tres, mi hermana, mi madre y yo, cada una en una casa,... Yo mé fuí a servir a una casa que eran 12 de familia (...)

Buscando otro sitio, un amigo me habló de unos señores de Igualada, y allí estuve durante varios años. Eran catalanes.

La mujer era buenísima, muy buena, era estupenda, pero ella era la señora y yo la criada; o sea, era como un escoba. Un día me dijo: «Hoy vamos a comer al campo», y yo contestè: «Sí». Pero me dijo: «No, no, pero usted no viene». A una persona de 15 o 16 años, que yo tenía, aquéllo le tiene que sentar muy mal, y a mí me sentó muy mal. Así que le dije: «Si, ya sé, señora, que yo aquí en esta casa soy igualito que una nevera o una lavadora. Que soy una máquina de fregar o de trabajar, pero no una persona».

Font: BOTEY, J. *Cinquanta-quatre relats d'immigració*. Barcelona, Diputació; CEL'H, 1986, p. 114

BARRAQUES A MATACAVALLS, AL CARRER ESTRELLA, A SANT JOSEP, EL 1956

Font: Sr. Bonastre

ACTIVITATS

- És representatiu aquest testimoni? A la dècada dels seixanta, d'on procedia la immigració envers Catalunya? Quins et sembla que serien els motius d'emigració de la gent? Et sembla correcta la relació que s'estableix entre les dues persones que se citen al text?

Majoritàriament, amb qui s'identificaria la població que viu al teu barri? Es podria fer una enquesta entre els veïns de la teva escala. Relaciona aquest text amb l'evolució urbanística de l'Hospitalet.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Condicionaments físics (1 i 2)
- Condicionaments històrics
 - El segle XV
 - El poble preindustrial
 - El delta del Llobregat
- Una visió temporal del paisatge
- L'Hospitalet al llarg del segle XIX (1, 2, 3, 4 i 5)
- Orígens dels barris de la ciutat

Procediments

- Aplicació de tècniques d'orientació espacial.
- Anàlisi i interpretació de la representació del relleu.
- Elaboració, lectura i interpretació d'estadístiques i gràfiques d'informació social, geogràfica i històrica.
- Identificació de conceptes a partir de la lectura d'un text.
- Identificació de categories temporals.
- Lectura i interpretació de plànols.

Actituds i valors

- Respecte envers el paisatge i consciència de la seva transformació al llarg del temps.
- Respecte envers el patrimoni del passat.
- Consciència de pertànyer a una col·lectivitat.
- Valorar la nostra societat actual com a resultat del procés històric.
- Reconèixer la tipologia urbana de la ciutat a partir de la història col·lectiva.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Situar sobre un mapa de l'Hospitalet els dos tipus de sòl que caracteritzen el medi físic.
- Comparar mapes geològics d'èpoques diferents a fi d'observar el procés d'habitabilitat al llarg del temps.
- Caracteritzar i situar l'espai territorial històricament rural i els primers nuclis urbans de l'Hospitalet.
- Explicar la configuració del nucli urbà des del segle XIII fins al XIX.
- Localitzar sobre un plànol actual els primers carrers històrics de la ciutat.
- Descriure la base econòmica a l'Hospitalet a principi del segle XIX.
- Explicar com es va produir a l'Hospitalet el pas de la societat agrària a la societat industrial.
- Situar en un mapa les primeres indústries tèxtils.
- Identificar les causes de la transformació del paisatge.
- Situar sobre el plànol diferents barris i assenyalar-hi diferents característiques de la topografia urbana.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

BIBLIOGRAFIA

CASAS, Joan. *De pagesos a aturats*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1983 (Quaderns urbans; 3)

CASAS, Joan. *L'Hospitalet : un passeig per la història*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1986

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona: gèneres ...* Barcelona, Ariel, 1971 (Hores de Catalunya)

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana 984-1807...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, Ajuntament l'H, 1987

DOMÍNGUEZ, Antoni, R. JULIÀ. *L'Hospitalet: el medi físic*. L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica Educativa, 1986 (Quaderns Urbans ; 4)

DOMÍNGUEZ, Manuel. «Taller barri de Bellvitge» [monografia]. En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 10 (set. 1991)

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H ; Ajuntament l'H, 1997

JOVÉ, Marta. «Taller barri del Gornal» [monografia]. En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 9 (maig 1990)

MATAIX, Antoni. «Aproximació a la història del barri de Sanfeliu». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 3 (oct. 1987), p. 223-244

MORALES, José Manuel. «El barri de Sant Josep». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 6 (oct. 1986) p. 191-213

VIVES, Ricard. *L'ermita de Bellvitge i els seus goigs*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1972

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H).

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet, 1998

Museu de l'Hospitalet

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

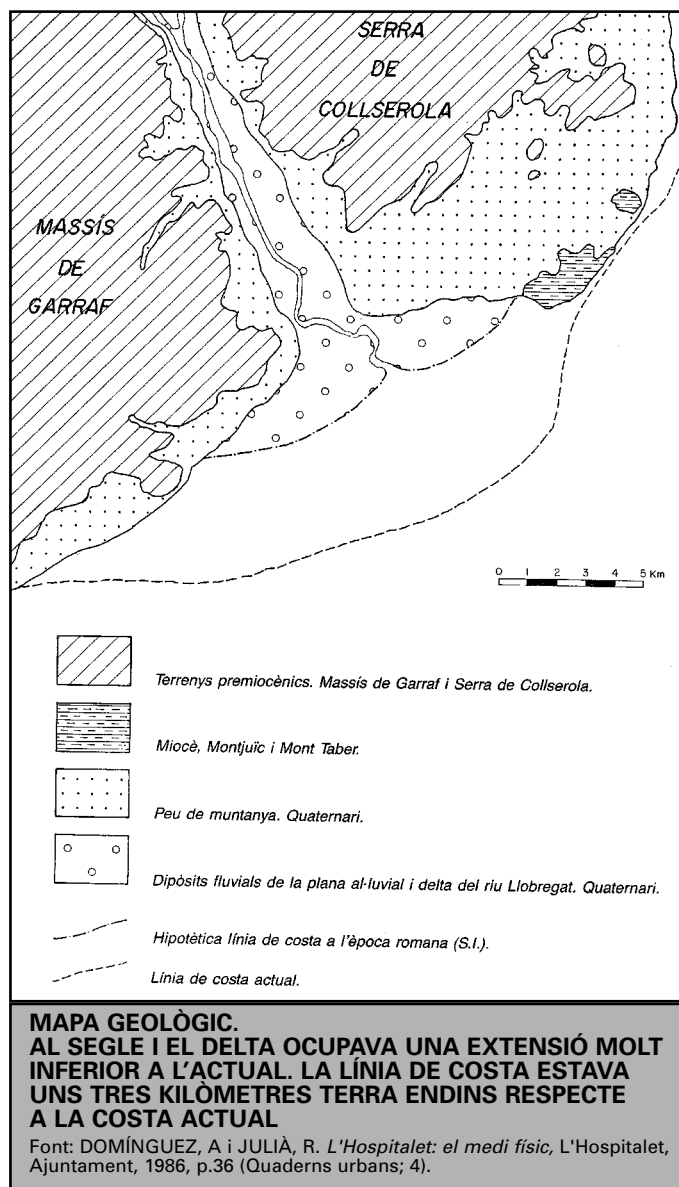
MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

Condicionaments físics (1)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

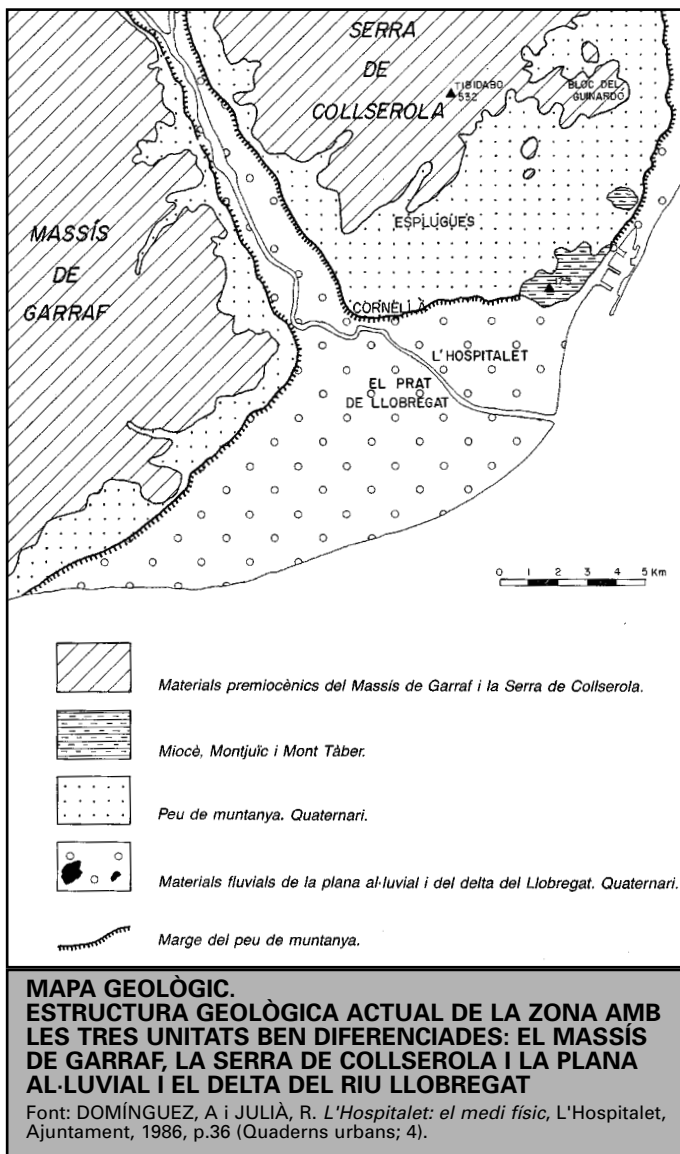
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

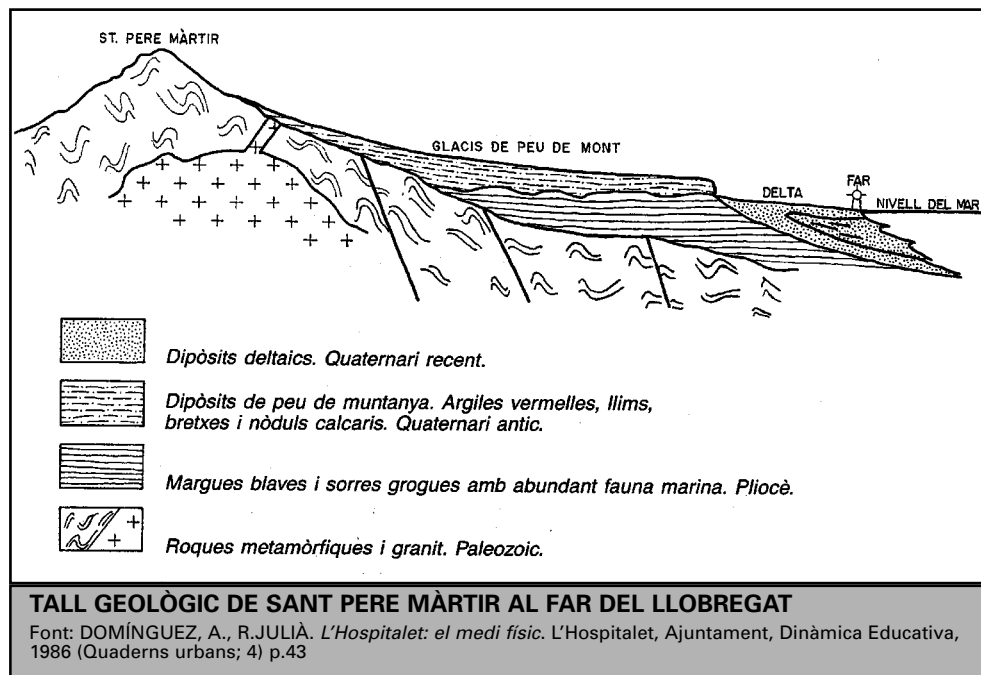
ACTIVITATS

- En aquest mapa geològic de l'Hospitalet s'analitzen els dos tipus de sòl que configuren el territori. Busca el significat de cada una de les paraules de la llegenda a fi de caracteritzar-ne i diferenciar-ne cada un dels espais i veure l'aplicació econòmica que al llarg del temps se n'ha anat fent.
- Compara els mapes geològics del Delta, el del segle primer i l'actual. Observa les semblances i les diferències pel que fa a la variació de la línia de la costa. Situa el territori municipal actual sobre el mapa i comenta el procés d'habitabilitat que ha tingut el terme al llarg del temps.
- Resseguint la línia de la costa dels dos dibuixos observa'n les diferències i comenta i explica per què el Delta «actual» no fa tants anys que està habitat.

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

Condicionaments físics (2)

ACTIVITATS

- Defineix les tres zones que podem distingir en el tall.
- Justifica la localització espacial dels primers nuclis habitats. Situa Santa Eulàlia de Provençana i l'Ermita de Bellvitge, explica raonadament per què inicialment la població se situà a l'entorn de Santa Eulàlia de Provençana.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

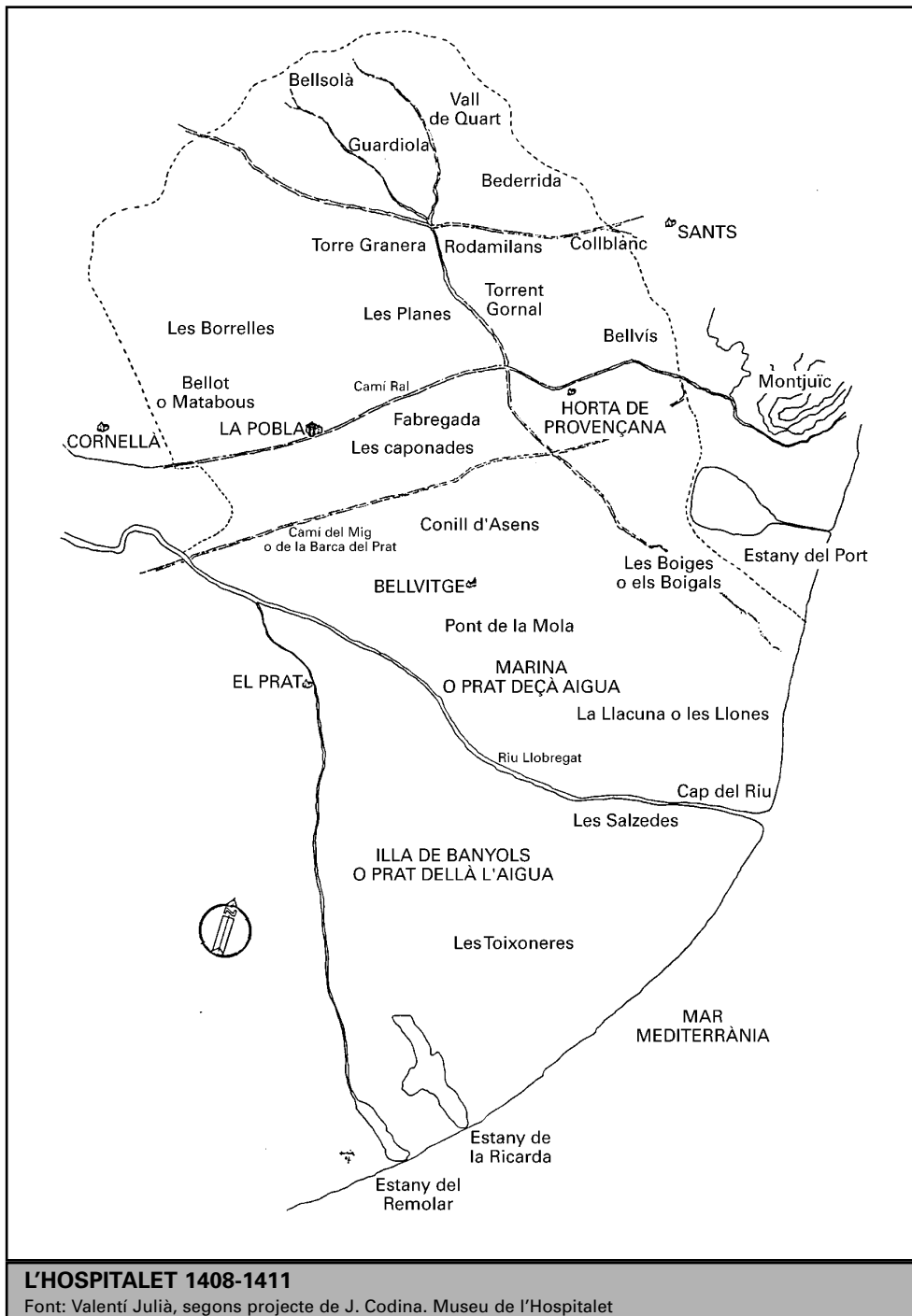
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

Condicionaments històrics

El segle XV

ACTIVITATS

- Situa Banyols i Prat deça. Observa'n les principals vies de comunicació i comprova que llavors ja hi existia un nucli de població concentrada i un poblament dispers. Consulta les dades corresponents als fogatges de 1358 i 1381 de la fitxa «El poblament fins el segle XVIII», de la Unitat temàtica 2 i situa-hi el conjunt de la població en territori.

Unitat temàtica 6

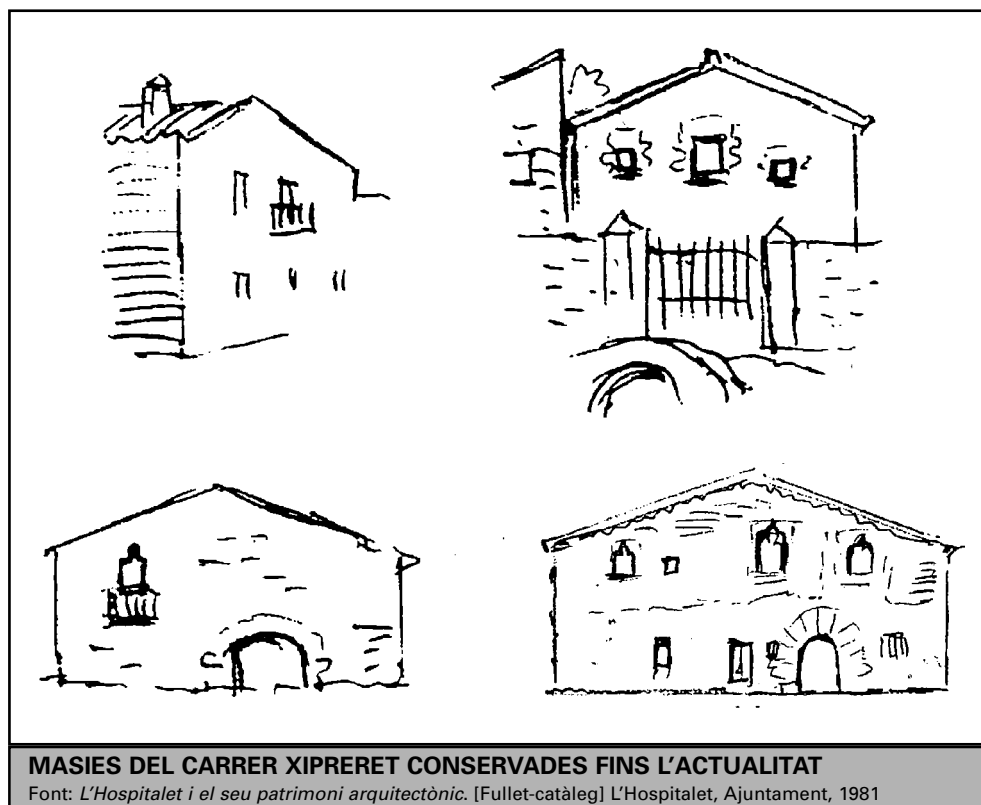
Ocupació del territori al llarg del temps

Condicionaments històrics

El poble preindustrial

Si el terme hagués estat d'una sola jurisdicció feudal i no de moltes de fragmentades, també la configuració del nucli hauria girat a l'entorn d'un punt central, casa o castell. En canvi, del segle XIII al segle XIX, l'evolució de la vila és la d'un poble de camí, allargassat a banda i banda, amb una protuberància, ja des del segle XV, al sector de ponent, on se situen la major part de masies agrupades, on hom va formar un curt carrer perpendicular al camí ral esdevingut carrer Major. Avui —carrer Xipreret— és el barri històric de la ciutat.

Font: CODINA, J. *Curs d'introducció metodològica a la història de l'Hospitalet...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1975, p.18

ACTIVITATS

- Hi ha restes d'antigues muralles a l'Hospitalet? Justifica'n i raona'n la resposta.
- Amb l'ajuda del plànol actual de la ciutat de «L'Hospitalet pla a pla», situa i dibuixa els carrers que se citen al text de manera que puguem observar l'Hospitalet al llarg de l'etapa agrària.
- Situa unes quantes masies que s'han conservat fins avui i posa-hi el nom.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

Condicionaments històrics

El delta del Llobregat

La desembocadura del Llobregat constitueix un paratge adequat on els pirates posen els ulls. Digitada en braços fluvials que hi han format unes illes de reduïda extensió, però proveïda d'una vegetació abundant, les seves illes constitueixen un bon amagatall per fer aiguada al riu i per caure per sorpresa damunt la nau confiada que entra o surt de Barcelona. El lloc es troba indefens fins a les costes de Garraf.

[...]

El temps dels moros es també el temps de la pesta. Al 1558, al 1560 i al 1564 va afectar seriosament la contrada i la capital catalana.

[...]

Les inundacions del delta del Llobregat originaren, crearen i enriqueixen el terreny sembrant la mort i la destrucció, en una de les paradoxes més tràgiques d'aquesta terra sorprenent.

Font: adaptat de CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971

TERRES INUNDADES DEL DELTA, PRÒPIES DE LA MARINA DE L'HOSPITALET

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament, 1997, p.46, fotografia 17. [Company]

ACTIVITATS

- Després de llegir aquests tres textos, enumera els principals problemes que patia la població de l'Hospitalet a l'Edat Moderna i explica a partir de la teva imaginació les pors que les persones patien en aquell temps.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Una visió temporal del paisatge

GOIGS DE NOS-
DE BELLVITJA, VE-
TERME DE HOSPITALÉT,
los ofereix als Devots

TRA SENYORA
NERADA EN LO
BISEAT DE BARCELONA;
un Religios Franciscano.

MAre de Deu humanát,
y dels Homens Protectora:
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Lo Hospitalét, Terme rich,
te per ditxa principal
lo tenir baix son abrich
lo deposit Celestial
de vostra Imatge, que adora
ab amor molt inflamát.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
En altre temps una Estrella
prop del Bou vos descubrí:
mes de vostra Imatge bella
lo Bou mostras doná aquí:
vos saludá la Pastora
en Tauro Sol agraciát.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Bellvitg se deya 'l Terreno,
hont fou trobada la Imatge;
així dit per tant ameno
Bella vista, ó Bell viatge:
cada epiteto millora,
sent Vos lo Significát.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Aquells antichs Catalans,
(ó sempre devót país!)
X. Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.
R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

vinguda Vos á sas mans,
Temple os feren de improvis:
Mes la guerra lo desflora,
segons diu la antigüedat.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Situada com estáu
entre Arboledas frondosas,
ben clarament nos mostráu
timbres, y prenda gloriosas.
Sou Planta reformadora
del fruyt del Arbre vedát.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Sou Vara de aquella Flor,
que á tot mal olor anula;
Terra de Forment millor,
sens blat orb, jull, ni cogula:
Lo Talp, y la Serp traydora
hi tenen lo pas tancat.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Qual podrà ser lo Pagés,
que á Vos no sia devót;
quant molt notori li es,
que lo Fruyt de Vos ve tot?
Per ser Vos mereixedora,
plou en temps de sequegat.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.

Barcelona per tot mal
remey te en Vos, Reyna pia,
lo carrer del Hospital
ho canta ab la Espaseria;
puix sent Vos la Intercessora,
de pesta se han preservat.
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.
Moltis, que vingueren plorant
á Bellvitja en cas sabut,
que s'en han tornat cantant
ab lo favor, y salut:
bon despaig logra en tot hora,
qui ve ab fé, y humilitat.
En Bellvitja, &c.

En professó de Pregarias se ajus-
tará la posada següent.

Lo Hospitalét, y Marina
á vosstras plantas postrats,
demanám, Reyna divina,
perdó de nostres pecats;
y quéns miréu Protectora
en nostra necessitat.
En Bellvitja, &c.

TORNADA.
Mare de Deu humanát,
y dels Homens Protectora:
En Bellvitja, gran Senyora,
mostraunos vostra pietát.

OREMUS.
COncede nos famulos tuos, quesumus, Domine Deus, perpetua mentis, & corporis sanitae gaudere; & gloriosa Beatae Mariae semper Virginis intercessione, á prasenti liberari tristitia, & aeterna perfrui laetitia.
NE despicias, Omnipotens Deus, Populum tuum in necessitate clamantem, sed propter gloriam Nominis tui tribulatis succurre placatus. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.

Barc. En la Estampa de Manuel Texéro, Porta Ferrisa.

GOIGS DEDICATS A LA MARE DE DÉU DE BELLVITGE.
TEXT ESCRIT PER UN FRANCISCÀ

Font: VIVES, R. L'Ermida de Bellvitge i els seus goigs. L'Hospitalet, Ajuntament, 1972, p.67

ACTIVITATS

- Quina era la funció del Goig a la Mare de Déu de Bellvitge, segons pots deduir del text?
- Subratlla totes les referències a l'Hospitalet.
- Cita els elements del paisatge que es descriuen al text.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

L'Hospitalet al llarg del segle XIX (1)

Carta del secretari de l'Ajuntament del dia 9 de setembre de 1828

«Esta villa desde tiempo inmemorial se llama Hospitalet. El número de vecinos asciende a 243. Su cosecha consiste en trigo, legumbres y vino, que se coge con regular abundancia mediante el cuidadoso cultivo de sus habitantes.

En esta villa y su término no hay fábrica alguna de ninguna clase, pero hay un molino propio del Real Patrimonio de S.M. que, al cargo de arrendatario, muele diariamente cuantiosas cuarteras de grano para el abasto de esta comarca y fuera de ella.»

Font: Reproduït a CASAS, J. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, p.49 (Quaderns urbans; 3)

ACTIVITATS

- Quina era la base econòmica de l'Hospitalet a principi del segle passat?
 - Quins conreus hi havia?
 - On es localitzaven, al Samontà o la Marina?
 - Distribueix l'espai territorial de l'Hospitalet tot situant-hi les diferents activitats econòmiques i també els nuclis d'habitatges.
- Pots fer-ho elaborant un croquis.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

L'Hospitalet al llarg del segle XIX (2)

«El viajero debe dar gracias al desmonte que se halla al abandonar la estación de la Bordeta, pues este desmonte le causa el efecto de una cortina que parece haberse encargado de correr de pronto una mano misteriosa, para hacer aparecer a su izquierda el paisaje más delicioso y viviente que puede darse.

Pocos puntos de vista existen más bellos y preciosos, de más encantos de más pintoresco esplendor. Es una vasta llanura en donde se ven ondular los árboles, los frutos, las mieses, las verduras que pueblan los campos, apareciendo en el fondo la línea azul del mar... Asíómese el viajero y admire ese soberbio paisaje, haciéndose cargo de toda la grandeza del cuadro que hiere sus ojos.

Aquí una vía férrea, un tren que pasa volador rozando apenas la tierra: a un lado las chimeneas de las cuales sale en espirales el humo, indicando que a sus pies se agita y mueve un pueblo industrial; en frente, toda esa riquísima extensión de campos, patria del arado y de la azada, surcada por una carretera general, por un canal y por un río; y en el fondo, esa otra vasta y también riquísima extensión de agua, patria un día del remo y de la vela, a los cuales han venido a sustituir la hélice y el vapor...

La riqueza industrial de Hospitalet es de poca importancia. Tiene dos molinos de harina, una fábrica de papel florete con tres tintas, de D. Antonio Ferrer Sagristá, otra de almidón y una ladrillería.»

Font: Víctor Balaguer: *Guia de Barcelona a Martorell por ferrocarril*. Barcelona, Impremta Jepuis, 1857.

ESTACIÓ DE LA RENFE, LÍNIA BARCELONA-MARTORELL, INAUGURADA EL 1855

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.150, fotografia 90, [CEL'H]

ACTIVITATS

- Caracteritza el paisatge que descriu Víctor Balaguer.
- Comenta el significat de «l'Hospitalet, pàtria del càvec i l'arada».
- Quina funció tenia inicialment el ferrocarril, de quan són les línies que travessen l'Hospitalet i quines et sembla que són les repercussions que han tingut sobre el paisatge?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

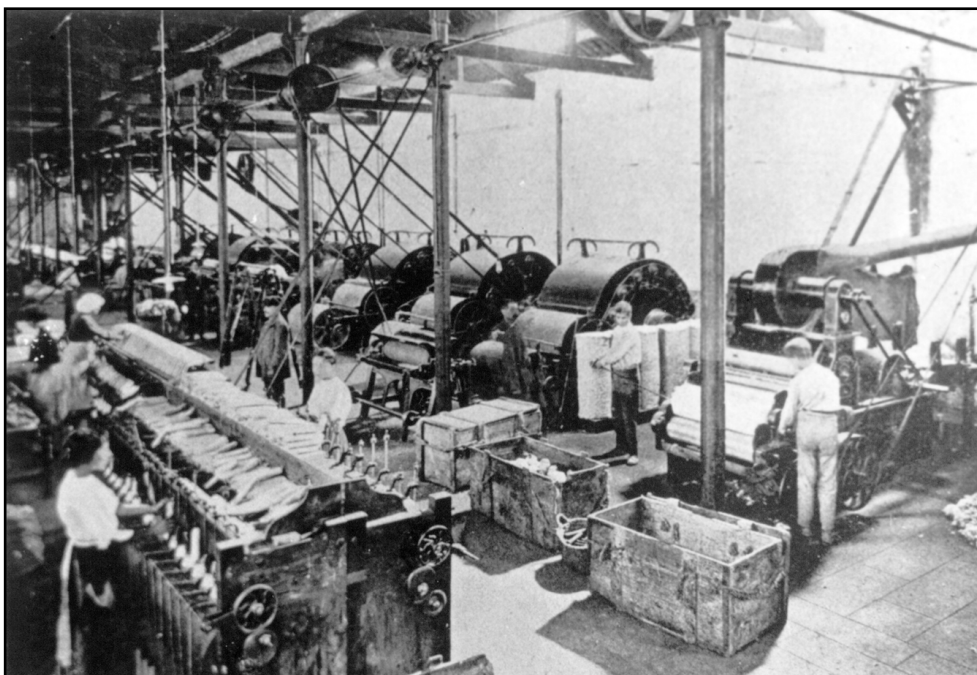
Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

L'Hospitalet al llarg del segle XIX (3)

La revolució industrial no podia deixar intacta una població tan propera a la ciutat de Barcelona. Aquest fenomen de proximitat ens explica que ja a mitjan segle passat, al límit de Barcelona i l'Hospitalet, allà a la zona de Santa Eulàlia, s'instal·lessin les primeres indústries tèxtils de la ciutat. Primer a la carretera de la Bordeta i Santa Eulàlia i després també a la carretera del Mig, anomenada aquí de l'Aprestadora. Entre els dos eixos se situaren els habitatges que van donar lloc a un paisatge típicament industrial on es conjuguen indústries i habitatges. El barri de Sant Josep té un origen similar i pot ser qualificat de raval de la industrialització.

EL SECTOR TÈXIL SERÀ EL MÉS IMPORTANT AL LLARG DEL SEGLE XIX. LA FÀBRICA DE FILATS I TEIXITS DE COTÓ D'ELISEO ARGENTE QUE ENS MOSTRA LA FOTOGRAFIA, ESTAVA A LA CARRETERA DE SANTA EULÀLIA, 6.

Font: *Barcelona Artística e industrial 1916*. Barcelona, Sociedad de Atracción de forasteros, 1916, p.88. Cessió Família Can Ramonet

ACTIVITATS

- Busca informació (bibliogràfica i a partir de la gent gran que coneguis) de les indústries que se situaren a Santa Eulàlia a la segona meitat del segle XIX i també dels carrers i habitatges corresponents a aquest mateix període.
- Diferencia el paisatge del barri del Centre i el de Santa Eulàlia en funció del seu origen, la seva estructura urbana i la seva tipologia d'habitatges.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

L'Hospitalet al llarg del segle XIX (4)

A l'esquerra, un tros de Barcelona, confosa ja amb sos suburbis, estenent-se al peu de Montjuïc, blanca, nova, immensa com una gran metròpolis. Sos barris de Llevant, salpicats d'alteroses xemeneies, es perdien en una boirada de vapor que la brillantor del sol fonia amb les tintes de la costa, rosses, nacrades, mig velades per una vapor d'or.

Una gran cinta blava, sols interrompuda per la massa roig-verdosa de Montjuïc, faixava de cap a cap l'horitzó, arrossegant son farbalà de blonda per la sinuosa platja on baixaven alegrois a assolellar-se i rabejar-se els blancs poblets de la marina. Veles llatines, arroentades pel sol ponent, flamejaven ací i allà sobre la blavenca grisor dels darrers confins, on es confonien mar i cel. Davant, al peu mateix de l'espectador, Sarrià i Les Corts, que amb llurs torratxes i palomars reliscaven costa avall, llançant lluïssors enlluernadores entre apomarades arbredes, fins a topar-se amb el caseriu nou de Barcelona, que s'arraulia dessota son orgullós castell. I a la dreta, els ocrosos barris de ponent, fumant la vegetació de Montjuïc, queixalant la verda catifa del bellíssim pla del Llobregat, que, tot d'una peça, amb sos masos i vilatges escampats per aquell fruiterar infinit, s'estenia per un cantó fins al mar i escalava per l'altre les negres bosquíries de la serra.

Font: OLLER, Narcís: *La febre d'or*. Cap.13, 1a part.

A FINAL DEL SEGLE XIX EL BARRI DE SANT JOSEP ES TRANSFORMARÀ EN UN PAISATGE TÍPICAMENT INDUSTRIAL

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament, 1997, p.163, fotografia 113, [Sr. Bonastre]

ACTIVITATS

- Situa els diversos accidents geogràfics que cita l'autor.
- Assenyala totes les poblacions que surten al text.
- Caracteritza el paisatge que ens descriu l'autor.
- Comenta la visió que té de l'Hospitalet.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 6

Ocupació del territori al llarg del temps

Origen dels barris de la ciutat

Collblanc-la Torrassa inicialment creixia a costat i costat de la carretera nacional II, inaugurada a la segona meitat del segle XVIII durant el regnat de Carles III. Al 1860 hi havia 21 edificis, i la resta del barri l'ocupaven sobretot els camps de vinyes. El gran salt en la construcció d'habitatges serà a la dècada dels 20; al final de la dècada dels 30, el barri ja té més de 20.000 habitants. Barri de residència obrera, pràcticament sense indústries, llevat d'algun forn de vidre, en serà una característica la construcció de «passadis-sos», que l'especulació del sòl convertí en barraquisme horitzontal.

Ja abans de la Guerra Civil s'havien iniciat unes petites urbanitzacions a l'al-tre costat del torrent Gornal, com Ceravalls, la Granota, les Coves, els Valencians. Als anys 40 i 50, la població que anà arribant a la ciutat no tenia cap més alternativa que l'autoconstrucció i el barraquisme, que es va esten-dre per tot el municipi, però especialment pel Samontà.

La Florida i Pubilla Cases s'estructuraran al llarg dels anys 50 i 60. Un punt d'arrencada foren els Blocs Onésimo Redondo el 1958. Després, l'especula-ció urbana donarà com a resultat una altíssima densitat de població.

Les dècades dels 60 i 70 es caracteritzaren per la configuració de nous barris a causa de l'espectacular creixement de població. Fou l'època de les barria-des-bloc o polígons, com Bellvitge (1964), Can Serra (1969) i el Gornal

ELS BLOCS ONÉSIMO REDONDO. EL SEU DETERIORAMENT FOU L'ORIGEN, A PRINCIPI DE 1970, DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS/ES DE LA FLORIDA.

Font: AAVV de la Florida

ACTIVITATS

- Després de la lectura d'aquests documents elabora un plànol de la ciutat i situa els diferents barris.
- Fes una redacció on caracteritzis la tipologia urbana de cada un del barris.
- Encara queden espais a l'Hospitalet que no han estat citats en els textos anteriors, pots situar-los? Assenyala també el futur de l'expansió urbanística de la ciutat.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-te

CONTINGUTS*Fets i conceptes*

- Conurbació o metròpoli
- El fet metropolità (1 i 2)
- L'annexió de municipis a Barcelona (1 i 2)
- L'àrea metropolitana de Barcelona en xifres
- Comparació entre àrees metropolitanes
- Funcions de l'Hospitalet dins l'Àrea Metropolitana
- Relacions exteriors de l'Hospitalet
- Els plans urbanístics de la ciutat
- Repercussions de l'Àrea Metropolitana a l'Hospitalet
- Rehabilitació de l'entorn metropolità. L'oportunitat olímpica
- La suburbialització
- Institucions metropolitanes: competències

Procediments

- Interpretació i representació de plànols i mapes de distintes característiques i escales.
- Identificació de signes convencionals i llegendes de diferents mapes i plànols.
- Descripció de les activitats humanes, les estructures de les comunicacions i els nuclis de població.
- Interrelació d'informacions de diversos mapes o plànols.
- Obtenció d'informació per mitjà de l'observació directa, l'entrevista o l'enquesta.
- Confecció de diferents tipus de gràfiques, taules i quadres estadístics.
- Interpretació de quadres, taules i gràfiques estadístics.
- Utilització de fonts primàries.
- Comentari de textos geogràfics, històrics, sociològics, tot analitzant-ne els processos conceptuals.
- Adquisició del vocabulari específic corresponent.

Actituds i valors

- Comportar-se respectuosament amb el medi urbà.
- Valorar la nostra societat mantenint-hi, però, posicions crítiques.
- Establir relacions crítiques entre els temes treballats i la realitat que ens mostren els mitjans de comunicació.
- Construir judicis propis sobre la realitat urbana.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Diferenciar el concepte de conurbació del concepte metropolità.
- Descriure possibles causes que condicionen el creixement de la població a l'Àrea Metropolitana i les repercussions en el territori de l'Hospitalet i els municipis de l'entorn.
- Localitzar sobre un mapa l'Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Situar sobre un plànol de Barcelona i el seu entorn els terrenys cedits per l'Hospitalet i també els dels altres municipis annexionats per Barcelona.
- Utilitzar mapes topogràfics i observar l'empremta que han deixat els plans del 26, el 53 i el 76.

1r Cicle ESO**2n Cicle ESO**

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

BIBLIOGRAFIA

Anuari estadístic de la ciutat 1996. L'Hospitalet. Ajuntament. Dept. d'Estudis, 1997

Atlas del Baix Llobregat. Barcelona, ICC ; CECBLL, 1995 (Atlas comarcal de Catalunya)

CODINA, Jaume, «Agricultura, industrialització i creixement urbà». En: *El pla de Barcelona i la seva història*. Barcelona, La Magrana, 1984

FABRÉ, J., HUERTAS, J.M, «Crònica d'una industrialització». En: *L'Avenç*, núm. 88 (1985)

Grandes ciudades del mundo. Barcelona, CMB, 1986

HERCE, Manuel. «La rehabilitació de l'entorn metropolità...». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 2 (juny 1987) p. 150-164

Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

NAVARRO, Ferran. «Els plans de l'Hospitalet». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 8 (nov. 1989) p. 59-75

RIBA, CARLES «La representació política en els òrgans comarcals». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 2 (juny 1987) p. 83-143

ROSELLÓ, Xavier. «La mobilitat obligada a l'Hospitalet» En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 1 (març 1987) p. 69-81

SANTACANA, Carles. «Vinculacions territorials de l'Hospitalet». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 5 (juny 1988), p. 64-105

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Àrea Metropolitana de Barcelona. Centre de documentació

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H).

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet, 1998

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

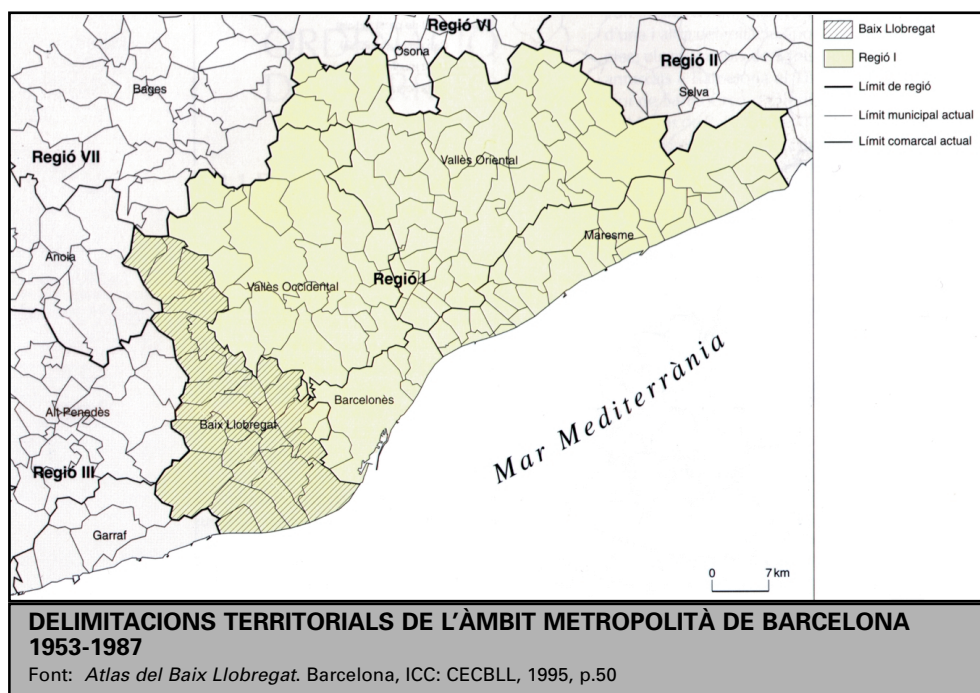
Conurbació o metròpoli

Fou el biòleg Patrick Geddes qui definí... l'any 1915 el concepte de «conurbació» com aquell fenomen de creixement simultani de dues o diverses ciutats que arriba a produir una situació d'urbanització contínua en el territori.

Cal assenyalar que la conurbació no comporta la primacia d'una ciutat sobre les altres. Tanmateix, podem entendre conurbació en un sentit ampli com un concepte que expressa fonamentalment el fet físic de dues o més àrees urbanes que contacten en l'espai.

En canvi, metropolità, és un qualificatiu que ve de metròpoli —mot on són presents els significats grecs de «mare» i «ciutat»—, és a dir, ciutat gran que és a la vegada ciutat central amb la qual altres ciutats menors tenen clares relacions de dependència. L'existència, doncs, d'una ciutat clarament principal i dominant sobre les altres seria la condició necessària per a l'existència d'una situació metropolitana en sentit estricte.

Font: *El fet metropolità: interpretacions geogràfiques*. Barcelona, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, 1991. (papers; 6)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

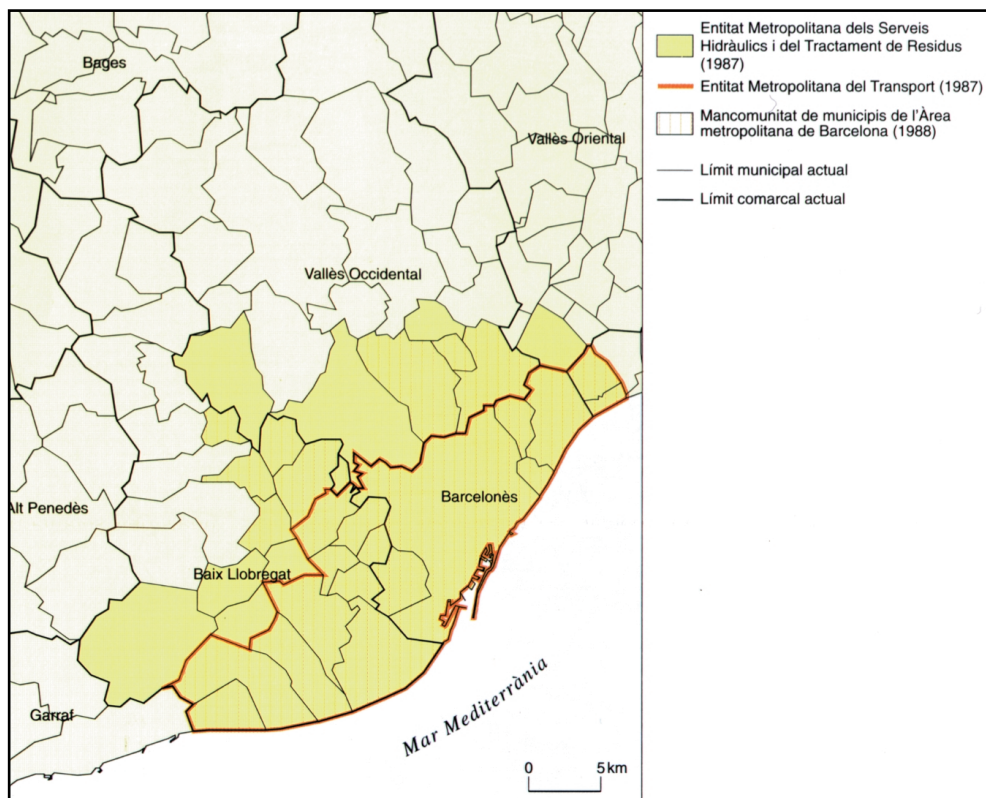
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

ENTITATS METROPOLITANES 1987-1988

Font: *Atlas del Baix Llobregat*. Barcelona, ICC: CECBLL, 1995, p.52.

ACTIVITATS

- Fes una relació de les diverses divisions administratives des de 1953 i els municipis que impliquen.
- Des d'una perspectiva de l'Hospitalet, quina denominació et sembla més adient per referir-nos a les relacions entre Barcelona i els municipis que l'envolten? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

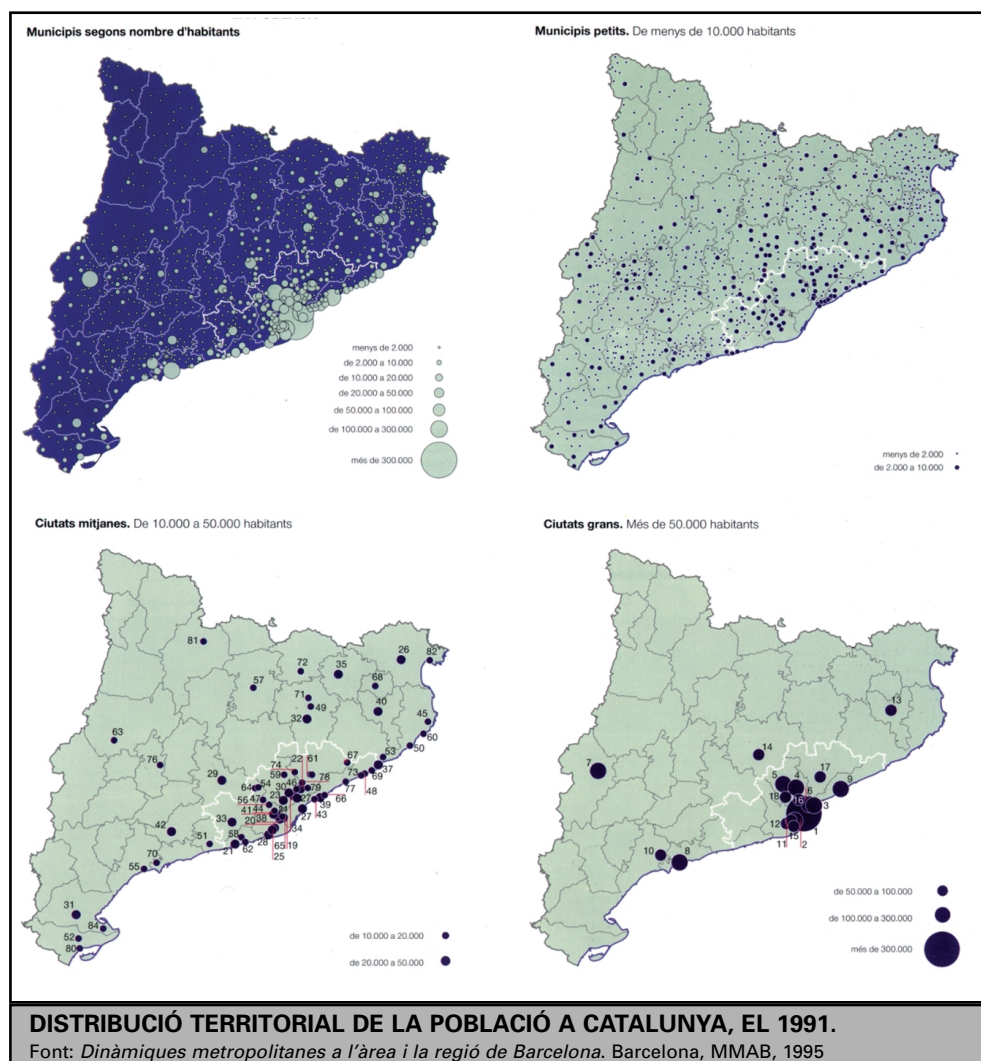
Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

El fet metropolità (1)

Barcelona és més que la capital metropolitana: és la capital de Catalunya; i això tan obvi cal no oblidar-ho. L'anomenat Barcelonès, que només és l'1% del territori català, inclou més de la meitat de la població total del país i més de la meitat dels llocs de treball industrial. El creixement desbordat ha produït la deficient situació actual, que a moments i en certs aspectes voreja situacions de caos: segregacions de barris sencers, manca d'integració, congestions d'habitatges, ciutats-dormitori.

Font: CODINA, J. «Agricultura, industrialització i creixement urbà...» En: *El Pla de Barcelona i la seva història*. Barcelona, IMH; La Magrana, 1984, p.245-246

ACTIVITATS

- Busca informació sobre el concepte de comarca i analitza si el Barcelonès pot ser considerat una comarca.
- Caracteritza el paper del Barcelonès en el conjunt de Catalunya.
- Comenta l'expressió «el creixement desbordat», procura concretar-la en dades i exemplifica les conseqüències que se'n deriven.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

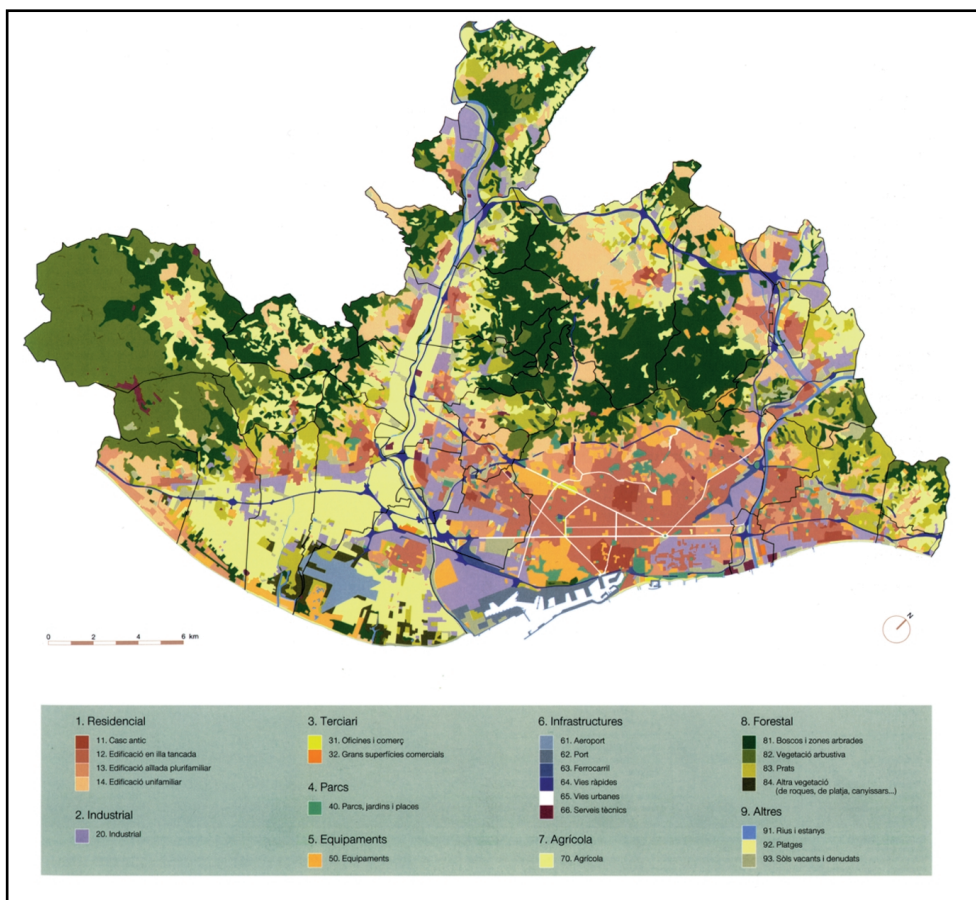
Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

El fet metropolità (2)

Nosaltres pensem que és útil l'existència d'una administració metropolitana per tractar aquelles qüestions de caràcter local que, per raó de les especials característiques del fet metropolità barceloní han d'ésser abordades en aquest àmbit: plantejament urbanístic, infraestructures intermèdies, els serveis de caràcter metropolità —aigües, escombraries, medi ambient—, el transport diari dintre d'aquesta zona, la cooperació municipal en matèria de foment de l'activitat, etc.

Font: RIBA, C. «La representació política en els òrgans comarcals». En: *Quaderns d'Estudi*, (CEL'H), núm. 2 (juny 1987) p.83-143

USOS DEL SÒL A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA, EL 1992

Font: *Dinàmiques metropolitanas a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, MMAB, 1995

ACTIVITATS

- Què és una administració metropolitana? Actualment, existeixen serveis metropolitans? Quins serveis reivindica l'autor?
- Defineix «àrea metropolitana».
- Sobre un mapa de Catalunya, busca i situa els municipis implicats en aquesta àrea metropolitana.
- Com et sembla que ha afectat i afecta aquest fenomen metropolità la ciutat de l'Hospitalet? Quines conseqüències se'n deriven?

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

L'annexió de municipis a Barcelona (1)

Document 1

El 1897, basant-se en un article de la Llei Municipal que deia que les poblacions superiors a cent mil habitants podien eixamplar el territori fins a 6 quilòmetres, el govern decretà l'annexió fonamentant-se en la impossibilitat, «dentro de Barcelona misma, de hacer la división exigida por las leyes para algunos servicios entre el casco, el radio y el extra-radio ...» i perquè alguns carrers «tienen la acera de los números pares en un pueblo y la de los impares en otro i la administración del impuesto de consumos lucha en dificultades insuperables» i el frau va creixent.

Font: CODINA, J. «Agricultura, industrialització i creixement urbà...». En: *El Pla de Barcelona i la seva història*. Barcelona, IMH; La Magrana, 1984, p.244-245

Document 2

Des de 1900, el creixement percentual per decennis ha estat sempre molt més elevat per a l'Hospitalet que no pas per a Barcelona; malgrat que la capital, des del 1897, ha anat guanyant espai municipal amb les annexions de Les Corts, Sants, Gràcia, Sant Andreu, Sant Gervasi, Sant Martí, Horta (1903), Sarrià (1921), una part de Sant Adrià (1929) i de Santa Coloma (1943). L'Hospitalet perdé la meitat del seu espai territorial per la llei de l'onze de maig de 1920, que cedí a Barcelona, per a la construcció del port franc, gran part de la seva marina (900 hectàrees i 70 cases de pagès) i, per l'acord municipal del 28 d'agost de 1933, cedí a Barcelona per a l'ampliació de la Diagonal 50 Ha., la part nord-est de la ciutat, per sobre de la carretera de Collblanc i fins a Sant Pere Màrtir.

Font: Adaptat de: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.139

ACTIVITATS

- Localitza en un plànol de Barcelona els territoris municipals annexionats per aquesta ciutat.
- Situa els terrenys cedits per l'Hospitalet.
- Com valors els arguments entre cometes i en castellà del document 1 que justifiquen les annexions?
- Què penses al respecte d'una hipotètica annexió de l'Hospitalet per Barcelona? Hi veus avantatges? Hi veus inconvenients?
- Es pot fer un debat a classe sobre aquests temes.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

L'annexió de municipis a Barcelona (2)

... T'haig de felicitar [dirigint-se a l'alcalde de la ciutat] per aquests esforços urbanístics per transformar un suburbi perifèric en una ciutat central. Però em sembla que complementaries molt bé aquesta bona tasca si us proposéssiu seriosament la integració a Barcelona per constituir-vos definitivament en el districte onzè d'una ciutat unitària però fermament descentralitzada [...]

Vulguem o no vulguem, ens agradi o no, l'Hospitalet és realment un barri de Barcelona i no un satèl·lit més o menys consistent...

Font: BOHIGAS, O. «L'Hospitalet, nou districte de Barcelona». En: *Avui*, 26-3-1995

ACTIVITATS

- A partir d'aquest document, i després de comentar-ho amb els companys, podríeu preparar una enquesta, per passar als vostres veïns i veïnes, sobre els avantatges i els inconvenients de la independència municipal de l'Hospitalet. Els resultats obtinguts poden ser la base

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

L'Àrea Metropolitana de Barcelona en xifres

Població (1991)	3.037.763 habitants
Superfície (1991)	585,4 km ²

Producte Interior Brut (1991)

PIB de l'Hospitalet respecte a l'Estat espanyol	15,4 %
PIB de Catalunya	13.208.600 MPTA
PIB estat espanyol	69.721.900 MPTA

Renda familiar disponible per càpita (1991)

Àrea Metropolitana de Barcelona	1.427.297 PTA/any
Catalunya	1.360.599 PTA/any
Estat espanyol	1.107.812 PTA/any

Distribució dels llocs de treball per sectors (1986)

Agricultura	4.360	0,56 %
Energia i aigua	11.730	1,50 %
Extractives i químiques	48.946	6,26 %
Manufactures metàl·liques	110.175	14,08 %
Altres manufactures	118.057	15,09 %
Construcció	30.534	3,90 %
Comerç i hoteleria	145.842	18,65 %
Transports i comunicacions	69.739	8,92 %
Finances i assegurances	70.625	9,03 %
Altres serveis	172.187	22,01 %
Total	782.187	100 %

Llocs de treball localitzats (1991)

Sector primari	5.100	0,5 %
Indústria	383.600	33,6 %
Construcció	77.600	6,8 %
Serveis	675.800	59,2 %
Total	1.142.100	100 %

Estructura de la població (1991)

0-14	510.401	16,8 %
15-29	749.479	24,7 %
30-44	629.070	20,7 %
45-64	722.216	23,8 %
>65	426.597	14,0 %

Creixement natural i creixement migratori

Natural	
1981 - 1986	58.890
1986 - 1991	16.482
Migratori	
1981 - 1986	-120.550
1986 - 1991	-62.072

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Població —de 10 anys i més— segons el nivell d'instrucció (1991)

No llegeix ni escriu	56.162	2,1 %
Sense estudis	503.356	18,4 %
Estudis primaris	1.457.545	53,0 %
Estudis secundaris	457.361	16,7 %
Estudis universitaris	273.834	9,9 %

Mobilitat obligada per motiu de treball i estudi (1991)

Sortides de l'Àrea Metropolitana de Barcelona	85.522
Entrades a l'Àrea Metropolitana de Barcelona	126.038
Interns a l'Àrea Metropolitana de Barcelona	1.701.648

Font: Àrea Metropolitana de Barcelona: estadístiques municipals, 1991. Barcelona, AMB, 1991.

REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, MMAB, 1995.

ACTIVITATS

- Valoració del fenomen metropolità a partir de les dades proporcionades.
- Elaboració, per a cada apartat, de la gràfica corresponent.
- Busca les dades corresponents a l'Hospitalet i compara els resultats amb els de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pots trobar informació al Departament d'Estadística de l'Ajuntament i a l'entitat Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Comparació entre àrees metropolitanes

	Barcelona	Madrid	Nova York	París	El Caire	Calcuta	Mèxic
Superfície (km ²)							
M	478	1.727	3.579	750	2.900	1.450	2.000
C	98	607	780	105	214	104	1.499
Població (*1000) ¹							
M	3.097	3.840	9.120	8.707 ⁸	9.178 ⁹	9.166 ¹	15.669 ⁸
C	1.753	3.188	7.086 ⁸	2.176 ⁸	5.803 ⁸	3.305 ¹	10.316 ¹³
Densitat (h/km ²) ¹							
M	6.479	2.224	2.548 ⁵	11.609 ⁸		7.051	7.223 ⁵
C	17.957	5.727	9.066 ⁵	20.647 ⁸	23.710 ⁹	31.779	6.253 ⁵
Taxa de natalitat (%) ²							
M				15,9 ⁸			
C	9,3	22,7 ⁶	13,5 ⁶		32,2 ⁷	19,2 ⁶	37,1 ⁴
Taxa de mortalitat (%) ²							
M				9,7 ⁸			
C	8,4	7,5 ⁶	9,7 ⁶		10,5 ⁷	8,0 ¹²	6,6 ⁴
Edat de la població							
65 o +	10,5	9,2	13,2	16,9 ⁸	5,4 ⁹		4,2 ⁵
15-64	64,6	64,2	61,8	64,3 ⁸	47,2		58,9
0-14	24,9	26,6	25,1	18,7 ⁸	47,4		36,9
Població activa (x1000 habitants) ¹							
M	1.162	1.583	4.083 ⁵		2.334 ⁹		
C				1.182 ⁸			
Aturats % ¹							
M	19,5	16,4	7,7 ⁵		5,7 ⁴		47,6 ⁴
C				7,8 ⁸			
Per sectors (%) ¹							
primari	0,6	0,2	0,9 ⁶		8,3 ⁹		
secundari	44,0	34,3	24,9 ⁶		33,9		
terciari	55,4	65,5	74,2 ⁶		57,8		
Hospitals ²							
M	96		142 ⁶			36 ¹	
C				107 ⁵	211 ⁹		
Llits d'hospitals							
M	15.720		62.267 ⁶		10.289		
C		23.546 ¹					
Autobús (km) ²							
M	2.557	2.360		2115 ⁸		16,5 ¹	
C							
Metro (km) ²							
M	104	105	416 ⁵	466 ⁸	25	78 ⁸	
C							
Consum elèctric (10x6kw) ³							
M	4.915						
C		6.165 ⁶	29.000 ⁶	8.837 ⁵	1.954 ¹⁰		5.800 ⁸
Telefons (x1000 habitants) ⁴							
M	1.688			3.148 ¹			
C		1.922 ¹	5.761 ⁸	4.154 ⁴	226 ¹		1.052 ⁸
Automòbils (x1000 habitants) ²							
M	846					95 ¹	
C		753 ⁷	1.486 ⁸	814 ⁵	154 ⁴		1.724 ⁸

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

	Barcelona	Madrid	Nova York	París	El Caire	Calcuta	Mèxic
Camions (x1000 habitants) ¹							
M	46					23 ¹	
C		123 ⁷	89 ⁸	126 ⁵	23 ⁴		199 ⁸
Cines i teatres							
C	99 ²	215 ¹	790 ⁵	560 ⁵	87 ¹¹		254 ¹

Llegenda

M Àrea metropolitana

C Ciutat

¹1981 ²1983 ³1981/83 ⁴1978 ⁵1980 ⁶1979 ⁷1977 ⁸1982 ⁹1976 ¹⁰1975 ¹¹1974 ¹²1971 ¹³1984

Font: *Grandes ciudades del Mundo*. Corporación Metropolitana de Barcelona. 1986

ACTIVITATS

- Analitzeu en grup les dades que proporciona el quadre.
- Quines dades presentades poden resultar més sorprenents?
- Quines, aïlladament, resulten poc significatives?
- A què atribueixes que certs apartats resultin incomplets?

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Funcions de l'Hospitalet dins l'Àrea Metropolitana

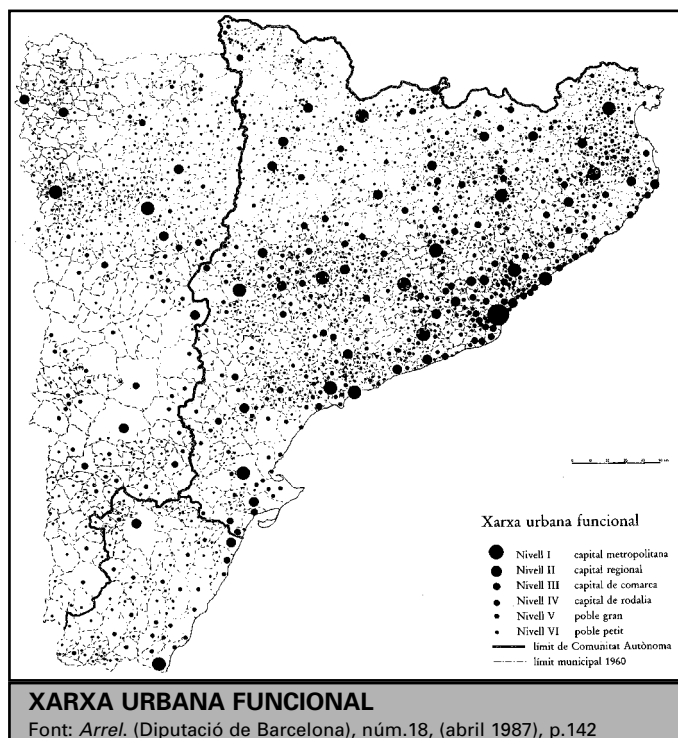
És propi del desenvolupament del capitalisme la concentració de treball i capital en zones molt concretes. En el cas de Catalunya és evident que el centre d'aquest desenvolupament ha estat la ciutat de Barcelona, i el creixement de l'Hospitalet n'és una mostra de les conseqüències que ha tingut.

La professora Pilar Riera ha establert una classificació de la xarxa urbana funcional i hi treballa amb sis categories: capital metropolitana, capital regional, capital de comarca, capital de rodalia, poble gran i poble petit. ...«la localitat d'un nivell concret té les funcions que caracteritzen aquest nivell»...

Per tant, és important establir la comparació entre el mapa funcional i el mapa de població. La conclusió que se'n desprèn és molt important per al cas de l'Hospitalet: ...localitats com Badalona, l'Hospitalet, Cornellà, Santa Coloma de Gramenet, Gavà, etc... malgrat el seu elevat nombre d'habitants, no ofereixen l'ampli ventall de funcions que les situaria entre les localitats capitals regionals; aquest fet probablement és a causa de la proximitat de Barcelona, a la manca d'algunes funcions administratives precisament per aquest veïnatge, i potser més significativament, al fet de no oferir certes funcions de comerç lligat al sector agrari com a conseqüència de l'entorn urbà i industrial on estan situades.

És per això que l'Hospitalet, dins la xarxa urbana de Catalunya, té unes funcions de nivell III: capital de comarca.

Font: SANTACANA, C. «Vinculacions territorials de l'Hospitalet». En: *Quaderns d'Estudi*, núm. 5, juny 1988. p.64-105

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

ACTIVITATS

- Comenta la frase «el centre d'aquest desenvolupament ha estat la ciutat de Barcelona, i el creixement de l'Hospitalet n'és una mostra de les conseqüències...»
- Quines atribucions podem atorgar a cadascuna de les sis categories de la xarxa urbana?
- Quina peculiaritat presenta la distribució de la població a Catalunya? I la de les funcions?
- Com valdria el fet que l'Hospitalet tingués unes funcions de nivell III?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Relacions exteriors de l'Hospitalet

Dades de mobilitat l'Hospitalet-exterior

Distribució dels treballadors

	L'Hospitalet	Exterior	Total
L'Hospitalet	30.017	55.748	85.765
Exterior	23.585		23.585
Total	53.602	55.748	109.350

Distribució dels estudiants

	L'Hospitalet	Exterior	Total
L'Hospitalet	58.095	9.802	67.897
Exterior	5.051		5.051
Total	63.141	9.802	72.948

On van els hospitalencs

Zona Franca	16,3%	Baix Llobregat	14,2%
Resta Barcelona	63,6%	Resta A.M.B.	1,3%
Total Barcelona	79,8%	Resta Catalunya	4,7%

Font: ROSELLÓ, Xavier: «La mobilitat obligada a l'Hospitalet». En: *Quaderns d'Estudi* núm. 1, 1987. L'Hospitalet, p.69-81

ACTIVITATS

- Crea un mapa de trames que determini les relacions de l'Hospitalet.
- Dibuixa diferents gràfiques circulars per representar les dades.
- Quins percentatges poden arribar a representar el total de les relacions exteriors sobre el total de la població de l'Hospitalet? A quina conclusió ens permet arribar?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Els plans urbanístics de la ciutat

El «Pla d'eixample i sanejament interior» de 1926

...amb l'objectiu d'enllaçar amb Barcelona, el Pla preveu la perllongació de... la Gran Via i la Diagonal [...] i una sèrie de connexions a escala local...

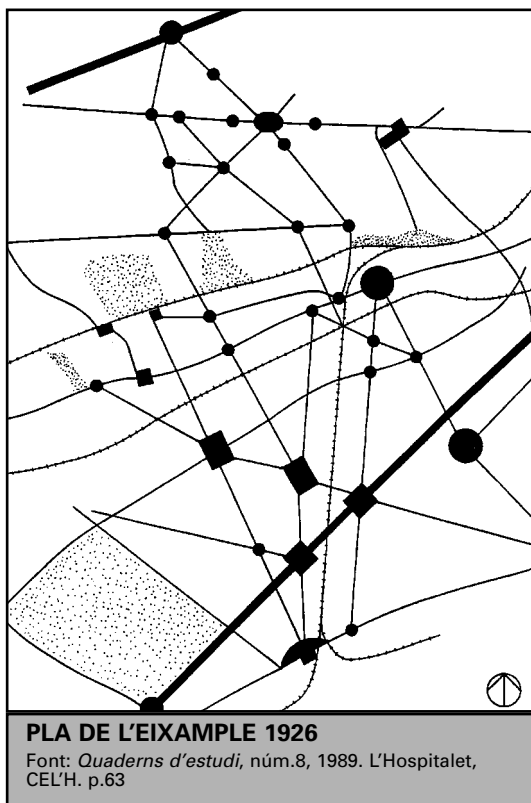
Però, [...] destaca l'intent de dotar l'Hospitalet d'una estructura urbana pròpia...

El Pla centra bàsicament la seva proposta estructural en les àrees buides [...] sent molt més prudent als nuclis antics...

- Al Samontà. Recolzant-se en la carretera d'Esplugues, la futura Ciutat-Jardí [...] està destinada a ser la zona «residencial» de l'Hospitalet [...] lligada a la prevista obertura de la Diagonal i en la zona alta de Barcelona.

- A la Marina. ...tota l'estructura proposada es recolza en la Gran Via, concebuda com la gran avinguda d'entrada a Barcelona, envoltada de gratacels i edificis singulars, que havia de lligar la plaça d'Espanya amb el gran parc del Llobregat...

La voluntat equilibradora i formalitzadora es fa patent sobretot en aquestes àrees preveient grans places al creuament de les grans avingudes, connectant els carrers existents, situant els edificis d'equipaments i serveis en els indrets estratègicament escollits.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

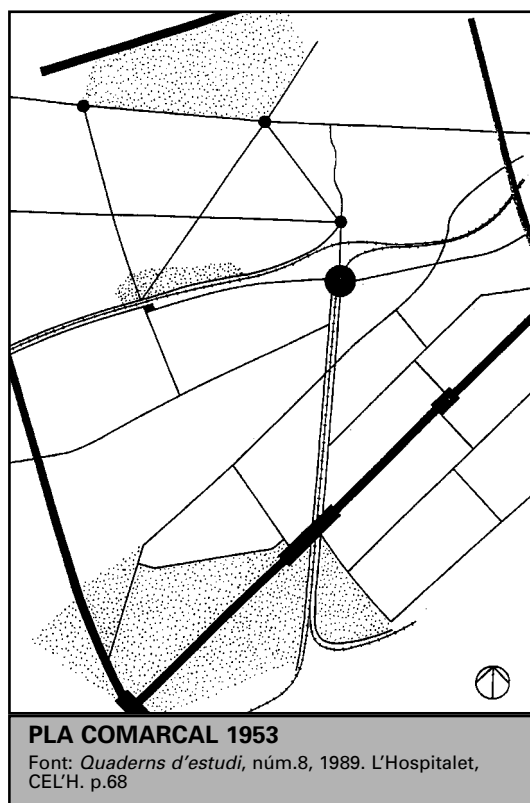
La gran àrea urbana actual

El Pla Comarcal de 1953

...primer moment en què la ciutat de l'Hospitalet queda desposseïda de la facultat de planificar el seu creixement, passant aquesta facultat a mans d'una comissió creada per l'Ajuntament de Barcelona [...] és pròpiament un pla metropolità...

En aquest context, és lògic que l'ordenació que aquest Pla proposa per a l'Hospitalet no tingui cap consideració a l'estructura pròpia de la ciutat.

...es tracta d'un pla de distribució de zones i, també, de distribució de rendes de sòl, i no pròpiament d'un pla d'ordenació urbana. En aquest pla, el més important [...] és [...] tancar el territori i destinar-lo a uns usos prèviament definits i homogenis per a tot el seu àmbit. D'alguna manera, la manca de rigor en les propostes viàries estructuradores —el carrer d'Aragó, la Rambla, Isabel la Catòlica, etc— s'explica si s'entén que era un aspecte secundari, i el que primava era la distribució d'edificabilitat i usos a cada zona.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

El Pla Metropolità de 1976

...s'inicia una nova etapa, encara més intervinguda, de l'urbanisme municipal [...] parteix de la necessitat de corregir els desequilibris que la gestió urbana dels últims 20 anys havia creat a la ciutat.

Per aconseguir aquest objectiu, el Pla de 1976 proposa [...] un sistema viari ortogonal, intentant equilibrar tots els punts de la ciutat quant a l'accessibilitat...

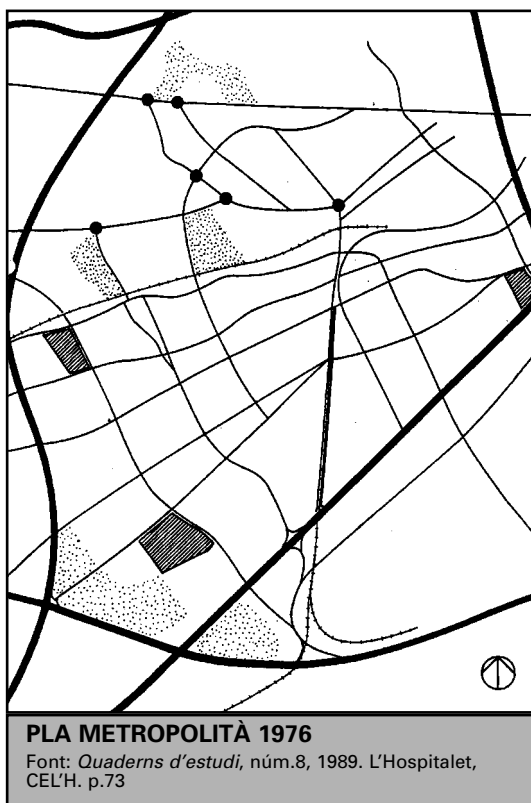
...l'opció presa del transport privat, obliga el Pla a resoldre els encontres entre vies metropolitanes amb solucions a diferent nivell que suposen una important despesa d'espai lliure destinada únicament a residus viaris [...] Gran Via, el Segon Cinturó i el Cinturó del Litoral [...] Aquestes vies [...] constitueixen també importants barreres físiques que limiten [...] la ciutat...

En quedar confiada la proposta reestructuradora d'aquest Pla gairebé exclusivament al sistema viari proposat, la resta d'elements urbans estructuradors no es localitzen en funció de cap estratègia regeneradora sinó buscant l'emplaçament i els terrenys encara lliures d'edificació...

Els grans espais lliures se situen a dos extrems del municipi: el Parc del Llobregat [...] i el de Can Rigalt...

L'excessiva confiança que aquest pla demostra per resoldre els problemes de la ciutat amb un eficaç sistema viari li fa oblidar la importància dels altres elements d'ordenació per aconseguir regenerar i reformar la ciutat.

Font: NAVARRO, F. «Els plans de l'Hospitalet» En: *Quaderns d'estudi*, núm.8, (novembre 1989) p.59-75

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

ACTIVITATS

- Qui són els responsables de la redacció dels diferents plans?
- Per a cada pla, utilitzant el text i el croquis corresponent, concreta els objectius que es preveuen assolir? El mapa topogràfic et pot servir per detectar l'estat urbanístic dels moments en què es replanteja un nou pla.
- Utilitzant els mapes 10, 11, 16 i 17 de «L'Hospitalet pla a pla», comenta l'empremta que cada un dels plans ha deixat en la distribució urbanística de la ciutat.
- Hi observes actuacions, no importa de quin pla, que hagin afectat el teu barri?
- Com valores l'ordenació urbanística del teu barri? Elements positius i negatius. I la del conjunt de la ciutat?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Repercussions de l'Àrea Metropolitana a l'Hospitalet

El model de desenvolupament industrial imposat a l'Hospitalet li concedirà des dels seus orígens un paper perifèric...

...l'annexió pura i simple [...] a Barcelona d'una part molt important de la Marina hospitalenca l'any 1920, amb l'objectiu de construir-hi el Port Franc de Barcelona [...] [representà per a l'Hospitalet] perdre la meitat del terme municipal, i una zona molt pròspera en aquell moment...

...el terme municipal va modificar de manera molt important l'ús econòmic del seu sòl. L'any 1946 les hectàrees destinades a l'agricultura eren 1004 i les que servien a usos urbans i industrials 246. El 1980 aquestes dades s'havien capgirat...

Al 1920 l'Hospitalet tenia 12.360 habitants, i al 1930 passà a tenir-ne 37.650, és a dir, un increment d'un 204%. És l'increment percentual més elevat de tota la història [...] De fet, des del 1910 l'Hospitalet havia conegut una forta embranzida industrial, amb l'ampliació de moltes fàbriques instal·lades a final de segle i per la creació de nous centres fabrils. Aquest fenomen es mantindrà com a conseqüència de la primera guerra mundial (el tèxtil, el vidre i les bòbiles seran els sectors més dinàmics).

Els problemes que immediatament es plantejaren a la ciutat com a conseqüència del creixement produït sense cap planificació seran de tot ordre: urbanístics, des de l'enllumenat públic fins al clavegueram; de transports públics, d'assistència mèdica i ambulatoris i, especialment, de manca de places escolars. L'índex d'analfabetisme era aleshores d'un 19,43%. Aquestes deficiències no s'han començat a resoldre fins als últims anys, per raó del canvi de signe demogràfic iniciat l'any 1976 i els canvis polítics municipals amb la superació del franquisme.

Font: adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat...* Barcelona, Publ.Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, pp.139 i ss

ACTIVITATS

- Comenta la frase: «El model de desenvolupament industrial imposat a l'Hospitalet li concedirà des dels seus orígens un paper perifèric»
- Fes una llista de totes les conseqüències que es deriven d'aquest paper perifèric.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Rehabilitació de l'entorn metropolità. L'oportunitat olímpica

...l'enorme creixement urbanístic de l'entorn metropolità produït durant la dècada dels seixanta i a primers dels setanta es va desenvolupar a l'exterior de [...] l'exemple barceloní...

D'aquesta manera, allò que havia estat una xarxa de nuclis equilibrats, majoritàriament de caire rural, ha esdevingut un gairebé continu suburbial...

D'entre totes les tasques urbanístiques que estan duent a terme els ajuntaments del Baix Llobregat [...] dues [...] constitueixen les línies fonamentals de recuperació de la qualitat de vida del territori...

...en primer lloc [obres d'] [...] infraestructures i dotacions urbanes... operacions de reestructuració de la xarxa de drenatge i clavegueram [...] [condicionament de] rieres i torrents obturats [...] cobertura de les rieres [...] Altres dotacions [...] són les escoles, poliesportius, centres cívics, parcs i jardins...

...la segona de les línies [d'actuació pretén la] recuperació del territori i [la] reparació del teixit urbà [...] El procés caòtic [...] d'ocupació indiscriminada del sòl [...] ha anat deixant [...] espais intersticials menyspreats per la seva ocupació i per la seva posició marginal respecte del creixement urbà. En l'actual estat de coses, però, aquests espais assoleixen un valor rellevant.

[Exemple]

La vall de Can Cervera [...] successió de barrancs que marquen una mena de «ferida» entre els teixits urbans d'Esplugues, l'Hospitalet i Cornellà [...] constitueix l'única oportunitat d'un gran parc per a aquestes poblacions [...] de manera que el barranc no separi poblacions, sinó que les uneixi...

Sobre aquest espai el Pla Metropolità preveu el pas del Segon Cinturó de Ronda [...] al fons de la vall, de manera que sigui l'espina d'un entorn d'espais enjardinats i d'equipaments públics...

L'execució de les obres esmentades [...] tenen un cost d'uns quinze milions de pessetes [...] vint vegades el pressupost anual d'inversions dels tres municipis...

...la transformació radical de les condicions urbanístiques de l'entorn metropolità no pot ser duta a terme a partir només dels bons esforços i de la feble capacitat de les hisendes locals...

Font: HERCE, M. «La rehabilitació de l'entorn metropolità...» En: *Quaderns d'estudi*, núm. 2, (juny 1987). p.150-164

ACTIVITATS

- Esquematitza el text.
- Quins foren els anys de més gran creixement urbanístic? Quines dades pots aportar per ratificar aquesta opinió?
- Localitza sobre un plànol la vall de Can Cervera i descriu-la. Situa sobre el plànol actual de l'Hospitalet el pas del segon cinturó. Com s'ha transformat el barranc de Can Cervera?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

La suburbialització

[Als anys 50] Les disponibilitats de capital crearen importants focus d'activitat que atragueren mà d'obra rural a les ciutats. Barcelona i el seu entorn es configuraren com un dels més importants d'aquests centres d'atracció d'immigrants i, en conseqüència, capaç de generar una nova activitat econòmica basada en els negocis creats per donar allotjament als nouvinguts [...] Fins a la creació de l'Entitat Municipal Metropolitana el mes d'agost de 1974, Barcelona i el seu entorn van enregistrar la transformació més gran de la seva història en un espai de temps molt reduït, i van quedar configurats com al monstre irracional que són en l'actualitat...

A la «comarca» urbanística de Barcelona, hi vivien l'any 1950 un milió i mig de persones. Deu anys després ja eren dos milions, el 1965 dos milions tres-cents mil i el 1970 dos milions set-cents mil.

D'aquestes dades, el més important és contrastar la diferent evolució demogràfica entre la ciutat de Barcelona i els municipis del seu entorn [...] Així, mentre que en vint anys la ciutat de Barcelona només ha augmentat en 400.000 habitants, la resta de la comarca ha doblat aquesta quantitat [...] Per allotjar les 800.000 persones arribades a la perifèria barcelonina en vint anys, es va generar una indústria de la construcció i unes empreses immobiliàries sorgides del no-res, estretament vinculades al poder local...

A falta d'un organisme d'autogovern de Catalunya i d'un ens jurídic supra-municipal amb veritables competències en la planificació del territori, entre els anys cinquanta i setanta el creixement va fer-se de manera absolutament inconnexa, resolent problemes sobre la marxa o creant-ne de nous a causa de les concessions als interessos privats [...] Cal dir, però, que ni els ajuntaments afectats ni els organismes de l'administració de l'Estat van fer res per posar-hi cap tipus d'impediment. Ben al contrari, van aprofitar a favor seu el plantejament barceloní, segons el qual els municipis de l'entorn eren fets per resoldre les necessitats d'espai de la capital. El sòl hi era més barat i les exigències urbanístiques menors. Podien construir-s'hi, doncs, habitatges amb un cost inferior i, per tant, amb un marge de benefici més elevat. Així van néixer els grans polígons públics i privats...

El dos casos més espectaculars són els de Sant Ildefons, a Cornellà, i Bellvitge, a l'Hospitalet, amb uns 50.000 habitants cadascun [...] L'actuació [...] al barri de la Mina, de Sant Adrià de Besòs, construït entre 1969 i 1971 i que allotja avui unes 15.000 persones en condicions molt properes a la marginalitat [...] actuació [...] presidida pel principi del trasllat a d'altres municipis de problemes interns. Alguns nuclis de barraquisme horitzontal, que suposaven veritables bosses de misèria dintre de la ciutat de Barcelona, foren reconvertits en nuclis de barraquisme vertical situats en terrenys insalubres i marginals, fora del terme municipal [...] L'aeroport, les zones industrials, el cementiri i l'eliminació d'escombraries han estat exemples clars de la utilització barcelonina d'espais corresponents a d'altres termes municipals, sense que això significués contrapartides per als afectats [...] És obvi que la necessitat d'espai que té Barcelona per donar cabuda a alguns dels seus serveis imprescindibles només es pot resoldre ocupant terreny d'altres municipis. Això pot fer-se amb una visió comarcal democràtica o bé amb plantejaments suburbialitzadors.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Els serveis que necessita Barcelona els necessita també la seva «comarca» urbanística, i en aquests nivells els conceptes municipals queden evidentment estrets [...] L'exportació sistemàtica de problemes ha de considerar-se una etapa superada. Tanmateix, hi ha una herència que marca, es vulgui o no, la situació present...

Font: FABRE, J. i HUERTAS, JM: «Vint anys... crònica d'una suburbialització». En: *L'Avenç*, núm. 88 (desembre 1985)

ACTIVITATS

A partir del qüestionari que tens a continuació, realitza un esquema del contingut d'aquest text:

- Entre quins anys es produeix l'arribada massiva d'immigrants a Barcelona?
- Quina és l'activitat econòmica generada o potenciada per la pròpia arribada d'immigrants?
- Calcula quants habitatges eren necessaris per donar cabuda als nousvinguts.
- Quins foren els indrets principals d'acollida dels immigrants? Per què?
- Quina era la funció atribuïda als municipis de l'entorn barceloní? Cita'n exemples diversos.
- Comenta les característiques de l'organització política que feia possible la utilització de l'espai comentada a l'article?
- Què signifiquen les següents expressions: plantejaments suburbialitzadors i visió comarcal democràtica?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

Institucions metropolitanes: competències

Entitat Metropolitana del Transport (18 municipis)

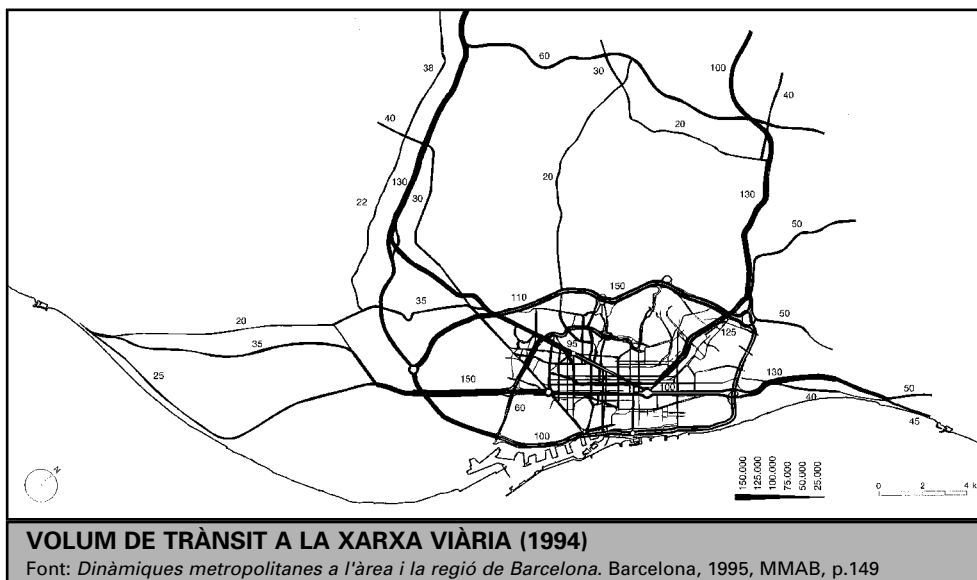
Transport col·lectiu de superfície
Transport subterrani
Taxi
Trànsit

Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus
(32 municipis)

Abastament d'aigua potable
Sanejament d'aigües residuals
Tractament de residus sòlids
Control del medi ambient atmosfèric

Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
(24 municipis)

Coordinació d'actuacions i reassignament de recursos de les tres entitats metropolitanes
Actuacions municipals i metropolitanes
Operacions especials d'ordenació del territori
Planejament urbà i territorial
Gestió i promoció del sòl
Innovació, cooperació i informació

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

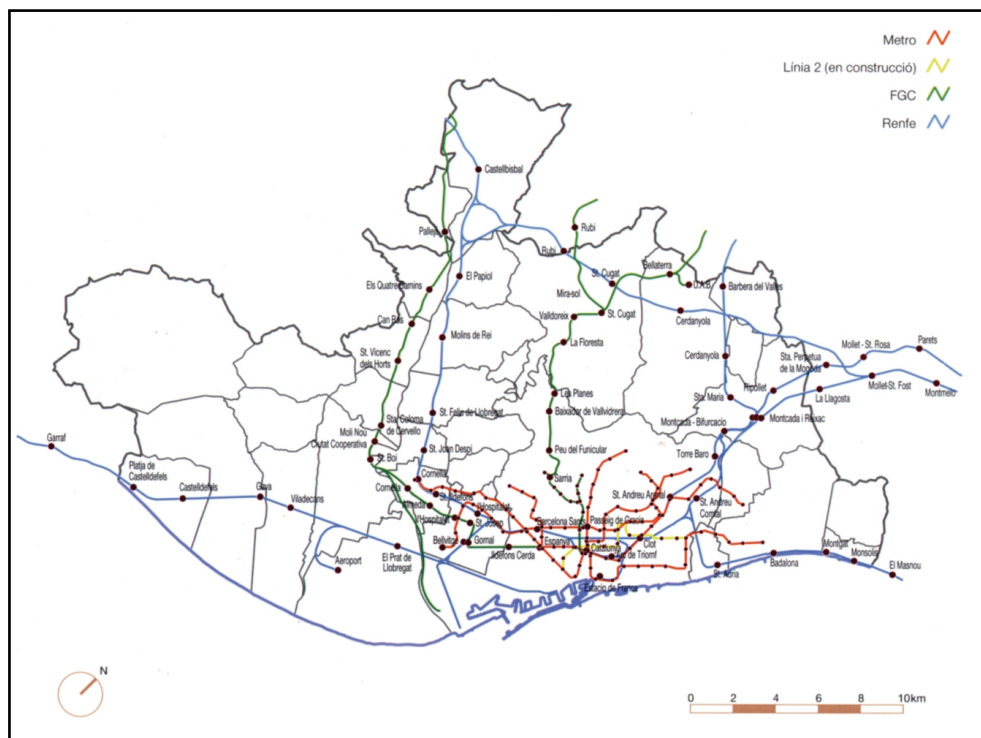
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

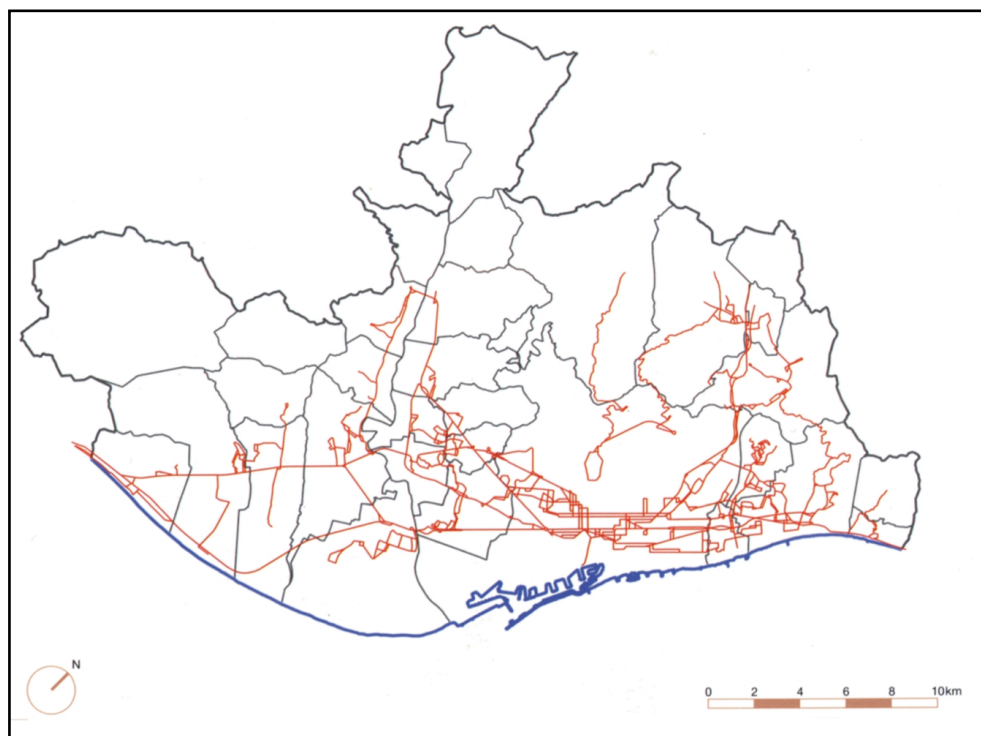
Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

XARXES DE FERROCARRIL I METRO

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, 1995, MMAB, p.147

XARXA D'AUTOBUSOS INTERURBANS

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, 1995, MMAB, p.147

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

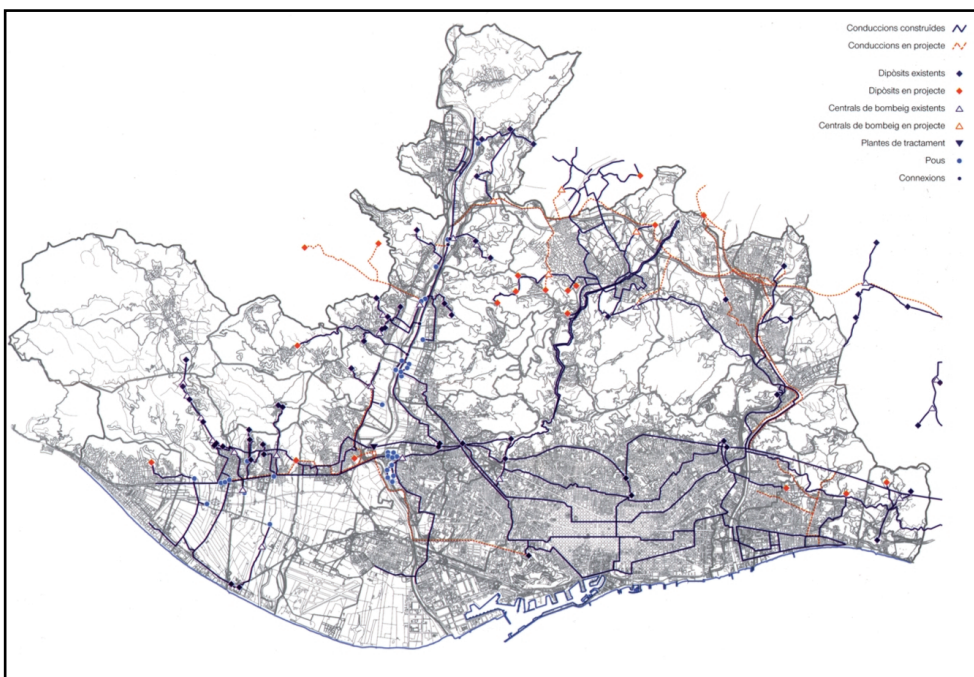
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

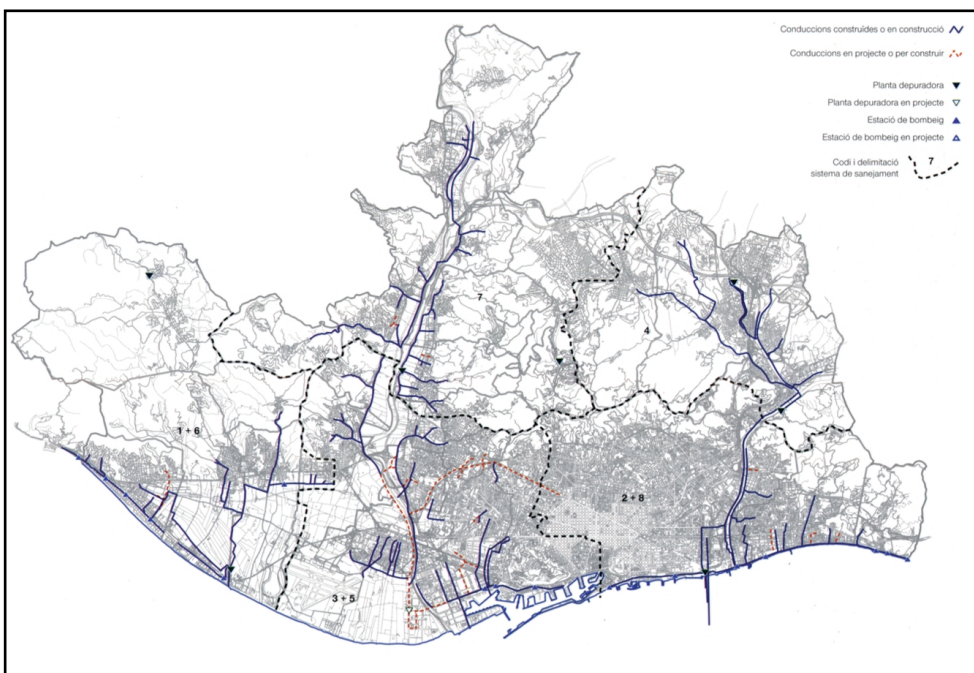
Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

XARXA D'ABASTAMENT D'AIGUA EN ALTA (1994)

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, 1995, MMAB, p.153

XARXA DE SANEJAMENT (1994)

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, 1995, MMAB, p.155

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

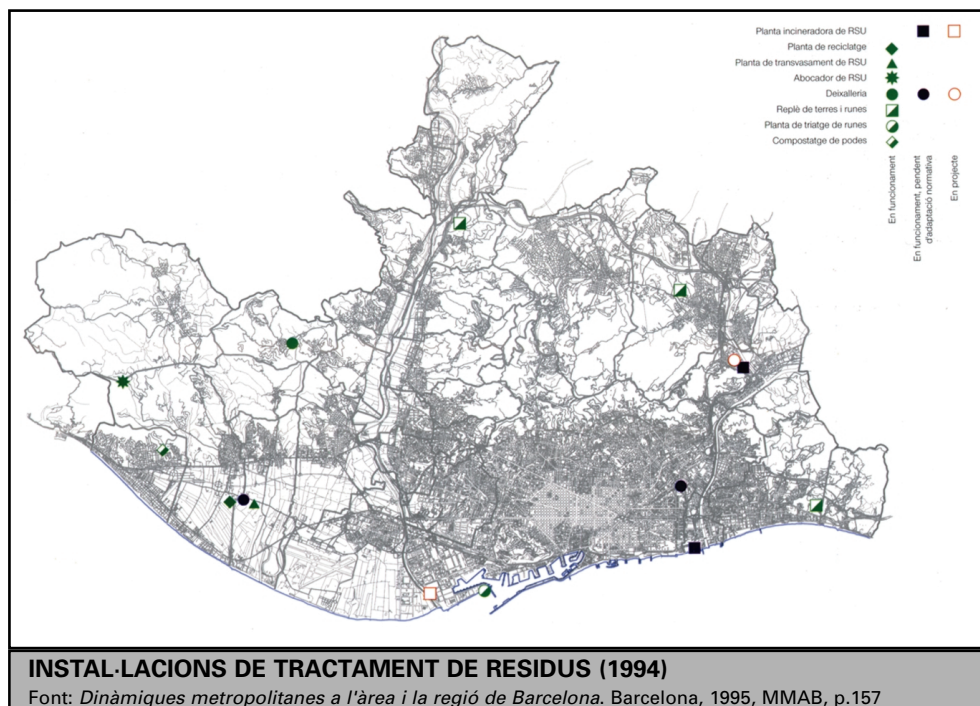
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 7

La gran àrea urbana actual

ACTIVITATS

- Enumera les principals competències de les institucions metropolitanes.
- Analitzant la xarxa viària bàsica metropolitana, podem justificar l'existència de l'EMT (Entitat Metropolitana del Transport)?
- Des de la perspectiva de l'Hospitalet, com valdria la distribució de la xarxa de metro?
- Sobre un plànol de l'Hospitalet actual, traça els itineraris de les línies intermunicipals d'autobusos?
- Creus que és necessari l'ús del transport privat per als desplaçaments diaris a l'Hospitalet?
- Per què el total de quilograms/habitant/dia de residus sòlids urbans és més elevat a Barcelona que a la resta de l'Àrea Metropolitana?
- Quins problemes podem intuir del plànol d'instal·lacions per al tractament de residus? Trobes solucions als problemes que se't plantegen?
- Redacta els teus arguments a favor o en contra de la participació de l'Hospitalet en totes les institucions metropolitanes.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- La immigració
 - Els immigrants
 - Els actuals immigrants
 - Condicions de vida
- La massificació del medi urbà:
- Noves formes de marginació: els vells
- De la falta d'instrucció a la marginació
- L'atur: de la pobresa a la marginació
- Consum d'alcohol i drogues: viure en la marginalitat
- Els edificis afectats per l'aluminosi

Procediments

- Lectura i comprensió de textos científics i periodístics
- Comprensió de dades estadístiques
- Observació i comentari de fotografies
- Organització de debats a l'aula
- Elaboració de gràfiques

Actituds i valors

- Actitud crítica davant la desigual realitat social i les desiguals possibilitats dels diferents grups socials, barris i ciutats.
- Valorar la riquesa cultural que suposa la diversa procedència de la població.
- Valorar críticament la nostra cultura metropolitana.
- Reconèixer la nostra cultura com a mosaic de les aportacions dels diferents grups de procedència.
- Interès per conèixer i compartir valors diferents.
- Valoració del diàleg com a mitjà per resoldre conflictes.
- Rebuig a qualsevol forma de violació dels drets humans, individuals i col·lectius.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Comprendre els condicionaments de les grans àrees urbanes
- Explicar l'evolució demogràfica de l'Hospitalet en aquest segle XX i el procés de massificació urbana que ha implicat.
- Caracteritzar urbanísticament i socialment els diversos barris de l'Hospitalet.
- Saber definir els problemes de marginació social que avui es detecten a la ciutat.
- Relacionar les diverses variables que intervenen en la marginació: nivell d'instrucció, atur, alcohol, drogues.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

BIBLIOGRAFIA

Característiques de la població de l'Hospitalet 1991. L'Hospitalet, Ajuntament, 1993

BADÍA, Salvador, Lúdia FÀBREGAS. «Una experiència comunitària de drogo-dependència». *Revista del Treball Social* núm. 135, Barcelona, 1994. p. 91-98

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament, 1997

MARÍN, Àngels: *El Gornal, l'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995 (Els barris d'Adigsa; 15)

MARÍN, Àngels: *La Florida, l'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995 (Els barris d'Adigsa; 45)

VIÑOLAS, R. *Aluminosi a l'Hospitalet*. 1994 [inèdit]

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

Ajuntament de l'Hospitalet. Àrea de Benestar Social

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

La immigració

Els immigrants

El balanç migratori, primer factor de l'expansió de la població, ha canviat el signe i s'ha convertit en negatiu des del final dels 70, ha persistit als 80 i probablement continuï al llarg dels 90. Això també ha passat i continua succeint en l'àmbit de l'àrea metropolitana. Després de Barcelona, l'Hospitalet és el municipi que rep major nombre d'immigrants i també el que en perd més.

[...] No sembla gaire probable una immigració molt important provinent d'altres regions espanyoles, donades les millores en el nivell de vida i d'oportunitats en les regions de tradició emigratòria...

Tots els estudis demogràfics més recents i de caràcter internacional indiquen que les futures migracions tindran la procedència dels països del Magreb i de l'Est [d'Europa], si bé, els últims sembla que no han d'incidir tan directament a Espanya.

Font: *Característiques de la població de l'Hospitalet 1991*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1993, p.9

ACTIVITATS

- Per què creus que emigra la gent de fora que arriba a l'Hospitalet?
Digues quines podrien ser les respostes vàlides i justifica-les:
 - Perquè està de moda viatjar.
 - Perquè al seu lloc d'origen fa massa calor.
 - Perquè al seu lloc d'origen no hi ha treball.
 - Per buscar llocs més tranquils.
 - Perquè l'Hospitalet és un lloc famós.
 - Per buscar habitatges més barats.
 - Per mobilitat laboral.
- Van sempre unides emigració i marginació? En quins dels set casos anteriors es podria produir aquesta conjunció de circumstàncies?
Raona la resposta.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

La immigració

Els actuals immigrants

La immigració ha estat un factor decisiu en el creixement de la nostra ciutat, però aquesta importància s'ha perdut i ha produït que la proporció de nascuts a Catalunya hagi augmentat considerablement, sent més del 54% els que hi han nascut [...]

Els nascuts a Catalunya són joves, tot al contrari que els nascuts a les altres comunitats [de l'Estat] que presenten els grups més nombrosos a unes edats madures.

Un grup a tractar de manera independent és el dels nascuts a l'estranger, no tant pel pes numèric [...], sinó per l'augment que està presentant als darrers anys i que, donades les presents circumstàncies migratòries de certs països, cal tenir presents [...]

El grup dels estrangers no és significatiu, de moment, 0,56% sobre el total, si bé s'ha estat experimentant un creixement bastant important en un curt període de temps [...]

Les nacionalitats dels residents estrangers són principalment africanes i sudamericanes, i viuen en gran majoria al barri de Santa Eulàlia.

La major part dels africans són originaris del Marroc, representats per 721 persones censades i inscrites voluntàriament al padró d'habitants [cal tenir en compte, però, que hi ha un nombre important d'immigrants il·legals que no s'inscriuen al padró, són el 90% dels africans i el 43% dels estrangers a la ciutat). [...] són homes en un 60,5% i en conjunt joves, amb un elevat nombre, 292, de menors de 16 anys.

En segon lloc, predomina el col·lectiu sudamericà amb 131 peruans, 105 xilens i 53 originaris de l'Uruguai; la resta es distribueix en diferents països fins a arribar als 610 [també aquí caldria recordar la presència, potser menor, d'il·legals no inscrits al padró]. En aquest cas són més dones que homes i l'edat es concentra més en el grup de 25-64 anys.

En tercer lloc i amb un nombre certament inferior, trobem el col·lectiu europeu [amb 267 persones, la majoria procedents de la Unió Europea]... Per sexes, els homes superen les dones en un 1,09%, i l'edat de la majoria s'inclou en el grup 25-64 anys.

Els asiàtics són un grup molt divers i englobat per moltes nacionalitats diferents, entre les quals podem destacar els 26 de la Xina, 19 de l'Índia, 17 del Líban i 11 de les Filipines [...] Respecte al sexe, tots els països excepte les Filipines i la Xina tenen major representativitat d'homes; l'edat és general a tots i s'inclouen en el grup 25-64 anys.

Font: *Característiques de la població de l'Hospitalet 1991*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1993, p.17-18

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

ELS IMMIGRANTS MAGRIBINS ÉS UN DELS COL·LECTIUS MÉS IMPORTANTS ENTRE ELS ACTUALS IMMIGRANTS A L'HOSPITALET

Font: *L'Hospitalet, ahir, avui, demà*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1997. Fotografia Colita. p.81

ACTIVITATS

- Quines són les principals nacionalitats dels estrangers residents a la ciutat?
- Es tracta de gent procedent de països rics o pobres? Què els deu haver empès a emigrar?
- Per què entre els immigrants marroquins predominen els homes i les edats joves? Pot tenir alguna cosa a veure amb els rols sexuals als països islàmics i amb les causes de l'emigració?
- Molts dels emigrants europeus que van marxar a Amèrica a principi de segle van fer fortuna en aquelles terres. Creus que també s'estan enriquint tots aquests estrangers residents a l'Hospitalet? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

La immigració

Condicions de vida

És molt difícil investigar amb precisió els efectes de l'amuntegament humà. Algunes vegades els psicòlegs comparen dos grups de persones, que viuen en condicions denses i folgades, respectivament, però que en tota la resta d'aspectes són idèntics —per exemple, en ingressos, educació i antecedents religiosos i racials. Es recullen índexs de crims en adults i joves, ingressos en hospitals mentals, de mortalitat i altres mesures d'agressivitat i d'estrès. De tots aquests estudis es conclou de manera constant que l'amuntegament domèstic està relacionat amb l'agressivitat, els signes d'ansietat i la mala salut.

Font: traduït de DAVIDOFF, L.L. *Introducción a la psicología*. Mèxic, 1984, p.454

Els mitjans de comunicació sovint ens descriuen les condicions de vida de molts immigrants del tercer món. Resulta freqüent que comparteixin un espai reduït i mal condicionat (sense aigua corrent, electricitat, etc.) un nombre sorprenentment elevat de persones. Segons això, i el que es diu al text anterior, realitza les activitats que segueixen.

ACTIVITATS

- Per què molts immigrants de països pobres viuen amuntegats en habitatges reduïts?
- Quines conseqüències pot tenir aquesta situació d'amuntegament per a la seva salut?
- És aquesta situació (compartir molta gent un habitatge petit) exclusiva dels col·lectius immigrants?
- Quines condicions hauria de reunir un habitatge digne?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

La massificació del medi urbà

BLOCS JANSANA, A SANTA EULÀLIA. A L'INICI DEL «DESARROLLISMO» FRANQUISTA I ESSENT ALCALDE DE L'HOSPITALET, MATÍAS ESPAÑA MUNTADAS
Font: AL'H (AH). Arxiu d'imatges, 208

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

L'ERMITA DE BELLVITGE, ENGOLIDA PELS BLOCS D'HABITATGES CONSTRUÏTS A LA DÈCADA DE 1960

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, fotografia núm.95, p.158

ACTIVITATS

Observa les fotografies i respon:

- Tenint en compte les conseqüències psicològiques de què parlàvem en la fitxa anterior derivades de l'amuntegament humà, quines conseqüències pot tenir la construcció de barris amb habitatges com els que ens mostren les fotografies?
- En quin dels dos barris que apareixen a les fotografies podrien tenir lloc aquests tipus de problemes?
- Et sembla que tots els barris de l'Hospitalet tenen característiques similars pel que fa a la relació arquitectura i massificació? Podries diferenciar uns barris dels altres? Amb quins criteris?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

Noves formes de marginació: els vells

Als darrers anys, l'estructura per edats de la població, tant de l'Hospitalet com de Catalunya, s'ha modificat força, a causa de la disminució de joves com a conseqüència de la caiguda de la natalitat [...] Malgrat que és un municipi [l'Hospitalet] amb un fort contingent de població jove, recentment s'està envellint en una base minvada per la reducció de la natalitat [...]

Si [...] afegim tots aquells que en deu anys també estaran jubilats o en portes de ser-ho, ens trobem amb percentatges de l'ordre del 31% de gent gran que anirà augmentant perquè les generacions de joves que pugen són més buides.

Font: *Característiques de la població de l'Hospitalet 1991*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1993, p. 13

El text fa referència al fenomen d'envelliment de la població típic dels actuals països desenvolupats. L'Hospitalet tendeix, doncs, a convertir-se en un municipi amb predomini dels vells.

Des de sempre, la vellesa ha estat un factor de risc per caure en la marginalitat; els vells tenen dificultats per aconseguir pels propis mitjans tot allò que cal per sobreviure; si no tenen cap ajut, és fàcil que caiguin en la pobresa i d'aquí en la marginació. En les societats tradicionals, però, els vells eren els transmissors de la tradició i els portadors de l'experiència, eren els qui sabien com calia fer les coses. Avui les coses han canviat, les modernes formes de vida urbanes tendeixen a arraconar els vells, unes persones a qui els costa adaptar-se a una societat caracteritzada pels canvis, per la constant innovació, per la devaluació de les experiències de les anteriors generacions.

Dintre del que els sociòlegs denominen noves formes de marginació s'inclouen els vells. L'abandonament de la família —les dificultats per compaginar les activitats quotidianes amb la cura dels ancians fa que s'opti pel seu internament en residències— i la pobresa —les pensions per jubilació resulten gairebé sempre inferiors als ingressos obtinguts abans del treball, i en molts casos perceben pensions extremadament baixes—, s'han sumat a les xacres de l'edat.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

A L'HOSPITALET HI HA UN GRUP IMPORTANT DE JUBILATS I JUBILADES

Font: MARÍN, Àngels: *La Florida, L'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995, (Els barris d'Adigsa; 45) p.88

ACTIVITATS

- Creus que és cert que avui dia els vells/es tendeixen a ser uns marginats en la nostra societat?
- Proposta de debat: què cal fer per evitar la marginació dels vells en una societat en què aviat seran majoria?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

De la falta d'instrucció a la marginació

Característiques generals que serveixen per definir la població de l'Hospitalet de més de deu anys respecte al seu nivell d'instrucció:

- El pes de la població es concentra en els nivells d'estudis primaris o bàsics (76,8%).
- L'analfabetisme s'ha reduït a la meitat entre el 1986 i el 1991, i es concentra sobretot en els grups de gent més gran, sobretot de dones.
- La meitat dels joves entre 16-24 anys tenen [només] els nivells primaris i bàsics.
- Augmenten els nivells d'FP de primer grau i el BUP.
- Augmenten els estudis primaris i l'EGB sensiblement.
Les titulacions de grau mitjà disminueixen i augmenten les de grau superior.
- Ha millorat (respecte a les dades anteriors) la formació a tots els nivells.
- L'estructura d'edat marca molt els nivells d'instrucció de cadascun dels barris.

Informació extreta de: *Característiques de la població de l'Hospitalet 1991*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1993, p. 18-19

ESCOLA D'ADULTS/ES

Font: Escola d'adults/es de Can Serra

ACTIVITATS

- Quina relació s'estableix entre el nivell d'instrucció i les possibilitats d'aconseguir un lloc de treball? És possible arribar a una situació de marginació com a conseqüència de la falta d'instrucció?
- Quina meitat dels joves hospitalencs entre 16 i 24 anys tenen més possibilitats d'aconseguir un lloc de treball, la que només té els nivells primaris i bàsics o la que ha assolit nivells mitjans o superiors?
- Què vol dir, en termes de marginalitat dels barris, que l'estructura d'edat marca molt els nivells d'instrucció de cadascun dels barris?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

L'atur: de la pobresa a la marginació

Progressivament, la ciutat ha anat superant la crisi econòmica general que marca l'inici d'aquesta dècada [dels anys 90]. L'esforç de l'Ajuntament i dels agents econòmics per aprofitar tots els recursos que permetin disminuir la desocupació ja comença a donar fruits. La millor demostració d'això és que la taxa d'atur de l'Hospitalet s'ha situat al 8,8%, cosa que significa que per primera vegada se situa per sota de la barrera del 9%. La taxa d'atur a l'Hospitalet és inferior a la mitjana de Catalunya i és també la més baixa de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Font: ESTRAGUÉS, C. «L'Hospitalet potencia todas las facetas de la actividad económica». En: *El Periódico de Catalunya*, Páginas Especiales 15-9-1996, p.15

ASSISTENTS AL CURS «APRENDRE, APRENDRE», PER BUSCAR FEINA, ORGANITZAT PEL CENTRE CÍVIC DEL GORNAL

Font: MARÍN, Àngels. *El Gornal, L'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995. (Els barris d'Adigsa; 15) p.82

ACTIVITATS

- De quina manera la desocupació pot dur algú a situacions de marginació?
- Què opines del contingut del text? Es pot percebre aquesta disminució de la desocupació o encara resulta difícil trobar un lloc de treball?
- Has sentit parlar de l'atur juvenil? Creus que et serà fàcil trobar feina?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

Consum d'alcohol i drogues: viure en la marginalitat

Els Serveis Socials d'Atenció Primària [...] reben tot tipus de demandes dins de les competències assignades als serveis socials i intervenen a nivell individual/familiar, grupal i comunitari —hi acudeix població drogodependent que formula demandes de diversa índole: renda mínima d'inserció, ajuda econòmica... (és poc freqüent la petició d'informació sobre centres de tractament de drogodependències o que es pugui reconvertir la demanda orientada cap a aquesta fi), o els seus familiars, que angoixats per la situació, sol·liciten la intervenció del professional.[...]

Altres indicadors referents a drogodependències.

1. Es detecta que un 12% de la població atesa per la UBASP IV [Unitat Bàsica d'Atenció Social Primària del Districte IV, La Florida-Les Planes] es troba afectada de drogodependències i presenta una problemàtica sociosanitària i econòmica. (Període: setembre 91/juny 92).

2. Taxa d'incidència (nombre de casos nous que acudeixen al Centre d'Atenció i Seguiment de l'Hospitalet): 232 casos. Dels quals 181 (78%) pertanyen al municipi de l'Hospitalet i 90 (49,7%) al districte V [Pubilla Cases-Can Serra] (any 1990).

3. Absència de demandes a la UBASP IV i al PMD [Programa Municipal de Drogodependència] procedents de col·lectius que, per la seva activitat professional, podrien ser agents preventius realitzant una detecció precoç en el consum de drogues.

4. Fàcil accés al consum de drogues per la presència de tràfic i per l'elevat nombre de bars.

Font: BADIA, S. i FÀBREGAS, L. «Una experiència Comunitaria de drogodependències». En: *Revista de Treball Social*, núm. 135, (setembre 1994) p.91-93

ACTIVITATS

- Creus que és important el percentatge de problemes relacionats amb drogodependències que acudeixen als serveis que s'esmenten al text? Són tots aquests casos els que realment presenten aquesta problemàtica o penses que n'hi pot haver més? Per què?
- En quins barris de l'Hospitalet es detecten més casos de drogodependències? Per què creus que passa?
- Per què la població afectada de drogodependències presenta la doble problemàtica sociosanitària i econòmica?
- Què penses del fet que sigui poc freqüent la petició d'informació sobre centres de tractament?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 8

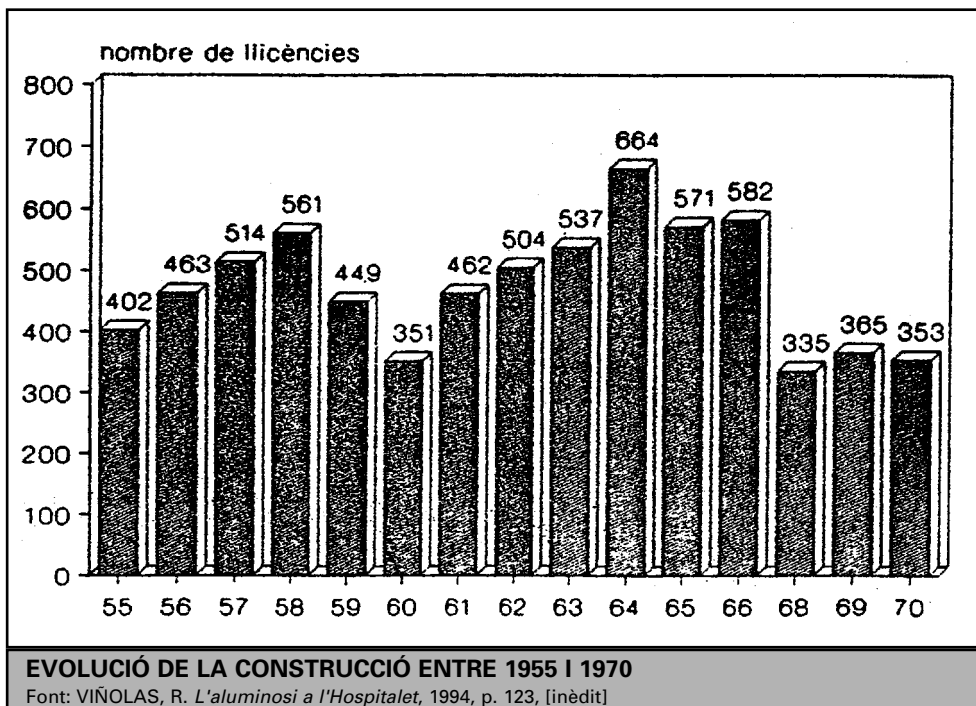
Massificació i marginació

Els edificis afectats per l'aluminosi (1)

Segons els antecedents que tenen els bombers de Barcelona, l'inici de la detecció de problemes amb ciment aluminós a les construccions civils [habitatges] es poden enumerar amb:[...]

- l'esfondrament d'un edifici a Badalona el 21 de juliol de 1980.
- tancament de l'escola Rius i Taulet el setembre de 1989.
- i el més greu, l'esfondrament d'un edifici al carrer Cadí [de Barcelona], el novembre de 1990, amb el resultat d'un mort.

Font: VIÑOLAS, R. *L'aluminosi a l'Hospitalet*, 1994, p.17, [inèdit]

ACTIVITATS

- A la gràfica anterior pots comprovar el període en què es construí més a l'Hospitalet; contrasta les dades de la gràfica amb les de l'evolució de la població al llarg del segle actual.

Quines conclusions n'obtens?

- Els barris edificats entre el 1950 i el 1970 són els afectats pel problema de l'aluminosi. Coneixes algun edifici que hagi estat o estigui afectat per

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 8

Massificació i marginació

Els edificis afectats per l'aluminosi (2)

El juny de 1994 el nombre d'edificis inspeccionats (és a dir, que els veïns van sol·licitar-ho) han estat 400, dels quals 266 resultaren positius en la prova del test aluminós, 101 negatius i 33 amb possible ciment carbonatat.

Procedència de les dades: VIÑOLAS, R. Opus cit.

L'ALUMINOSI AFECTA LLEUMENT ALGUNS HABITATGES DE LA FLORIDA

Font: MARÍN, Àngels. *El Gornal, L'Hospitalet de Llobregat*. Barcelona, Generalitat, 1995. (Els barris d'Adigsa; 15) p.66.

ACTIVITATS

- Representa les dades anteriors en forma de gràfica de sectors circulars.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Els pagesos del Delta fa 5.000 anys:
 - Activitats econòmiques predominants
 - Eines i activitats econòmiques
 - El conreu de cereals
 - Les mines de Can Tintorer
 - El comerç
- Els habitants del delta del Riu Vermell:
 - Eines i activitats econòmiques dels ibers
 - Artesania tèxtil ibera
 - Activitats comercials preromanes
 - Els grangers romans
 - El comerç romà al Delta
 - La xarxa romana de comunicacions

Procediments

- Deducció de conceptes a partir de la lectura de la imatge
- Establiment de diferències en una mateixa activitat, però en diferents períodes
- Ampliació de la informació directa a partir de la visita a les mines de Can Tintorer
- Formulació d'hipòtesis a partir d'un text
- Elaboració de croquis a partir d'una lectura
- Deducció de conceptes a partir de l'anàlisi d'un document

Actituds i valors

- Consciència de la relativitat dels valors en funció del context històric.
- Interès per conèixer la diversitat ètnica i cultural que ha rebut Catalunya al llarg del temps.
- Disposició a tenir en compte els antecedents històrics per explicar esdeveniments actuals.
- Actitud de cooperació per conèixer i conservar el patrimoni natural i històric.
- Interès per descobrir els fonaments de la pròpia cultura.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Explicar com es van poder realitzar les primeres activitats agrícoles.
- Descriure quines van ser les principals eines per a l'obtenció d'aliments a partir dels cereals.
- Explicar la importància de la cultura dels sepulcres de fossa.
- Justificar la importància del riu Llobregat com a eix de comunicacions.
- Explicar la importància de les activitats de la població preromana com a element d'enllaç amb les cultures mediterrànies més avançades.
- Identificar les transformacions del paisatge introduïdes per les activitats econòmiques romanes.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

BIBLIOGRAFIA

ALONSO, Manuel. «El fenomen neolític...». En: *La Sentiu (Gavà)*, núm. 6 (jul. 1984) p. 5-10

CASAS, Joan. *El món rural de l'època romana a Catalunya*. Girona, 1995

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

Las Razas humanas. Barcelona, Gallach, 1987

SOLÍAS, J.Ma. «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Sentiu (Gavà)*, núm. 18 (juny 1992) p. 50

VILLALBA [et al] «Les mines neolítiques de Can Tintorer, Gavà». En: *Excavacions arqueològiques a Catalunya*, núm.6 (1993)

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet, 1998

Museu de Gavà

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

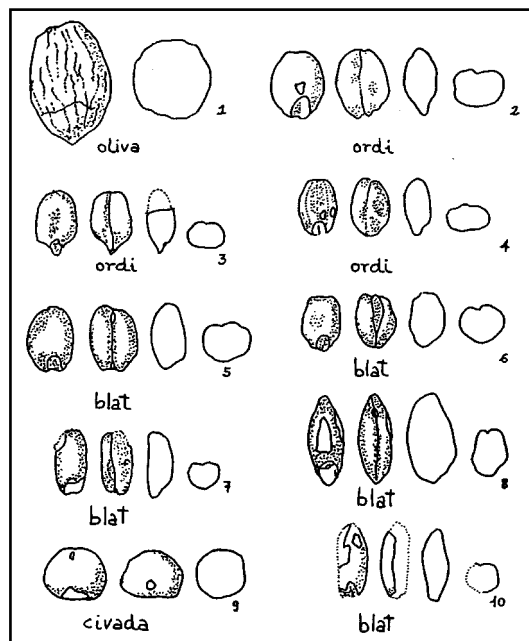
Territori, conflicte

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

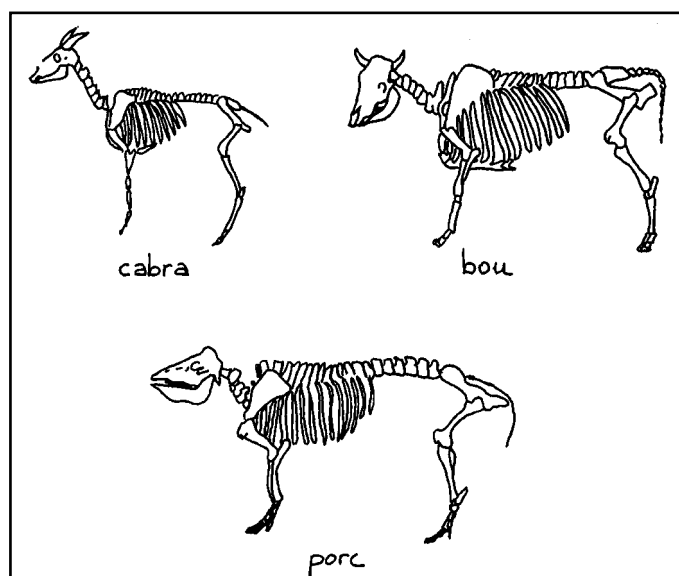
Els pagesos del Delta fa 5.000 anys

Les activitats econòmiques predominants

RESTES VEGETALS PROCEDENTS DE CAN TINTORER

Font: VILLALBA [et al]: «Les mines neolítiques de Can Tintorer, Gavà». En: *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, núm.6 (1993)

ANIMALS PRESENTS A CAN TINTORER

Font: VILLALBA [et al]: «Les mines neolítiques de Can Tintorer, Gavà». En:

ACTIVITATS

- A partir dels dibuixos dedueix les activitats característiques del Neolític.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 9

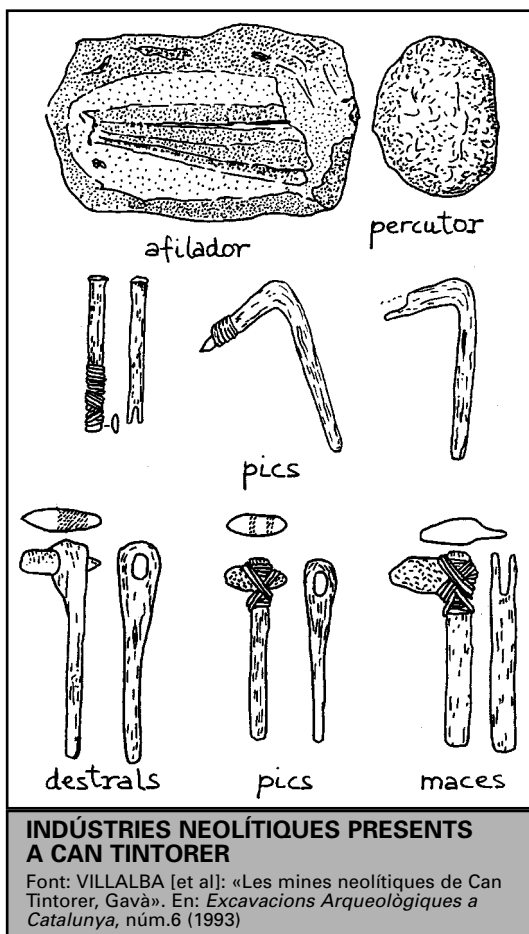
L'agricultura a l'antiguitat

Els pagesos del Delta fa 5.000 anys

Eines i activitats econòmiques

Els arqueòlegs han trobat unes eines peculiars arreu dels territoris on s'ha constatat presència humana corresponent al període Neolític: aquestes eines, fetes de pedres polides i d'una mida més aviat gran, es relacionen amb les noves activitats agrícoles.

Cal imaginar-se el paisatge de la zona immediata al Llobregat com una zona feréstega, que calia netejar per poder-hi practicar una agricultura rudimentària.

ACTIVITATS

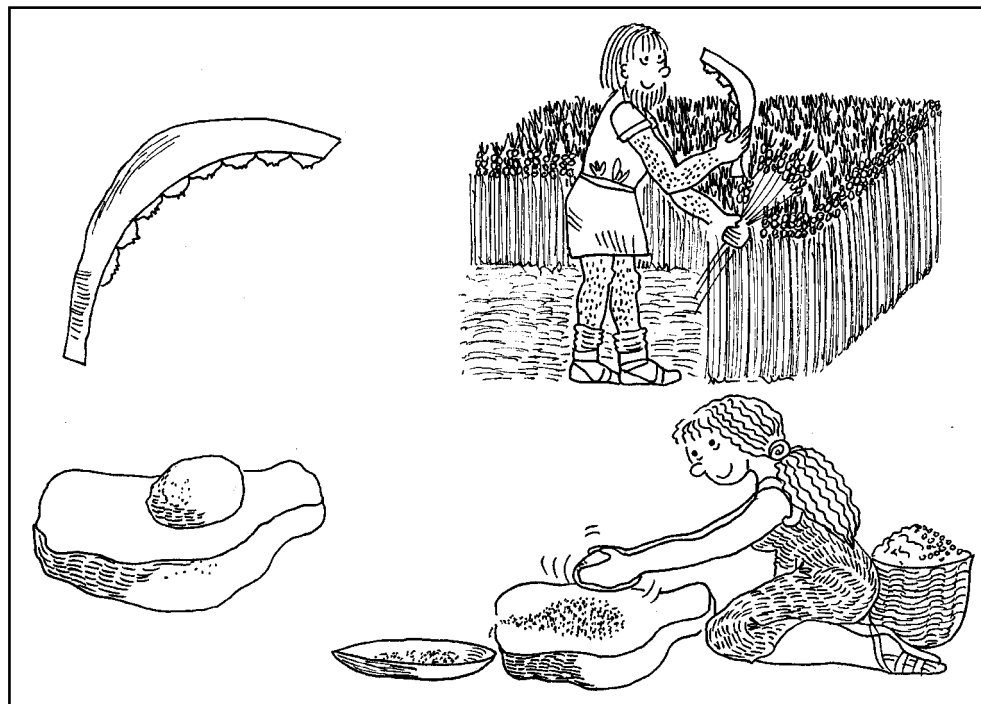
- Com ja deus suposar, resulta ben difícil imaginar-se com era l'agricultura que practicaven aquests pagesos de fa 5.000 anys; amb tot, els arqueòlegs sovint recorren a la comparació amb les activitats dels actuals pobles «primitius». Fes tu el mateix: busca informació sobre com practiquen el conreu de la terra aquells pobles que encara avui utilitzen una tecnologia rudimentària i que habiten en regions boscoses que requereixen practicar-hi feines de desforestació prèvies.

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els pagesos del Delta fa 5.000 anys

El conreu de cereals

FALÇ I MOLÍ NEOLÍTICS

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- En aquests dibuixos s'observen unes eines (falç i molí) imprescindibles per a l'obtenció d'aliments a partir de cereals. Busca informació sobre com es realitzen actualment la sega i la mòlta del gra.
- Compara les feines del pagès neolític i les de l'actual.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els pagesos del Delta fa 5.000 anys

Les mines de Can Tintorer

Sempre s'havia pensat que la gent de la «Cultura dels sepulcres de fossa» devien haver estat uns grups humans bastant primitius, incapaços de grans realitzacions tècniques, i en aquesta opinió havia incidit molt el fet de no trobar restes significatives dels seus «llocs d'hàbitat»; es tractava d'una cultura coneguda a través dels seus cementiris. Però, als últims anys, ha calgut modificar àmpliament la valoració sobre aquells agricultors suposadament rudimentaris: el descobriment de l'impressionant complex miner de Can Tintorer (Gavà, Baix Llobregat) ha posat al descobert que aquella gent disposava d'uns coneixements tècnics i una capacitat d'organització del treball sorprenentment avançats, comparable a èpoques molt més recents de la nostra història.

RECONSTRUCCIÓ DE LES MINES NEOLÍTIQUES DE CAN TINTORER, A GAVÀ

Font: ALONSO, Manuel. «El fenomen neolític». En: *La Sentiu*, núm. 6 (juliol 1984), p. 6-7

ACTIVITATS

- Descriu el conjunt de mines de Can Tintorer. Busca informació sobre l'extensió de les galeries i els pous, sobre la manera com es pensa que se'n va dur a terme l'excavació i sobre el mineral que se n'extreia i la seva utilitat.
- Existeixen mines com aquestes (tan grans i tan antigues) en altres parts del món?
- Activitat complementària: visita a les mines neolítiques de Can Tintorer

Per a més informació: Museu de Gavà

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els pagesos del Delta fa 5.000 anys

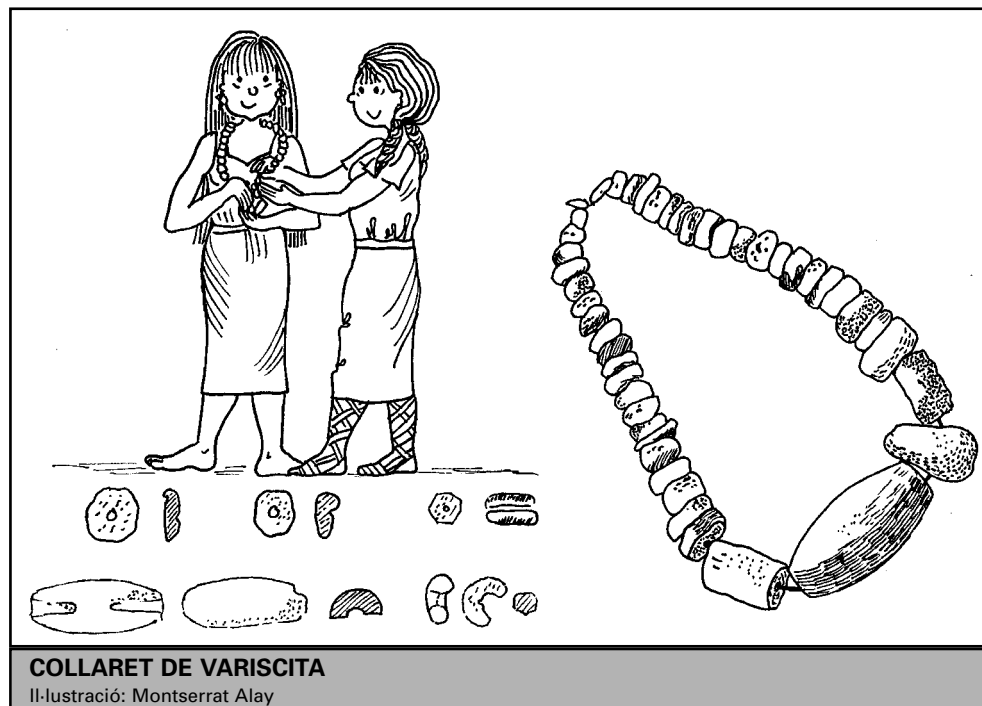
El comerç

[...] moltes vegades [acompanyant els difunts dins els sepulcres de fossa es troben] collarets d'una pedra verda coneguda com calaita o variscita.

Aquest tipus de pedra verda era molt apreciada, ja que servia per a fer-ne collarets, la qual cosa va determinar l'explotació de les mines de Can Tintorer...

Els productes que se n'obtenien [de les mines] devien ésser bescanviats per altres d'agrícoles i van contribuir a posar en explotació bona part dels territoris aptes per al conreu de la Catalunya Central. Les troballes de restes d'objectes fets d'aquesta pedra al llarg de la vall del Llobregat han demostrat prou clarament el paper que com a eix de comunicació va tenir el riu.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.28

ACTIVITATS

- Per què el riu Llobregat jugava aquest paper d'eix de comunicació?
Per què la gent no utilitzava, com avui es fa, altres rutes alternatives per arribar des del Delta cap a la Catalunya Central?
- Per què el comerç de la variscita de Can Tintorer va contribuir a posar en explotació terrenys aptes per a l'agricultura?
- Existeix encara avui dia una explotació i un comerç de la variscita?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

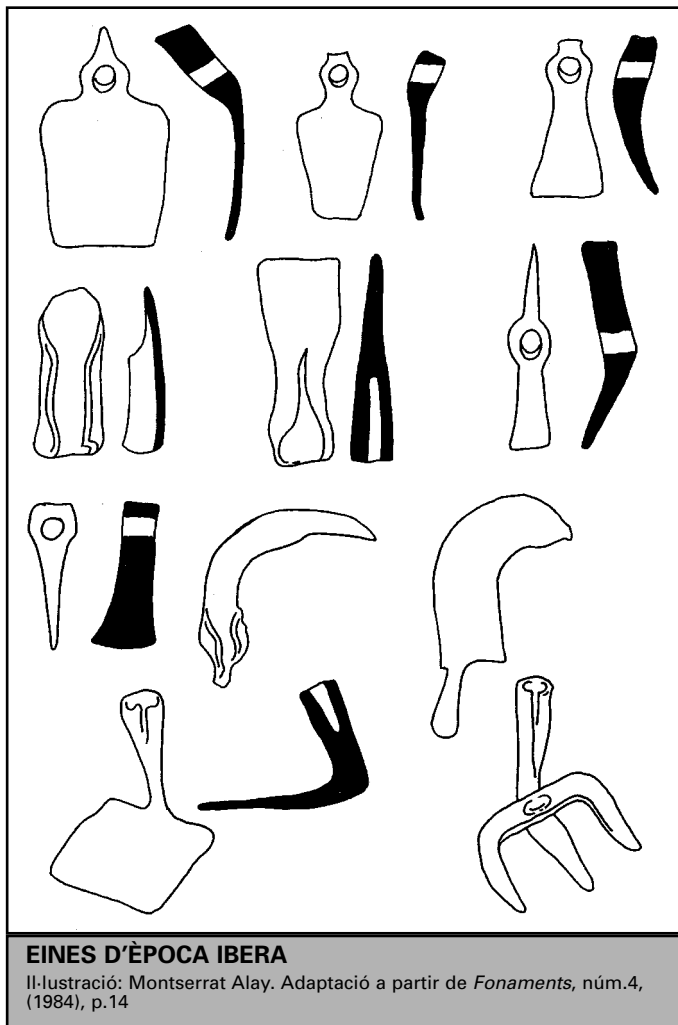
Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

Eines i activitats econòmiques

Els ibers disposaven d'eines de ferro que empraven en les seves activitats quotidianes; als jaciments de la regió que els romans denominaren Laietània han aparegut eines com les que pots veure dibuixades sota d'aquestes línies.

ACTIVITATS

- Intenta identificar les eines dels dibuixos i les funcions perquè devien servir.
- Quin tipus d'activitat econòmica reflecteixen les esmentades eines?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

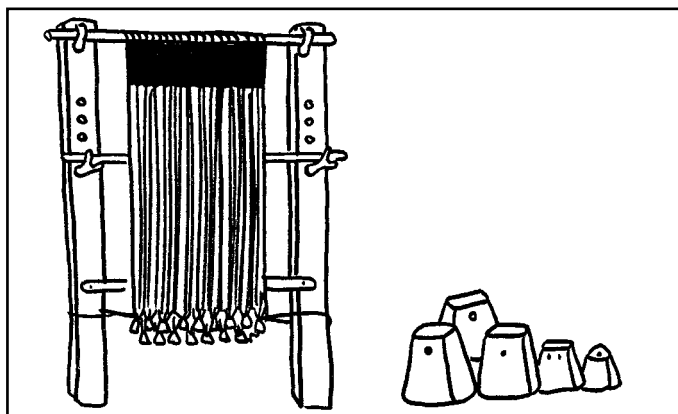
L'artesanía tèxtil

Un altre objecte que també es troba amb freqüència als llocs que foren habitats pels ibers és el que aquí sota apareix dibuixat i que ha estat interpretat com a pesos emprats per tensar les fibres en un teler. Per tant, els ibers teixien els vestits que feien servir i potser també altres coses com ara catifes, etc.

DONES FILANT (A PARTIR DE DECORACIONS PINTADES EN VASOS IBERS)

Il·lustració: Montserrat Alay

TELER I PESOS DE TELER IBERS

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- Esbrina com devia ser el funcionament d'un teler com el del dibuix.
- Des de quina època de la història de la humanitat existeix el teixit?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

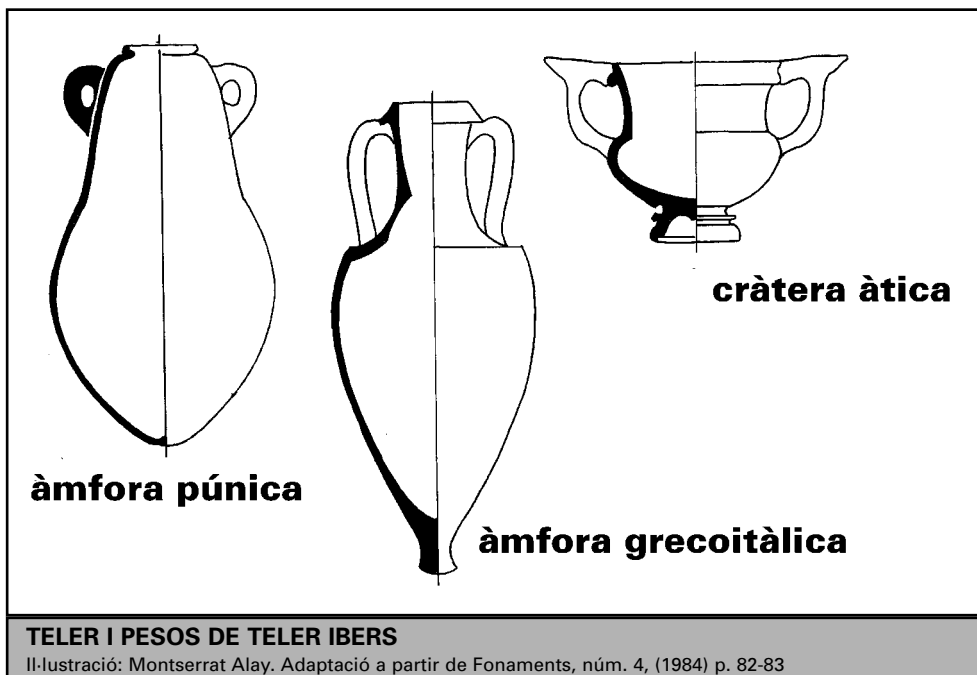
Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

Activitats comercials preromanes

Els dibuixos que hi ha a continuació corresponen a objectes de ceràmica procedents d'altres regions i que amb força freqüència apareixen als llocs que foren habitats pels ibers.

ACTIVITATS

- Esbrina quina utilitat tenien cadascun d'aquests recipients de ceràmica.
- Què devien venir a fer grecs i fenicis en terres tan allunyades dels seus llocs d'origen?
- Des de quina època van començar a arribar aquells viatgers a la Península Ibèrica? Quina influència van exercir sobre la gent d'aquí?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 9

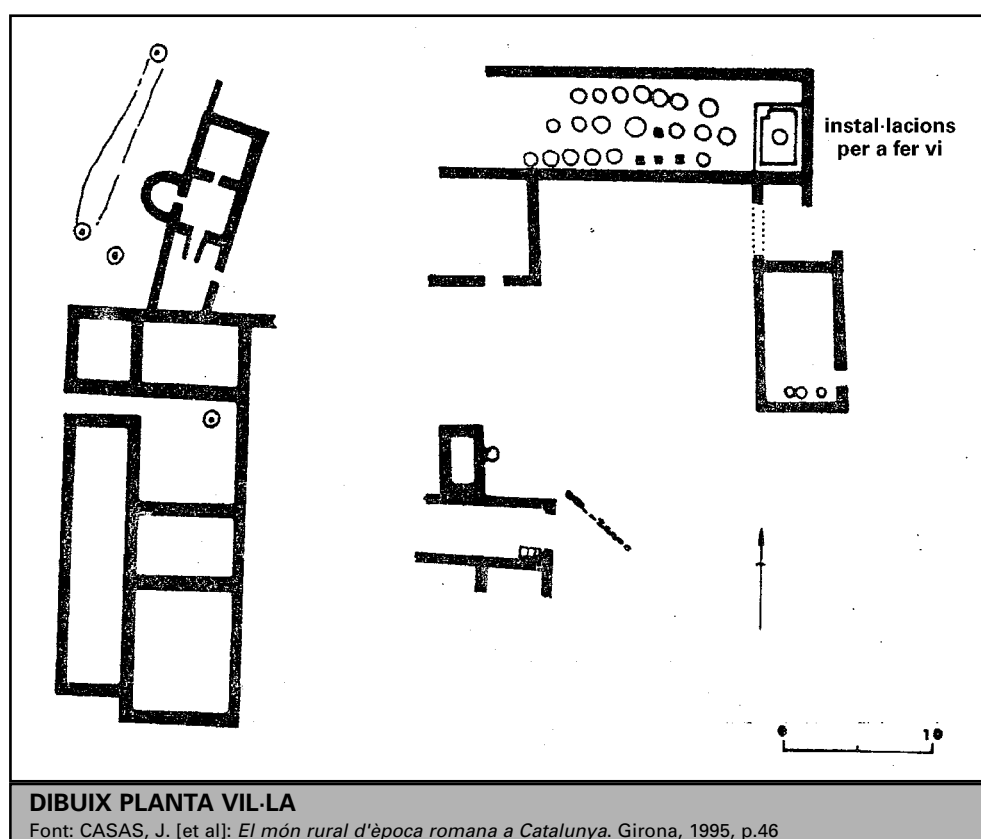
L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

Els grangers romans

Als documents corresponents a la Unitat temàtica 2, s'assenyala la presència d'alguna evidència que fa pensar en l'existència de vil·les romanes en terrenys de l'actual terme municipal de l'Hospitalet, i el cas de Santa Eulàlia n'és el més clar. Les vil·les romanes no eren només llocs de residència, sinó que s'articulaven com a explotacions agropecuàries.

A continuació pots observar la planta de les instal·lacions per a la producció de vi descobertes a la vil·la romana de la Font del Vilar (Avinyonet de Puigventós, l'Alt Empordà).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

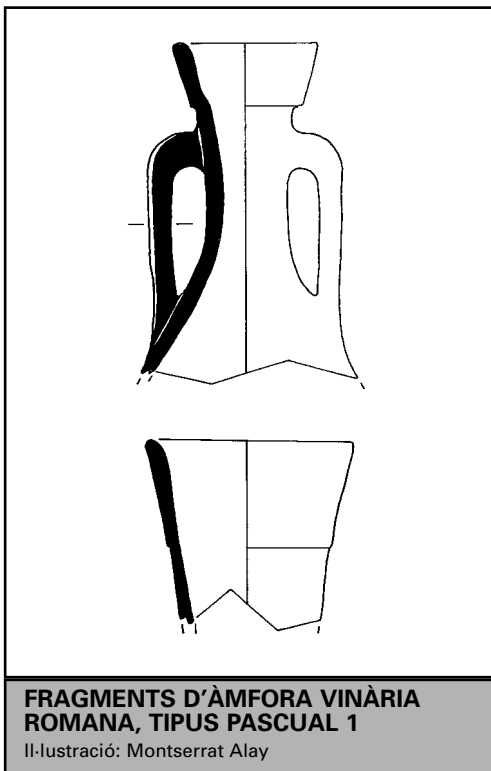
4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

La suposada vil·la romana de Santa Eulàlia de Provençana no ha estat localitzada, però entre els materials apareguts a la zona hi ha fragments d'àmfora tarraconense similars als que pots observar a continuació.

FRAGMENTS D'ÀMFORA VINÀRIA ROMANA, TIPUS PASCUAL 1

Il·lustració: Montserrat Alay

ACTIVITATS

- Tenint en compte que el tipus d'àmfora aparegut a Santa Eulàlia de Provençana es relaciona amb el transport de vi, formula una hipòtesi sobre com podria haver estat la vil·la romana que hi havia i sobre les activitats agràries que s'hi devien desenvolupar.
- Busca més informació sobre les restes romanes aparegudes a Santa Eulàlia i completa la llista d'altres activitats agràries que s'hi portaven a terme.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

El comerç romà al Delta

A banda de ponent de l'antiga badia [v. l'evolució geològica del delta a la Unitat temàtica 1], a recer del vent del nord, hi havia una àrea d'ancoratge que fou emprada, com a mínim, des del segle IV a.C. fins al baix imperi [...] Entre els materials trobats a l'ancoratge, a causa d'extraccions d'àrids, hi ha les restes d'un mínim de vuit vaixells enfonsats i nombroses àncores de ferro i de plom que ens descriuen clarament la funcionalitat original del jaciment, conegut com a les Sorres [...] L'època de màxima activitat sembla que se situa als segles II i I a.C. i a la primera meitat del segle I d.C.

Font: SOLIAS, J.Ma: «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Senti*, Museu de Gavà, núm.18, (juny 1992), p.8

ACTIVITATS

- El text diu que els materials trobats a «les Sorres» (entre Sant Boi i Castelldefels) descriuen la funcionalitat del jaciment. Quina devia ser aquesta funcionalitat? Què era aquest lloc a l'antiguitat?
- Un cop establerta la funció del jaciment de «les Sorres», intenta explicar per què va ser triat aquest lloc i no un altre punt de la costa.
- Què devien transportar aquells vaixells? És possible que algunes coses transportades procedissin del que avui coneixem com l'Hospitalet?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

Els habitants del delta del Riu Vermell

La xarxa romana de comunicacions

Quan els historiadors s'han d'enfrontar amb l'estudi d'èpoques remotes, sovint es veuen obligats a fer servir unes evidències molt febles que difícilment es podrien prendre com a vàlides per a l'estudi d'èpoques més properes, de les quals es disposa d'informació més abundant i sòlida. Vegeu-ne a continuació un exemple:

Cal començar dient que no disposem de proves del traçat de camins al territori que més tard formà l'Hospitalet fins a l'època romana, i les informacions d'aquesta època tampoc no resulten massa aclaridores. El nostre espai es troba (com Cornellà) a la xarxera entre el Delta i la plana de Barcelona amb la vall del Riu i, per tant, és zona de pas obligat pels qui volen fer aquest camí. Parlarem, doncs, dels camins possiblement romans tot suposant que deuriem aprofitar en part la xarxa viària anterior.

De fet, a l'Hospitalet només tenim les proves dels camins medievals i de la toponímia per construir la xarxa d'època romana. Al nostre terme existeixen tres topònims medievals d'origen romà:

Quart	derivat de QVARTUM
Quincià	derivat de QVINTVS o QVINTIANVS
Provençana	derivat de PROVIVS o PROVENTIVS

El primer d'aquests topònims és clarament derivat d'un mil·liari: el quart des de Barcino. El segon no és tan clar ja que pot provenir d'una milla cinquena o d'un antropònim derivat de cinquè. El tercer no té a veure amb la xarxa viària, però va proporcionar el nom medieval de la nostra ciutat. A quina via pertanyia o pertanyien els mil·liaris? Probablement a la Via Augusta que menava de Roma a Cadis i que des de la fundació de Barcino —pocs anys abans del canvi d'era— passava pel nostre terme en direcció al Pont del Diable, a Martorell [...] sembla que la xarxa de camins principals del nostre territori deuria estar formada per dues vies: la pròpia Via Augusta i una altra que anava vorejant la zona portuària del delta del Llobregat [...] Potser una de les poques proves arqueològiques del traçat d'una via pel Camí Reial [denominació d'aquesta via secundària a partir de l'Edat Mitjana] es tracta del cap de Medusa en baixrelleu aparegut davant l'església de Provençana, situada al costat de la vall medieval de Quart. La peça, de clara funcionalitat funerària, podia haver estat ubicada al costat de la via, com era típic d'aquest tipus de relleus.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.31-32

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

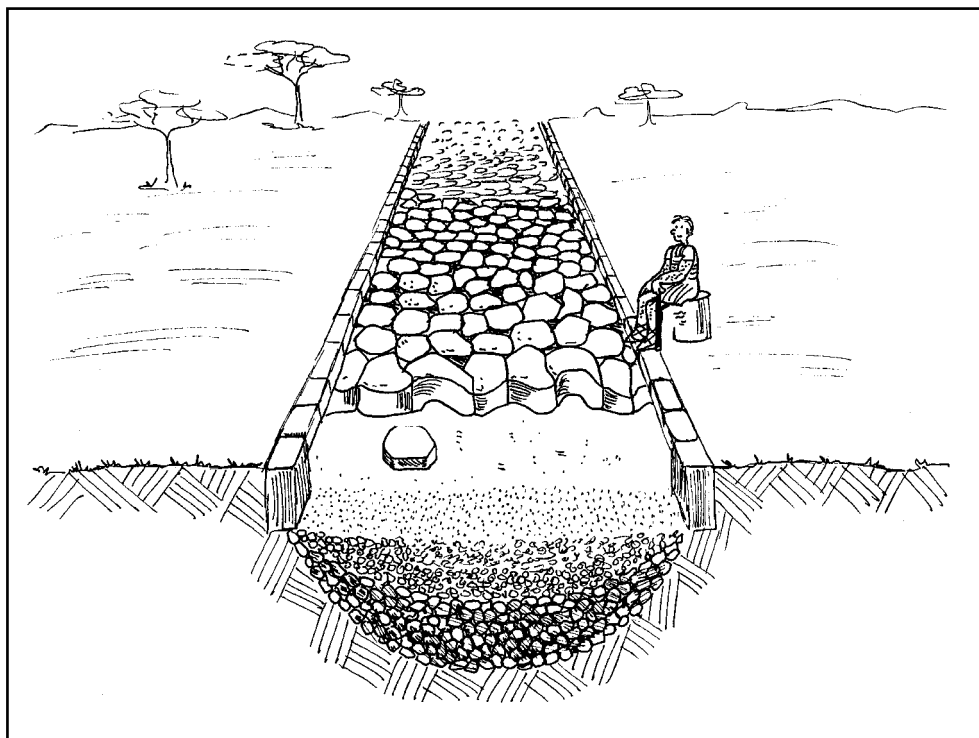
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

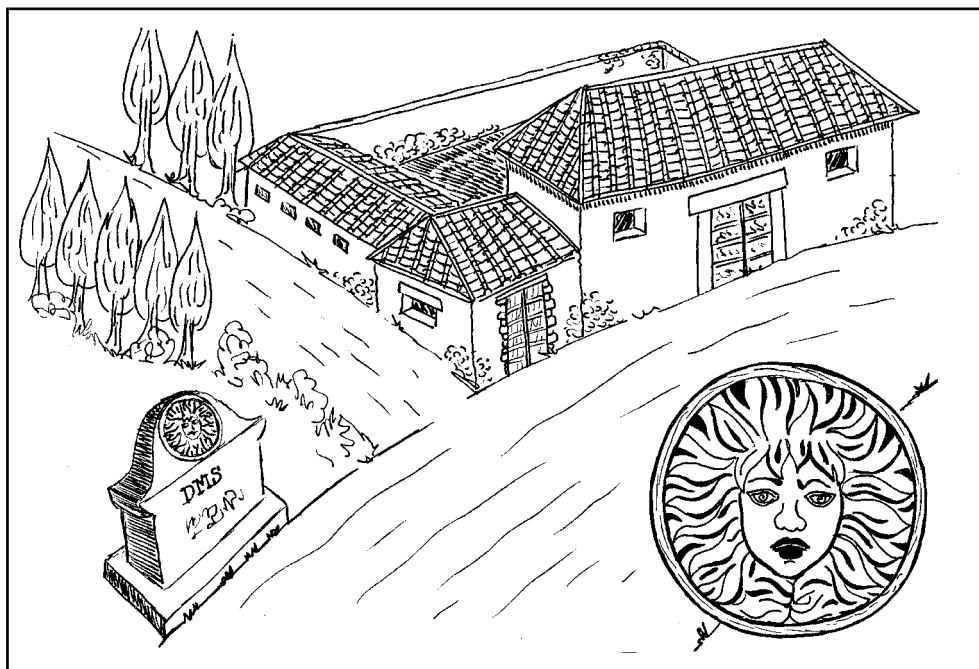
Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

SECCIÓ D'UNA VIA ROMANA

Il·lustració: Montserrat Alay

RESTITUCIÓ DEL MONUMENT FUNERARI DE LA MEDUSA I RECONSTRUCCIÓ HIPOTÈTICA DE LA VIL·LA DE PROVENÇANA I DE LA VIA ROMANA QUE HI PASSAVA

Il·lustració: Montserrat Alay

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

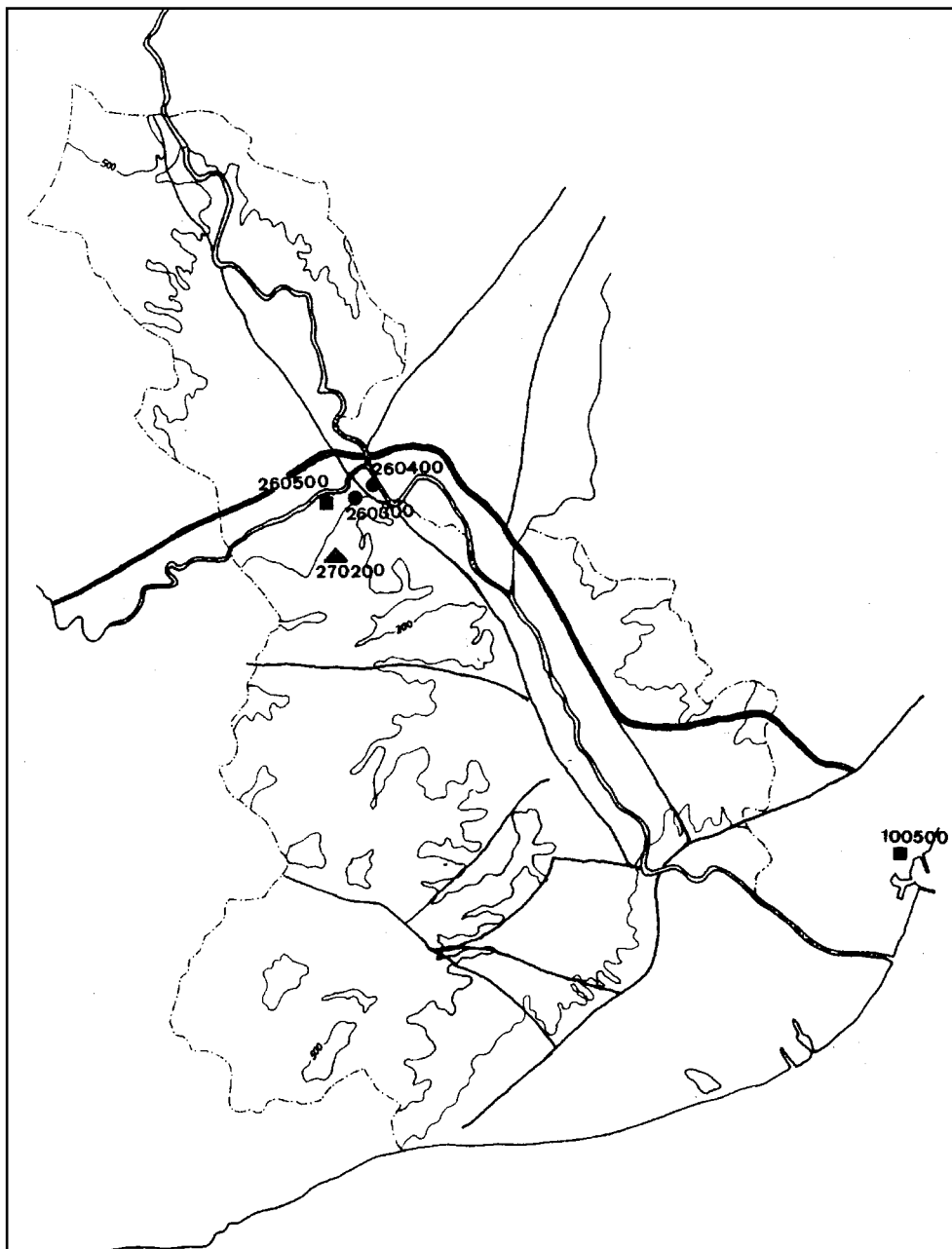
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 9

L'agricultura a l'antiguitat

MAPA DE VIES I CAMINS AL BAIX LLOBREGAT A L'ÈPOCA ROMANA

Font: SOLIAS, J.Ma. «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Sentiu*, núm. 8, (juny 1992), p.29

ACTIVITATS

- Què és un «topònim»? I un «antropònim»?
- Quins elements semblen apuntar el traçat d'una via romana per la part baixa del nostre terme municipal en direcció a la zona del Delta?
- Quina era la funció de les vies romanes? En saps algun nom?

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- El treball agrícola medieval
- El calendari medieval
- Els masos altmedievals
- Formes d'apropiació i explotació altmedievals
- L'expansió agrícola dels segles XI-XIII
- Els conreus bàsics de l'Alta Edat Mitjana
- La crisi del feudalisme a la Baixa Edat Mitjana
- L'alimentació
- Les espècies conreades a l'Edat Moderna
- El conreu del cànem a l'Edat Moderna
- Les tècniques de conreu a l'Edat Moderna
- L'utilitat agrícola i l'ús d'animals a l'Edat Moderna
- La productivitat al segle XVII
- La quantitat de treball al segle XVIII
- La propietat de la terra a l'Edat Moderna
- Treballadors i esclaus a l'Edat Moderna
- La revolució agrària del segle XVIII
- Les plantes industrials al segle XVIII
- Les activitats ramaderes segons el «Qüestionari» de Zamora

Procediments

- Identificació dels elements històrics d'una font primària
- Deducció dels canvis en l'agricultura al llarg del temps
- Identificació de causes i efectes
- Ús de fonts i documents de caràcter primari i secundari
- Adquisició i ús del vocabulari històric
- Interpretació de documents

Actituds i valors

- Valorar el paper de la ciència i la tècnica en la construcció del present.
- Valorar les diverses fonts d'informació i molt especialment les fonts primàries.
- Presa de consciència de la complexitat dels problemes de la història econòmica.
- Rebuig a les explicacions simplistes.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Descriure les característiques de l'agricultura preindustrial.
- Fer reconstruccions històriques que no siguin anacròniques.
- Classificar diferents tipus de fonts materials: instruments, objectes... i explicar sobre quins aspectes de la vida ens donen informació (econòmica, tecnològica, quotidiana etc.).
- Identificar algunes de les causes i conseqüències que poden derivar-se d'una situació o d'un fet històric.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

BIBLIOGRAFIA

CABRÉ, M. CASTELLANOS, A. DESCARREGA, F. Història de l'Hospitalet. Una síntesi... (Història medieval). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

CASAS, JOAN. *De pagesos a aturats : notes sobre la història de les transformacions...* L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica educativa, 1983 (Quaderns urbans ; 3)

CODINA, Jaume. *L'Hospitalet de Llobregat 1573-1632*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1970

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona : gèneres... s. XVI al XX*. Barcelona, Ariel, 1971

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat i economia... 3 vol.* Publ. Abadia Montserrat, Ajuntament de l'Hospitalet, Barcelona, 1987

CODINA, Jaume [et al.]. *El Baix Llobregat el 1789 : respostes al qüestionari de F. Zamora*. Barcelona, Curial, 1992

Diccionari Baranova d'Història de Catalunya, Ed. Baranova, Barcelona, 1989

Diccionari d'Història de Catalunya. J. MESTRE, (Dir.). Barcelona, Edicions 62, 1996

NORMAN, J., G. POUNDS. *La vida cotidiana : historia de la cultura material*. Barcelona, Curial, 1992

MARCÉ, Francesc. *Una mirada a la Marina d'ahir : les nostres masies*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1980

MASSANA, Ma Pilar. *L'Hospitalet a l'inici del s. XVIII : homes i terres*. L'Hospitalet, CEL'H, 1985

SLICHER van BATH, B.H. *Historia agraria de Europa occidental, 500-1850*. Barcelona, Península, 1974

VILAR, Pierre. *Història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1987, vol. 3

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Caserna de «La Remunta»

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

El treball agrícola medieval

La producció de forment era la gran preocupació dels camperols medievals, perquè el pa constituïa la base de l'alimentació, l'ideal d'autosuficiència es palesa en la, pràcticament, omnipresència d'aquest cereal a totes les explotacions agràries. El calendari agrícola s'iniciava a la tardor amb la sembra dels grans d'hivern. Al final de la tardor es recollien les fulles dels arbres per a forratge i llit dels animals, es treballava la terra i se sembrava. Fins a la collita del blat, al començament de l'estiu, les feines agrícoles es feien més esparses... Els mesos de ple hivern es dedicaven com a molt a pasturar els porcs i fer llenya, a la matança del porc i la poda dels arbres... Als mesos estiuencs s'acumulava el treball, ja que la collita venia al juny i al juliol. Aleshores els segadors, armats de corbelles, s'endinsaven als camps i nuaven les espigues en garbes que dipositaven als marges, abans de portar-les a l'era. Batre el forment així que estava segat o unes setmanes més tard, a ple estiu, representava una tasca costosa i delicada... Immediatament després de la darrera collita tenia lloc el treball bàsic de la cerealicultura: llaurar els camps i preparar els sòls abans de la sembra, una costosa feina que exigia el concurs d'una munió d'homes i de bèsties de llaurada.

VILAR, P. (dir.) *Història de Catalunya*. Vol. 3. Barcelona, Edicions 62, 1987, p.385-386

ACTIVITATS

- Fes una llista de les feines agrícoles que apareixen citades al text. Explica en què consistia cadascuna.
- Esbrina si aquestes feines se segueixen fent de la mateixa manera que a l'Edat Mitjana. Si no es així, esbrina també com es realitzen en l'actualitat.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

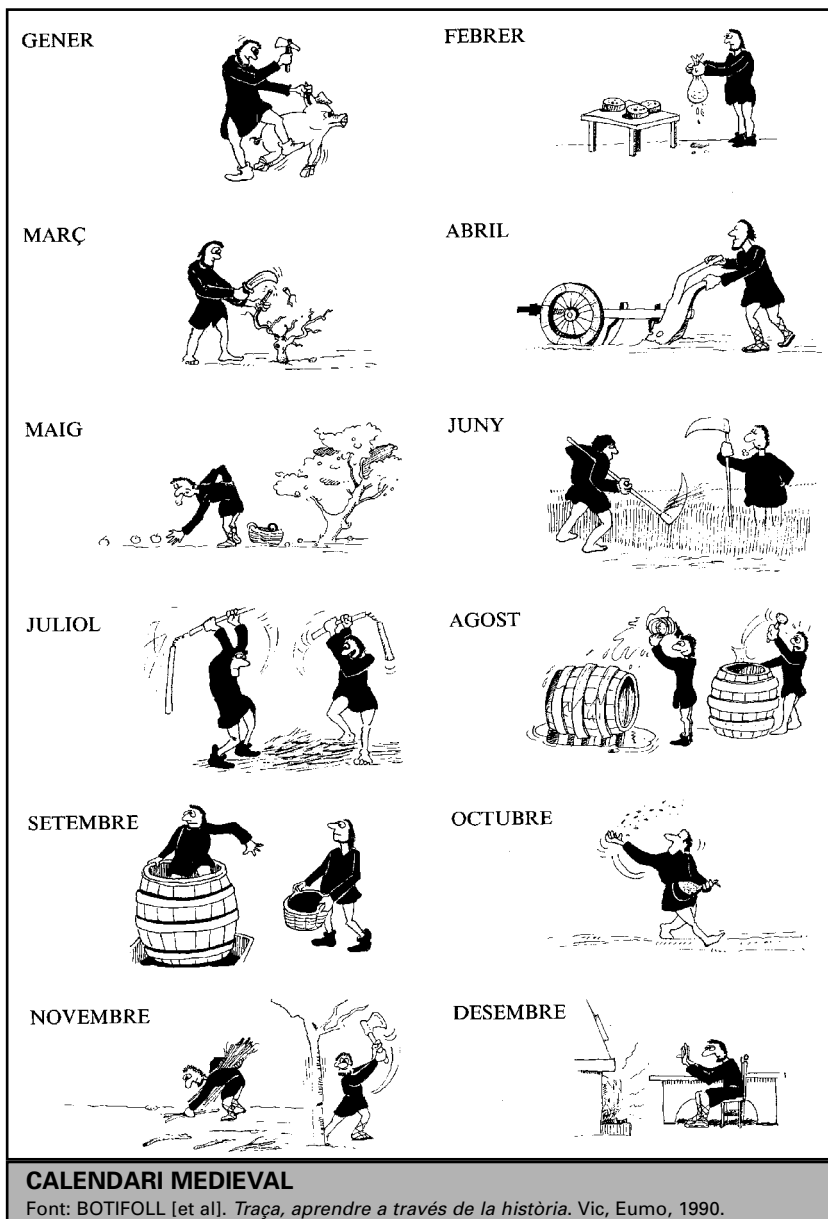
4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Calendari medieval

ACTIVITATS

- Escriu al peu de cada imatge una frase que expliqui l'activitat que fa el pagès cada mes.
- Com es fan avui aquestes feines? (pots consultar la fitxa anterior per complementar la informació).
- Esbrina els noms dels instruments agraris que apareixen al calendari.
- «El pagès [medieval] coneixia molt bé les feines de treballar la terra. Les havia apreses del pare, i el pare de l'avi»: Aquesta frase és encara vàlida avui? Per què?

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Els masos altmedievals

[A banda del nucli nascut al voltant de l'església parroquial de Provençana, a principi del s. XII hi havia també] un hàbitat dispers caracteritzat per masos allunyats els uns dels altres, envoltats per pastures, terres conreades, terres ermes i terres comunals.

[...]

Formant part del paisatge, s'hi trobaven masos, que no només comprenien l'edifici per a l'habitatge, sinó que eren explotacions agrícoles autosuficients [...] Exemples d'aquest tipus de masos són el de Malvitge [...] o el de la Torre Blanca...

El tipus d'explotació més corrent era el format per una casa envoltada per un conjunt variable de terra conreable. Aquesta casa estava construïda amb tapial i canyes. Un pou o una cisterna recollia les aigües de pluja. D'acord amb la seva importància, podia tenir un celler amb cups i tines que contenien el vi. També era habitual trobar-hi una cort on es criaven animals, com gallines i porcs. Segurament que existien altres instal·lacions, com graners i magatzems... Associades a algunes cases, hi havia torres construïdes amb pedra i calç. La seva funció devia ser defensiva. Molt a prop d'aquestes edificacions hi havia horts, que s'adobaven amb detritus humans i animals.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament L'H, 1997, p.39-40 i 47-48

ACTIVITATS

- Amb l'ajut de bibliografia, estableix la importància que van tenir els masos en l'economia medieval.
- Per què tendien a ser autosuficients aquells masos?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Formes d'apropiació i explotació altmedievals

Al segle XI, gran part de la terra ja estava a mans de particulars o d'institucions eclesiàstiques —parròquies i monestirs. Pels documents, podria deduir-se que no hi restaven zones desocupades (com ara erms o boscos), ja que cap afrontació de terra ho esmenta. Aquest fet contrasta enormement amb altres zones de Catalunya, sobretot les de l'interior... Tanmateix [...] es dedueix de la documentació de segles posteriors [...] l'existència de zones desocupades que mica en mica s'aniran rompent. Són espais semilacustres i pantanosos de terres amb un alt percentatge de salinitat, la qual cosa les feia poc adequades per a l'agricultura... Però, a excepció d'aquestes zones, a Provençana la major part de la terra tenia propietaris...

Quan es va produir aquesta ocupació? No ho sabem. La historiografia ha afirmat que la invasió musulmana va provocar un buit de població i que la major part de terres planerenques —les més vulnerables als atacs— van quedar deshabitades. Aquestes terres, un cop conquerides per les forces cristianes del nord, van ser repoblades... El mecanisme pel qual hom podia apropiat-se legalment d'una terra de ningú era anomenat aprisió... Per contra, a Provençana no hi ha cap rastre d'aquest fenomen. Els primers [...] documents especifiquen que hom posseïa la terra per compra o per herència, mai per aprisió.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament L'H, 1997, p. 46-47

ACTIVITATS

- Busca què era exactament l'aprisió.
- Quines podrien ser les raons de l'absència de vestigis d'aprisió al territori de Provençana? Podria ser que no s'hagués produït el despoblament que va afectar altres àrees?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

L'expansió agrícola dels segles XI-XIII

Al final del segle XI i durant tot el segle XII, els topònims del terme es feren més nombrosos. Això significa una multiplicació dels assentaments i, a la vegada, un creixement de la població... repartits aquí i allí aparegueren nous masos i torres...

Alhora, cada cop menys terra estava a les mans de propietaris i propietàries particulars, aloers que visquessin al terme...

Els habitants de Santa Eulàlia de Provençana, progressivament, es van convertir en emfiteutes dels masos que ja existien des del segle XI i dels que es formaren al segle XII.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p. 50-51

ACTIVITATS

- Quin element del text ens pot servir per deduir que hi havia una expansió agrícola?
- Defineix els termes «aloer» i «emfiteuta». De quina època de la història medieval són significatius cadascun?
- Quines foren les causes de la reducció del nombre d'aloers? (consulta bibliografia).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Els conreus bàsics de l'Alta Edat Mitjana

...Els cultius més extensos eren els cereals, amb predomini de l'ordi, i la vinya. La major part de la zona de la Marina estava reservada al conreu cerealístic. La vinya es trobava una mica pertot arreu, encara que era predominant al Samontà, en concret al terme de Terrers Blancs. També s'hi trobaven arbres fruiters, com pomeres i figueres, i al costat de les cases era freqüent la presència d'un hort [...] Algunes terres s'havien destinat a prats, la qual cosa ens indica l'existència de ramaderia...

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.47

L'ORDI I LA VINYA, DOS DELS CULTIUS MÉS EXTENSOS

Il·lustració: Adela Sendra

ACTIVITATS

- Fes un croquis del terme de l'Hospitalet de l'època i situa-hi els conreus que s'esmenten.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

La crisi del feudalisme a la Baixa Edat Mitjana

...a Provençana es constaten una sèrie de senyals que apunten cap a una conjuntura econòmica adversa. Es percep una manca de diners disponibles que obligà a demanar préstecs als qui volgueren efectuar alguna compra —animals, terres, menjar. La conseqüència d'aquesta manca de numerari fou el progressiu endeutament de la població. Síntomes d'aquest endeutament foren la freqüent creació de censals o hipoteques, així com els pagaments a terminis, que allargaven cada cop més la data de venciment...

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p. 53

ERMITA ROMÀNICA DE SANTA EULÀLIA DE PROVENÇANA

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

ACTIVITATS

- Busca el significat dels termes «censal» i «hipoteca».
- Busca informació sobre quins aspectes de la crisi del final de l'Edat Mitjana estaven relacionats amb l'agricultura (fes servir bibliografia. Pots consultar BABEL'H).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

L'alimentació

Document 1

Generalment, els ciutadans medievals acostumaven a fer dos àpats diaris: el dinar i el sopar... Només menjaven al matí els nens, les persones malaltes i aquells que feien feines pesades....

La base alimentària a les ciutats i el camp era el pa i el vi. El pa s'acostumava a fer a casa, al pastador, i es portava a coure al forn a les ciutats i viles o es coïa directament a casa en altres indrets. El pa podia ser de blat o d'ordi; el d'ordi era més habitual, però el de blat era més apreciat...

Pel que fa al vi, era també un producte bàsic en l'alimentació dels ciutadans, que acostumaven a tenir celler amb bótes de vi de diverses classes, perquè tothom bevia vi durant els àpats, fins i tot els nens....

També a la majoria de cases ciutadanes es menjava carn per dinar, si bé el consum de carn [menys freqüent i abundant que els aliments anteriorment esmentats] estava regulat pels hàbits i costums religiosos. La més apreciada era la de be, que es cuinava de diverses maneres: bullida, a la brasa, fregida, rostida... Era també molt apreciada la carn de cabra, la d'ovella, la de boc castrat o sense castrar, i sobretot la carn de xai tendre, seguides per la de vedella i la de bou.. tot i així, la carn més corrent i més assequible per a tots els ciutadans era la carn de porc en totes les variants: carn fresca, carn salada, botifarres, llonganisses, etc. Molt més apreciada com a carn de qualitat era la d'aviram: gallines, pollastres, capons, galls dindis, perdius, etc.. que formava part dels grans banquets... Malgrat que formava part important de la dieta ciutadana medieval, el peix no era una menja especialment considerada... Com a suplement... hi trobem els ous... Un altre producte consumit de manera molt corrent era el formatge, que en molts casos es cuinava.

Els dolços, que eren força apreciats, tenien com a ingredient principal la mel, que no solament s'utilitzava en la seva elaboració (pastissos, per exemple) sinó també per cuinar la carn.

Font: VILAR, P. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Vol.3 Edicions 62, Barcelona, 1966. p.420

Document 2

La dieta era un indicador del nivell social. Els rics vivien en l'abundància, encara que la seva nutrició fos desequilibrada, mentre que els pobres tenien una dieta més escassa i menys rica en nutrients. La majoria de la gent d'Europa menjava dos cops al dia, i la menja principal era en finalitzar la jornada, mentre que no sembla pas que el consum d'una menja forta al migdia fos habitual abans del segle XVI. [...] Els ingredients bàsics de les menses eren els cereals panificables [...] el blat, sempre, i el sègol, generalment s'enfornaven juntament amb alguna classe de llevat per a fer pa, mentre que els altres cereals, com l'ordi i la civada es menjaven bullits en forma de farinetes [...] o bé s'usaven per a fer coques.

Font: Traduït de NORMAN J., G. POUNDS. *La vida cotidiana: historia de la cultura material*. Barcelona, Crítica, 1992, p.235

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Document 3

Segons les respostes al «Qüestionari» de Zamora:

A les cases benestants es cuina l'escudella: bullit de carn, verdures i llegums en aigua abundant, i «el platillo»: guisat de carn i verdures...

[Les respostes concretes de l'Hospitalet foren]:

«Las gentes acomodadas la comida que usan es al mediodia la olla y a la noche el platillo, y las demás pan y una sardina o en lugar de ésta un pedacito de tocino, queso u otras frioleras.»

Font: CODINA J., MORAN J., RENOM M., *El Baix Llobregat el 1789: respostes al qüestionari de Francisco Zamora*. Barcelona, Publ. Abadía Montserrat, 1992, p.60 i 161

Document 4

Un «inventari» de 1613 ens relata que a la cambra on morí el difunt (fa referència a les possessions d'un home que acabava de morir) hi havia: 8 quarters sencers de cansalada; 36 botifarres entre xiques i grosses, i entre blanques i negres; 9 llonganisses, 10 lliures de carn de porc de l'espina; un sagí tot sencer; dues ampolles, una amb vinagre rosat i l'altra amb oli rosat; una gerra gran plena d'oli (6 quartans); una gerra i una olla amb olives.

Font: CODINA, J. *L'Hospitalet del Llobregat. 1573-1632...* (Apèndix VII. Inventari domèstic. Any 1613). L'Hospitalet, Ajuntament, 1970, p.155

ACTIVITATS

- Imagina un menjar corrent i un de «festa» de l'Edat Mitjana i la Moderna respectivament.
- Reflexiona per què el personatge de l'inventari domèstic desava tot aquell menjar al dormitori.
- Hi ha canvis importants en l'alimentació humana al llarg dels moments a què es refereixen els documents anteriors?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

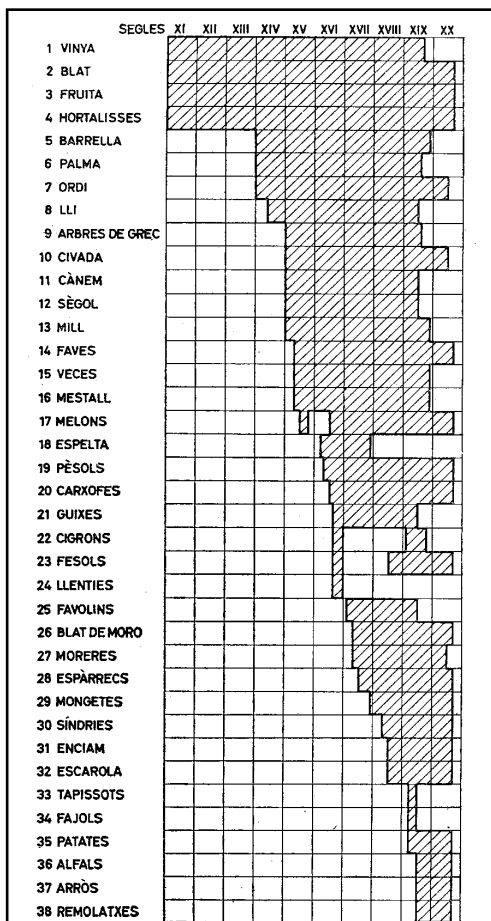
Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Les espècies conreades a l'Edat Moderna

...hi ha dos conreus principals: els cereals (blat, civada i ordi) i la vinya, tant plantada en valls —a les terres del Samontà com emparrada en arbres de grecs [parres]— a la Marina.

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats*. Quaderns urbans 3, L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, p.19

CONREUS AL DELTA DEL LLOBREGAT SEGLES XI-XX

Font: CODINA, J. *El Delta del Llobregat i Barcelona*.
Barcelona, Ariel, 1971

ACTIVITATS

- Quins conreus es van introduir durant l'Edat Moderna?
- Els conreus «bàsics» es van introduir durant aquell període (Edat Moderna) o ja existien abans? Compara-ho amb la fitxa corresponent a «Els conreus bàsics de l'Alta Edat Mitjana».
- Separa les plantes no comestibles, les de consum humà i les de consum animal.

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

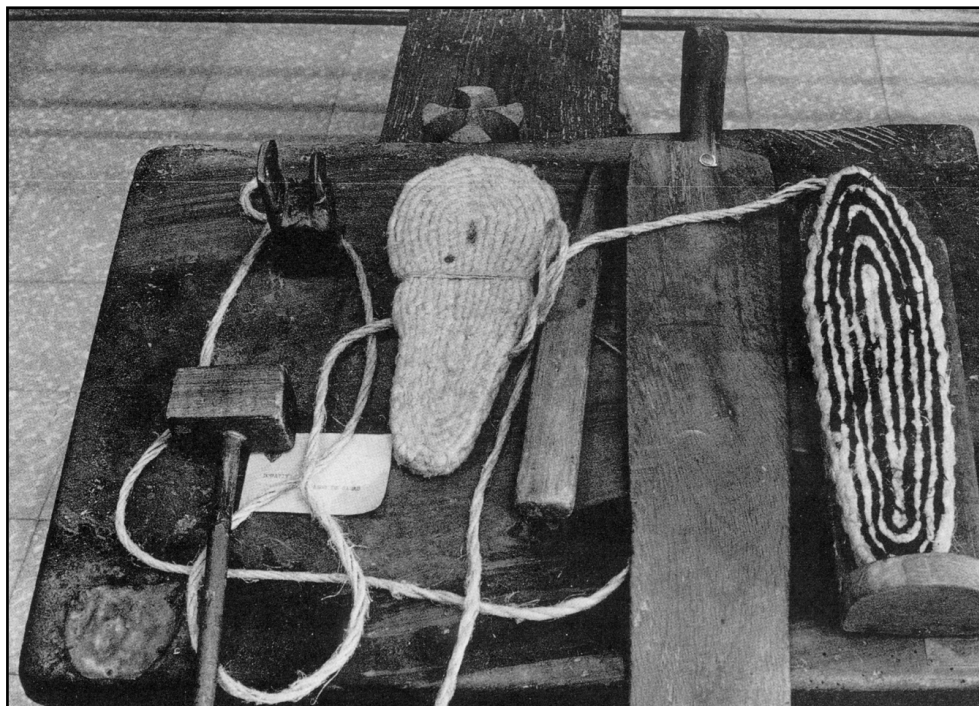
El conreu del cànem a l'Edat Moderna

El cànem gaudia de bona reputació i era destinat a cordam per a la marina de guerra espanyola.

Font: CODINA, J., MORAN J., RENOM, M. *El Baix Llobregat el 1789: respostes al qüestionari de Francisco de Zamora*. Barcelona, Publ. Abadía Montserrat, 1992

No és cap novetat [al s. XVIII] el conreu del cànem —que ja trobàvem esmentat a l'inventari de 1613—, però sí que ho és la importància que tots els observadors contemporanis coincideixen a donar-li. Un comentarista de l'època ponderarà aquests cànems dels pobles que voregen el curs baix del riu dient que: "los [cáñamos] más aptos y de mejor calidad [son] los de las riberas del Llobregat, que sin riego crecen comúnmente más de tres varas..."

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, (Quaderns urbans; 3) p.20-21

EL CÀNEM SERVIA PER A FER CORDES, CORDILLS, SOLES D'ESPARDENYES...

Font: *Arrel*. (Diputació de Barcelona) núm.18 (abril 1987) p.81. Foto Colita

ACTIVITATS

- Quin era l'ús més destacat que tenia el cànem conreat al delta del Llobregat?
- Relaciona aquest ús que es donava al cànem amb el desenvolupament de l'estat modern.
- Tenia, a més del ja referit, altres usos?
- Amb què relacionaries el conreu del cànem: amb una agricultura d'autoconsum o amb una agricultura de mercat?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Les tècniques de conreu a l'Edat Moderna

Les rotacions al segle XVI

La terra dèbil de matèria orgànica necessitava reposar. En bones terres hi havia dues collites contínues de cereals, seguides de guaret al tercer any. Els petits horts domèstics que hom conreà dins el clos de cada masia escaparen a aquesta norma, i també la vinya.

Adaptat de CODINA, J. *El Delta del Llobregat i Barcelona...*, Barcelona, Ariel, 1971, p.88

L'ús d'adobs al final del segle XVIII segons el «Qüestionari» de Zamora

Los abonos que usan generalmente para beneficiar las tierras son basura mezclada con inmundicia.

Font: CODINA, J., MORAN, J., RENOM, M. *El Baix Llobregat el 1789: respostes...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1992, p.160

ACTIVITATS

- Quina finalitat tenen les tècniques de rotació de conreus i la de l'ús d'adobs?
- Quina de les dues tècniques és millor? Per què?
- Hi hagué, doncs, un progrés tècnic entre el segle XVI i el XVIII? En cas que responguis afirmativament: quins deurien ser-ne els resultats?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

L'utilitat agrícola i l'ús d'animals a l'Edat Moderna

Document 1

«La transición de los bueyes a los caballos o, en regiones meridionales, a los mulos, puede ser una consecuencia de la creciente prosperidad de la población campesina... por lo general se ha observado que el buey como animal de tiro desaparece de la agricultura cuando tiene lugar una importante expansión de cereales... pueden señalarse diversos factores:

-El ritmo de trabajo de los bueyes es mucho más lento que el de los caballos: efectúan menos trabajo, pero su mantenimiento resulta más barato.
...El buey ahorra forrajes, el caballo ahorra horas de trabajo de la mano de obra.

-Las tierras roturadas suelen ser de peor calidad y de consistencia más ligera, por lo que resulta más fácil trabajarlas.

-Durante un período de alza, el prestigio social desempeña un papel más importante, un campesino poseedor de caballos goza de mayor estima social que un campesino poseedor de bueyes...»

Font: SLICHER van BATH, B. H. *Historia agraria de Europa occidental 500-1850*. Barcelona, Península, 1974, p.426

Document 2

[Al delta del Llobregat] Un equip de llaurar tenia: arada, rella, tallant, jou, rascle, carreta i un parell de bous. L'aparició de carretes de tracció animal s'esdevé a mitjan segle XVI.

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971

Document 3

[Al «qüestionari» de Zamora, de 1789 es diu] «Las tierras se cultivan por bueyes y mulas. Habrá unos 50 pares de bueyes, y de mulas 20 pares...»

Font: CODINA, J., MORAN, J., RENOM, M. *El Baix Llobregat el 1789: respostes al qüestionari...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1992

ACTIVITATS

- Com es devia fer el transport de productes abans de l'aparició dels carros i les carretes? Quines implicacions econòmiques hi veus?
- Quins avantatges presenten els cavalls i les mules sobre els bous?
- Què devia ser més car d'obtenir un bou o un cavall (o una mula)?
- Què és una mula?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

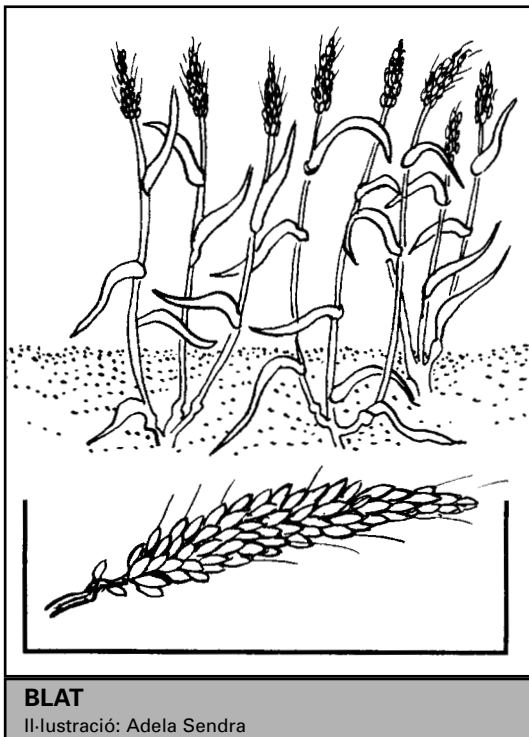
La productivitat al segle XVII

[Segons Codina] Amb aquesta tècnica rudimentària, i a manca d'una selecció en la llavor, la producció hi fou necessàriament minsa... [quant a] el blat ... una collita de 17 quarteres per mujada hi fou cosa excepcional, una de 14 fou qualificada de «molt fèril»...

...Avui el Delta, en aquells escassíssims indrets on encara té algun camp de blat, hi veu... un promig superior a 2.750 quilos (50 quarteres) per mujada.

Font: CODINA, J. *El Delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971, p. 205

Una quartera = 55 kg
Una mujada = 5.000 m²

BLAT

Il·lustració: Adela Sendra

ACTIVITATS

- Compara la producció mitjana del segle XVII amb l'actual. Què n'opines?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

La quantitat de treball al segle XVIII

Quant de treball absorben les diferents activitats d'una empresa agrícola? Al segle XVIII Lavoiser calculà que el treball d'un jornalier completava unes 200 jornades per any, distribuïdes de la manera que segueix:

Activitats	Dies
Llaurar i sembrar	12
Collita de cereals	28
Sega i recollida del fenc	24
Batre	130
Altres activitats	12

Font: SLICHER van BATH, B. H. *Historia agraria de Europa Occidental. 500-1850*. Barcelona, Península, 1974

L'ARADA JUNTAMENT AMB EL CAVALL, FOU UN DELS FACTORS QUE MILLORAREN EL RENDIMENT DE LA TERRA.

Font: Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H: Ajuntament de l'H, 1997, p.98

ACTIVITATS

- Totes les activitats que se citen en l'anterior text avui dia estan mecanitzades. Quant de temps hi deuen invertir els actuals pagesos per realitzar-les?
- Què fan els pagesos d'ara amb el temps que estalvien amb l'ús de tècniques modernes? Té alguna cosa a veure això amb l'augment de la producció agrària?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

La propietat de la terra a l'Edat Moderna

Document 1

Els arrendaments o lloguers de peces de terra, petites i grosses i de masos o finques sencers es va fer corrent al Delta [...] tant a naturals o habitants de les viles del Delta, com a pagesos de la capital [...] el càlcul del preu:

1500- 1550	38 sous
1551- 1600	67 sous

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol. 3, Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1987, p.97-100

Document 2

Llistat de propietaris barcelonins al delta del Llobregat

1501	2
1520	4
1550	10
1581	22
1600	24

Adaptat de CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971, p.110

Document 3

Per donar unes dades indicatives (agafem el segle XVIII com a exemple), podem dir que l'estament eclesiàstic tenia aproximadament l'11% de les terres del terme, que suposaven un 14% de la producció global de l'Hospitalet, els nobles tenien aproximadament l'11% de les terres, que suposaven un 20% de la riquesa.

Adaptat de *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.72

Equivalència: 12 sous = 1 lliura

ACTIVITATS

- Què podem dir sobre la procedència (geogràfica i estamental) dels propietaris de terres situades al delta del Llobregat durant l'Edat Moderna?
- Quina evolució segueix la propietat de la terra al llarg de l'Edat Moderna?
- Qui treballava aquestes terres? A canvi de què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Treballadors i esclaus a l'Edat Moderna

Al Delta, el paper dels emigrants francesos fou molt important, braços d'ajuda constant i barata. Els francesos abundaven i [...] predominaven entre la classe assalariada del Delta [...] a la seixantena de masies que poblaven el Delta, un centenar de mossos francesos, la quarta part de la població total, [...] abundaven com a peons i en bon nombre d'oficis diversos

[...]

Abans de 1480, al Delta estricte, no hi havia mossos, sinó esclaus; la forta immigració del nord del Pirineu encara no hi havia arribat. [...] Del 1500 al 1520, un esclau costava més o menys unes 5 lliures anuals i, a part, l'alimentació i la roba; el vestir estava xifrat [...] entre 2 i 3 lliures anuals [...] la remuneració dels primers mossos havia de ser, pels volts de 1520, d'un 6 lliures, quantitat sensiblement inferior a la de l'amortització anual d'un esclau.

Un mosso alimentat, però no vestit, per l'amo guanyava:

6 lliures en 1520

18 lliures en 1600

Fos com fos, la roba havia de durar. Dues camises noves de bri de cànem era el joc d'un jove pagès per tot un any. El valor d'una camisa, 10 rals, equivalia a la mesada d'un mosso. Les masies disposaven comunament d'una o més cambres destinades a dormitori dels mossos. A les èpoques de recessió, els mossos dormien a l'estable.

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona...*, Barcelona, Ariel, 1971, p.38 i 50

ACTIVITATS

- Per què va entrar en desús el treball esclau?
- Què era més car de mantenir: un esclau o un jornalier?
- Podries relacionar el canvi de procedència de la mà d'obra amb els progressos de la implantació del capitalisme?
- Proposta: Organitzeu un debat sobre el següent tema: Què penseu, des del punt de vista moral, de l'ús d'esclaus?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

La revolució agrària del segle XVIII (1)

La revolució agrícola del segle XVIII al delta del Llobregat no va ser extensiva, sinó de tipus intensiu [...]: dessecació i sanejament, millora de la tècnica i increment de l'horticultura [...] Els resultats són bons: collites més copioses, poques fallides de parceries i masoveries, desaparició pràcticament total dels préstecs entre pagesos i lloguer de bestiar...

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana...* vol.3. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1987, p.298

MASIA DE CAN TRABAL, A LA MARINA, CONSTRUÏDA AL SEGLE XVIII

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997, p.67. AL'H (AH)

ACTIVITATS

- Defineix el concepte «Revolució Agrària».
- Relaciona la Revolució Agrària amb la «Revolució Industrial».

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

La revolució agrària del s. XVIII (2)

Al segle XVIII el Delta entra —llevat de ponent— als temps moderns... L'embranchida decisiva gira a l'entorn d'un any: el 1780.

[...]

Prèvia a tota labor positiva, la regularització dels imprescindibles desguassos per dessecar els camps de conreu i, fins a cert punt, les maresmes, sanejar el terreny i fer-hi possible la continuïtat agrícola, fou, en bona part, obra del segle XVIII.

Els baixos conreus haurien quedat inútils si no hagués estat la cura dels propietaris a fer sèquies i valls per dirigir l'aigua a l'estany del Port. Aquest estany recollia també la de les muntanyes i els pobles veïns per mitjà d'una gran sèquia comuna.

[...]

Amb el millorament de les terres, molt femades i llaurades (al segle XVIII un camp no està ben preparat per a la sembra si no té cinc llaurons), el règim de guaret, ja desdibuixat des de molt enrera, anà perdent encara més la seva rigidesa secular i permeté una rotació biennal intensiva entre el blat i la resta de conreus.

[...]

Una mica impròpiament, podem anomenar primer regadiu la lenta extensió del regatge autodomèstic a les masies del Delta, de cara a un policultiu cada vegada més ric i important... Als contractes d'arrendament [trobem] al·lusions a la venda de verdura al born barceloní; al·lusions, val a dir-ho, pràcticament de final de segle... El regatge, de pous i sínies, hagué de multiplicar-se. [...]

... en el transcurs del segle observarem un refermament progressiu de la classe pagesa dels parcers... Esdevenen altra vegada, a partir de mitjan segle i plenament en acabar la centúria, els amos del Delta... a mesura que la revolució burgesa triomfa a Barcelona i els propietaris i els terratinents dèltics, comerciants i industrials, deixen d'intervenir en l'administració del mas ...l'amo deixa de freqüentar la masia... Això portarà, a la llarga, de la parceria a l'arrendament en moneda ...

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat i Barcelona*. Barcelona, Ariel, 1971, p.256, 238, 245, i 247

ACTIVITATS

- Resumeix els aspectes bàsics de les transformacions de l'agricultura hospitalenca al llarg del s. XVIII.
- Quins foren els canvis més importants que va experimentar el paisatge natural dèltic com a conseqüència de l'expansió agrícola?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Les plantes industrials al segle XVIII

«Se crían en el término... esparto, grana, quermes, rubia»

La grana o *cotxinilla* i el quermes són insectes que habiten en diverses plantes i dels quals es treien colorants. La *rubia* o rèvola és una planta tintòria, el conreu de la qual fou impulsat durant el segle XVIII. Llurs productes s'empraven com a colorants tèxtils.

Font: CODINA, J., MORAN, J., RENOM, M. *El Baix Llobregat el 1789: respostes al questionari...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1992, p.160

ACTIVITATS

- Aquests productes agraris s'utilitzaven en la indústria tèxtil. Quin paper va jugar el sector tèxtil en la Revolució Industrial?
- Busca informació sobre l'estat de desenvolupament que presentava la indústria tèxtil catalana al segle XVIII.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 10

Evolució de l'agricultura fins al segle XVIII

Les activitats ramaderes segons el «Qüestionari» de Zamora

«56.Las especies de ganados son las regulares (ovejas, carneros, cabras, machos de cabrío, yeguas, mulas, caballos, cerdos, etc.).

57.Los ganados regularmente se encierran de noche.

[...]

63.Hay abundancia regular de los animales que contiene la pregunta (gallinas, pavos, palomas, ánades, ocas, conejos y demás animales caseros) y regularmente se venden en Barcelona. Y de esta economía doméstica se saca un provecho regular».

Font: CODINA, J., MORAN, J., RENOM, M. *El Baix Llobregat el 1789: respostes...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1992, p.160-161

XAIS PASTANT A LA ZONA DE L'ACTUAL PARC DE CAN BUXERES

Font: Josep Bonastre

ACTIVITATS

- Estableix la importància de la ramaderia en relació a l'agricultura (consulta les fitxes relatives a l'agricultura del s. XVIII):
- Quina funció tenien els animals criats? Es destinaven exclusivament al consum domèstic o bé al mercat?
- Era una activitat molt especialitzada, de gran abast i pes econòmic? Per respondre tingues en compte que, segons el text, els animals no es deixaven solts pels camps sinó que es tenien en corrals a les pròpies cases dels ramaders, no en instal·lacions especials, i que se'n criaven de moltes classes diferents.
- Quina activitat devia tenir més importància, la ramaderia o l'agricultura? (pots completar la informació amb bibliografia).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- La contribució cadastral el 1795
- Incidència del canal de la Infanta
- L'agricultura de mercat
- La revolució agrària
- Les crisis de subsistències
- Les crisis de l'agricultura capitalista
- Estructura de la propietat de la terra

Procediments

- Utilització del vocabulari adient
- Comprensió i deducció de taules de dades
- Representació de les taules de dades en gràfiques
- Utilització de plànols
- Comentari de textos

Actituds i valors

- Valorar positivament els coneixements i les capacitats desenvolupats en l'activitat econòmica al llarg del temps.
- Respecte i valoració de les activitats agrícoles.
- Prendre consciència de les insuficiències de la nostra cultura postindustrial.
- Interès per conèixer les transformacions econòmiques i culturals que han donat lloc a la realitat actual.
- Actitud crítica envers les fonts documentals.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Reconèixer la importància de l'agricultura com a riquesa històrica de l'Hospitalet.
- Utilitzar el vocabulari tècnic corresponent.
- Saber diferenciar la crisi de subsistències de la crisi capitalista.

BIBLIOGRAFIA

CASAS, Joan. *De pagesos a aturats : notes sobre la història de les transformacions...* L'Hospitalet, Ajuntament. Dinàmica educativa, 1983 (Quaderns urbans ; 3)

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona : gèneres ... s. XVI al XX.* Barcelona, Ariel, 1971

DOMÍNGUEZ, M. POBLET, M. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (El segle XX) Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat. Angel CALVO (Dir.). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CECBLL, 1995

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

RECAÑO, Joaquín. «La evolución de la agricultura en el término de l'Hospitalet...» En: *4s Jornades d'Història Local, 1985, L'Agricultura del Delta del Llobregat a mitjans del segle XIX*. Viladecans, Ajuntament, 1986, p. 19-36

SANZ, Miquel. «Pluges i inundacions a l'Hospitalet». En: *Quaderns d'Estudi, núm. 7* (juny 1989) p. 1-40

TRIBÓ, Gemma. «La construcció del Canal de la Infanta». En: *Creixement: economia... del Baix, núm. 10* (set. 1990) p. 40-41

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Seu del Canal de la Infanta. Barcelona

Museu d'Història de l'Hospitalet

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

La contribució cadastral el 1795

Al segle XVIII el Baix Llobregat és una comarca agrària amb uns illots de protoindustrialització localitzats a Esparreguera i Olesa de Montserrat. El caràcter eminentment agrícola de la contrada queda evidenciat per multitud de testimoniatges [...] Com tothom reconeix, el Cadastre és l'instrument més idoni per a arribar a avaluar [...] l'estat de riquesa de cada municipi [...]

Font: *El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat...* CALVO, A. (Dir.). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1995, p.127

Contribució del cadastre al Baix Llobregat el 1795

Municipi	Lliures
1.L'Hospitalet	3.779,7
2.Sant Boi	2.586,3
3.El Prat	1.925,7
4.Cornellà	1.341,5
5.Martorell	1.287,0
6.Sant Vicenç dels Horts	1.078,1
7.Santa Creu d'Olorda	995,9
8.Castellbisbal	964,9
9.Sant Joan Despí	827,5
10.Gavà	799,9
11.Sant Feliu de Llobregat	788,7
12.Esplugues de Llobregat	664,0
13.Sant Just Desvern	653,3
14.Sant Andreu de la Barca	648,3
15.Sant Climent de Llobregat	588,0
16.Cervelló i La Palma	559,8
17.El Papiol i quadra de Canals	525,6
18.Castellví de Rosanes	509,9
[...]	

Font: *El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat...* CALVO, A. (Dir.). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1995, p.128

ACTIVITATS

- Fes una gràfica de barres amb les dades de les 10 primeres localitats del quadre anterior.
- Què era el cadastre (quan i per què es va imposar, en què consistia)? Consulta bibliografia.
- Compara la situació de l'economia de l'Hospitalet en relació a la resta de la comarca. De quina activitat procedia majoritàriament la riquesa de l'Hospitalet al final del segle XVIII?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

Incidència del canal de la Infanta (1)

La població de l'Hospitalet de Llobregat disminueix 3.000 habitants, fet insòlit des de 1818.

Per primera vegada des de 1818, la població de l'Hospitalet de Llobregat ha disminuït. En un any, la ciutat ha perdut gairebé 3.000 habitants [es refereix al moment en què l'autor redacta aquest article]. Si en aquella època el descens d'habitants es va deure a la Guerra del Francès, durant la qual l'Hospitalet fou sovint camp de batalla [...], ara la responsabilitat és de l'atur i la crisi econòmica [...]

El primer cens de l'Hospitalet de què es té notícia fou sol·licitat per les Corts de Cervera el 1359, i donava uns 250 habitants. Lentament i pausada, tal com correspon a un poble agrícola, la població anà creixent fins als 1.631 de 1787. La Guerra del Francès els reduí a la meitat, però cap a la fi del segle XIX ja eren quasi 5.000. La causa fonamental va ser la transformació dels aiguamolls de la Marina en regadiu, gràcies a la inauguració, el 1819, del Reial Canal de la Infanta Lluïsa Carlota de Borbó. Les aigües del qual també s'usaven com a motor per a un gran nombre de molins i serres per tallar marbres que es van instal·lar al llarg del seu curs...

Font: traduït de ARJALAGUER, X. «L'Hospitalet de Llobregat». En: *El País*, 24-10-83

EL CANAL DE LA INFANTA

Font: MARCÉ, F. 25 *imatges de la Història de l'Hospitalet*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1979. p.69

ACTIVITATS

- A partir de la informació subministrada per la taula del document 1, realitza una gràfica de línies que mostri l'evolució de la població de l'Hospitalet al llarg del segle XIX.
- Quina incidència demogràfica van tenir els fenòmens explicats als textos de la present fitxa?
- Observa el plànol núm.7, El Canal de la Infanta, de «L'Hospitalet pla a

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

Incidència del Canal de la Infanta (2)

Document A

[La construcció del] Canal aprofundí les diferències que ja existien entre aquells dos sectors del terme, puix que agrícolament la Marina esdevenia terreny de regadiu, mentre que el Samontà romaní de secà.

A poc a poc, va anar augmentant la xarxa de regadiu que partia del Canal. La Marina hospitalenca era irrigada per 8 sèquies principals [...] D'aquestes sèquies, partien noves petites canalitzacions que arribaven a tots els racons de la Marina.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.96

Document B

Taula de rendiments agrícoles a l'Hospitalet

Anys	Ordi quarteres/mujada	Blat quarteres/mujada	conreus principals
1818	3	4	blat ordi vinya llegums
1857	10	10	moresc (19 quarteres/muj.) blat llegums

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.97

Proposta de Treball de camp

Aquesta sortida es pot iniciar des de la Colònia Güell, seguint els camins rurals.

ACTIVITATS

- Situa sobre el plànol de la ciutat els «sectors del terme» a què es refereix el text del document A d'aquesta fitxa. Pots consultar bibliografia o les fitxes de la Unitat temàtica 1.
- Situa sobre el plànol el recorregut del Canal.
- Quins efectes va tenir, pel que fa al rendiment, la construcció del Canal? En quin any es va inaugurar?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

L'agricultura de mercat

Ja al s. XVIII es començà a conrear per vendre, concretament, cànem per a les manufactures reials, que abastia la marina de guerra [...]

[A partir del moment en què] començaren a generar-se excedents [...] es dirigien al mercat barcelonès. Entre les famílies terratinents del poble sorgiren comerciants i tractants en grans [...]

Al final de l'esmentat període [1818-1857], el blat de moro constituïa el 70% de la producció agrària hospitalenca que es venia fora del poble. I s'exportava el 75% de la collita de blat de moro enfront al 25% de la de blat.

La introducció de nous cultius com [...] l'arròs (des de 1852) és una mostra més d'aquest esperit capitalista que dóna impuls a les transformacions.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.97

ACTIVITATS

- Què vol dir el terme «agricultura de mercat»?
- En què es diferenciava l'agricultura anterior a la de mercat?
Com es denomina aquell tipus d'agricultura d'abans?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

La revolució agrària

[...] l'augment de la productivitat no sols fou per la irrigació. La implantació del regadiu és un símptoma, el més important i cridaner, això sí, de la revolució agrícola que s'estava produint, encara que n'hi va haver més. Codina n'assenyala diversos aspectes, com la millora de l'utilatge agrícola, la substitució de la parceria per l'arrendament en metàl·lic, la recuperació dels agricultors locals de part de la propietat de la terra, la utilització creixent d'adobs, la desaparició del guaret i l'actuació de propietaris amb actituds totalment oposades a l'absentisme.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.97

UTILLATGE AGRÍCOLA PROCEDENT DE CAN TRABAL

Font: CEL'H

ACTIVITATS

- Defineix els termes següents que apareixen al text:
 - productivitat
 - revolució agrícola
 - arrendament en metàl·lic
 - guaret
 - irrigació
 - parceria
 - adobs
 - absentisme dels propietaris

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

Les crisis de subsistències

[...] aquesta agricultura de transició al capitalisme tenia molts trets, encara, de l'Antic Règim. La principal era la successió de crisis de subsistència dependent, fonamentalment, del nivell de les aigües del Llobregat. Durant el s. XIX es van produir 29 riuades.

Al maig de 1853 n'hi va haver dues i al setembre l'Ajuntament informava el Governador Civil que s'havien collit 6.000 fanèques de blat i que el poble en necessitava, fins a la següent collita, 9.375 més [...]

Però l'agricultura local presentava, a més dels problemes de secades, plagues, etc., una considerable fragilitat. Especialment dura fou l'experiència de la vinya. Les diferents plagues que patí a la segona meitat de segle —oïdium i míldiu— reduïren a menys de la meitat la superfície dedicada a aquest conreu. La fil·loxera, que arribà a la localitat l'any 1890, fou la culminació del procés. Les terres del Samontà van quedar en bona part ermes, a mercè del nou ús industrial del sòl que s'anava expandint per la carretera de Collblanc.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.98

ACTIVITATS

- Què és una crisi de subsistències? Per què costava tant als pagesos de deslliurar-se'n?
- Busca el significat del terme faneca.
- Els rius mediterranis es desborden amb una certa freqüència. Busca informació sobre la darrera riuada protagonitzada pel Llobregat.
- Què és la fil·loxera? Com va afectar el conjunt de vinyes catalanes?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

Les crisis de l'agricultura capitalista

La crisi del cereal sí que fou de caràcter capitalista. Des que el 1869 es liberalitzà el seu comerç, les importacions de grans van fer que el seu cultiu disminuís a tot Catalunya i la resta de l'Estat. L'agricultura de l'Hospitalet entrava en el circuit econòmic internacional.

El març d'aquell mateix any, l'Ajuntament convocà els veïns a una manifestació proteccionista a Barcelona i es va brindar a posar-s'hi al front. L'oligarquia hospitalenca de llauradors i propietaris es va veure afectada, doncs, per la política lliurecanvista.

Sobre les causes de la crisi del cereal, l'any 1887 s'opinava des de l'Hospitalet el que segueix: [les causes són] «los tratados que se han realizado de algunos años a esta parte con naciones con las cuales ninguna competencia puede sostener nuestra España en el estado actual de su producción agrícola, siendo aquéllos causa de que invadan nuestros mercados con innumerables cargamentos que anulan los precios de los naturales del país...»

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.98

ACTIVITATS

- Busca el significat dels termes «lliurecanvisme» i «proteccionisme». Centra'ls en el marc de l'economia i la política espanyoles de la segona meitat del segle XIX. (empra bibliografia).
- Què significa l'afirmació: «l'agricultura de l'Hospitalet entrava al circuit econòmic internacional?»
- Consideres encertada l'opinió que es tenia a l'Hospitalet sobre les causes d'aquella crisi?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 11

L'agricultura al segle XIX

Estructura de la propietat de la terra

La propietat de la terra a l'Hospitalet, segons el valor de la contribució territorial

Any	%hospitalencs	%forasters
1875	21,82	78,18
1880	14,45	85,55
1890	16,51	83,49
1900	16,76	83,24

Extret de: Resum de la contribució territorial de l'Hospitalet, 1875-1935. CASAS, J. (compilador)

ASPECTE DE L'HOSPITALET AGRARI. LA MARINA

Font: Adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.71 fotografia 29

ACTIVITATS

- Construeix 4 gràfiques circulars a partir de les dades del quadre.
- Quines conclusions es poden treure d'aquestes dades?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- L'Hospitalet rebost de Barcelona
- Les col·lectivititzacions
- Fets i dates significatives entre 1918 i 1969
- La progressiva pèrdua de sòl agrícola
- Els pagesos/es en un marc urbà
- La producció agrícola de l'Hospitalet al llarg del segle
- El Delta del Llobregat

Procediments

- Comprensió de mapes
- Anàlisi de causes i conseqüències de processos urbans
- Comentari de textos històrics
- Representació gràfica i comprensió de taules de dades
- Valoració de les contradiccions entre agricultura i urbanisme en el cas de l'Hospitalet
- Anàlisi d'una experiència agrícola revolucionària

Actituds i valors

- Disposició a interpretar els esdeveniments actuals des de la història
- Actitud crítica envers la transformació del paisatge
- Prendre consciència de la complexitat dels problemes urbans
- Valorar la incidència de l'activitat humana sobre el paisatge
- Curiositat per descobrir i conèixer el territori

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Interpretar diferents plànols
- Interpretar els paisatges generats per l'acció de la humanitat al llarg del temps
- Interpretar quadres i taules de dades
- Descriure i analitzar les característiques de l'agricultura i la seva problemàtica al llarg del segle XX
- Saber utilitzar diverses fonts: mapes, fotografies, plànols, dibuixos i textos
- Analitzar la problemàtica de les grans àrees urbanes

BIBLIOGRAFIA

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres, 1930-1936*. Barcelona, Diputació, 1986.

CASAS, Joan. *De pagesos a aturats: notes sobre la història... L'Hospitalet*, Ajuntament. Dinàmica educativa, 1983 (Quaderns urbans; 3)

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona: gèneres... s.XVI al XX*. Barcelona, Ariel, 1971.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

CAMÓS, J. RIBAS, J. SANTACANA, J. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (El segle XX) Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

IVERN, Francisco. *Hospitalet de Llobregat, municipio suburbano*. Barcelona, C.S.I.C., 1970

RIBAS, Francesc. «L'agricultura a l'Hospitalet i la seva connotació...» En: *Quaderns d'Estudi*, núm.3 (oct. 1987) p.165-170

SANTACANA, Carles. «La col·lectivització a l'Hospitalet de Llobregat». En: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat 1936-1939*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1989, p.489-581

SANTOJA, Ismael. «Caracterització de l'agricultura del Baix Llobregat com a prototipus...» En: *Quaderns d'Estudi*, núm.1 (març 1987), p.33-50

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Ajuntament del Prat, Àrea de Cultura i Ensenyament (visites al delta del Llobregat)

«L'Hospitalet pla a pla». En: *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet, 1998

Museu de l'Hospitalet

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

L'Hospitalet rebost de Barcelona

Document 1

És a partir del 1920 que podem parlar de l'Hospitalet com a rebost de Barcelona, on anaven a parar la majoria de conreus d'horta.

Font: CAMÓS, J. *L'Hospitalet. La història de tots nosaltres, 1930-36*. Barcelona, Diputació, 1986, p.36

Document 2

L'agricultura dèltica del període d'entreguerres constituí per a l'abastament de Barcelona una reserva indispensable.

[...]

Al 1919, tornada la pau internacional, començà l'exportació de carxofes dèltiques, la primera en intensitat i importància que havia de durar fins al 1936, als mercats de França, Alemanya, Suïssa i Escandinàvia.

L'exportació de carxofes fou quantitativament superada, a partir dels primers tempteigs de 1925, per la d'enciam.

Font: adaptació de : CODINA, J. *El Delta del Llobregat i Barcelona...* Barcelona, Ariel, 1971, p.430-440

PREPARACIÓ DE VERDURES PER SER EMBARCADES. CAP AL 1920 S'INICIÀ L'EXPORTACIÓ

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.159, fotografia, 99 [AL'H(AH)]

ACTIVITATS

- Què vol dir que l'Hospitalet era «el rebost de Barcelona»?
- Com creus que les exportacions beneficiaven l'agricultura?
- Significa tot això que l'agricultura era molt important?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

Les col·lectivitzacions (1)

Les terres de la Marina van ser saquejades... Els cenetistes van exposar la idea de la col·lectivització. Els propietaris davant el perill de perdre-ho tot de manera violenta a mans dels incontrolats, van veure en la col·lectivització una sortida aïrosa.

Es van crear 38 zones de treball: 35 de regadiu i 3 de secà. A cada zona li corresponia un delegat tècnic i un delegat de treball [...] que eren antics arrendataris i propietaris.

L'Agrícola Col·lectiva era força important pel nombre de treballadors [...] Els treballadors inscrits segons la Conselleria d'Agricultura eren 722 homes i 93 dones. En realitat, però, sembla que voltaren els 1.200.

Les collites van ser excel·lents, precisament a causa del bon treball que es va fer amb la terra. Els adobs no faltaven mai i es va millorar el sistema de regatge i es va ampliar la zona regada.

[...] molts pagesos van aprofitar per dur a terme altres millores, per exemple canvi de cavalls vells per altres de joves. D'aquesta manera, la situació del camp en finalitzar la guerra era sensiblement millor que la de 1936.

La distribució dels productes agrícoles es feia sobre tot als mercats de Barcelona i als establiments d'alimentació de l'Hospitalet [...] L'exportació es va mantenir fins el 1937. Se centrava en les carxofes, els enciams i les mongetes. Els punts de destí eren Anglaterra, Bèlgica i Suïssa.

Font: adaptació de SANTACANA, C. «La col·lectivització a l'Hospitalet.» En: *Les col·lectivitzacions al Baix Llobregat...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CECBLL, 1989, p.510-514

CAL VERMELL DE LA MARINA, DE L'AGRÍCOLA COL·LECTIVA

Font: AH (AL'H)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

ACTIVITATS

- Què és una col·lectivització? Qui eren els cenetistes i per què eren partidaris de les col·lectivitzacions?
- Va deixar de ser l'Hospitalet, amb les col·lectivitzacions, el rebost de Barcelona? Va empitjorar l'aprofitament de la terra?
- Què vol dir que els propietaris van acceptar les col·lectivitzacions com una sortida aïrosa?
- Com és que la majoria de les zones de treball eren de regadiu?. Sabries situar el regadiu i el secà sobre un mapa de l'Hospitalet?
- Fes una valoració de les dades que es donen sobre treballadors de la Col·lectiva, et sembla que aquestes dades servien avui?
- Enumera millores i reformes portades a terme per la Col·lectiva. Alguna d'aquesta és per a l'exportació?
- Quin producte nou es comença a exportar durant l'Agrícola Col·lectiva?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

Les col·lectivititzacions (2)

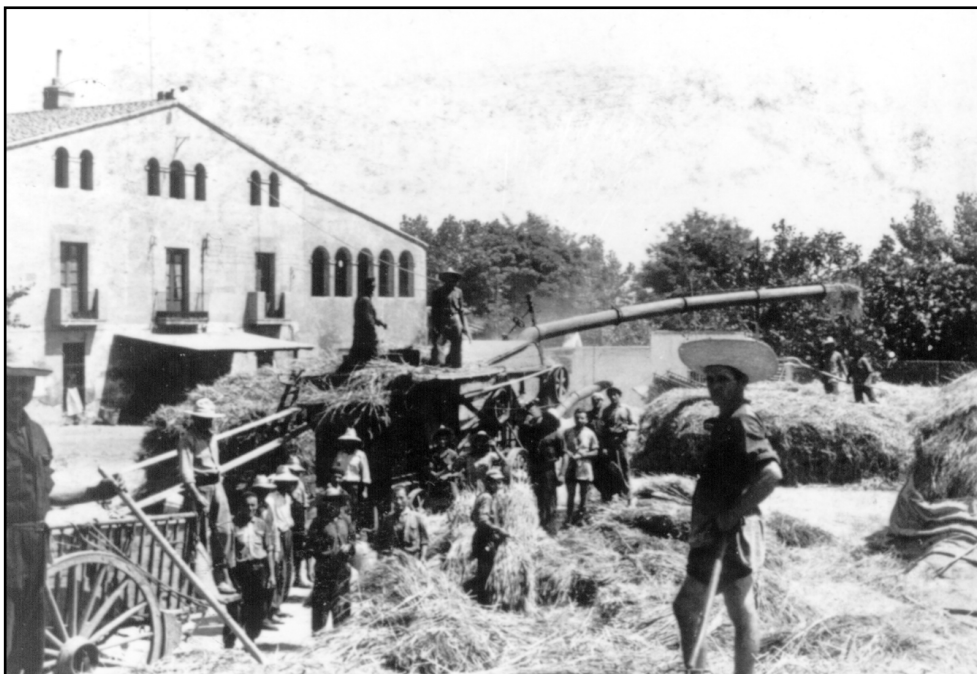
Balanç econòmic de l'Agrícola Col·lectiva (setembre 1936 - agost 1937)

En pessetes i cèntims

	Entrades	Sortides
1r trimestre	432.710,34	416.973,09
2n trimestre	910.756,81	794.628,51
3r trimestre	1.653.045,20	1.312.305,10
4t trimestre	2.007.992,80	1.643.773,95
Totals	5.004.505,15	4.167.680,65

Benefici d'un any: 836.824,50 pessetes.

Font: *Boletín de Información CNT-AIT-FAI*. Barcelona, 15-12-37. AL'H(AH)

PAGESOS I PAGESES A L'ERA AMB UNA MÀQUINA DE BATRE

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.158, fotografia 97, [AH (AL'H)]

ACTIVITATS

- Converteix el quadre en un gràfic de línies doble (una línia per a les entrades i una altra per a les sortides).
- Comenta l'evolució de les línies i les característiques més remarcables del gràfic que obtinguis.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

Fets i dates significatives entre 1918 i 1969

- 1918: exportació de carxofes (municipi encara primordialment rural).
- 1923: primeres indústries d'alimentació.
- 1925: primers intents d'exportació d'enciams.
- 1932: segregació de 50 hectàrees [incorporades a Barcelona].
- 1937: col·lectivititzacions agrícoles.
- 1939: els béns col·lectivitzats tornen als seus propietaris.
- 1942: 5/6 parts del terme encara de sòl agrícola (1.000 ha.)
- 1948: 215 pagesos amb terres i 1.500 treballadors del camp.
- 1960: superfície conreada 900 ha., 75% del terme.
- 1969: 609 ha. conreades.

Font: CASAS, J. *De pagesos a aturats...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1983, p.88-102 (Quaderns urbans; 3)

ACTIVITATS

- Redacta un comentari sobre l'evolució que seguí l'agricultura hospitalenca a partir del recull anterior. Assenyala-hi quins són, segons el teu criteri, els dos fets més importants.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 12

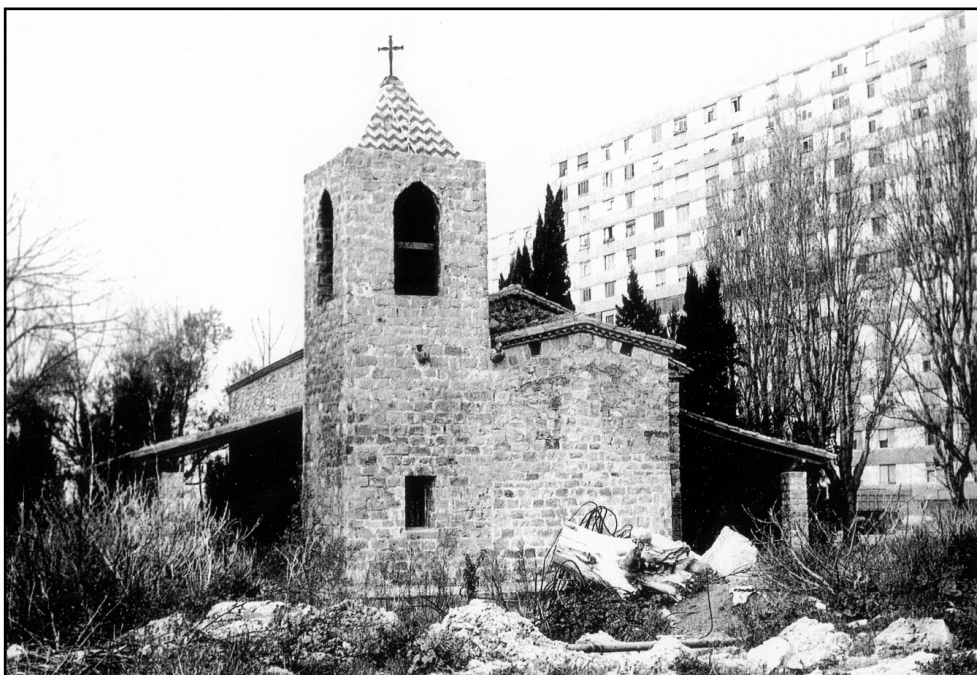
L'agricultura al segle XX

La progressiva pèrdua de sòl agrícola (1)

ASPECTE DE BELLVITGE ABANS DE LA URBANITZACIÓ

Font: Josep Bonastre

ASPECTE DE BELLVITGE DESPRÉS DE LA URBANITZACIÓ

Font: CEL'H

ACTIVITATS

- Consulta a «L'Hospitalet pla a pla» els plànols corresponents a diferents èpoques (ho pots combinar amb algun plànol actual o guia urbana) i elabora un plànol que mostri, a partir d'un codi de colors, la progressiva conversió del sòl agrícola en sòl urbanitzat i industrial.

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

La progressiva pèrdua de sòl agrícola (2)

Document 1

La terra de la Marina no podia assegurar d'una manera indefinida una agricultura intensiva, especialitzada en productes d'horta i amb un mercat pròxim i de qualitat, que assegurés una taxa de guany amb tendència creixent.

Seguint un criteri de guany immediat, aquesta pagesia optà per l'especulació del sòl, amb la consegüent destrucció dels conreus, fins a quedar en la situació actual de caràcter residual.

[...]

Els assentaments urbans i industrials s'ubiquen en els indrets més ben dotats agrícolament: sòls plans, fèrtils i amb disponibilitat d'aigua. Molts d'aquests assentaments són dispersos, mal distribuïts en el territori, i arriben a afectar més superfície de la que realment ocupen. El delta [del Llobregat] oriental és la zona més afectada en aquest sentit. L'Hospitalet perd totalment la seva zona agrícola.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.164

Document 2

La pagesia, literalment enriquida pel regadiu i l'exportació, anà batent-se en retirada i venent el terreny a preu d'or [...]

Els jornals agrícoles havien pujat a vuit i nou pessetes. Però el secret de les fàbriques no fou el jornal en si, sinó l'assegurada realitat de la setmanada.

Durant els anys difícils de la postguerra, entre 1939 i 1950, quan els amos barcelonins anaven escassos de numerari, bon nombre de pagesos dèltics pogueren fer-se seva -és evident que amb cabals del període anterior- la hisenda que menaven.

I la tràgica paradoxa històrica del segle XX és que, quan l'agricultura hi arribà ben floreixent, hi començà de sobte a morir.

Font: CODINA, J. *El Delta del Llobregat i Barcelona...* Barcelona, Ariel, 1971, p.440

ACTIVITATS

- Quines foren les raons per les quals es va deixar de banda l'agricultura? Segons la teva opinió, són raonables? Quina et sembla la més poderosa? Per què?
- Per què creus que la competència entre sòl industrial-urbanitzat i sòl agrícola es decantà a favor del primer? Creus que un millor aprofitament de l'agricultura hagués pogut salvar sòl agrícola, tot i convivint amb la indústria?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

Els pagesos i pageses en un marc urbà

L'any 1980 la superfície agrícola de l'Hospitalet era d'unes 160 ha. Actualment [any 1993] ha quedat reduïda a unes 50 ha. de regadiu que es troben localitzades aprofitant l'antic Canal de la Infanta. La qualificació que actualment té aquest sòl és la de Jardins Metropolitans.

A l'Hospitalet treballen actualment 16 pagesos que es dediquen principalment al conreu de les hortalisses. A la nostra ciutat hi ha més gent que treballa la terra, però té els seus conreus fora del terme municipal de la ciutat (Gavà, el Prat, Viladecans,...)

Queden unes 10 masies de les quals dues (cal Trabal i cal Gotlla) encara resten dedicades a l'agricultura d'alguna manera.

Els productes de la terra es comercialitzen a Mercabarna i en alguns llocs de la nostra ciutat que tenen una relació directa, normalment de parentesc, amb els pagesos. En algun cas, el mateix pagès té una parada en el mercat municipal del barri on viu.

Existeix una Cooperativa Agrícola que té 25 membres o socis, que tenen les seves terres distribuïdes per diferents llocs del Baix Llobregat.

Font: Enregistrament sonor. Conversa amb el senyor Francesc Ribas, president de la Unió de Pagesos de l'Hospitalet de Llobregat, 1993

CAMPS AGRÍCOLES EN EL PARC DE LA MARINA

Font: Tot l'Hospitalet, núm. 587 (juny 1997), p.1

ACTIVITATS

- Creus que l'adjectiu «marginal» és vàlid per qualificar les activitats agràries a l'Hospitalet en l'actualitat? (justifica la teva resposta).
- Per què els socis de la Cooperativa tenen les terres distribuïdes per diferents llocs del Baix Llobregat?
- Què és una cooperativa agrícola?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

Producció agrícola de l'Hospitalet al llarg del segle

Superfície agrícola de l'Hospitalet classificada per conreus (en hectàrees) i anys

Conreus	1860	1945	1955
Regadiu			
Horta	38,12	278,19	486,11
Cereals	667,29	354,05	103,10
Fruiters	8,44	8,13	10,96
Regadiu eventual			
Cereals	19,58	72,13	-
Total regadiu	733,45	712,52	600,15
Secà			
Cereals	877,30	242,16	106,66
Vinya	146,35	23,51	11,02
Garrofers	-	7,56	8,57
Ametllers	-	-	1,12
Oliveres	-	-	0,12
Fruiters	-	2,09	3,58
Total secà	1.023,66	279,36	131,09
Forestal	173,74	15,86	37,14
Total	1.930,86	1.007,75	768,43

Font: IVERN, F. *Hospitalet, municipio suburbano*. Barcelona, CSIC, Barcelona, 1960, p.127

ACTIVITATS

- Fes un gràfic de línies que mostri l'evolució del total d'hectàrees conreades al llarg dels anys representats.
- Fes un gràfic de barres que mostri, per a cadascun dels tres anys representats, les superfícies totals dedicades a regadiu, secà i forestal.
- Fes un comentari de l'evolució de la superfície conreada, tenint en compte que al llarg del període representat Barcelona es va annexionar dues porcions remarcables del terme municipal original de la nostra ciutat.
- Relaciona la progressiva pèrdua de sòl agrícola amb el notable augment de la superfície dedicada a l'horta. Calcula en quin percentatge augmenten aquests conreus (l'horta).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

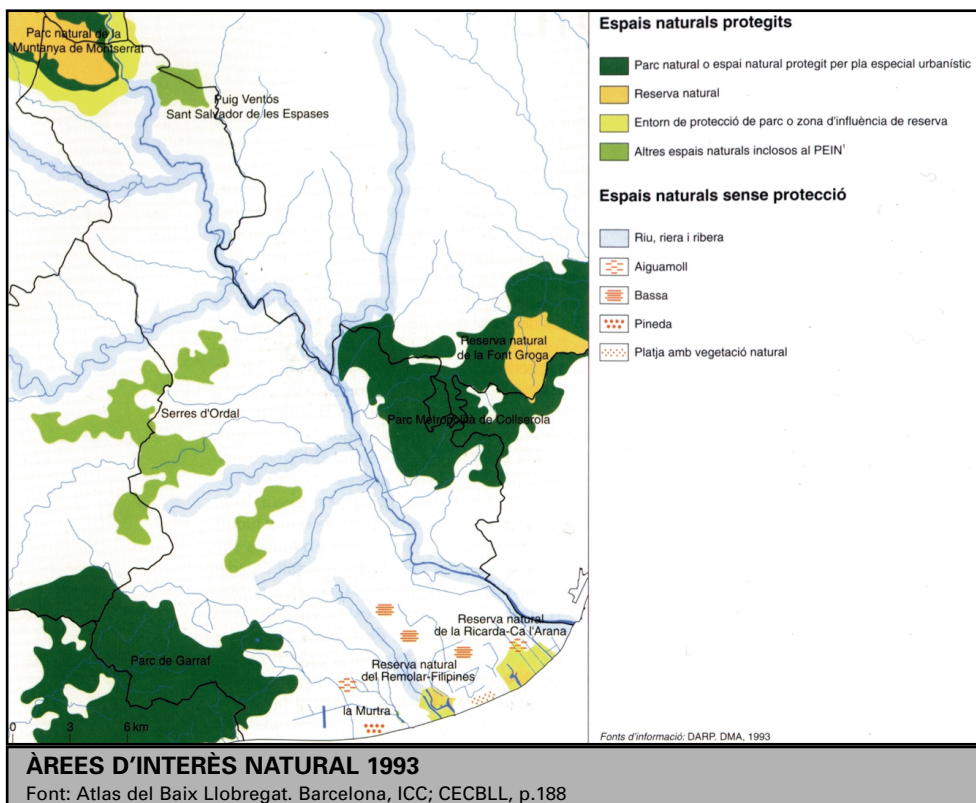
Unitat temàtica 12

L'agricultura al segle XX

El Delta del Llobregat

Observa un plànol actual del terme municipal de l'Hospitalet. Comprovaràs que la pràctica totalitat està urbanitzada i destinada a ús residencial i/o industrial: es podria dir que no hi ha agricultura. La situació, però, ja saps que no ha estat sempre així, sinó que aquest estat de coses és fruit d'un procés que es va accelerar fa uns 30-40 anys.

Aquesta transformació del paisatge ha estat molt més intensa al Delta oriental que a l'occidental: l'altre costat del Llobregat presenta l'aspecte que tenia el costat de l'Hospitalet fa menys de mig segle.

ACTIVITATS

Proposta de treball de camp

Objectiu: observació directa del paisatge natural i agrari; i de les seves interrelacions amb els nuclis urbans i les instal·lacions industrials.

L'Ajuntament del Prat organitza visites a l'àrea protegida dels aiguamolls, on a més d'observar les aus, es pot observar el paisatge natural-agrari de la zona.

Unitat temàtica 13

Energia

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- L'energia preindustrial
- L'energia industrial
- L'ús energètic del Canal de la Infanta
- Consums energètics actuals

Procediments

- Ampliació de la informació per mitjà d'utilització de bibliografia bàsica.
- Utilització del concepte de temps a partir de l'ús de fonts energètiques diverses.
- Representació gràfica de taules de dades
- Organització de la informació

Actituds i valors

- Interès per conèixer el passat a partir dels coneixements culturals i científics de cada època.
- Valorar els coneixements i la complexitat de l'activitat econòmica al llarg del temps.
- Disposició a la cooperació per conservar el patrimoni històric i tecnològic.
- Valorar el paper de la ciència i la tècnica en la història i per a la construcció del futur.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Diferenciar les energies preindustrials de les industrials.
- Entendre el temps passat a partir de la utilització de les energies tradicionals i els canvis produïts a partir del segle XIX.
- Observar la diversitat d'energies actuals i la seva aplicació urbana.

BIBLIOGRAFIA

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona... s. XVI al XX*. Barcelona, Ariel, 1971

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat econòmica... 3 vol.* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; Ajuntament l'H, 1987

DOMÍNGUEZ, M. POBLET, M. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (El segle XIX) Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat. CALVO, Angel, (Dir.). Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1995

ROMEU, Antoni. «El Canal de la Infanta i el seu aprofitament industrial». En: *Identitats*, núm. 2/3 (estiu 1989) p.16-42

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 13

Energia

FONS DE CONSULTA I RECURSOS

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa

Àrea Metropolitana de Barcelona. Servei de documentació

Ajuntament de l'Hospitalet. Departament d'estudis

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 13

Energia

L'energia preindustrial

Jaume Codina, a l'obra *El pagesos de Provençana*, manifesta en relació a la situació dels pagesos del segle X:

Conreen la terra, no saben en quines condicions... (p.38)

Però en parlar del segle XI ja fa referència a... el parell de bous de labor... (pg. 44)

Així doncs, hauren d'esperar l'arribada del segle XI per poder constatar la primera utilització d'una força diferent de la humana en el sector agrari.

El mateix autor a l'obra *El delta del Llobregat i Barcelona*. Gèneres i formes de vida dels segles XVI al XX (p. 83 i ss.) escriu el següent referit al segle XVI:

1. Cada mas disposà, sense excepció, d'una o més «arades». Aquestes eren «de mula» i «de bou»...

15. No totes les masies dèltiques disposaren d'una parella de bous o de mules per al treball; més aviat semblen majoria les que no hi arribaren. Els «jous», doncs, són escassos als inventaris...

16. Els bestiar equí, «ferrat», féu la feina a bast fins l'aparició de les carretes a finals del segle...

17. Únicament en vigor progressiu a partir del 1590, les «carretes» —i «carretes forcades»— semblen ser de quatre rodes, més xiques les de davant, amb cercols de ferro i fusell de roure, tirades per bous i més sovint per mules.

En aquest últim sentit, J. Codina, més endavant diu:

L'aparició de carretes de tracció animal als inventaris dels masos del Delta s'esdevé també a mitjan segle [XVI], encara que llur generalització és obra

ACTIVITATS

- Enumera les energies citades en el text.
- Quines característiques generals presenten aquestes energies?
- Hi ha molts canvis al llarg de les diverses èpoques citades o bé creus que hi ha tendència a un cert immobilisme? Hi veus algun sentit de progrés en aquests canvis?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 13

Energia

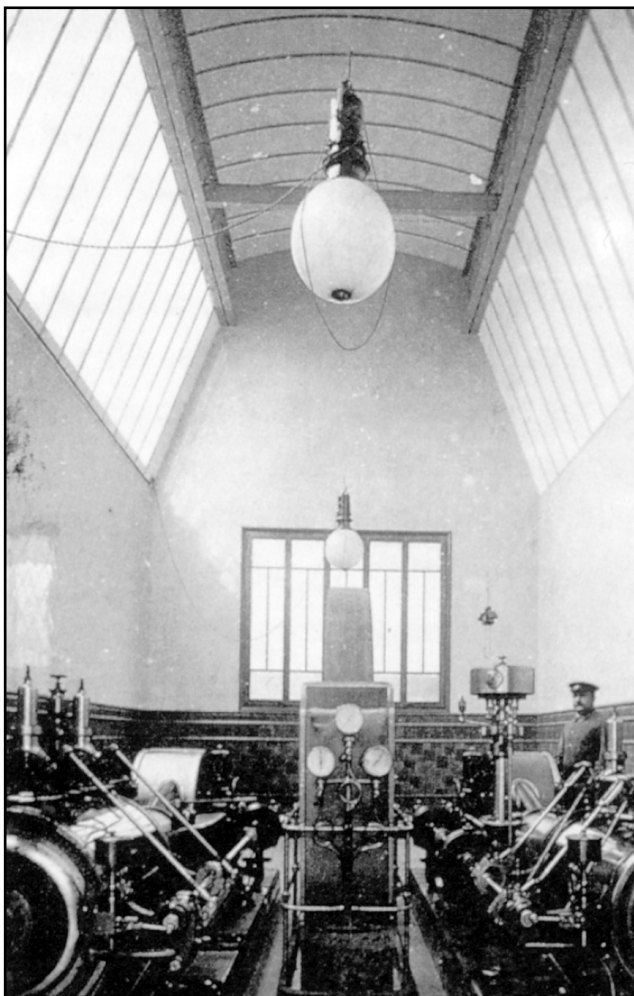
L'energia industrial (1)

Deixant de costat l'agricultura, les primeres notícies que ens arriben de l'ús de fonts d'energia associades al sector industrial ens parlen d'uns usos naturals de les mateixes. Així doncs, des de finals del s. XVIII, trobem els anomenats «prats d'indianes» que indústries barcelonines instal·len a la Marina. Es tracta d'espais per al blanqueig de peces de roba que aprofiten la radiació solar.

També és energia natural la que es genera a partir dels salts d'aigua del Canal de la Infanta, que ja el 1822 permet el funcionament del primer molí fariner.

Fins a la meitat del segle XIX no arriba l'energia d'origen mecànic, el vapor, a l'Hospitalet. En concret, el 1854, ho farà per partida doble: «La Aprestadora Española», fàbrica de blanqueig i aprest, i impulsant el ferrocarril de Barcelona a Martorell.

Font: Adaptat de *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.100

MÀQUINA DE VAPOR DE LA FÀBRICA VILUMARA

Font: CALVO, A. *La industrialització al Baix Llobregat, dels inicis a la guerra civil*. Barcelona, Publ. Abadía Montserrat, 1997, p.21

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

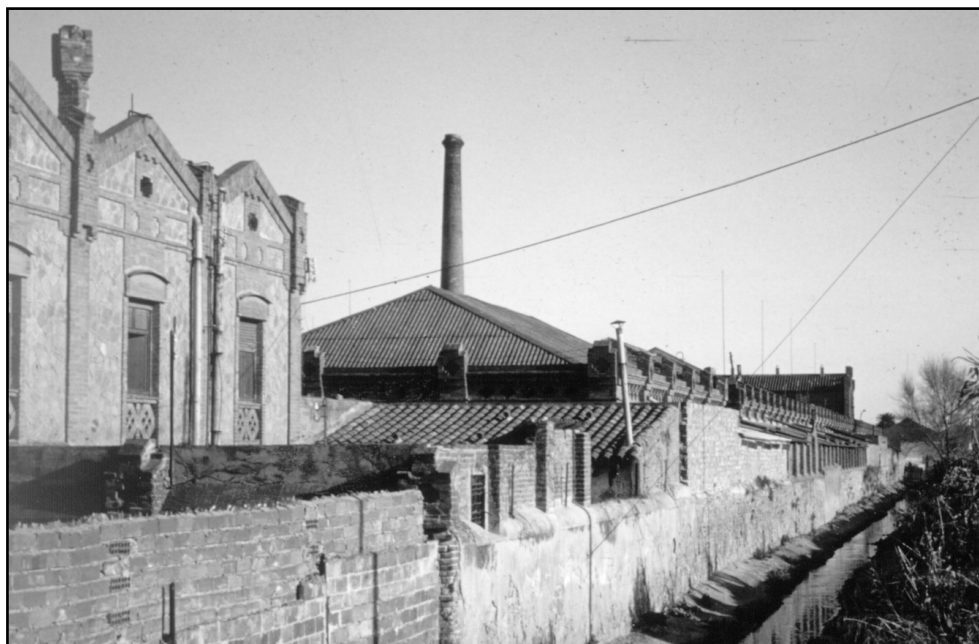
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 13

Energia

XEMENEIA DE SORTIDA DEL VAPOR DE LA FÀBRICA GODÓ I TRIAS

Font: CEL'H

ACTIVITATS

- Enumera les energies citades en el text.
- Quines característiques generals presenten les energies usades a partir de mitjan segle XIX? Compara aquestes energies amb les que s'usaven abans (incloses les que es citaven a la fitxa corresponent al període preindustrial)
- Hi ha hagut canvis en la velocitat amb què apareixien les innovacions respecte del període preindustrial?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 13

Energia

L'energia industrial (2)

Document 1

Un sector industrial de gran vitalitat a l'Hospitalet, des de mitjan segle XIX, fou el de la ceràmica. Indústria que, possiblement, ens permet de seguir el rastre de la procedència del carbó que s'utilitzava per produir vapor. Així J.M. Morales, parlant de la indústria Llopis, ens diu:

... el forn s'havia preparat i assecat amb arrels d'alzina. ...Els forns durant dos o tres dies havien pujat la temperatura gràcies a la llenya, arribant-se a uns 100° C per dia... Per pujar la temperatura s'utilitzaven «castellots» (lignit de baixa qualitat) provinent de Terol i que lentament arribaven als 600° C. Per elevar la temperatura a la ideal s'utilitzaven antracites de Berga (Fígols) o d'Astúries, o de Cardiff (Anglaterra) segons el preu del mercat, obtenint-se una temperatura de 1000° C a l'interior del forn.

Font: MORALES, J.M.: «Indústria a l'Hospitalet: aproximació a les indústries ceràmiques». En: XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, l'Hospitalet, 1986, Vol. 1, p. 332 [inèdit]

Document 2

El progrés, en les innovacions energètiques continuarà amb la millora dels serveis públics. Respectivament, el 1882 i el 1911, s'inauguraren els enllumenats de gas i l'elèctric, respectivament. La transcendència d'aquest últim es pot deduir del que es diu a: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (p. 160):

... el 1910 s'instal·là la Companyia Barcelonesa d'Electricitat, contractada per l'Ajuntament per a l'enllumenat públic, cosa que aviat significà la instal·lació dels primers electromotors a les petites indústries; la necessitat de més potència per a les grans indústries es concretà en un conveni amb la Cia. Elèctrica de Catalunya, que a partir del 1912 possibilità l'abandó de les velles màquines de vapor, substituïdes pels motors elèctrics.

Sembla que abans de 1911, algunes empreses ja utilitzaven generadors elèctrics per fer funcionar diferents tipus de màquines.

Més difícil resulta concretar els moments significatius en l'ús d'altres energies. Però de l'evolució de la indústria ceràmica, que des de la meitat del segle XX tendeix a utilitzar forns alimentats per fuel i gas, pensem que es tracta d'una readaptació a una dependència dels derivats del petroli que ja s'havia començat a generalitzar a tots els àmbits de la vida.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

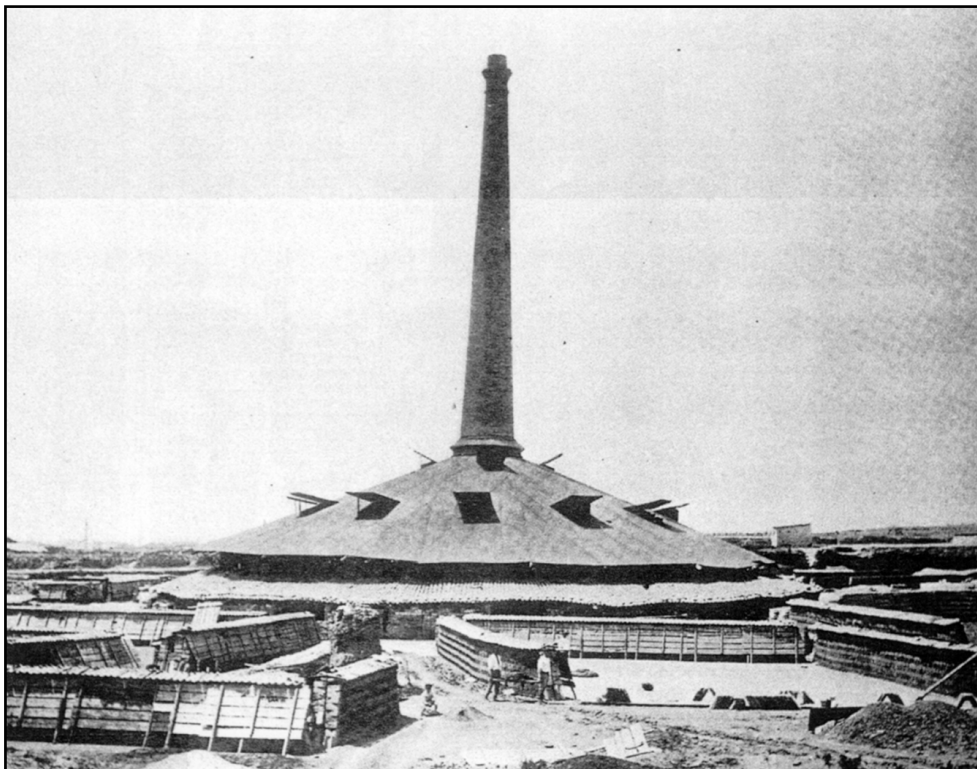
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 13

Energia

BÒBILA DE COLLBLANC

Font: *L'Avenç*, núm. 90 (febrer 1986), «Plecs», p.8

ACTIVITATS

- Enumera les energies citades en el text.
- Busca informació sobre el funcionament de totes elles.
- Penses que la cronologia de l'Hospitalet, que en part és la de Barcelona, respecte de l'evolució en els usos energètics es correspon amb la d'altres països europeus? Busca informació.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 13

Energia

L'ús energètic del Canal de la Infanta (1)

... un ... Reial Decret, ... de 19 de maig de 1816, de Ferran VII, pretenia estimular la construcció de canals de reg i renunciar a l'exclusiva que tenia el «Real Patrimonio». Els propietaris de les terres del marge esquerre del Llobregat aprofitaren aquesta concessió per presentar un projecte de construcció d'una sèquia —encara sense nom— el 20 d'agost de 1817 ...

Les obres de construcció es van fer fins a mitjan 1819...

El 2 de maig s'anuncià ... que la inauguració es faria el dia 15 de maig ...

Un fet, però, modificaria les intencions ...: el mateix dia 15 arribava a Barcelona per mar la infanta Lluïsa Carlota, que va romandre a la ciutat fins el dia 21 ... [que inaugurà el canal]

Al marge de [l'] ús agrícola del canal ... el que ens interessa més aquí és el seu ús com a força energètica per a la indústria. Parlar a inicis del segle XIX de l'ús de l'energia hidràulica, quan la màquina de vapor ja feia anys que s'aplicava a Anglaterra i altres països, no sembla que sigui parlar d'una innovació tècnica.

... A Catalunya és prou sabut que les primeres màquines de vapor no s'instal·laren fins els anys trenta (la primera, a la fàbrica Bonaplata el 1833) i que els recursos naturals propiciaren més la industrialització seguint els cursos del Llobregat, el Ter i altres rius que no a la costa, per on en tot cas havia d'arribar el carbó ... Cal dir que el cabal aproximat del canal s'acostava als 4.400 litres segon, i que amb aquest cabal donava vida a 5 salts en el curs mateix del canal: ...

A aquests salts (d'ells, almenys el de l'Hospitalet i el del Torrent Gornal s'aprofitaren dividits en diversos salts, és a dir repartint la seva força) ..., s'afegiria l'aprofitament dels salts de les sèquies de desguàs, en total una llarga llista de petites indústries, la major part d'elles instal·lades a l'Hospitalet, on s'aprofitava la diferència entre el curs del canal, situat a una alçada aproximada de 20 metres, i l'alçada de 8 metres de la Marina. ...

...pensem que en cap moment s'ha de creure que aquesta era la finalitat inicial per a la qual va ser construït el canal ... Ja hem vist en ... les cròniques de la inauguració que l'objectiu agrícola és sempre citat en primer lloc.

ROMEU i ALEMANY, A. «El canal de la Infanta i el seu aprofitament industrial2. En: *Identitats*, núm. 2/3. (estiu 1989), p.16-42

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

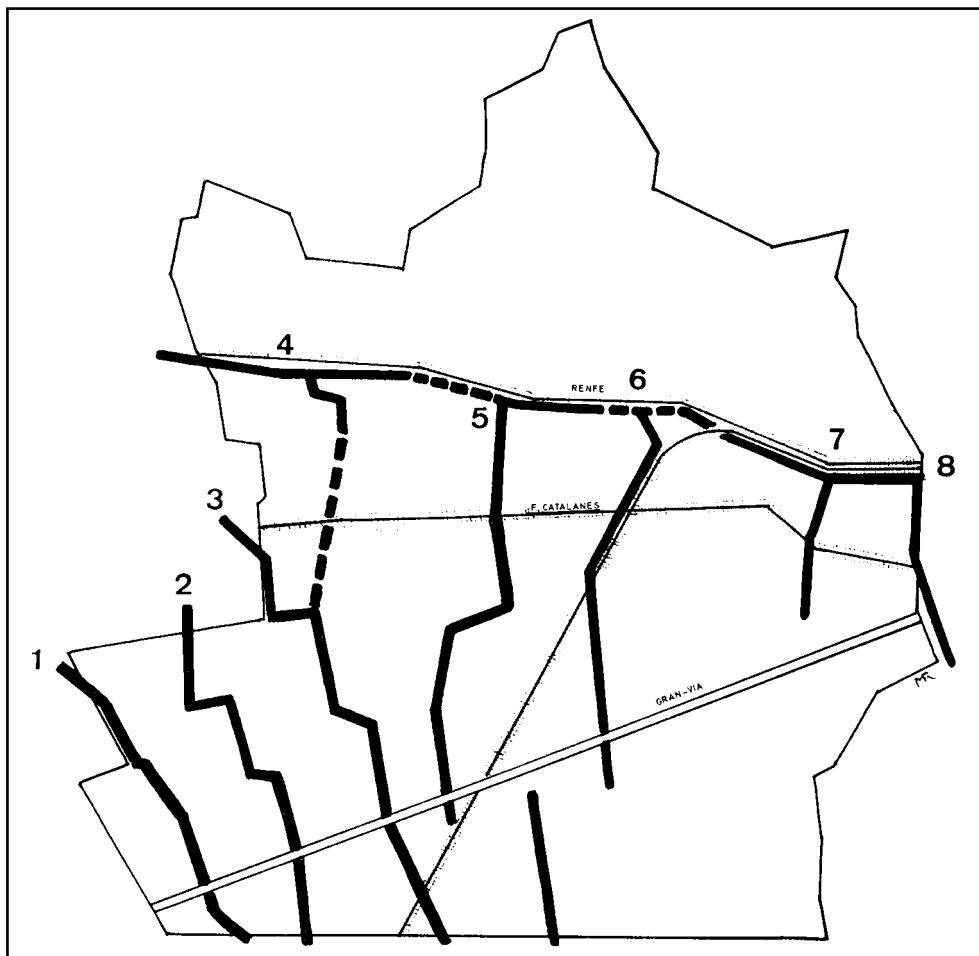
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

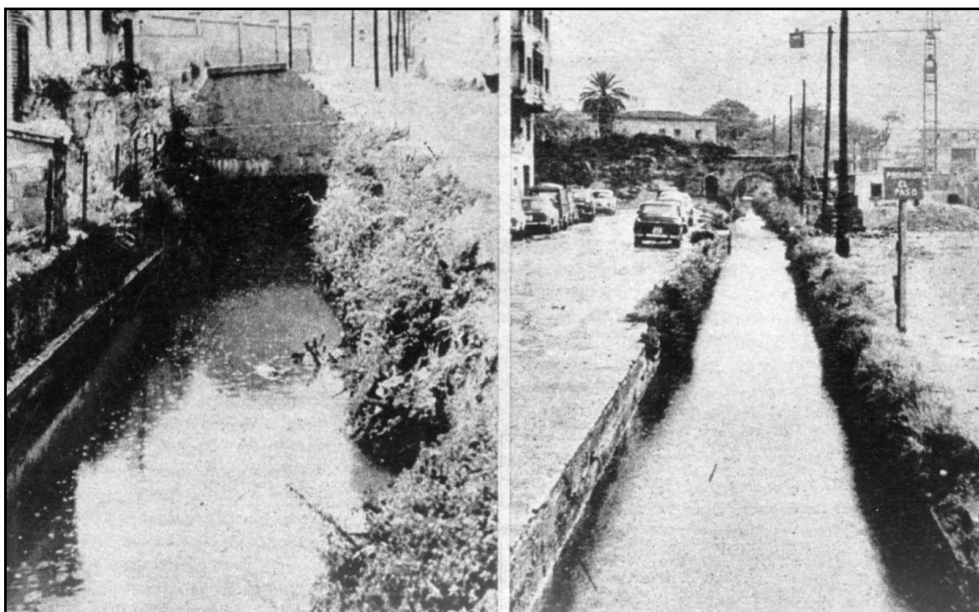
Unitat temàtica 13

Energia

PLÀNOL DE LES SÈQUIES DE REG EN EL TERME DE L'HOSPITALET

Font: *Hospitalet: BIM*, núm.73 (1972) p.21

EL CANAL DE LA INFANTA, L'ANY 1970

Font: Josep Bonastre

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 13

Energia

ACTIVITATS

- Quina és la dedicació econòmica principal de l'Hospitalet en introduir-se l'energia hidràulica? Quines conseqüències econòmiques se'n deriven de la construcció del canal?
- Podem considerar el tipus d'energia utilitzada com un dels factors condicionants de la ubicació de les indústries? Per què?
- Quines característiques devien tenir les indústries que aprofiten la força del canal?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 13

Energia

L'ús energètic del Canal de la Infanta (2)

Els molins fariners són la principal aplicació a què es destinaren els salts del Canal de la Infanta. ...

Tenim ... uns petits indicis per acostar-nos al que podien ser aquests molins fariners ... Per exemple, pel molí de la Bordeta transcriuré, a partir de l'inventari que es fa el 1836, els elements propis d'un molí que Bolós i Nuet fan constar en el dibuix:

«Una barra gruesa de madera de pino para levantar las piedras muelas (1)

Una tolva, llamada en catalán tremuja, de madera de álamo, en que se depositan los trigos para la màquina de las harinas (2)

Una caja de madera de pino llamada Riscle que cubre la dicha piedra muela (6)

Una piedra muela llamada volante y otra piedra llamada sotana de siete palmos de diámetro para desmenuzar el trigo (8 i 11)

Una nadilla de hierro sobre dicho eje que sostiene la piedra muela volante (9)

Un eje de hierro llamado coll-ferro unido a dicho rodete (12)

Una caja de madera de pino llamada harinera en que se depositan las harinas molidas (4)

Un rodete compuesto com la massana de madera de roble y la alas de hierro (16)

Una compuerta con su bastidor todo de bronce para dar el agua al rodete, cuya compuerta contiene seis pulgadas y seis líneas de ancho y nueve pulgadas y siete líneas de alto (18)

Una aguja con su dado de bronce en que se afianza el rodete sobre dicho banco de roble (19 i 20)

Un banco de madera de roble en que se apoya el referido rodete (21)

Un alzador de hierro para el movimiento de la màquina (22)»

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

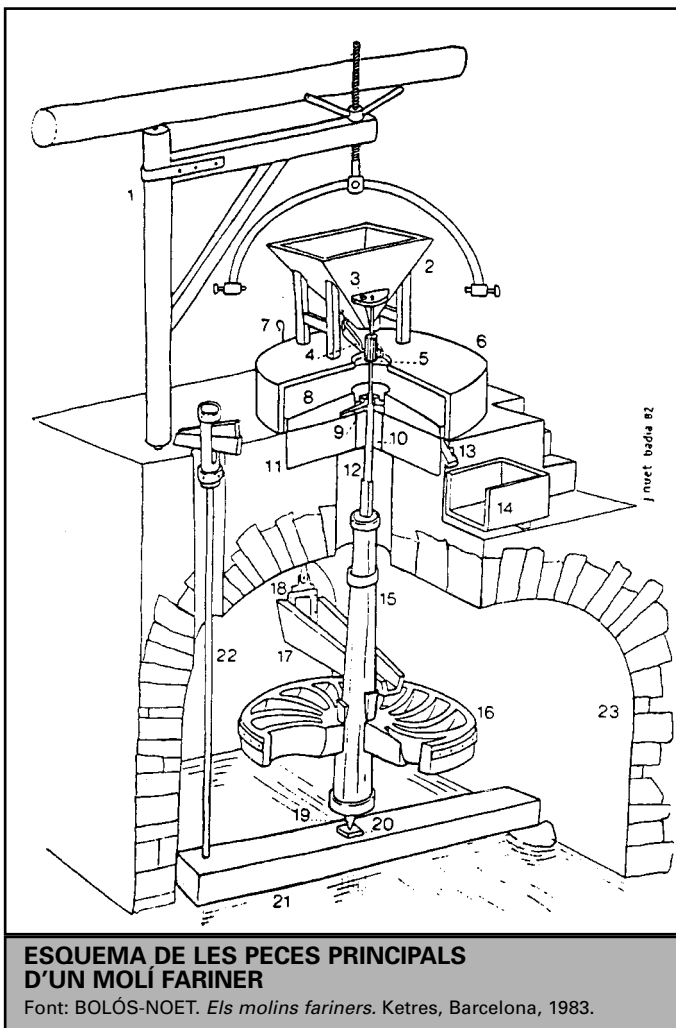
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 13

Energia

... a partir de mitjan segle la Junta anirà venent diferents salts per al seu aprofitament industrial. Aquest es farà en tres aplicacions principals: mòlta de campetx per a tints, per moldre marbre i com a molí paperer.

Font: ROMEU i ALEMANY, A.: «El canal de la Infanta i el seu aprofitament industrial». En: *Identitats*, núm. 2/3 (estiu 1989), p.16-42

Proposta de treball de camp

- Visita al Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, a Terrassa.

ACTIVITATS

- Analitza el funcionament de l'energia hidràulica aplicada al molí fariner.
- Busca informació sobre altres tipus de rodes hidràuliques.

Unitat temàtica 13

Energia

Consums energètics actuals

Població 1986¹

	L'Hospitalet	MMAMB ³	%L'H
Habitants	279.779	3.002.032	9'3

Consum de gas (milers de tèrmies) 1989¹

	L'Hospitalet	MMAMB	%L'H
Domèstic/Comercial	136.863	2.819.993	4,8
Industrial	95.407	4.670.892	2

Consum d'electricitat 1989¹

	L'Hospitalet	MMAMB	%L'H
Domèstic			
Mwh	149.047	2.158.316	6,9
Kwh/h	537	18.135	2,9
Industrial i comercial			
Baixa tensió Mwh	201.139	3.119.928	6,4
Alta tensió Mwh	51.056	2.235.435	2,2
Kwh/h	909	67.736	1,3
Tracció			
Mwh	45.871	248.718	18,4

Nombre d'abonats i consum (Mmw) 1991²

Empreses	Abonats	Consum
Fecsa	75.360	188.948.325
Enher	29.600	175.900.000
Hidroelèctrica	12.217	105.193.284

Consum de gas (Milers de tèrmies) 1987-91²

Anys	Domèstic	Industrial
1987	150.700	218.494
1988	152.500	227.582
1989	151.619	247.026
1990	146.537	258.222
1991	167.286	271.487

¹ Àrea Metropolitana de Barcelona. Estadístiques Bàsiques. 1989

² Anuari Estadístic de la Ciutat de l'Hospitalet. Ajuntament de l'Hospitalet. 1991

³ Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 13

Energia

VISTA DE LES TORRES ELÈCTRIQUES QUE HI HAVIA AL CARRER PRIMAVERA, AL COSTAT DE LA PARRÒQUIA DE LA MARE DE DÉU DE LA LLUM

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997 p.202, fotografia 174 [CEL'H]

ACTIVITATS

- Analitza les dades dels tres primers quadres. Quines conclusions et permeten deduir sobre la ciutat de l'Hospitalet?
- De quina empresa depèn el subministrament elèctric de casa teva? I els edificis propers? Com es divideixen el subministrament de la ciutat les empreses elèctriques? Com ho valoren?
- Construeix la gràfica de consum de gas dels últims anys. Comenta'n els aspectes més significatius.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Els prats d'indianes del segle XVIII
- El sistema domèstic (tèxtil)
- Les manufactures de cànem entre els segles XVIII i XIX
- La indústria incipient de principis del XIX
- Les primeres fàbriques tèxtils
- Les fàbriques modernes
- Bòbiles i fàbriques de ceràmica
- La millora dels transports
- La definitiva industrialització
- Les noves fonts d'energia: l'electricitat
- L'onada immigratòria dels anys 20
- L'estructura industrial el 1930
- La indústria durant la República i la guerra civil
- Les col·lectivitzacions
- Les indústries col·lectivitzades
- La indústria durant l'autarquia franquista
- De 1957 als nostres dies
- La crisi del 1973
- Els darrers anys

Actituds i valors

- Valorar la riquesa patrimonial resultant de la història econòmica.
- Valorar la diversitat de fonts d'informació.
- Prendre consciència de les implicacions entre la política i l'economia.
- Prendre consciència de les implicacions i les contradiccions entre indústria i urbanisme.
- Disposició a la interpretació del present a partir dels coneixements històrics.

Procediments

- Interpretació de taules de dades
- Adquisició de vocabulari històric
- Identificació de les fases de desenvolupament del sector industrial
- Ús de fonts primàries i secundàries
- Valoració de les contradiccions entre indústria i urbanisme

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Conèixer l'evolució del sector industrial a l'Hospitalet.
- Identificar el segle XIX com el segle del canvi econòmic
- Saber diferenciar les diverses etapes de la història econòmica de l'Hospitalet i de Catalunya
- Identificar les causes generals que han incidit en els canvis d'activitat econòmica.
- Observar les conseqüències demogràfiques, urbanes i polítiques dels canvis econòmics

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg dels temps

BIBLIOGRAFIA

CASAS, Joan. *La formació de la indústria a l'Hospitalet...* L'Hospitalet, CEL'H, 1985

CASAS, Joan. *L'Hospitalet: un passeig per la història*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1987

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres...* Barcelona, Diputació, 1986

CAMÓS, Joan, Mercedes GONZÁLEZ. «Activitat econòmica a l'Hospitalet...» En: *Quaderns d'estudi*, núm.3 (oct. 1987) p. 176

CODINA, Jaume. *El delta del Llobregat i Barcelona...* Barcelona, Ariel, 1971

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana (184-1807): societat i economia...* 3 vol. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; Ajuntament l'H, 1987

Col·lectivitats al Baix Llobregat 1936-1939. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1989

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H ; Ajuntament L'H, 1997

IVERN, Francisco. *Hospitalet, municipio suburbano*. Barcelona, C.S.I.C., 1960

FONS DE CONSULTA

«L'Hospitalet pla a pla». *L'Hospitalet és Escola*. L'Hospitalet, CEL'H; El Casalet, 1998

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

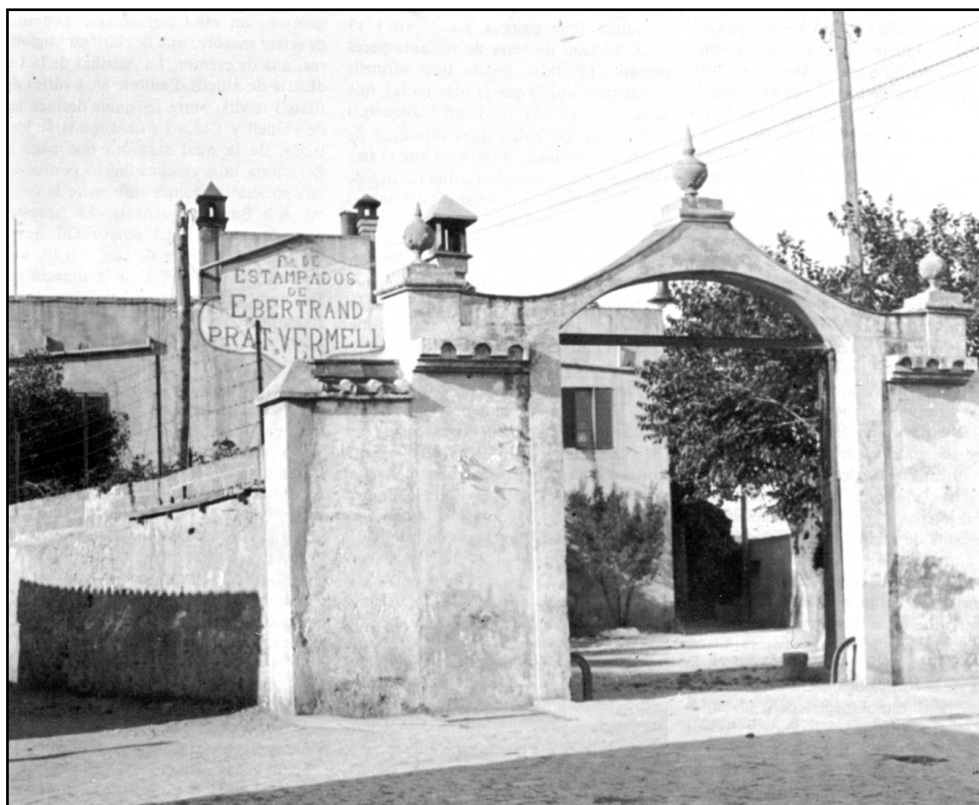
La indústria al llarg dels temps

Els prats d'indianes del segle XVIII

Els orígens de les transformacions industrials a l'Hospitalet s'han de rastrejar, com els de l'agricultura, al segle XVIII. El 1789 es dedicaven a ús industrial algunes parcel·les de la Marina de Santa Eulàlia: eren els «prats d'indianes»; dependències de fàbriques barcelonines que consistien en extensions d'herba on s'aprofitava la influència vegetal i solar per a blanquejar les peces de roba que s'hi estenien totalment, per a ésser després estampades. A l'emmurallada Barcelona no hi havia espai per aquest subsector industrial.

Aquestes activitats entraran en crisi a la primera meitat del s. XIX, però la seva localització influí en la instal·lació de noves factories industrials.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.99-100

FÀBRICA D'ESTAMPATS DE L'ANTIC PRAT D'INDIANES DEL PRAT VERMELL

Font: CARRERAS, C. *Sants: anàlisi del procés de producció...* Barcelona, Serpa, 1980

ACTIVITATS

- Esbrina què eren les indianes.
- Què eren els prats d'indianes?
- Pertanyien a la indústria local, o bé a indústries forasteres?
- Els noms d'alguns dels antics prats d'indianes han quedat reflectits en la toponímia. Localitza en els carrers de l'antiga marina de Santa Eulàlia els noms Prat de la Manta i Prat Vermell (actualment carrer Vermell, de la Zona Franca).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

El sistema domèstic (tèxtil) (1)

La fabricació de filatura i tissatge no es va instal·lar a l'Hospitalet fins l'últim quart del segle XIX, però sí que existí [documentat durant la primera meitat d'aquell segle] el tissatge manual desenvolupat que s'ha denominat «sistema domèstic», mitjançant el qual un comerciant (generalment de Barcelona) proporcionava telers manuals i matèria primera a uns camperols artesans i, després, els pagava a tant la peça.

[...]Aquesta activitat desapareix al voltant del 1875, coincidint amb la instal·lació dels primers telers mecànics a la localitat. Tot un símbol dels nous temps.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.102

ELS GERMANS SAMADA, LLOGAREN LES CASETES DEL CARRER PARRAL «CASES D'EN SAMADA» JUNT AMB ELS TELERS, OBTENINT UNA DOBLE RENDA. L'ANY 1846 SEMBLA QUE HI HAVIA EN AQUEST CARRER 25 TELERS MANUALS

ACTIVITATS

- Informa't sobre la importància que va tenir en la gènesi de la Revolució Industrial el sistema domèstic.
- Creus que és predominant (en el sistema domèstic) l'activitat comercial o l'artesanal? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

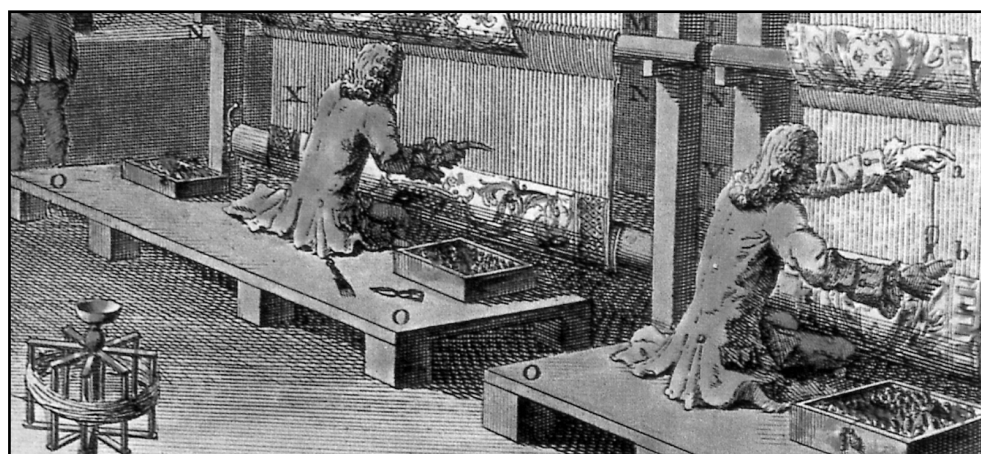
La indústria al llarg del temps

El sistema domèstic (tèxtil) (2)

Nombre de teixidors manuals segons dades del Padró

Anys	Teixidors
1850	26
1855	33
1860	48
1864	34
1872	7

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.102

TELER MANUAL D'ESTAMPAT D'INDIANES

Font: Museu del Tèxtil de Barcelona

ACTIVITATS

- Representa les dades del quadre en forma de gràfic de línies.
- Comenta l'evolució del gràfic, tot contrastant-lo amb la informació del text de la fitxa anterior.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les manufactures de cànem entre els segles XVIII i XIX

La producció de cànem ja estava en decadència [a la segona meitat del s. XIX] davant la minva de demanda de la marina [estaven desapareixent els vaixells de vela, els cordatges dels quals eren de cànem], però la punta definitiva va ser la difusió del paludisme. L'arròs [que també es cultivava llavors al delta del Llobregat] i el cànem necessiten per a la seva explotació gran quantitat d'aigua embassada, factor principal per a l'aparició d'aquesta malaltia. A la dècada de 1870, coincidint amb el període de major virulència del paludisme al Delta, es produeixen les persecucions més dures [contra aquests conreus].

Ara bé, coincidint amb la instal·lació de les primeres indústries de filats de cotó, cap al 1873, trobarem una primera indústria de cànem. Aquesta última, «Marquès, Caralt i Cia.» es dedicava a fer soles d'espardenyes, una activitat que va tenir molta importància a l'Hospitalet a nivell artesanal. En els padrons de les primeres dècades del s. XIX podem veure nombrosos espardenyers amb aprenents a les seves cases, procedents de moltes localitats de Catalunya. Un clar exemple d'ofici artesà eliminat pel desenvolupament industrial.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.100

TALLER D'ESPARDENYES DE PERE MINOVES, UN OFICI QUE PATÍ LES CONSEQÜÈNCIES DE LA INDUSTRIALITZACIÓ

Font: AL'H (AH). Arxiu d'imatges, 547

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

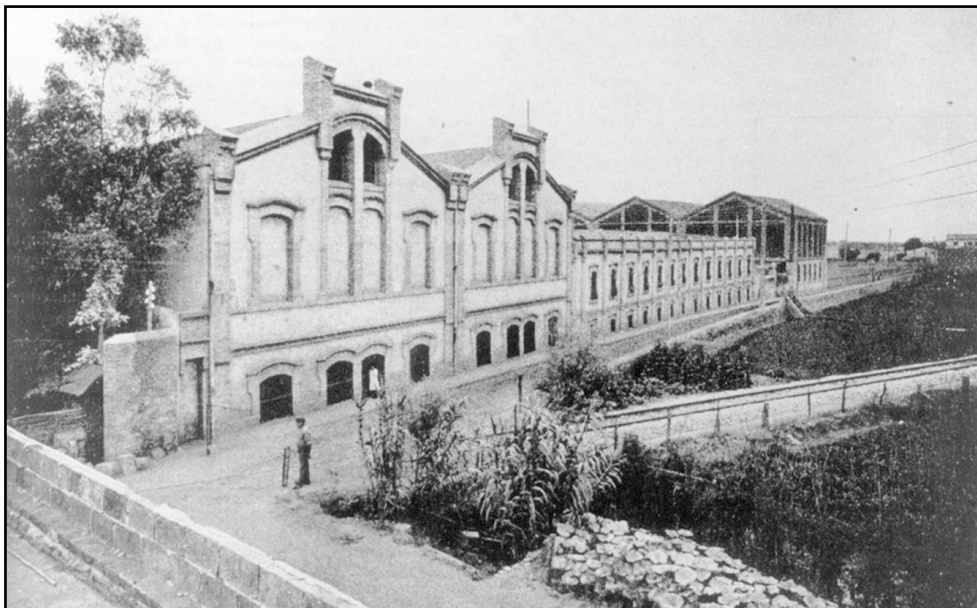
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

VISTA DE LA FÀBRICA «MARQUÉS, CARALT I CIA.»

Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

ACTIVITATS

- Fes un resum de l'evolució de l'activitat artesanal del cànem entre els segles XVIII i XIX.
- Què és el paludisme? Com es va solucionar aquest problema al delta del Llobregat? (consulta bibliografia complementària).
- El text fa referència a la desaparició dels oficis artesanals (espardenyers) davant l'empenta de la indústria. Per què creus que es va produir aquest procés?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La indústria incipient de principis del segle XIX

a) La producció d'adobs

[...] tenim constància a l'Hospitalet de la creixent utilització d'adobs [com a fertilitzant agrícola], que s'extreien de les letrines de Barcelona (així es realitzava de passada una funció sanitària). També sabem que, des de l'any 1881, funcionava a Santa Eulàlia una fàbrica d'adobs, alguns productes de la qual serien utilitzats aquí mateix.

b) Les destil·leries d'aiguardent (fassines)

Un altre impuls industrialitzador fou el que es basà en l'aprofitament dels excedents agrícoles locals. Destil·leries d'aiguardents, fassines, sorgeixen en la dècada del 1820 i sofreixen les vicissituds del cultiu de la vinya. De tota manera, mai no tingué la importància que a altres pobles i comarques de Catalunya.

c) Els molins fariners

[...] la força motriu de l'aigua als «salts» del Canal de la Infanta fou aprofitada per a ús industrial. El 1822 i el 1831 es construeixen dos molins fariners, als que s'hi podria afegir un tercer a la Bordeta, de problemàtica inclusió a l'Hospitalet, donats els canvis fronterers amb Sants en aquest període.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.97-99-100

ESTRIS D'UNA FASSINA

Font: CALVO, A. *La industrialització al Baix Llobregat, dels inicis a la Guerra Civil*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CCBL, 1997. p.9

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

ANTIC MOLÍ PAPERER

Font: CASAS, Joan: *L'Hospitalet: un passeig per la història*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1986. p.53

ACTIVITATS

- Observa que el fil conductor de les tres activitats «industrials» referides als anteriors 3 documents és l'agricultura. De quina manera es relacionen l'obtenció d'adobs, la fabricació d'aiguardent i de farina amb l'agricultura?
- Quines conclusions pots extreure'n d'aquesta repetida relació amb les activitats del sector primari en la indústria de principis del segle XIX? Quin dels tres sectors de l'economia predominava en aquella època?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les primeres fàbriques tèxtils

[En els terrenys del que havia estat el prat d'indianes dit «dels Maons»] s'instal·là la fàbrica de blanqueig de Josep Poch el 1841. Aquesta factoria es va vendre el novembre de 1853 a «La Aprestadora Española». Aquesta empresa de blanqueig i aprest de teixits de cotó fou la més important del poble fins al seu tancament el 1868. Fins el 1862 ocupava al voltant de 90 persones. Amb «La Aprestadora» arribà a l'Hospitalet el maquinisme de vapor.

[...] Prop de «La Aprestadora» es va construir la fàbrica de midó d'Antoni Pareto [...] el 1854. La fàbrica sucumbí la crisi dels 60, però Pareto creà noves indústries que arribaren a les primeres dècades del nostre segle. Es pot parlar ja del Raval industrial de l'Aprestadora i d'un «enlairament» industrial al voltant de 1854; d'una preponderància absoluta del tèxtil i en particular del «ram de l'aigua»...

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.101

FÀBRICA «LA AUXILIAR TÈXTIL ALGODONERA», FUNDADA PER ANTONI PARETO

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997. p.160. fotografia 104 [AHSE].

ACTIVITATS

- Busca el significat dels termes: blanqueig, aprest i teixit. Quines altres activitats formen també part del tèxtil?
- Què és el ram de l'aigua?
- On es localitzava el Raval de l'Aprestadora? Localitza sobre l'actual plànol urbà els carrers de l'Aprestadora i de Pareto.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les fàbriques modernes

El 1872 s'obrí una nova factoria de filats i teixits de cotó, «Sucesores de Andreu Basté», els magnífics edificis de la qual són els principals del conjunt de Tecla Sala. Ja són ja empreses de gran envergadura, que van incloent paulatinament l'Hospitalet dins el cinturó industrial barcelonès.

El sector tèxtil paga, en aquests moments, el 70% de la contribució industrial i té el 85% dels 262 c.v. de potència dels enginyers de vapor instal·lats a les seves indústries.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.103-104

FÀBRICA «TECLA SALA»

Font: Cessió M.C al CEL'H.

ACTIVITATS

- Les primeres indústries que usaren energia inanimada foren els molins que aprofitaren els salts d'aigua del Canal de la Infanta (vegeu la fitxa «La indústria incipient de principis del segle XIX»).
- Quins avantatges oferia el vapor respecte de l'energia hidràulica?
- Informa't de com eren les instal·lacions que generaven i distribuïen la força del vapor en aquestes antigues fàbriques.
- Quin sector predominava en la indústria hospitalenca de la segona meitat del segle XIX? Es repetia aquesta situació en l'àmbit general de la indústria catalana?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Bòbiles i fàbriques de ceràmica

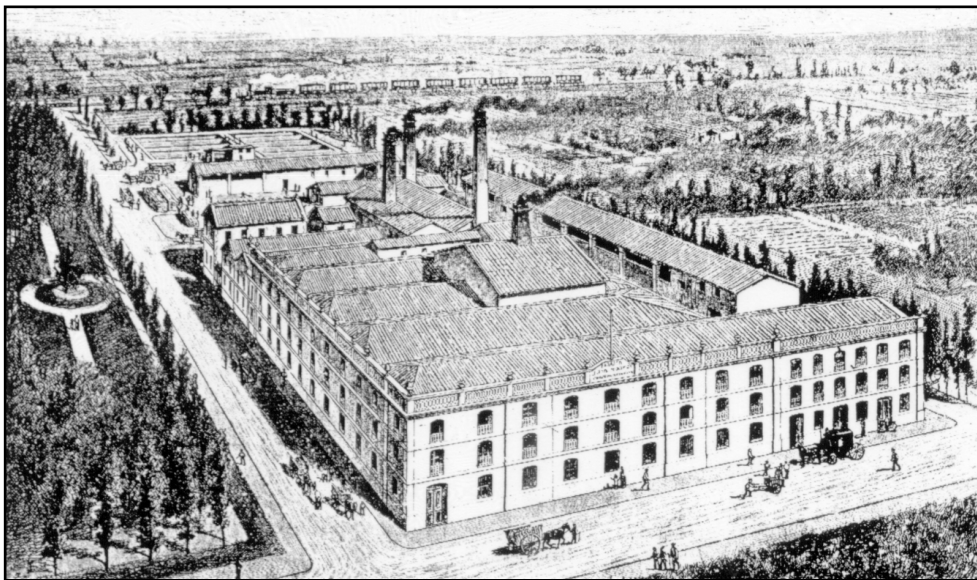
[...] el gran creixement, en termes relatius [referits a l'expansió industrial iniciada en la dècada de 1870], el dona el sector dels materials de construcció, en les seves dues vessants: bòbiles i fàbriques de ceràmica. Del 1878 són Can Oliveras i Can Romeu i Escofet, del 1883 Can Batllori del 1885 Can Llopis i Can Cosme Toda. El 1889 sorgeixen 3 bòbiles a la carretera de Collblanc, que van preludiar les que en gran quantitat poblaren el Samontà durant el s.XX.

Si el 1860, aquest sector, denominem-lo genèricament de la ceràmica, aportava el 5,4% de la contribució industrial, el 1880 ho feia amb el 26,5%, valor que mantindria fins a les darreries de segle.

És clar que el creixement de Barcelona i els pobles dels seus voltants, amb l'enderroc de les muralles (1854) i el Pla Cerdà, estan en l'origen del desenvolupament d'aquest sector.

La indústria de la ceràmica sí que fou en bona part autòctona i és aquí que cal buscar l'origen de la petita burgesia local. Per una part exigia una inversió inicial petita, per una altra part, la localització de l'Hospitalet oferia avantatges que feien aquestes indústries altament competitives: estaven a prop del mercat (el Pla de Barcelona) i de les matèries primeres (argila i aigua).

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.104

**ASPECTE DE LA FÀBRICA DE CERÀMICA J.RAMON ESCOFET, L'ANY 1905.
ESTAVA SITUADA A L'ACTUAL PLAÇA ANSELM CLAVÉ**

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.103. fotografia 52.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

ACTIVITATS

- Què és una bòbila?
- Quins avantatges presentava l'Hospitalet per tal que alguns personatges locals decidissin provar fortuna muntant negocis com els que es descriuen al text?
- Com explicaries el gran creixement d'aquest sector industrial a finals del segle passat?
- Eren de l'Hospitalet els empresaris dels altres sectors de la indústria? Esbrina d'on procedien.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La millora dels transports

La indústria arribà a l'Hospitalet seguint processos aliens a la dinàmica pròpia del poble. Pels dos camins que el comunicaven amb Barcelona i Sants van arribar la indústria i els barris de residència obrera. Al terme municipal de l'Hospitalet començaren a produir-se canvis perquè els espais anteriors més propers a Barcelona i ben comunicats ja estaven ocupats. És el fenomen d'expansió de «taca d'oli» de les àrees metropolitanes.

L'any 1854 fou el de la inauguració de la via i de l'estació de ferrocarril del poble, en la línia Barcelona-Vilafranca. Màquines de vapor industrials i de ferrocarril, tot un símptoma indicant que la Revolució Industrial irrompia a l'Hospitalet i ho feia principalment per la carretera provincial, l'antic camí que alguns segles abans havia donat lloc al naixement del mateix poble.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.101

EL TREN A VAPOR AL SEU PAS PER L'ESTACIÓ DE L'HOSPITALET, TOT UN SÍMBOL DE LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.147. fotografia 86.

ACTIVITATS

- Què fou la «Revolució dels transports»?
- Quina fou, inicialment, la força motriu del ferrocarril? I actualment?
- Què significa la frase del text «la indústria arribà a l'Hospitalet seguint processos aliens a la dinàmica pròpia del poble»?
- Quins eren els dos camins a través dels quals arribà la indústria a l'Hospitalet? (Consulta bibliografia).
- Quins avantatges aportà l'existència del ferrocarril?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La definitiva industrialització

El creixement industrial que podríem denominar definitiu es produeix a les dècades de 1890 i 1900. Les xifres (en pessetes) de la contribució són eloqüents:

Anys	1890	1900	1910
Contribució agrícola	54.947	49.446	50.442
Contribució industrial	13.201	31.724	49.703

És en aquest període quan s'instal·len algunes de les grans empreses, els edificis de les quals, encara podem admirar i, en alguns casos, gaudir: Vilumara, la Farga, etc., però, sobre tot, el gran gegant de la indústria a la localitat, les fàbriques tèxtils de Gras i Trinxet, que amb posterioritat s'ajuntarien sota el segon nom.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, taula 17, p.104

VENDA AMBULANT DE MELONS DAVANT LA FÀBRICA TÈXTEL DE CAN TRINXET

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.162. fotografia 105 [AHSE].

ACTIVITATS

- Què vol dir, a tenor del quadre adjunt, que es produeix la definitiva industrialització?
- Representa les dades del quadre en forma de gràfic (doble) de línies.
- Localitza en el plànol urbà actual els edificis industrials esmentats en el text.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les noves fonts d'energia: l'electricitat

Durant la primera guerra mundial (1914-1918) el paper neutral de l'Estat espanyol va afavorir considerablement la consolidació de les indústries catalanes, i entre elles les de l'Hospitalet. En conseqüència, moltes van fer ampliacions notables. També va contribuir a aquesta expansió industrial, la instal·lació a partir de 1910, per part de la Companyia Barcelonesa d'Electricitat, dels primers electromotors a les indústries petites.

Fruit del període de guerra es van instal·lar a l'Hospitalet dues grans empreses del sector metal·lúrgic, fins aleshores molt dèbil. Es tracta de la Foneria Escorça i els Alts Forns de Catalunya («La Farga»), totes dues de 1916.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.160-161

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

ACTIVITATS

- Per què la guerra mundial va afavorir la indústria catalana?
- Quins avantatges comportà l'electricitat respecte del vapor?
- Quines diferències hi ha entre la indústria metal·lúrgica i la siderúrgica?
- A l'Hospitalet no arribà a instal·lar-se cap indústria siderúrgica. Quines raons creus que ho motivaren?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

L'onada immigratòria dels anys 20

L'etapa de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va conèixer l'arribada a l'Hospitalet d'una onda immigratòria molt important, localitzada de manera preferent als barris de Collblanc i la Torrassa. Es produïa, per primer cop, l'arribada massiva de població sense que anés acompanyada d'un procés d'expansió econòmica de la ciutat. Els llocs de treball d'aquesta població acabada d'arribar eren a Barcelona [...] A l'Hospitalet, durant aquest anys es crearen molt poques indústries noves (la més important, Albert Hermanos, del 1926). S'incrementaren, això sí, les activitats econòmiques relacionades amb el sector de la construcció [...] podem considerar l'any 1930 com una data en què l'estructura industrial de la ciutat està ja consolidada.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.161

**VISTA DEL CARRER MARTORELL ELS ANYS 20.
MASSIFICACIÓ DE BARRAQUES PRODUÏDA PER L'ONADA IMMIGRATÒRIA**

Font: SENTÍS, C. *Viatge en transmissió*. Barcelona, La Campana, 1994

ACTIVITATS

- Quines activitats econòmiques localitzades a Barcelona proporcionaven els llocs de treball als immigrants dels anys 20?
- Fou molt important el procés d'expansió econòmica a l'Hospitalet durant aquells anys?
- Per què s'incrementaren les activitats econòmiques relacionades amb la construcció?
- Busca el significat del terme suburbialització. Podria tenir relació aquest terme amb el que succeïa a l'Hospitalet els anys 20, i es descriu al text?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

L'estructura industrial el 1930

Sectors	Indústries	Treballadors	%
Tèxtil	21	3.585	48,80
Metal·lúrgia	36	638	8,68
Construcció	26	1.140	15,57
Ceràmica	12	445	6,05
Química	30	275	3,70
Vidre	4	205	2,79
Fusta	22	200	2,72
Cuïro i pell	5	32	0,43
Alimentació	45	302	4,11
Comerç	323	353	4,80
Altres	78	169	2,35

Font: CAMÓS, J.: *L'Hospitalet: la història de tots nosaltres, 1930-1936*, Barcelona, Diputació, 1986, p.44

ACTIVITATS

- Construeix un gràfic de barres amb les dades de la columna Indústries del quadre.
- Construeix un gràfic de sectors circulars amb la columna de dades percentuals del quadre.
- Quins eren els sectors industrials més importants?
- Busca informació sobre la importància del sector primari en la mateixa època i relaciona'l amb la resta d'activitats econòmiques.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La indústria durant la República i la Guerra Civil

Les empreses de més de 200 treballadors eren les següents:

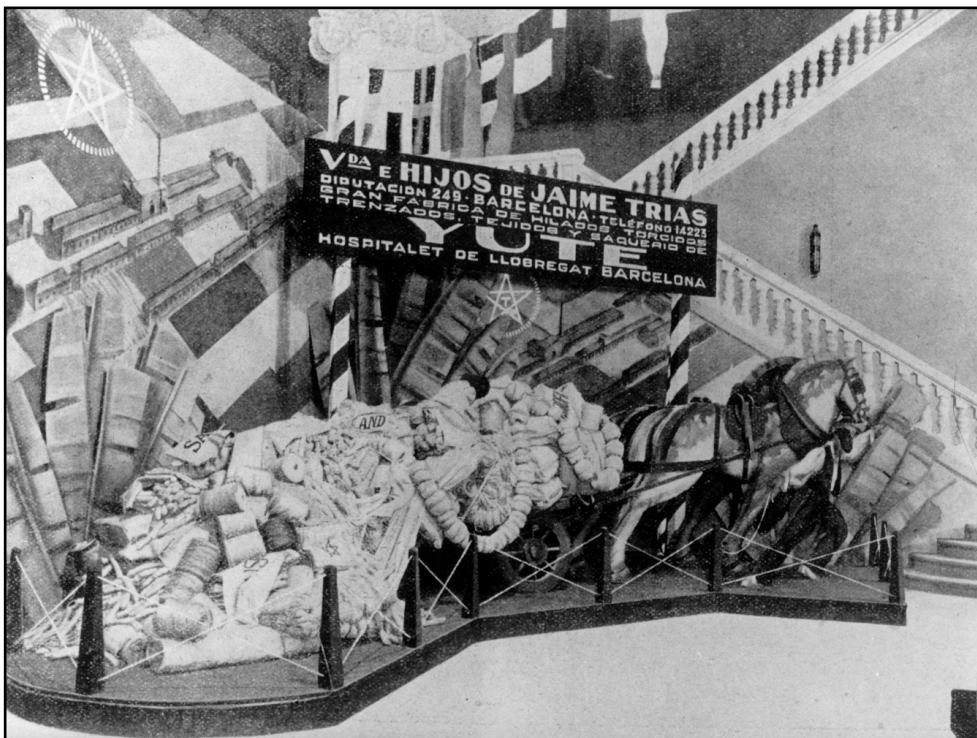
Can Trinxet (Unión Industrial Algodonera)	1.200 treballadors
Tecla Sala	300 treballadors
Vídua Jaume Trias i fills	556 treballadors
Caralt i Pérez, S.A.	550 treballadors

L'evolució de l'activitat industrial a partir de 1930 va restar molt sotmesa a la situació econòmica internacional i a l'esdevenidor polític del país. Per una banda, els efectes de la crisi de 1929 van fer-se sentir. L'atur es va convertir en un aspecte important de la vida quotidiana. Del 1931 a 1936 l'atur va passar d'afectar 500 persones a unes 4.000.

Evidentment, la guerra civil no va ser la millor conjuntura per solucionar aquest problema. A partir de 1937 la producció a l'Hospitalet, com a la resta de Catalunya, va començar a caure en picat per causa de la manca de matèries primeres per a la producció, les lleves, la manca de divises i tots els problemes derivats del conflicte bèl·lic.

Tot i així, la guerra no va significar la destrucció de la infraestructura industrial de la ciutat. Excepte l'incendi de la fàbrica «Les Sangoneres» (fortuït) i el bombardeig sobre Cosme Toda, la resta d'empreses van mantenir les seves instal·lacions intactes, i fins i tot amb millores notables.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.161

**FÀBRICA «LES SANGONERES» O VÍDUA JAUME TRIAS I FILLS.
MOSTRA DE L'ESTAND PER A L'EXPOSICIÓ UNIVERSAL DEL 1929.**

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.163. fotografia 111 [AHSE].

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

ACTIVITATS

- Busca i resumeix les característiques més importants de la crisi internacional de 1929.
- Quins efectes, segons el text, va tenir la guerra civil espanyola sobre la indústria de l'Hospitalet? Per causa de quins factors?
- Per què es bombardegen les indústries durant les guerres?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les col·lectivititzacions

El 19 de juliol de 1936 va trasbalsar enormement el país. L'aixecament militar feixista va posar en evidència les grandeses i misèries de tothom. Les respostes de cada grup social i polític a aquella situació crítica i la rapidesa amb què van haver de produir-se van situar tothom en una posició límit.

Per una banda, els grups conservadors van desaparèixer de l'escena política [...]

Per altra banda, l'ampli grup que configurava el bloc reformista republicà es va trobar superat per les circumstàncies en no haver sabut donar resposta social a la militarada [...]

Finalment, el grup revolucionari, configurat a Catalunya per la CNT i el POUM, havia estat una peça clau en l'esclafament de la rebel·lió, però tenia grans problemes per definir què calia fer després [...] Mai no s'havia donat una situació tan propícia per a la realització de la revolució anarquista, però els seus dirigents van decidir que no «iban a por el todo».

Aquest era el marc polític de la societat catalana el juliol de 1936, i va ser a partir d'aquestes posicions que es va descabdellar el procés revolucionari més profund que ha viscut Catalunya, i un dels més importants de la història del moviment obrer internacional.

Aquest procés de canvi s'estenia als aspectes econòmics, socials i polítics [...] Un d'aquests canvis en la vida social de Catalunya [fou] la col·lectivització de les unitats de producció...

La col·lectivització consistia bàsicament en l'apropiació dels mitjans de producció per part de la classe obrera, i la consegüent gestió de les empreses, ja fossin agràries, industrials o de serveis. L'impuls més important a aquest procés el van donar en moltes ocasions els mateixos patrons, en no presentar-se en el moment de tornar a posar en marxa la producció, un cop sufocat a Catalunya l'aixecament militar.

Font: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat, 1936-1939*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, CECBLL, 1989, p.13-15

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

VISITA A CAL VERMELL DE LA MARINA D'ESCRITORS ANARQUISTES ESTRANGERS

Font: AL'H (AH)

ACTIVITATS

- Defineix el terme col·lectivització.
- Quin fet va donar peu a la implantació de la política de col·lectivitzacions?
- Amb quines ideologies es relaciona aquesta pràctica?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Les indústries col·lectivitzades

Normativa disciplinària per a les indústries col·lectivitzades (juliol 1938)

Indústries fabril i tèxtil, comitè d'enllaç CNT-UGT, l'Hospitalet [...]

Per al bon funcionament de la indústria, en allò que depèn de la nostra part, es posa en vigor aquest articulat, a partir del dia 1er d'agost del present any, el compliment del qual caldrà que sigui observat per tots els treballadors sense excepció. Així ho determina el bé i el prestigi de la classe treballadora que, fins a la data no ha sabut o volgut responsabilitzar-se en el compliment del seu deure, donant lloc a situacions difícils i complicades que a tots han ocasionat perjudicis morals i materials.

1r Serà el deure de tots entrar al treball a l'hora assenyalada, sense excepció de cap classe.

2n Entrar deu minuts més tard de l'hora assenyalada equivaldrà a la pèrdua d'una hora

3r En cas de reincidència perdrà el mig jornal.

4t En cas de no haver treballat i ser pagats els jornals a tots els treballadors, aquests estaran obligats a presentar-se a la fàbrica tots els divendres, a les nou del matí per a netejar les màquines, escombrar, cobrar i rebre instruccions, si n'hi hagués, de part del consell d'empresa.

5è No presentar-se significarà la pèrdua del jornal del dia esmentat, amb l'agreujant de perdre tota la setmana, cas de repetir-se la falta.

6è Sempre i quan sigui necessari, en atenció a les circumstàncies actuals, es treballarà de nit. En aquest aspecte no s'accepta cap oposició i, d'haver-ne lloc, s'analitzarà detingudament el cas prèvia intervenció del sindicat.

7è El consell d'empresa està autoritzat a organitzar el treball de manera que el resultat sigui més positiu, tenint en compte obrar amb el màxim esperit de justícia en benefici de la pròpia col·lectivitat, respectant sempre aptituds i drets.

8è En cas de malaltia, tindran dret a cobrament aquells que estiguin al llit o bé provadament impossibilitats per al treball. Els compresos en aquest darrer cas, si poden, hauran de passar les hores corresponents a la jornada de treball al si del mateix.

9è Els treballadors que fingeixen estar malalts, a més de no tenir dret a cobrar jornal, seran exclosos del treball i, per consegüent, de la col·lectivitat.

10è Igualment es preveu que els companys o companyes que faltin tres dies en la setmana al treball seran també exceptuats de la plantilla [...]

15è El consell d'empresa està obligat a aixecar un índex de producció, que no serà inferior a allò que es produïa abans del 19 de juliol de 1936, per comprovar si es saboteja l'economia del proletariat [...]

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

17è El respecte i la seriositat han de ser norma en tots i per a tots, procurant evitar altercats i disputes que, de vegades, degeneren en fets agressius, els quals també són severament sancionats.

18è Els treballadors procuraran demostrar el màxim interès en el compliment dels seus deures [...]

19è També implica responsabilitat la inutilització o destrucció de matèries primeres, per considerar-se això un pas de sabotatge a l'economia.

20è Els companys i companyes, igual que es deuen al treball i a la col·lectivitat [...] es deuen al sindicat del qual en són membres i afiliats, defensor i jutge a la vegada de la pròpia classe treballadora organitzada, en aquests moments històrics responsable dels seus propis interessos.

Consideració final: Abans els nostres esforços servien per a enriquir la burgesia; ara el nostre treball ha de ser la garantia dels nostres drets en el present i per al futur. [...]

L'Hospitalet [?] de juliol de 1938.

(Traduït de l'original en castellà).

Font: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat, 1936-1939*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, CECBLL, 1989, p.572-575

ACTIVITATS

- Algunes de les normes dictades pels articles anteriors són bastant dures. A què creus que es devia aquesta duresa disciplinària?
- Què significa el terme sabotatge? Per què estaven tan preocupats que hi hagués sabotatge?
- Què significa que en aquells moments la classe treballadora era responsable dels seus propis interessos?
- Debat sobre l'experiència de les col·lectivitzacions i sobre la propietat dels mitjans de producció.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La indústria durant l'autarquia franquista (1)

La conjunció de la crisi del tèxtil en l'etapa republicana i la política d'autarquia va fer que aquest sector [...] acabés [...] cedint l'hegemonia de la indústria de la ciutat.

Cotització dels sectors industrials
(% del total de la contribució industrial)

Anys	1930	1940	1945	1950	1955
Tèxtil	48,43	30,70	36,41	34,42	19,73
Metall	8,19	19,14	9,21	13,97	18,64
Química	6,95	18,39	12,50	17,62	25,55
Construcció*	29,19	15,55	17,70	18,19	16,11
Alimentació	6,19	14,17	10,15	3,75	10,44
Altres	1,05	2,05	14,03	12,05	9,53

*Inclou vidre i ceràmica

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.161

ACTIVITATS

- Què significa el terme autarquia? Esbrina per què es va imposar una política autàrquica en acabar la guerra espanyola i fins quan va durar.
- Representa les dades del quadre en cinc gràfics de sectors circulars (un per a cada any) i comenta les línies generals de l'evolució dels mateixos.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La indústria durant l'autarquia franquista (2)

[...] la guerra no va significar la destrucció de la infraestructura industrial de la ciutat. Excepte l'incendi de la fàbrica Les Sangoneres (fortuït) i el bombardeig sobre Cosme Toda, la resta d'empreses van mantenir les seves instal·lacions intactes, i fins i tot amb millores notables.

La fi de la guerra va conduir a una nova etapa en el procés industrial, caracteritzada en els primers moments per l'aturada de moltes unitats de producció per la manca de matèries primeres. La política governamental d'autarquia econòmica va conduir a un estancament que sobretot es va notar en el sector tèxtil entre 1939 i 1944. Aquest fet va provocar que el nivell d'atur en aquest sector productiu fos molt elevat.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.161

ACTIVITATS

- Defineix els termes:
 - infraestructura industrial.
 - unitats de producció.
- Per què s'ataquen i destrueixen centres industrials durant les guerres?
- Quan va estar pitjor la indústria de l'Hospitalet, durant la guerra o ja acabada aquesta? Justifica-ho.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

De 1957 als nostres dies

És en aquesta segona etapa del segle que l'Hospitalet experimenta la transformació demogràfica, urbana i industrial més notable i passa a ser [...] la ciutat que avui coneixem. L'economia hospitalenca d'aquesta etapa es caracteritza [...] per la definitiva quasi desaparició de l'agricultura i l'auge de la indústria metal·lúrgica. Alhora, es fa més evident la disfunció entre els llocs de treball que ofereix la ciutat i la població activa que hi resideix. Finalment, també cal remarcar que dins d'aquest període es produeix a partir de 1973 l'inici de la crisi econòmica que encara patim [...]

[Les característiques de la indústria hospitalenca de la segona meitat de segle serien:] Per començar, l'increment continuat del sector del metall, fins a convertir-se en el més important de la ciutat. En segon lloc, la disminució lenta però continuada del tèxtil [...] I finalment, la multiplicitat d'activitats que permet que el grup de «diversos» sigui el segon en importància. Aquest fet és ben segur un reflex del paper que juga la indústria instal·lada a l'Hospitalet respecte del conjunt català. D'alguna manera, és una mostra més de la suburbialització [...]

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.164-165

OPERÀRIES DE LA INDÚSTRIA INDO CAP A LA FI DELS ANYS 50

Font: VILLAGRASA, E. *Una ciudad en marcha: Hospitalet de Llobregat*. L'Hospitalet, 1960, p.214

ACTIVITATS

- Explica la frase: «...es fa més evident la disfunció entre els llocs de treball que ofereix la ciutat i la població activa que hi resideix».
- En aquest text s'estableixen implícitament dues fases en l'evolució econòmica (industrial) de la segona etapa de l'actual segle (1957-avui) a l'Hospitalet. Series capaç de definir-les cronològicament? Busca informació sobre les característiques bàsiques d'aquestes dues fases (pots consultar les fitxes de demografia i bibliografia complementària).
- Què hi pot haver de suburbialització en la manera d'industrialitzar un lloc? Com es concreta això al cas de l'Hospitalet?

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

La crisi del 1973

Quan arribi la crisi econòmica que començarà l'any 1973, la incidència d'aquesta serà força uniforme sobre tot el teixit industrial de la ciutat. No és la crisi d'un sector, o la substitució d'un sector per un altre. Es tracta d'una crisi generalitzada, encara que també incorpori en la seva superació alguns canvis estructurals [...]

La caracterització d'aquesta crisi com a industrial provoca un descens en l'ocupació industrial i un augment en el sector serveis. El sector terciari assolí el 1981 el 50% dels ocupats, mentre que el 1975 significava el 35,8%. Per tant, ens referim a un canvi notable.

D'altra banda, hi ha una disminució del volum d'ocupació. Entre 1975 i 1981 es perden un total de 7.000 a 8.000 llocs de treball. Aquesta quantitat, més els desocupats que havien tingut feina a altres municipis, més els joves que volien accedir a la primera ocupació, situa el volum d'atur per a 1981 entre les 28.000 i les 30.000 persones. És a dir, del 26 al 28% dels actius residents a l'Hospitalet. Els joves que cercaven la primera feina representaven en aquella data al voltant del 30% de la desocupació total.

Els sectors que van generar més aturats eren en dades de 1984:

- metall (24% dels aturats amb feina anterior)
- construcció (20% dels aturats amb feina anterior)

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.164-165

VAGA DELS TREBALLADORS DE L'EMPRESA IRAUTO EN LA CRISI DELS ANYS 70

Font: CEL'H]

ACTIVITATS

- Què va causar la crisi econòmica de 1973? Va afectar només l'Hospitalet? Informa-te'n.
- L'atur fou la principal conseqüència de la crisi. Què n'opines del problema social de l'atur? Què n'opines del fet que afectés majoritàriament els joves? Continua succeint d'aquesta manera? Organitzeu un debat al voltant del tema de l'atur juvenil i les seves possibles solucions.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

Els darrers anys

L'estructura industrial de l'Hospitalet dels anys vuitanta i noranta ha canviat força [...] Segons una enquesta feta per Jaume Ponsa a mitjan anys vuitanta només un 6% de les empreses de la ciutat havien estat instal·lades abans de 1960. En canvi un 30% havien estat obertes a partir de 1980.

[Desapareixen...] les grans indústries tèxtils i [es modifiquen...] les dimensions de les empreses locals. Així, seguint l'estudi de Ponsa, les empreses de 1 a 5 treballadors eren el 62% i les de més de 50 treballadors només el 2,8%.

La ubicació de les empreses es centra aquests anys en zones definides com a sectors industrials: Travessia Industrial (14 Ha. amb pla parcial aprovat el 1958), Carretera del Mig (102 Ha. amb pla de 1960), Provençana (30 Ha., pla de 1969), i Gran Via Sud (105 Ha., amb pla de 1973). Aquest fet va suposar també una novetat, ja que fins llavors els espais ocupats per indústries s'havien establert bàsicament en l'eix de la carretera de Barcelona a Cornellà [...]

Paral·lelament [...] es va produir un fenomen d'actuació dels estaments públics per millorar la situació. En el cas de l'Hospitalet es van combinar propostes des de l'administració local i estatal, com la declaració de la ZUR (zona d'urgent reindustrialització) de Cornellà-l'Hospitalet, junt amb iniciatives d'urbanització de sòl industrial i de promoció de l'economia de la ciutat, com les activitats firals de La Farga, i especialment Firaciutat. Així, l'any 1986 de les 266 Ha. de sòl industrial de què disposava el municipi, en quedaven 74 de lliures, les quals han estat ocupades en el període 1986-1989, amb la qual cosa pràcticament ha quedat saturada l'ocupació del sòl industrial disponible, i concentrat en uns quants sectors, com es pot veure en qualsevol mapa d'ocupació industrial.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.165

FIRACIUTAT, EL 1989, AL RECINTE FIRAL DE LA FARGA

Font: Cessió M.C. al CEL'H.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 14

La indústria al llarg del temps

FIRACIUTAT, EL 1989, AL RECINTE FIRAL DE LA FARGA

Font: Cessió M.C. al CEL'H.

ACTIVITATS

- Esmenta les dues característiques més destacades (segons el text) de l'actual estructura industrial de l'Hospitalet.
- Quines poden ser les raons de l'interès de l'administració local per definir sectors industrials? És millor establir aquests sectors o deixar que les indústries s'instal·lin allà on vulguin?
- Informa't sobre què són les ZUR i per què fou necessari crear-les.
- Segons el text pràcticament ha quedat saturada l'ocupació del sòl industrial disponible al terme municipal de l'Hospitalet. Serà possible instal·lar-hi noves indústries? En cas afirmatiu, de quina manera?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Els orígens
 - Organització dels pobladors neolítics
 - L'organització romana
- Alta Edat Mitjana
 - La formació de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana
 - La societat feudal
 - La formació del Sometent
- Baixa Edat Mitjana
 - Estructura social
 - Els esclaus
 - Les primeres representacions locals
 - Les Ordinacions de 1475
 - Conflictes entre pastors i pagesos
- Edat Moderna
 - Política municipal al segle XVI
 - Nou impost: El Trentè
 - El bandolerisme
 - El descens del nombre de terratinents
 - La guerra dels Segadors
 - La política municipal al segle XVII
 - La política municipal al segle XVIII
 - La guerra de Successió
 - Característiques administratives

Procediments

- Deducció de conceptes a partir de fonts primàries i secundàries
- Ampliació de la informació a partir dels textos
- Contrastació d'informacions de procedència diversa
- Simulació de situacions
- Identificació de les etapes de la història a partir de les seves formes d'organització
- Ampliació del vocabulari històric

Actituds i valors

- Consciència de la relativitat dels valors en funció del context històric.
- Copsar l'evolució de la humanitat fins a arribar a la societat actual.
- Interès per comprendre les causes dels conflictes.
- Consciència de la complexitat dels problemes socials, que no tenen explicacions unicausals.
- Reconèixer el paper de les institucions en la societat de cada època.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Conèixer les diverses formes d'organització local que s'han donat al llarg de la història.
- Entendre les relacions entre l'organització social o política i les activitats econòmiques.
- Identificar les repercussions de les guerres en el marc local.
- Observar l'existència constant de conflictes al llarg del temps.
- Entendre la importància de la parròquia en la formació del municipi.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

BIBLIOGRAFIA

BONNASSIE, Pierre. *Catalunya mil anys enrera, segles X-XI. 2 vol.* Barcelona, Edicions 62, 1979-1981

BONNASSIE, Pierre. *Vocabulario básico de la historia medieval.* Barcelona, Crítica, 1988

CODINA, Joan. *Bàndols i bandolers al Baix Llobregat...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1993

CODINA, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona : gèneres i formes de vida ...* Barcelona, Ariel, 1971

CODINA, Joan. *L'Hospitalet de Llobregat 1573-1632.* L'Hospitalet, Ajuntament, 1970

CODINA, Joan. *Els pagesos de Provençana (984-1807): societat i economia a l'Hospitalet...* 3 vol. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament de l'H, 1987

CODINA, Jaume. *Les Ordinacions de 1475.* L'Hospitalet, Museu, 1975

CODINA, Jaume, Mercè RENOM [et al.]. *El Baix Llobregat el 1789 : respostes al qüestionari de F. Zamora.* Barcelona, Curial, 1992

Diccionari Barcanova d'història de Catalunya. Barcelona, Barcanova, 1989

Diccionari d'història de Catalunya. J. MESTRE (Dir.). Barcelona Edicions 62, 1996

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H ; Ajuntament de l'H, 1997

IVERN, Francisco. *Hospitalet de Llobregat, municipio suburbano.* Barcelona, C.S.I.C., 1960

MADURELL, J.Ma. *Fulls històrics de l'Hospitalet de Llobregat.* L'Hospitalet, Ajuntament, 1977

MARCÉ, Francesc. *25 imatges de la història de l'Hospitalet.* L'Hospitalet, Ajuntament, 1979

SOLIAS, J.Ma. «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Sentiu (Museu)*, núm.18 (juny 1992) p.50

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Els orígens

Organització dels pobladors neolítics

Consulta les fitxes corresponents a les mines neolítiques de Can Tintorer de la Unitat temàtica 9. Podràs comprovar que es tracta d'una obra complexa i que no es pot pensar que la seva construcció fos fruit d'una feina improvisada.

ACTIVITATS

- Quina relació es pot establir entre la realització de grans obres (com aquelles mines) i el sorgiment d'una autoritat política? Creus que la gent que construï i treballà en aquelles mines disposava d'algun cap o dirigent?
- Quan va aparèixer (en les societats humanes en general) el concepte d'autoritat política? Què va impulsar la seva aparició? Busca aquesta informació en les obres complementàries que t'aconselli el/la professor/a.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Els orígens

L'organització romana

Document 1

[...] en aquesta època existeix un element territorial important que funciona des del principat d'August. Es tracta de la ciutat de Barcino. La seva implantació és un fet cabdal que va provocar la remodelació del seu territori i de fet reordenà totes les implantacions humanes al seu voltant. Per tant, podríem dir que Barcelona, des del moment de la seva fundació, ja va començar a influir de forma clara en l'Hospitalet...

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.35

Document 2

Pel que respecta a la làpida [inscripció epigràfica trobada a Montjuïc], aquesta es data en època d'August. Pel que fa al contingut [de la làpida], l'existència de duumvirs, implica un estatut municipal o de colònia [referit a Barcino],...

Font: SOLÍAS, J.M.: «La romanització del Baix Llobregat». En: *La Sentiu* (Gavà) núm.18, (juny 1992) p.26

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Alta Edat Mitjana

La formació de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana

Document 1

La primera forma organitzativa de la comunitat medieval fou la Parròquia

La parròquia pot ser definida, a nivell jurídic, com la circumscripció religiosa dins la qual s'administraven els serveis religiosos. El centre era l'església parroquial de Santa Eulàlia de Provençana [...] La primera menció documental d'aquesta parròquia data de l'any 986 quan s'especifica en una venda de terres.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.42 i 44

Document 2

Fragment de l'acta de consagració de l'església de Santa Eulàlia de Provençana

«Charta consecrationis ecclesiae parochialis sanctae Eulaliae in Provintiana, in territorium Barcinonensi, facta per episcopum Berengarium anno 1101, die 27 januarii [...] in loco nuncupato villa Provintiana. Habet namque terminum sive afrontationes sepedicta ecclesia, unde accipit decimas et primitias, a parte orientis ad ipsum Collum Cudinis, et intus villam Sanctis, et in cacumine Montis Urse usque ad castrum Port, de meridie in litere maris: ab occiduo in alveum Lupricati, sive in collum de ipsam Gavarra; a parte vero circi; in forno de Merli et in prescripte monte de Ursa».

Font: MADURELL, J.Ma. *Fulls històrics de l'Hospitalet de Llobregat*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1977

Traducció: Acta de consagració de l'església parroquial de Sta. Eulàlia de Provençana, del districte (o terme) de Barcelona, feta pel Bisbe Berenguer, el dia 27 de gener de l'any 1101 [...] al lloc anomenat vil·la Provençana. Quant al terme, o afrontacions, que l'expressada església té, on percep dècimes i primícies, la part oriental limita amb el Coll de Codines, i vila de Sants endins, amb el cim del Mont de l'Ossa i fins al castell de Port; la part meridional limita amb el mar; per occident amb el llot del Llobregat, o sigui al coll de la Gavarra; quant al costat de cerç [nord-est], limita amb el forn de Merli i amb l'esmentat Mont d'Orsé.

Document 3

La inseguretat ocasionada per les lluites entre nobles que es van generalitzar en el moment de formació del feudalisme (segles X - XI) va motivar l'adopció d'algunes mesures tendents a protegir els pagesos d'aquestes violències. Una d'aquestes iniciatives, d'origen eclesiàstic, fou l'establiment de sagreres.

La sagrera era un espai sacralitzat entorn els edificis religiosos que gaudia d'immunitat [...] Aquest espai fou utilitzat pels habitants de les parròquies com un lloc de refugi [...] La construcció i instauració d'una parròquia implicava una organització dels habitants d'un determinat terme territorial per construir-la i dotar-la.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.44

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

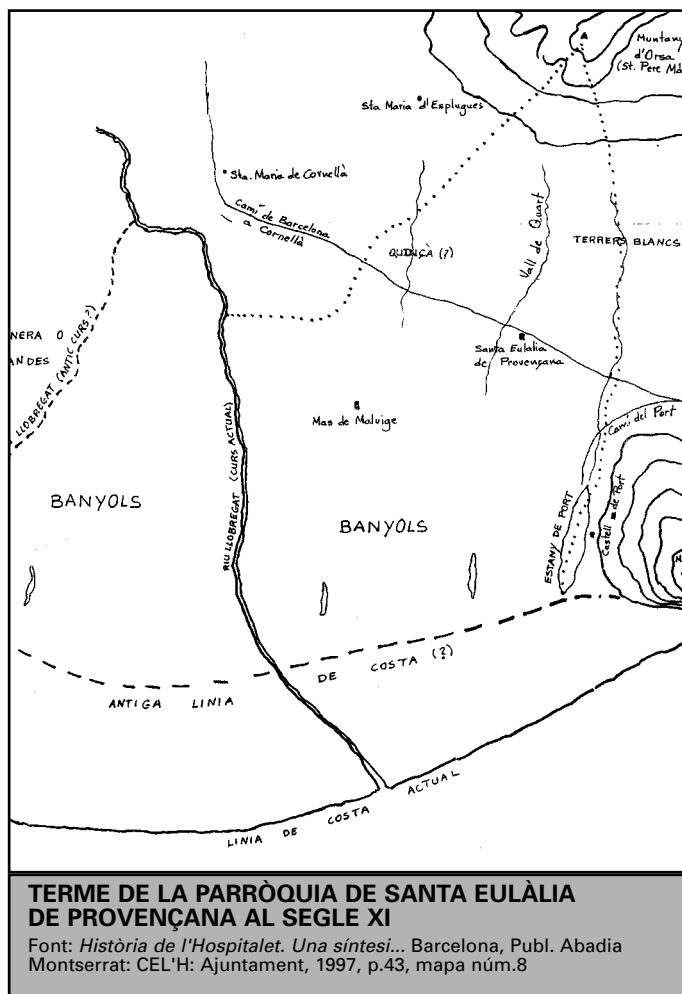
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Com creus que la formació d'una parròquia podia influir en l'organització de la gent?
- Mira de localitzar en un mapa l'abast de la parròquia definida en l'acta de consagració.
- Per què resultava necessari un espai de protecció al voltant de l'església?

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Alta Edat Mitjana

La societat feudal

A principis del segle XI [...] existia una incipient organització social emmarcada dins del sistema parroquial [...] La societat rural de Provençana no era aliena al procés de feudalització [...] Amb tot, no es desenvoluparen els aspectes més negatius d'aquell sistema [...] la pagesia no va ser reduïda a la servitud encara que trobem pagesos afocats i solius [...] No existia cap senyor que imposés el seu ban.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.42

RUÏNES DE L'ANTIC CASTELL DEL PORT

Font: VOLTES, Pedro: *Historia de Montjuic y su castillo*. Barcelona, Ajuntament, SADAG, 1960

ACTIVITATS

- Busca el significat dels termes:
 - procés de feudalització
 - pagès afocat i soliu
 - servitud
 - senyor
 - ban
 - parròquia
- Què devia significar que no hi hagués cap senyor feudal?
- De qui devien ser, doncs, les terres?
- Creus que la proximitat de Barcelona va tenir alguna cosa a veure amb tot això?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Alta Edat Mitjana

La formació del Sometent

El 1257 el rei Jaume I va donar l'ordre als habitants del Baix Llobregat de tenir armes a casa per a defensar-se [...] Els pobles afectats per aquesta ordre eren: Provençana, Sant Boi, Sant Joan Despí, Santa Maria de Cornellà, Sant Climent, Santa Maria de Sants, [...] La causa de l'organització del sometent va ser la presència de lladres i raptors. El sometent s'anomenarà també sagramental. El componien tots els adults masculins aptes físicament i tenia un caràcter obligatori. Els dirigents dels sometent s'anomenaven capitans i s'escollien anualment. A Provençana existien un o dos capitans per cada districte: L'Hospital, el «Prat deçà l'aigua» i l'illa de Banyols [...] El sometent va néixer com a resposta a un clima de violència i d'inseguretat. A nivell general a partir de 1260 es constata una crisi social i política: una part de la noblesa es va revoltar contra el rei. Aquest fet [...] afectà d'una manera directa els habitants del Baix Llobregat

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.52

ACTIVITATS

- Busca informació sobre què era exactament el sometent.
- Existeix encara avui dia? Fins quan va existir?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Baixa Edat Mitjana

Estructura social

El conjunt d'aquesta societat camperola mai no havia estat igualitari -la primera gran desigualtat passava per la relació entre homes i dones-, però és en aquest moment quan les diferències es van fer més evidents. Alguns pagesos eren més «rics» que altres, és a dir, tenien més terres i això els permetia viure una mica millor. Aquests pagesos eren els que tenien masos a través dels establiments emfitèutics. Al seu costat hi havien els pagesos amb terra però sense mas. Aquests últims vivien en cases força modestes al nucli de l'Hospitalet. Paradoxalment, alguns dels pagesos amb mas estaven lligats per vincles feudals amb el senyor eminent de la terra. Per exemple, el 1359, Bernat Ferrer, Arnau Vallès, Llorenç Sunyol, Pere Canet i Arnau Godai, tots de Banyols, hagueren de fer homenatge de mans i boca, segons el costum de Catalunya, com a homes solius, propis i afocats de Sant Cugat a Bartomeu de Miramart, notari de Molins de Rei, per raó dels masos que tenien. Aquests pagesos jurídicament no eren lliures, però tampoc no eren esclaus.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.56

ACTIVITATS

- Quantes categories s'establien entre els pagesos? Quina era la referència a partir de la qual s'establien aquestes categories?
- Què era un establiment emfitèutic?
- Què era l'homenatge de mans i boca?
- Què vol dir que hi havia pagesos que no eren lliures, però tampoc esclaus?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Baixa Edat Mitjana

Els esclaus

Document 1

Notícies de vendes d'esclaves:

1. D'Arnau Duran a Pere Ça Trilla. Berna, captiva sarraïna d'uns 25 anys. Preu: 43 lliures. Any 1387, 11 setembre [...].

2. De Pere Moragues, illa de Banyols, a Miquel de Seva, senyor del Fonollar, Sant Boi. Caterina, captiva tàrtara de 26 anys, i la seva filla Salvadora. Preu: 52 lliures. Any 1387, 28 desembre [...].

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol. I. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament l'H, 1987

Document 2

En aquests dos casos [es refereix al document anterior] es tractava de dues dones que probablement treballaven com a serventes dels seus amos, i la seva possessió denotava un cert benestar econòmic: tant Arnau Duran com Pere Moragues eren dos pagesos emfiteutes.

[...] durant la primera meitat del segle XV es troben diverses referències a compra-venda d'esclaus, d'origen tàrtar o sarraí. Aquests esclaus, tots ells homes, col·laborarien en les tasques agrícoles dels seus amos [...] Aquests esclaus desapareixeran a mitjan segle XV quan comencin a arribar els primers jornalers procedents del sud de França: gascons i provençals.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.56

ACTIVITATS

- Era el mateix un serf que un esclau? Quines diferències hi havia entre aquestes dues categories?
- Era molt important el paper dels esclaus en la societat medieval catalana? Ho era més o menys que en temps dels romans?
- Quin era l'origen (sarraïns, tàrtars) dels esclaus que apareixen al text?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Baixa Edat Mitjana

Les primeres representacions locals

La primera notícia d'uns representants locals es troba en un document de 1229 que parla d'uns «Honrats homes ancians». Potser es tractava d'un Consell d'ancians, més consultiu que no pas decisor [...] Al segle XIV aquests representants (locals) eren els «jurats per Déu» que apareixien a les visites pastorals [...] el seu nombre era variable [...] Les seves funcions estaven concretades, en principi, dins de l'àmbit religiós, però els problemes derivats del canvi del temple parroquial (s. XV) potenciaren el seu paper administratiu i de representació.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.58

ACTIVITATS

- Raona perquè els ancians del poble i no altres persones formen (o podrien haver format, segons es desprèn d'una documentació no del tot explícita) les primeres representacions locals?
- Quin pes tenia la religió en la mentalitat de l'època? Veus algun element en el text que puguis relacionar amb aquest aspecte?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

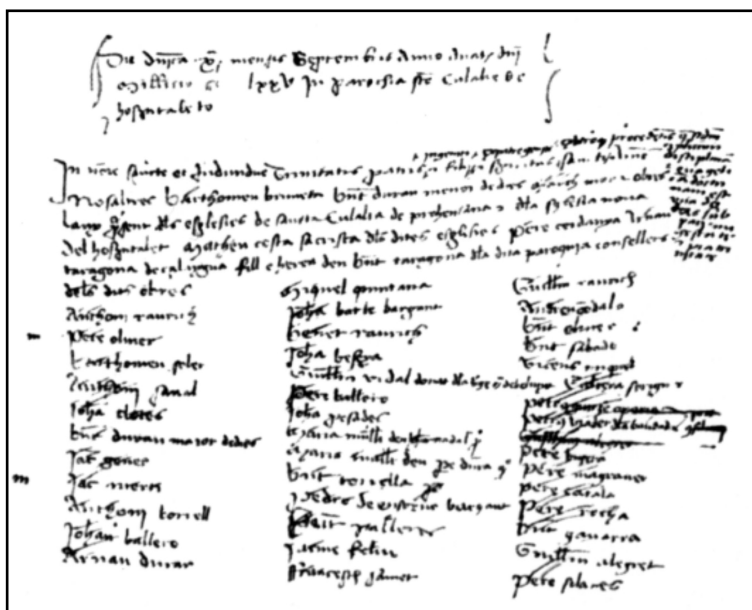
Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Baixa Edat Mitjana

Les Ordinacions de 1475

El 1475 van ser redactades les primeres «ordinacions» de l'Hospitalet. Aquestes van ser acordades en una reunió en què assistiren 46 parroquians caps de casa [...] només hi havia dues dones, totes dues vídues. L'objecte de les ordenacions era la creació i dotació d'una sagristia perpètua per tal de millorar el culte diví [...] Els diners necessaris procediren de tres talls anuals: el pagat pels majors —un sou i mig— pels mitjans —un sou— i pels menors —mig sou. També del total de les despeses funeràries es pagaria a la sagristia un 15% -tres sous per lliura. Els forasters que volguessin tenir els mateixos drets haurien de pagar els talls [...] Les ordenacions [que] es cloïen amb l'aprovació del bisbat [...] poden ser considerades com el primer acte legislatiu de la comunitat. L'assemblea era laica encara que tractés temes relacionats amb les esglésies [...] El rector, de fet, no hi intervenia. La finalitat de la reunió era la de regular les fonts de finançament de les despeses [...] tant les de caire religiós [...] com qualsevol altre [...] Secundàriament es classificaren els habitants en tres classes econòmiques que alhora eren socials...

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.61

LES ORDINACIONS DE 1475 DEFINIEN LA COMUNITAT LOCAL I ELS DRETS I DEURES DELS SEUS HABITANTS PEL QUE FA AL FINANÇAMENT DE LES DESPESES PARROQUIALS

Font: CODINA, J. *Ordinacions de 1475*. L'Hospitalet, Museu, 1975

ACTIVITATS

- Què devien ser els «majors», «mitjans» i «menors» a què es refereix el text?
- Què era un «sou»? I una «lliura»? Quina relació s'establia entre els dos?
- Valora la presència de dones en la reunió en què es constituïren les Ordinacions.
- Per què es deu considerar aquest document (les Ordinacions) el primer acte legislatiu de l'Hospitalet?

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Baixa Edat Mitjana

Conflictes entre pastors i pagesos

La utilització conjunta de pastures continuava provocant desavinences entre els naturals [de l'Hospitalet] i els carnisers barcelonins. El 1409 el privilegi atorgat per Jaume I a la ciutat de Barcelona sobre el dret de pastura de Mongat a Castelldefels torna a ser invocat. La resposta dels pagesos fou la de tancar els camps i terrenys, trencar els ponts de pas del bestiar sobre les sèquies i foragitar els pastors. El veguer manà fer crides amenaçant els pagesos amb multes de 10 i 25 lliures, afegint a més, que en cas de perjudicis ocasionats pels ramats, els pastors haurien de respondre de les pèrdues, però no es va imposar cap multa [...] El 1453 els carnisers de Barcelona van tornar a protestar perquè els terratinents no deixaven pasturar. Aquest cop els pagesos van respondre mostrant els títols acreditatius que els permetien de tenir tanques als camps.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.55-56

ELS XAIS PASTURANT AL COSTAT DE L'ERMITA DE BELLVITGE. LA MARINA ERA ESCENARI DELS RAMATS DE XAIS TANT DELS CARNISSERS BARCELONINS COM DE L'HOSPITALET.

Font: Company Fotògraf

ACTIVITATS

- Quines eren les causes de les desavinences entre carnisers (i els seus pastors) i pagesos?
- El veguer fou l'encarregat de posar pau en aquells conflictes. Què era això del «veguer»? Busca informació sobre aquest càrrec (quins poders tenia, en nom de qui els tenia aquests poders, ...)
- Un cop elaborades les activitats anteriors respon les següents qüestions:
 - Què és el concepte d'autoritat pública?
 - Qui el representava (l'expressat concepte) en el text?
 - Posa'n un exemple actual.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

La política municipal al segle XVI

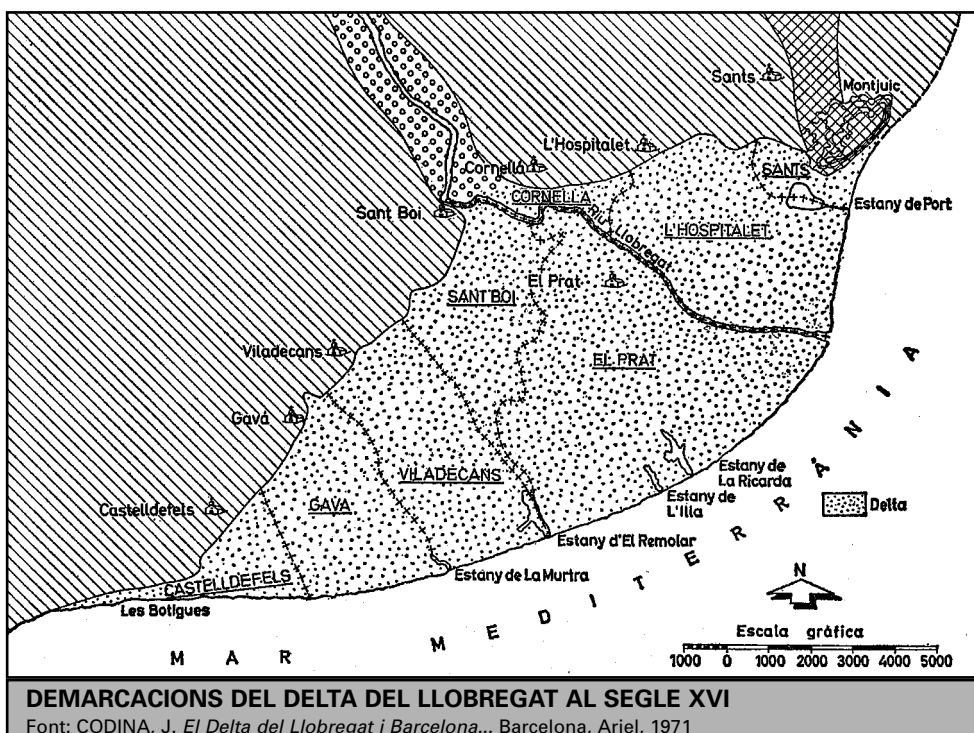
La jurisdicció del municipi de Barcelona al segle XVI comprenia el nucli urbà i el terme o territori circumdant en el que s'integraven poblats o veïnatsges que gaudien dels privilegis de la ciutat i que contribuïen en les seves càrregues [fiscals] ... entre les quals [localitats] es trobava el poble de l'Hospitalet...

Pel que fa al règim municipal, sabem que es van promulgar uns capítols o lleis, noves ordinacions, que en la pràctica anul·laven les de 1475...

L'eix de la política municipal era entorn del consell del qual formaven part al segle XVI només els propietaris, trencant el que s'havia esdevingut d'ençà que es van promulgar les ordinacions... el govern ... estava en mans dels jurats, membres del Consell que tenien caràcter de delegats i representants del poble i la comunitat. Aquest consell restava així dominat per les famílies més importants com els Cerdanya, Cortadells, Lluell, Duran, Modolell, Oliver, Prats,... Tots ells, al llarg del segle, aniran mantenint el seu domini.

El Consell regia el terme de l'Hospitalet, d'aquest es triaven tres jurats que representaven el poble. El domini polític serà així fet sempre per les mateixes famílies i la resta del poble veurà negat el seu dret de vot i veu. El consell s'encarregava dels afers públics, civils i religiosos... De les tasques que va realitzar i de la política que va dur a terme ben poca cosa en sabem, si més no, cal fer referència a ... bans sobre privació de pastures, documents d'imposició del trentè i diversos contractes per realitzar obres i millores en l'església parroquial.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.74-76

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Quina relació política s'establia al segle XVI entre el poble de l'Hospitalet i la ciutat de Barcelona?
- Quina era la diferència fonamental entre les ordinacions de 1475 i els nous capítols? Consideres positiu o negatiu el canvi?
- Qui regia el terme de l'Hospitalet?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

Nou impost: el Trentè

L'any 1579 es va imposar a l'Hospitalet el Trentè. Suposava pagar una part dels fruits entre propietaris i llogaters [...] Aquest tipus de finançament creà un precedent per als segles posteriors. El Trentè suposava una font important per a les finances del municipi.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.70

ACTIVITATS

- A més del trentè coneixes altres impostos de l'època?
- Organitzar un debat sobre el tema que segueix: Els Ajuntaments (i la resta de poders públics) obtenen els diners que necessiten per a les seves activitats dels tributs que paga la gent. És útil o negatiu que hi hagi tributs (impostos)?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

El bandolerisme

[...]

Resum:

Jaume Duran, pagès de l'Hospitalet, amb finca pròpia, és acusat de diversos homicidis i robatoris. Els acusadors són enemics personals seus i alguns bandolegen el camí ral.

13-8-1610.

Denunciació del fiscal procurador:

-Avui, divendres, 13 d'agost de 1610, a les dotze del migdia, X. i Jaume Duran, de comú acord, han disparat un tir de pedrenyal contra Joan «del Guitarró», natural d'Igualada, i després l'han apunyalat en mig del camí ral que va de l'Hospitalet a Barcelona i prop les tàpies de la torre de mossèn Canyet.

[...]

17-10-1611.

-Pere Bofarull, arrendatari del trentè de l'Hospitalet, denuncio que avui dilluns entre les cinc i les sis del matí he entrat a la casa on guardem els grans i en particular a l'estança on n'hi havia 26 quarteres, i he trobat que n'hi faltaven 10 o 18 quarteres de blat. Els lladres han foradat la teulada i han obert la finestra de part de dintre enduent-se'n dit blat i civada. I de seguit s'ha dit per la vila que Jaume Duran n'era l'autor [...]

17-12-1611.

Pere Caracoler, porter reial, Barcelona.

- Aquesta nit proppassada he anat a l'Hospitalet amb ordre de capturar Jaume Duran. He estat en una casa en companyia d'en Tomàs, Francesc Puig, Antoni Puig, Joan Casadevall i Jaume Brossells fins a les quatre del matí; i entenent que el buscat era a casa del ferrer, m'hi he dirigit amb els esmentats fadrins. Un cop rodejada la casa he cridat:

- No moure al rei!

Jaume Duran ha posat mà al pedrenyal curt de tres pams (que ara lliuro) i me l'ha encarat, però jo me li he llançat al damunt i l'he desarmat [...]

I l'he pres.

Font: CODINA, J. *Bàndols i bandolers al Baix Llobregat (1580- 1630)*. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, CECBLL, 1993, p.326-351

ACTIVITATS

- De què s'acusa Jaume Duran?
- Vistos els antecedents dels acusadors, et semblen prou fiables els seus testimonis?
- Què era un pedrenyal?
- Era freqüent l'activitat bandolera en aquell temps? Busca'n les causes.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

Descens del nombre de terratinents

Document 1

La societat hospitalenca del segle XVII continuarà configurant l'organització social que es consolidarà el segle següent. Allò que millor verifica els canvis socials que es produeixen és el fort descens del nombre de terratinents locals, greument afectats per la crisi econòmica i social.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.77

Document 2

Escriptures de vendes de terra entre 1658 i 1672.

De venedor hospitalenc a comprador hospitalenc: 5
Ídem a comprador barceloní: 2
De venedor barceloní a comprador hospitalenc: 2
Ídem a comprador barceloní: 7
Ídem a comprador foraster no barceloní: 1

Escriptures d'arrendaments de terra entre 1658 i 1672.

D'arrendador barceloní a arrendatari hospitalenc: 15
Ídem a arrendatari barceloní: 1
Ídem a arrendatari foraster: 2
D'arrendador hospitalenc a arrendatari hospitalenc: 4
D'arrendador hospitalenc a arrendatari foraster: 1
D'arrendador foraster a arrendatari hospitalenc: 4
Relloguers entre hospitalencs: 1

FONT: Elaborat a partir de CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol. II, Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.409-412

Document 3

Tornant [...] a la qüestió entre terratinents de l'Hospitalet —però forasters— i el poble d'aquest nom, les minuts o resums del procés [judicial] arribats a nosaltres ens revelen que el plantejament inicial data del 1579, és a dir, amb motiu de la construcció de la nova església parroquial. El 30 de març d'aquell any una declaració de la cancelleria episcopal afirma que no solament vénen obligats a contribuir a les obres d'església i rectoria els parroquians, sinó també els propietaris. Una altra minuta sense data, ja del segle XVII, es posa l'interrogant: els propietaris forasters són parroquians. I ens fa saber que la causa dels terratinents va també contra la cúria eclesiàstica. Una tercera minuta històrica la qüestió els anys 1618 i 1619, quan el consell de l'Hospitalet va decidir de vendre censals i carregar impositcions, entre les quals el trentè de tots els fruits, a fi d'erigir el terraplé [per protegir-se de les inundacions] de la parròquia o terme; i els terratinents barcelonins, després de diverses entrevistes [...], van acordar de pagar el trentè únicament a les terres protegides...

FONT: Elaborat a partir de CODINA, J. *Els pagesos de Provençana*. Vol. II, Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.392

ACTIVITATS

- Busca informació sobre quins grups o categories socials es podien trobar a l'Hospitalet del segle XVII.
- Quines repercussions va tenir el fet que els propietaris de terres més importants passessin a ser forasters?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat moderna

La guerra dels Segadors

«En 1640, durante la rebelión de Barcelona y el asedio de la ciudad por las tropas del Conde Duque de Olivares, la soldadesca saqueó las iglesias de Hospitalet y destruyó la venerada imagen de la virgen de Bellvitge. La fortaleza de Hospitalet defendida por sesenta catalanes, no resistió largo tiempo a las numerosas tropas de Felipe IV».

Font: IVERN, F. *Hospitalet de Llobregat, municipio suburbano*. Barcelona, CSIC, 1960, p.59

ESCENA BÈL·LICA EN PLENA MARINA DE L'HOSPITALET

Font: Hospitalet: BIM, núm.66 (1970) p.15

ACTIVITATS

- Qui eren el comte-duc de Olivares i Felip IV?
- Fes un resum de les causes de la revolta de 1640.
- Quines conseqüències van tenir per a l'Hospitalet la citada revolta de 1640? Què en devien opinar els hospitalencs d'aquell temps de les tropes de Felip IV? A favor de quin dels dos bàndols que s'enfrontaren a partir d'aquella data devien estar?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

La política municipal al segle XVI

Al segle XVII aquest jurat propietari [veure fitxa corresponent a la política municipal del segle XVI] que formava part del consell el trobem classificat en braços segons la seva possessió:

- major: els més poderosos, situats a la vila.
- mitjà: els que tenien propietat al Delta (no s'inclouen els barcelonins).
- menor: els que tenien casa o una petita extensió de terreny a la vila. [...]

Durant la revolta catalana [Guerra dels Segadors] es produirà una renovació de càrrecs [...] de la qual surten elegits quinze membres. En acabar la guerra es manté aquesta estructura, tot i que pràcticament sense braç mitjà i amb una tendència a la integració de comparets [...] El 1667 la situació del dèficit municipal va arribar al límit amb unes pèrdues de 19.000 lliures. Finalment es va arribar a un acord amb el que els ingressos del trentè serien administrats per tres electes representants de:

- censalistes.
- jurats del Consell.
- propietaris de Barcelona.

Font: Història de l'Hospitalet, Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.77-78

ACTIVITATS

- Qui eren els «comparets»? Significava la seva presència al Consell algun canvi respecte la composició del Consell durant el segle XVI? (Consulta la fitxa d'aquest tema «La política municipal al segle XVI»)
- Què significa el terme «censalista»?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

La política municipal al segle XVIII (1)

El consell general de principis del segle XVIII conservava encara en la seva administració municipal els terratinents de Barcelona a través de les figures dels electes. Poc a poc, però, els masovers s'introduiran al govern municipal com a classe dirigent local, en lloc dels vells dirigents terratinents a punt d'extingir-se biològicament. El primer reconeixement legal d'aquesta nova força local va ser la proposta dels jurats d'oferir-los un lloc en l'administració del trentè [...]

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.74-76

ACTIVITATS

- Quin fou el fet nou més destacat en la dinàmica municipal del segle XVIII?
- Què significa el terme «masover»?
- Els masovers eren gent de l'Hospitalet. Fou important per al poble que gent sortida d'ell mateix tinguessin responsabilitats en el govern municipal?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

La política municipal al segle XVIII (2)

«Los Regidores y Síndico Procurador del Hospitalet con la más rendida veneración hazen presente a V.S. lo que se halla pagado desde el año 1760, en que salió Clavario y Secretario Pablo Ràfols, Herrero, quien lo fue veinte años continuos sin que en todo el tiempo dicesse Cuentas claras, sí muy enredadas, hasta el año 1764; y no se continua lo pagado hasta el presente por no haver querido dar cuentas los regidores que lo fueron hasta el año 1765 [...]»

[Entre el 1760 i el 1764 els regidors han pagat fins i tot] «atrassos del tiempo que mandaba Pablo Ràfols, Herrero, Principal autor de estos recursos y sólo por su Interés propio y para ver si podrá entrar en el mando del Común, quien se ha valido de su Hierno Joseph Riera y Durán, Parcero del cuñado de Dn. Ramón de Eva [Corregidor de Barcelona]».

Font: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana...* Vol III. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; Ajuntament l'H, 1987, p.152-153

ACTIVITATS

- En què consistia el càrrec de «clavari»?
- Compara aquest document amb els anteriors documents referits al govern municipal dels segles XVI i XVII: les denominacions dels càrrecs municipals han canviat. Amb l'ajut de bibliografia complementària (especialment del diccionari d'història) busca en quin moment es van introduir aquests canvis en els municipis catalans?
- Quin afer es descriu al text?
- El fet que hi hagués membres de l'ajuntament que fossin parents era bo per al correcte compliment del govern, o bé creus que afavoria la corrupció?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat Moderna

La guerra de Successió

«A la muerte de Carlos II comienza la guerra de Sucesión. Barcelona, ocupada por el Archiduque Carlos es a su vez asediada por el ejército franco-español de Felipe V. Como en las guerras anteriores, también en esta, las iglesias de Hospitalet sufrieron graves daños. En 1713, Francia, España, Inglaterra y Holanda concluían en Utrech un tratado de paz por el que Felipe de Anjou era reconocido rey de España. El Conde de Keninsegg, ...capitán general del Principado y el Marques de Ceva Grimaldi, ...caudillo del ejército de Felipe V, se entrevistaron en Hospitalet para concretar las modalidades de la retirada de las tropas imperiales, en cumplimiento de lo estipulado en Utrech... Desde el principio de las hostilidades el ejército sitiador estableció uno de sus cuarteles en el término de Hospitalet».

Font: IVERN, F. *Hospitalet, municipio suburbano*. Barcelona, CSIC, 1960, p.60

**SEGONS LA TRADICIÓ POPULAR, LA SIGNATURA DEL CONVENI DE L'HOSPITALET
ES SIGNÀ EN LA CASA DELS FINESTRALS GÒTICS DEL CARRER XIPRERET**

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

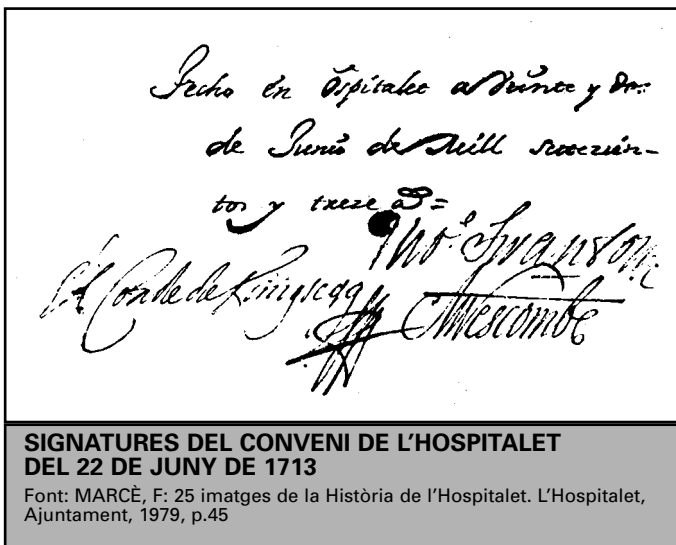
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

ACTIVITATS

- Qui eren Carles II, l'arxiduc Carles i Felip V?
- Resumeix les causes de la guerra de Successió i quines en foren les conseqüències per a Catalunya.
- Quins efectes va tenir aquella guerra a l'Hospitalet?
- Consulta la fitxa anterior i dedueix per què es triava l'Hospitalet per acampar-hi les tropes que assetjaven Barcelona. Quin camí deurien seguir aquelles tropes per arribar a Barcelona? (Consulta «L'Hospitalet pla a pla»)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat moderna

Les característiques administratives de l'Hospitalet (1)

«Notícias que desea adquirir don Francisco de Zamora para la Historia de los pueblos de Cataluña. Geografía...

2.- Si es ciudad o villa, y si fuere lugar o aldea, en qué jurisdicción cae o si la tiene propia.

3.- Si es un pueblo cerrado o abierto, qué fortificaciones tiene, si ha sido sitiado y cuándo se ganó a los moros o a otros enemigos; y siendo marítimo, si en su costa hay algunas torres.

[Respostes:]

2: Es lugar y de la jurisdicción de Barcelona.

3: Es un pueblo abierto y sólo tiene una fortificación a distancia de legua y media propia de su territorio».

Font: CODINA, J., J. MORAN, M. RENOM. *El Baix Llobregat el 1789. Respostes al qüestionari de Francisco Zamora*. Barcelona, Curial, 1992

ACTIVITATS

- Busca el significat de «jurisdicció».
- Relaciona el present text amb els de les 3 fitxes anteriors.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

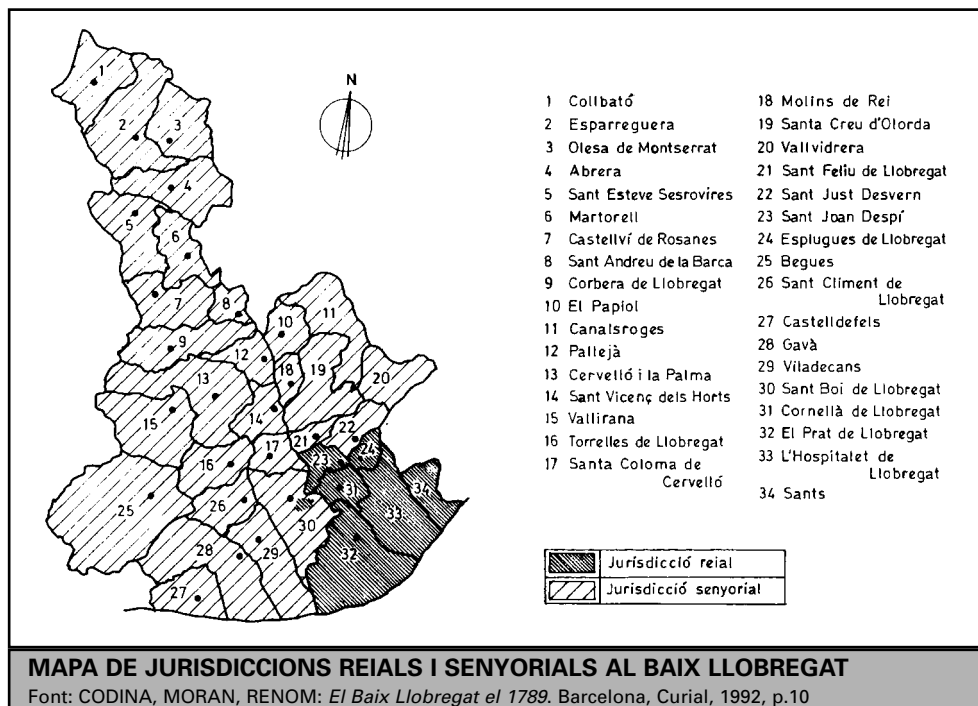
Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat moderna

Les característiques administratives de l'Hospitalet (2)

ACTIVITATS

- A quina jurisdicció pertanyia l'Hospitalet durant l'Antic Règim?
- Quines diferències hi havia entre pertànyer a la jurisdicció reial i a la senyorial? Què era més avantatjós?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 15

Poder polític i conflictivitat social fins al segle XVIII

Edat moderna

Les característiques administratives de l'Hospitalet (3)

[La fiscalitat de l'Antic Règim era baixa i els poders públics havien de recórrer a solucions que avui ens semblarien poc ortodoxes per a aconseguir els diners que només amb els tributs habituals no podien ingressar:]

Els ajuntaments controlen estretament la política d'abastaments públics a través d'arrendar els serveis en privativa: la carnisseria, la fleca o venda de pa, l'hostal, la botiga de queviures.

Font: CODINA, J., J. MORAN, M. RENOM. *El Baix Llobregat el 1789. Respostes al qüestionari de Francisco Zamora*. Barcelona, Curial, 1992, p.47

ACTIVITATS

- Reflexiona a través d'una simulació (conversa, discurs de l'alcalde, etc) en què es gastaran els ingressos de què dóna compte el text, tenint en compte els esdeveniments històrics. (per ambientar-te en l'època pots consultar l'obra: CODINA, J. *Els pagesos de Provençana...*)

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Impacte de la Revolució Francesa
- El Trienni Constitucional (1820-1823)
- D'excombatents reialistes a carlins
- Agitacions polítiques liberal-progressistes
- El bàndol liberal «progressista» de Pere Antoni Prats
- La revolució de 1868
- La proclamació de la 1a República (1873-1874)
- Restauració i frau electorals
- Associacionisme i quintes
- Estructura social del segle
- Els problemes sociopolítics d'un govern municipal
- Aparició del problema obrer

Procediments

- Comprensió de les implicacions mútues entre els fets polítics generals i la història concreta
- Anàlisi dels conflictes polítics que directa o indirectament repercutiren en el territori municipal.
- Caracterització dels conflictes polítics i socials d'àmbit local que observem en aquest segle XIX
- Ampliació del vocabulari històric-polític
- Comentari de textos

Actituds i valors

- Adquirir la dimensió social a partir de conèixer els processos històrics.
- Interès per descobrir els fonaments de la nostra realitat política, cultural i social.
- Valorar i respectar la diversitat d'opcions polítiques.
- Reconèixer la complexitat dels conflictes socials.
- Valorar el diàleg i la tolerància per afrontar els conflictes.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Observar la inestabilitat política del segle XIX
- Conèixer els diversos períodes polítics de la història del segle XIX
- Diferenciar les diverses forces polítiques que actuaren al llarg del segle XIX i els interessos que representaven
- Caracteritzar els conflictes polítics i socials
- Entendre el significat dels impostos i de les respostes populars

BIBLIOGRAFIA

BENET, J., C. MARTÍ. *Barcelona a mitjans del segle XIX: el moviment obrer... 1854-1856*. Barcelona, Curial, 1976

CARRERAS, L. *Anàlisi del procés de producció de l'espai urbà de Barcelona*. Barcelona, Sarpe, 1980

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social fins el segle XIX

«Comportament electoral al Baix Llobregat : Corts Generals...» Maribel OLLÉ [et al.]. En: C. MIR, (Ed.). *Actituds polítiques i cultura política a la Catalunya de la Restauració. 1875- 1923*. Lleida, IEI, 1989

Guerrilles al Baix Llobregat. Ferran BALANZA [et al.]. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, CECBLL, 1986

DOMÍNGUEZ, M., M. POBLET. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (El segle XIX) Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997

MARCÉ, Francesc. *25 imatges de la història de l'Hospitalet*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1979

POBLET, Marcel. «Societat i política a l'Hospitalet ...» En: *Identitats*, núm.4/5 (estiu 1990) p. 52-72

POBLET, Marcel. «Una història de c...». En: *Progrés*, núm.77 (jul.1991) p.5

VILAR, Pierre. *Història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1988, vols. V i VI

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

Museu de l'Hospitalet

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 1

Poder polític i conflictivitat social fins el segle XIX

Impacte de la Revolució Francesa

La presència dels invasors era, certament, enutjosa: no respectaven ni els homes ni les propietats en la seva persecució dels resistents. Així, per tal d'impedir que pogués actuar d'amagatall de la guerrilla, van ordenar la destrucció de tota la vegetació (inclosos els conreus) situada a la vora del Llobregat i, si aquesta mesura només es va aplicar al voltant del pont de Molins de Rei, fou per les gestions realitzades pels rectors i jurats de diversos pobles de la zona, entre els quals també hi havia l'Hospitalet. Els francesos eren sens dubte, una amenaça per a les vides i les propietats de la gent. Però els guerrillers no ho eren pas menys. Lluny de la imatge romàntica que sovint se'ls ha donat, aquells homes conformaven petits grups armats amb tota l'aparença de bandes de malfactors, que, a la vegada que combatien els francesos, exigien diners a la gent amb amenaces i violència.

El desenvolupament de la guerra dins el terme de l'Hospitalet fou en alguns moments, fins i tot, intens. Després de la reculada cap a Barcelona arran de la derrota del Bruc, un destacament francès es fortifica a la masia de Pubilla Casas, a la vegada que un altre es situa a Sant Pere Màrtir. I, durant la contraofensiva de les tropes espanyoles del novembre de 1808, bona part de les accions es van desenvolupar aquí (...).

L'evolució de la guerra a l'Hospitalet va estar presidida per dos elements quasi simultanis que van tenir lloc durant el 1809: l'assentament de l'administració francesa, amb una presència habitual de tropes i l'inici de l'activitat guerrillera, organitzada per Josep Manso a la zona del delta del Llobregat.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.117

**JOSEP MANSO
EN UN GRAVAT DE 1822**

Font: MARCÉ, F. 25 imatges de la història de l'Hospitalet. L'Hospitalet, Ajuntament, 1979, p.61

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

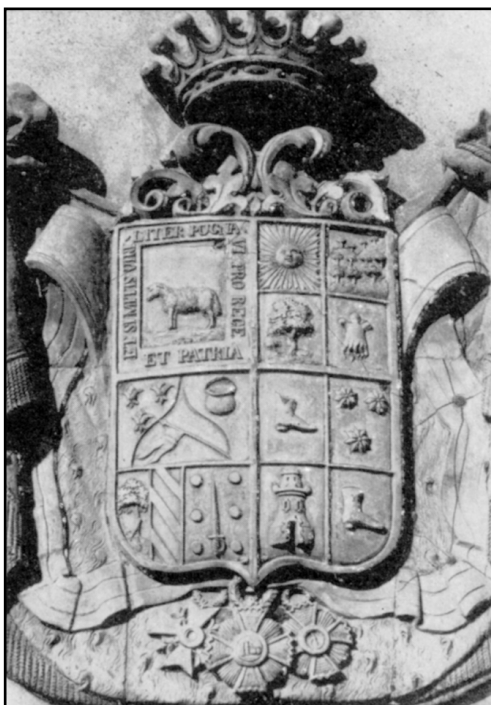
Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

MASIA CONEGUDA COM «CAN MANSO» SITUADA AL LÍMIT DE L'HOSPITALET AMB CORNELLÀ, A LA FAÇANA HI FIGURA L'ESCUT D'ARMES DEL GENERAL.

Font: *Hospitalet: BIM*, núm.53 (1967) p.11

ESCUT D'ARMES DEL GENERAL MANSO

Font: *Hospitalet: BIM*, núm.53 (1967) p.7

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

ACTIVITATS

- Els francesos parlaven de «Llibertat, Igualtat i Germanor» entre els pobles. Creieu que les idees cal difondre-les amb la'ajuda de baionetes i soldats? Per què?
- Les guerres impliquen els soldats o també els pobles? Com va afectar l'Hospitalet segons el text? Exposar els efectes.
- La població de l'Hospitalet passà de 1.633 habitants el 1781 a només 867 el 1818. Comenta-ho.
- Josep Manso era un guerriller de la zona. Què és un guerriller?
- Quina idea dóna el text dels guerrillers? És la que tenies fins ara? En coneixes d'altres a Catalunya? Els guerrillers poden guanyar a exèrcits de soldats regulars?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

El Trienni Constitucional (1820-1823)

El 1820 s'instaurà a Espanya un règim liberal inspirat clarament en la Revolució Francesa. Aquell règim constituí un fet força insòlit en una Europa dominada per les forces absolutistes que havien derrotat Napoleó. Des del primer moment, el govern liberal es va trobar amb l'oposició d'influents sectors del país: entre els quals hi havia l'Església.

La constatació que determinats sectors de l'Església constituïen un perill latent per a la continuïtat del règim constitucional establert el 1820 havia mogut els responsables del nou règim a desenvolupar una tasca de seguiment i control de les activitats de l'Església. El poder que tenia un capellà sobre els seus feligresos i la funció de l'església com a edifici de reunió i adoctrinament de la població havia decidit els dirigents del règim liberal a ordenar la lectura i l'explicació del text constitucional a les esglésies i a exercir un estret control tant de la verificació d'aquestes disposicions com de l'actitud general dels eclesiàstics envers el nou sistema [...] Aquestes incessants advertències sobre la dubtosa fidelitat del clergat [...] van tenir la seva materialització a l'Hospitalet.

A final de maig de 1823 s'havien adreçat nou cèdules (suposem que per aconseguir ingressos extres) a l'Hospitalet, de les quals set corresponien al rector de la parròquia [...]. El pagament d'aquelles cèdules no es va verificar perquè mossèn Miquel Pou s'havia fet escàpol i s'havia endut diverses propietats entre final de maig i els primers dies de juny.

Entre els efectes que mossèn Pou havia amagat destaquen una partida de cànem [...] i efectes personals que havia deixat sota la custòdia de diversos feligresos.

A banda de la família del rector, que lògicament es negà a informar sobre l'amagatall d'aquell, destaca el fet que diversos veïns s'avinguessin a amagar els efectes personals de mossèn Pou per impedir que fossin confiscats. Aquesta avinentesa entre el rector i alguns d'aquells assenyala com n'era d'evident la influència del clergat sobre la gent.

Amb tot, ni tots els hospitalencs estaven disposats a seguir cegament les recomanacions reaccionàries del rector de la seva parròquia ni tots els clergues eren antiliberals [...] el rector que substituï Miquel Pou al capdavant de la seva parròquia sembla que era un liberal fins i tot «exaltat». Mossèn Hermenegild Llorenç apareix entre els exaltats que s'oferiren per reforçar la fortificació de Barcelona contra les tropes absolutistes.

Font: POBLET, M. «Societat i Política a l'Hospitalet. Els períodes 1820-1823, 1840-1843 i 1854-1856». En: *Identitats*, núm.4/5 (estiu 1990) p.64-65

ACTIVITATS

- Per què el govern liberal tenia por de l'oposició de l'Església? Per què aquella se li oposava?
- Era tota l'Església antiliberal? Investiga si succeí el mateix a la França revolucionària.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

D'excombatents reialistes a carlins

Document 1

La intensitat que adquirí en alguns moments el conflicte carlí i la seva durada, arribaren a modificar els hàbits de vida de la població, que es veié immersa en un estat d'alerta quasi permanent, reflectit fonamentalment en la militarització dels homes (...), problemes de seguretat i d'ordre públic (...), manteniment de l'exèrcit (impostos i contribucions, en metàl·lic i en espècies) (...), fortificació del poble i el manteniment d'una milícia local armada (que rebé diferents denominacions segons l'època) (...), pagament de més contribucions (...), saqueigs de masies i algun segrest (...), les constants demandes de contribucions extraordinàries, d'aportacions en espècies per a les tropes i de serveis (especialment l'enutjós servei de transport denominat «bagatges») sempre acabaven per asfixiar la gent.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.121

AFUSELLAMENT DE LA PARTIDA CARLINA DEL TÒFOL DE VALLIRANA A SANT ANDREU DE LA BARCA, EL 1855 (GRAVAT DEL 1857)

Font: BALANZA, F., R. RENOM. *Guerrilles al Baix Llobregat...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CECBL, 1986, fotografia 8

Document 2

Malgrat que oficialment la guerra carlina s'havia acabat amb l'abraçada de Bergara, el 1840 el perill carlí encara era una realitat a Catalunya. El mateix general Espartero dirigí amb eficàcia la lluita contra els facciosos, però, al costat dels grans moviments de tropes i dels grans combats que apareixen als manuals d'història, l'Estat era incapaç de protegir tots els pobles de les petites partides que es movien pels camps; fins i tot quan aquests camps eren tan propers a Barcelona com l'Hospitalet: quan el 22 de març de 1840 l'Hospitalet sol·licità la protecció de la «ronda del partit» [força armada formada amb elements provinents de les «milícies nacionals»], la resposta (quatre dies després!) fou que aquella força havia hagut de sortir a complir una missió i encara no havia tornat.

Font: POBLET, M. «Societat i Política a l'Hospitalet. Els períodes 1820-1823, 1840-1843 i 1854-1856». En: *Identitats*, núm.4/5 (estiu 1990) p.64-65

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Document 3

M[ilícia].N[acional].movilizada 2º Bat[alló]n. 3ª Compa[ñía].

«El cavo [sic] 1º del Destacamento del Hospitalet da parte al 1er. Comandante de armas que el día de la fecha a [sic] pasado a casa de Pablo Mestras y Presiós, a cobrar seis reales por haber faltado a una guardia, por orden suya: la mujer de Carlos Trebal havitante a la misma casa se propasó de palabras mui subersibas disiendo [sic] que el 1er. Comandante hera [sic] un pícaro, un groc palat, un podrit [en català i subratllat a l'original], un hombre sin Lei y que antes de marcharse del Hospitalet seria nesesario ase-sinarlo y quando otros no lo hisiesen que ella hera capas para hacerlo y para cortarle los cojones.

D[i]os. g[uard]e. a V[sted]. m[ucho]s. añ[o]s. Hospitalet 27 de Junio de 1839.

El cabo 1º Antonio Balius [rúbrica]».

Font: POBLET, M. «Una història de c...». En: *Progrés*, núm.77, (juliol 1991), p.5

ACTIVITATS

- Busqueu informació sobre qui eren els carlins.
- És possible que amb les condicions que es descriuen als textos la gent volgués l'arribada de la pau independentment de qui guanyés?
- Busca informació sobre què era la Milícia Nacional. Què en penses sobre el seu funcionament?
- Exposar la teva opinió sobre la capacitat de l'Estat per protegir els ciutadans.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Agitacions polítiques liberal-progressistes

Document 1

A Catalunya, especialment a Barcelona, la vida política del segle XIX va anar cada cop més associada a les grans transformacions que van envoltar el fenomen de la industrialització. Així, el problema obrer va anar prenent cada cop més protagonisme, tant en els moviments populars com en la política «oficial». Contradictòriament, però, a l'Hospitalet sembla que els progressos de la revolució industrial, i la modernització de la seva economia no hagin anant acompanyats d'una «modernització» de la seva vida política: és a dir, la configuració d'uns partits com a organitzacions de classe.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.122

Document 2

Resulta difícil establir una correlació estricta entre grau de riquesa i opció política, donades les estranyes aliances que apareixen a tots els ajuntaments [de l'Hospitalet]. Però el que resulta més difícil és relacionar la ideologia d'aquells homes amb alguna de les opcions que ofería el món de la política a Catalunya i a Espanya [...] La complexitat i les contradiccions que presentava la composició social dels grups que hem denominat progressista i moderat (sense que per això s'hagin d'identificar amb les tendències que, sota aquests noms, actuaven en la política de l'Estat) es relacionarien amb actituds pròpies d'una societat precapitalista.

Font: POBLET, M. «Societat i Política a l'Hospitalet. Els períodes 1820-1823, 1840-1843 i 1854-1856». En: *Identitats*, núm.4/5 (estiu 1990) p.64-65

ACTIVITATS

- Per què es diu que la «modernització» de la vida política és la configuració d'uns partits com a organització de classe?
- Què vol dir «societat precapitalista»? Era precapitalista la societat a l'Hospitalet en aquells moments?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

El bàndol liberal «progressista» de Pere Antoni Prats

Els aldarulls de juliol de 1840, encara que és difícil de precisar si tenien el mateix significat que a Barcelona, van tenir un reflex (lògicament a una escala menor) a l'Hospitalet. Igualment, la revolta de la tardor de 1842 va tenir influència a l'Hospitalet, fins al punt que l'alcalde Pere Antoni Prats, al capdavant d'un grup d'exaltats, va participar en el desarmament d'uns militars i anà a Barcelona a entrevistar-se amb els dirigents d'aquella revolta i demanar-los armes per tal d'afegir-s'hi.

Desconeixem com acaba l'aventura revolucionària encapçalada per Prats. De qualsevol manera, la contundència del bombardeig de Barcelona ordenat per Espartero, del qual l'Hospitalet en fou -degut a la seva proximitat- un testimoni de primera línia, podria acabar amb les intencions revolucionàries de qualsevol. Així, l'Hospitalet ja no participaria més en cap dels esdeveniments explosius que es produïrien a Barcelona, Girona o Reus.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.122-123

ACTIVITATS

- En aquestes revoltes participava tot el poble o només alguns grups?
- Qui fou Espartero?
- Què en penses del bombardeig de Barcelona?
- Sabies que a l'Hospitalet hi ha un carrer dedicat a Espartero (Príncep de Bergara)? Què n'opines; Quina justificació deu tenir? Saps altres noms de carrers de «personatges històrics»?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

La revolució de 1868

El preludi de la revolució del 1868 a Catalunya fou la greu crisi econòmica que s'inicià el 1866. Malgrat que els efectes d'aquella crisi sobre l'Hospitalet van ser considerablement greus i van deixar la classe jornalera local en una situació miserable, no es produí, tret d'algun cas aïllat, cap signe de crispació qualificable de «revolucionari».

La primera resposta institucional al triomf del pronunciament del general Prim del mes de setembre, no es va produir a l'Hospitalet fins el 8 d'octubre següent. A més, tot i que la resposta espontània de la gent fou (sense que ho puguem precisar) més ràpida, es manifesta d'una manera força particular. L'arribada de la notícia del triomf revolucionari va fer emergir un sentiment «progressista» força estès entre els hospitalencs. Un considerable nombre de veïns es van manifestar a favor del canvi de règim i convertiren, pel pes de la veu popular, l'enderrocament dels murs d'un hort i de diverses dependències pertanyents a la rectoria parroquial, en símbol d'aquell canvi de política.

Efectivament, un ampli sector del poble inicià espontàniament l'enderroc de les parets d'aquell hort i exigiren que es convertís en una plaça que havia de rebre l'emblemàtic nom de «Plaça de la Llibertat».

A la vegada que arribà la notícia del pronunciament es va constituir, a imitació de Barcelona i de diverses localitats, una «Junta Revolucionària» que primer actua com a única institució i després aporta una bona part dels regidors del nou ajuntament. Es tractava de l'èlite progressista local.

La idea de desposseir la parròquia del seu hort i convertir-lo en una plaça, sembla haver estat veritablement una iniciativa popular, sense la intervenció directa d'aquella èlite dirigent: però aquella reivindicació va assolir tanta força que va haver de ser assumida per les institucions de govern local.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.125

ACTIVITATS

- Qui va encapçalar la «Revolució del 68»?
- Quins objectius pretenia aquella revolució? Pots buscar la informació en obres generals d'història de Catalunya o d'Espanya.
- Per què es persegueixen les possessions de la rectoria parroquial? Esbrina què vol dir el terme «anticlericalisme».
- Segons el text qui es mostra més decidit cap a les reformes, el poble o el govern local?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

La proclamació de la 1a República (1873-1874)

La proclamació de la República també va tenir uns efectes particulars a l'Hospitalet (...). La reacció del poble fou, però, més decidida. En saber-se la notícia del canvi de règim efectuat, es reproduí la manifestació davant l'hort de la rectoria i s'exigí la finalització del seu enderroc (...). Les dissidències que van aparèixer dins el sector «conservador» possiblement van estar provocades, almenys en part, per aquella espectacular mesura d'enderrocar propietats parroquials per tal de convertir-les en plaça pública. De fet, igual que l'any 1868, aquell enderroc fou l'única mesura «revolucionària»: així, a la vegada que provocaven el desacord dels "conservadors", la manca d'una política social renovadora acabà amb la paciència dels jornalers.

Tot sembla indicar que l'esclat de les protestes dels jornalers es va produir durant la primera quinzena del mes de juliol de 1873, quan van circular seriosos rumors sobre la preparació d'una acció de força, que no sabem si es va dur a la pràctica, però que havia de consistir en el segrestament de diversos propietaris.

Un altre aspecte d'importància que es produí paral·lelament amb aquests esdeveniments, fou el desenvolupament de la tercera guerra carlina.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.125

L'HORT DE LA RECTORIA

Font: Fons Salvany. Biblioteca de Catalunya

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

ACTIVITATS

- Monarquia o República? Quina forma de govern consideres «més moderna»? Per què?
- Què li pot passar a un govern municipal que obre expectatives de canvis populars però troba entrebancs per complir-les?
- Què n'opines d'un ajuntament que té desacords amb els conservadors, amb els jornalers i perspectives de segrestaments? Té prou recolzament?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Restauració i fraus electorals

Una crònica de «La Campana de Gràcia» ens descriu amb to irònic un aspecte de la campanya electoral: «Lo Sr. Corrons (D. Salvador) [un dels candidats] s'ha ficat entre cella y cella qu'ell ha de ser diputat pèl districte de Sant Feliu de Llobregat. Aquests dias de festas majors se n'ha anat corrent per alguns pobles, en los quals se l'ha rebut ab música y se l'hi ha donat serenatas com si fos en Carnestoltas. Una cosa hi ha que'l diferencia del héroe de la broma, y es que'l Carnastoltas no's paga la música y'l Sr. Corrons si».

Aquestes eleccions són una mostra de la manipulació de les actes electorals. El fet va tenir lloc a la secció de l'Hospitalet de Llobregat. L'acta d'escrutini dels tres dies d'elecció donava 2.229 vots en favor de Marià Puig i cap vot en favor de Miquel Ricart. El cens electoral d'aquesta secció era de 249 electors. Evidentment no calen comentaris [...] «La Campana de Gràcia» ironitzava així sobre l'assumpte: «Miracles electorals. Al Hospitalet no hi ha més que uns 300 electors. Ningú, o casi ningú va votar. Y á l'hora del escrutini van sortir de las urnas 2.227 candidaturas, per supuesto [sic] totas pèl candidat ministerial. Jo no sé; per mi, tots los ministerials quan fan eleccions se posan ulleras d'augment».

Font: OLLE, M. [et al]: «Comportament electoral al Baix Llobregat: Corts Generals i Diputacions entre 1875 i 1890». En: *31a Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos...* L'Hospitalet, 1986. Vol 4, p.272-385 [Inèdit]

ACTIVITATS

- El 1878 la població de l'Hospitalet era d'uns 3.600 habitants (dels quals gairebé 2.000 eren homes); com t'expliques que només hi hagués 249 electors?
- El resultat d'aquelles eleccions fou, evidentment, fraudulent. Com podien haver manipulat els vots? Era freqüent que passés això en aquella època? (pots buscar-ne informació a qualsevol obra general d'història d'Espanya o de Catalunya).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Associacionisme i quintes

El juliol de 1845 es produí una gran sublevació a tota la comarca contra els sorteigs [de mossos que estaven en edat de fer el servei militar] que s'estaven efectuant. A l'Hospitalet, grups armats, a més d'interrompre el sorteig, es fan amb les armes del municipi tot forçant les autoritats municipals. La pressió popular és tan gran que el batlle és empresonat per no haver fet el sorteig un mes després. L'Ajuntament, entre l'espasa i la paret, comunica al poble que no pot fer res més per ell i que en va a donar part al Capità General. [...]

... el 1852 es constitueix una «Sociedad para la redención de quintas», per pagar l'estipulat per la llei per evitar que un mosso s'incorporés a files. Malgrat que comptava amb el recolzament de l'Ajuntament en un primer moment, aquest no dubta a dissoldre-la el juny de l'any següent, acusant-la d'instigadora d'un nou motí contra les quintes. L'estimulant necessitat impulsà diverses entitats més d'aquest tipus al llarg del segle.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.110-112

ACTIVITATS

- Creus que és «honest» pagar per no fer el servei militar?
- Podria ser això (el fet que els qui tinguessin prou diners poguessin lliurar-se'n) el motiu de les sublevacions populars?
- Com se'n diu avui dels qui no volen fer la «mili»?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Estructura social del segle

Document 1

Consulta la taula de l'estructura de la població per sectors econòmics que s'inclou en la Unitat Temàtica 4 «El poblament al segle XIX»

Document 2

Aquestes dades [quadre estadístic anterior], de fiabilitat no absoluta i de difícil interpretació, mostren que la societat hospitalenca va mantenir durant tot el s. XIX una estructura fonamentalment agrària i preindustrial. Això és degut principalment a dos factors. En primer lloc al desenvolupament capitalista de l'agricultura (...) El camp va requerir una part considerable de la mà d'obra local en el seu constant procés de creixement. En segon lloc, que la major part dels obrers que treballaven a les indústries de la localitat no hi residien (...). L'augment de la riquesa produïda a la comunitat, a nivell global, podria explicar el continu creixement del sector terciari.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.110-112

ACTIVITATS

- Fes dues llistes entre persones «productives» i «no productives» econòmicament a partir del quadre. Sempre ha estat així? Presentaria aquestes mateixes característiques un quadre referit a les dades actuals?
- On hi ha més nombre de persones: a l'agricultura, la indústria o el comerç? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Els problemes sociopolítics d'un govern municipal

No era pas un fet anecdòtic que les reivindicacions populars de bona part del segle XIX fossin la supressió dels impostos i de les quintes. L'estat espanyol era, als ulls de la gent, solament una instància extorsionadora, que exigia abundoses aportacions i no oferia a canvi contrapartides prou gratificadores.

En aquell context, la política de qualsevol govern municipal tendia a centrar-se en la defensa dels seus veïns i veïnes, tant de les seves persones, com dels seus patrimonis. Perquè cal no oblidar que els membres d'aquells ajuntaments no eren polítics professionals que seguissin unes directrius generals establertes per un partit determinat, sinó simplement uns veïns més que, per les raons que fos (sovint pel fet de posseir un patrimoni de certa importància), havien assolit protagonisme en l'escena política local.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.126

ACTIVITATS

- Com es financien els organismes públics (Estat, Ajuntaments,...)?
- Cal, doncs, pagar impostos?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 16

Poder polític i conflictivitat social al segle XIX

Aparició del problema obrer

Pel que fa a l'etapa següent de govern progressista, corresponent al bienni 1854-56, haurem d'assenyalar en primer lloc, que els primers anys de la dècada de 1850 a l'Hospitalet van viure l'eclosió del fenomen industrial i l'aparició del «problema obrer». Santa Eulàlia i la Bordeta, zones properes a la industrial vila de Sants havien vist com cada cop s'hi instal·laven més indústries i com sorgien, al voltant d'elles, nous barris amb un component social totalment nou. Eren les primeres passes de l'Hospitalet obrer que, des de l'any 1853, manifestaria la desesperació de la seva situació mitjançant una nova forma de protesta popular, encara mal perfilada, però que havia de constituir la forma característica de revolta del proletariat modern: ens referim a la vaga obrera.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.112

ACTIVITATS

- Assenyalat la relació que hi ha entre industrialització, creixement urbà i conflictivitat obrera
- Relaciona-ho amb l'evolució seguida per Barcelona consultant bibliografia.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- El moviment obrer al segle XIX
 - Les condicions de vida dels treballadors
 - Els primers conflictes obrers
 - Les primeres associacions obreres
 - L'Associació Internacional de Treballadors (AIT)
 - Conclusions
- El moviment obrer al segle XX
 - El canvi de segle
 - Els efectes de la 1a Guerra Mundial
 - La Dictadura de Primo de Rivera
 - La República
 - La Guerra Civil
 - Les col·lectivitzacions
 - La postguerra: la repressió
 - La postguerra: un principi de canvi
 - Els primers nuclis d'oposició (1958-1973)
 - La mort de Franco i l'arribada de la democràcia
 - L'afiliació massiva als sindicats
 - El moviment obrer a partir de 1978
 - Conclusions

Procediments

- Confecció d'una cronologia a partir de les dades aparegudes al text.
- Comparació i relació de conceptes en diferents períodes històrics.
- Identificació de causes per a una determinada situació política i les seves conseqüències.
- Anàlisi d'expressions i frases fora del seu context històric.
- Recerca d'informació i documentació històrica.
- Identificació de conceptes bàsics a partir d'un text.
- Formulació d'hipòtesis.

Actituds i valors

- Valorar els drets socials com a conquesta històrica.
- Rebuig de qualsevol forma de violació dels drets humans.
- Aprendre la importància de participar en les reivindicacions socials.
- Disposició activa a participar en les qüestions de la col·lectivitat.
- Actitud crítica davant les causes de desigualtat social.
- Rebuig als règims totalitaris i les actituds intolerants.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Comparar la relació entre el treball i les condicions de vida dels treballadors al llarg del segle XIX i actualment. (salari, poder adquisitiu, cobertura mèdica, estabilitat i jornada laboral, accidents...)
- Explicar les finalitats i la significació de les primeres associacions obreres i en concret l'AIT.
- Anomenar els efectes de la 1a Guerra Mundial en el procés d'industrialització de l'Hospitalet.
- Explicar i diferenciar les forces sindicals de la 2a República.
- Explicar en què consistien les col·lectivitzacions.
- Entendre el significat de l'afiliació sindical durant el franquisme.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

BIBLIOGRAFIA

BALFOUR, Sebastián. *La dictadura, los trabajadores y la ciudad: el movimiento obrero...* València, Alfons el Magnànim, 1994

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres...* Barcelona, Diputació, 1986

CASAS, Joan. *La formació de la indústria a l'Hospitalet del s. XIX.* L'Hospitalet, CEL'H, 1985

CODINA, Joan. *El delta del Llobregat i Barcelona: gèneres i formes de vida...* Barcelona, Ariel, 1971

«L'Hospitalet antifranquista. La transició democràtica» [monografia]. En: *Quaderns d'Estudi*, núm.12 (febrer 1996)

Col·lectivititzacions al Baix Llobregat 1936-1939. J.L. ADÍN [et al.]. Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1989

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H ; Ajuntament de l'H, 1997

MARÍN, Dolors. «Una primera aproximació a la vida quotidiana dels hospita-lencs...». En: *Identitats*, núm.4/5 (estiu 1990) p. 28-40

MORAL, Ramon. *Diari d'un exiliat.* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1979 (Biblioteca Serra d'or)

POBLET, Marcel. «Societat i política a l'Hospitalet...» En: *Identitats*, núms.4/5 (estiu 1990) p.52-72

SANTACANA, Carles. «Poder local i canvi socioeconòmic : l'Hospitalet ...» En: *Identitats*, núm.0 (tardor 1987) p. 16-38

SANTACANA, Carles. *Victoriosos i derrotats: el franquisme a l'Hospitalet...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat, 1994

TÉLLEZ, Antonio. *Sabaté : guerrilla urbana en España...* Barcelona, Plaza y Janés, 1978

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-te

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XIX

Les condicions de vida dels treballadors

Document 1

[Durant el] «període 1839-1868... la gran majoria de jornals es pagaven entre els 8 i els 10 rals... s'aprecia una lleugera pujada en el període, però amb brusques baixades en temps de crisi...»

[El salari real] «Partint d'un sou de 8-10 rals del cap de família, complementat per uns altres 5-10 rals de la resta de la mateixa, una família podia adquirir amb el que guanyava en un dia uns 16-22 Kg de pa; o uns 10-15 Kg de llegums; o 2-3 Kg de cansalada».

Sobre les altres necessitats humanes, solament cal reproduir el següent text de Codina:

«Els preus de la roba nova foren totalment prohibitius als jornalers. Un vestit d'home —gec, armilla i calces, tot de vellut— costà entre 100 i 150 rals a la primera meitat de segle, i entre 150 i 250 a la segona. Forçosament les famílies de jornalers hagueren de vestir roba usada, ja fos adquirida a baix preu o bé —com sabem— simplement donada».

Font: CODINA, J. *El delta del Llobregat... s.XVI a XX*. Barcelona, Ariel, 1971, p.411

Document 2

De tota manera, el problema fonamental ... era ... la facilitat amb què es deixava de cobrar durant temporades senceres ... quan per malaltia no es podia treballar.

En la indústria la inseguretat del lloc de treball també era una constant, a mercè dels cicles generals de l'economia, sense cap protecció legal.

De les últimes dècades del segle ... hi ha dades sobre accidents laborals ... El 1884, a la filatura de Martí Rodés va explotar una caldera sobrecarregada de fusos i va causar un mort i un ferit.

El 1894 moria en un altre accident un noi de 14 anys a la fàbrica de tints i blanqueigs de J. Montobbio.

Respecte a la durada de les jornades laborals, les dades que tenim de 1854 i 1862 parlen de jornades d'11 a 14 hores.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.107

ACTIVITATS

- Resumeix els textos anteriors especificant els tres principals problemes de la vida quotidiana.
- Analitza la relació entre el treball i les condicions de vida dels treballadors: salaris (diferències dins la família), poder adquisitiu, cobertura mèdica, estabilitat laboral, jornada laboral i accidents. Compara la situació amb l'actual.
- Això que s'explica als textos es refereix exclusivament als obrers de les fàbriques, o es pot generalitzar més? (consulta bibliografia complementària).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XIX

Els primers conflictes obrers

L'octubre de 1853 es produeix la primera vaga obrera de què tenim notícia a l'Hospitalet. És a la fàbrica de José Poch [fàbrica de blanqueigs del Prat de Maons, que el novembre fou comprada per «La Aprestadora»]. L'any següent continuaren els conflictes a «La Aprestadora», de la qual Poch era director. [...]

Aquell conflicte es prolongà, amb intermitències... Durant el 1856... va perdre intensitat... possiblement per causa de l'enduriment de la repressió. [...]

... Aquella vaga fou provocada per unes causes estrictament internes d'aquella fàbrica: les reivindicacions es centraven en la millora dels salaris, l'escurçament de la jornada laboral i una millora de la situació contractual dels obrers. [...]

Als documents d'aquest any [53] no s'esmenta cap «societat». És normal, encara governaven els conservadors. El 1854, amb els progressistes al poder, la societat obrera ja és legal i reconeguda com a interlocutora pel patró i l'autoritat municipal. I ha quedat demostrat com la defensaven els obrers, conscients que era la seva única eina per millorar la seva condició.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.124

ACTIVITATS

- Quin mecanisme de lluita utilitzaran els obrers des dels seus primers conflictes?
- Quines eren les causes dels primers conflictes obrers? Quin fou el seu àmbit de difusió? Responen a una actuació organitzada dels treballadors? Per què? Com acaben els conflictes?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XIX

Les primeres associacions obreres

Entre el 1838 i el 1855 sorgiren al poble diferents entitats, la major part de les quals eren mutualitats. El fenomen és normal en una societat en què no existeixen ni assegurances privades ni públiques.

[Algunes d'aquestes associacions no tenia cap contingut de lluita sindical, per exemple:] El març de 1838 n'armen una els carreters i els transportistes davant els perills que corrien en ser requerits els seus serveis per l'exèrcit: els temuts bagatges...

Al setembre de 1842 és aprovada una «asociación de beneficencia mútua formada por varios vecinos». El problema que se'n planteja és el de veure quin era el vertader caràcter d'aquesta entitat, perquè podia ser merament una mutualitat o bé un sindicat camuflat.

A favor de la tesi del sindicat, es pot argumentar la proximitat (la de Barcelona, és clar) amb què s'estan esdevenint fenòmens similars a l'abric de la permissivitat esparterista —que s'havia d'acabar immediatament— i l'existència d'un grup de teixidors que amb posterioritat sí que formaren el seu sindicat/mutualitat.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.110

ACTIVITATS

- Quin nom rebien les associacions que sorgeixen a partir del 1838 a la ciutat? En què consistien?
- Quina diferència hi havia entre una simple mutualitat i una associació obrera camuflada de mutualitat? Per què calia camuflar els sindicats? (consulta bibliografia complementària).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XIX

L'Associació Internacional de Treballadors (AIT)

Document 1

Sembla evident que, als anys de la descomposició de la monarquia isabelina, tant les classes treballadores com les capes mitjanes s'organitzaren, sindicalment les primeres i políticament les segones. [...]

...Però en algun moment entre el 1868 i el 1872 es creen a l'Hospitalet 4 associacions obreres. La de teixidors ja tenia tradició i probablement mai no desapareixeria. La de camperols l'hem detectada gairebé darrera les mobilitzacions del 68, la de terrissaires (treballadors de les 2 fàbriques de ceràmica) i paletes són de nou encuny. En tenim notícia quan al juliol de 1872 s'adhereixen a la secció espanyola de l'Associació Internacional dels Treballadors.

Declaren que tenen 191 federats, que venia a ésser un 40% dels obrers i els jornalers del poble, un índex de sindicació molt alt...

La vida de l'AIT de l'Hospitalet fou breu. Durant el 1873 travessà dificultats, incloses les econòmiques i després del cop de Pavia fou il·legalitzada. [...]

...La totalitat dels federats de la població va votar els candidats bakuninistes per delegats al Congrés de Còrdova, que al desembre de 1872 encaminaria l'AIT espanyola cap a l'anarquisme.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.113

Document 2

A nivell local, els internacionals creen una cooperativa de consum com a tapadora del sindicat, si bé molt aviat tindrà problemes i serà il·legalitzada al cap de pocs mesos de la seva creació. Al febrer del 75 ho tornen a intentar amb una germandat, la «Unión de obreros de Hospitalet» i obtenen una negativa de les autoritats. Finalment la «Unión» es legalitza l'agost de 1876 com a cooperativa de consum, segons el projecte inicial. En realitat, la cooperativa havia seguit existint des de la seva creació a l'inici del 74.

Els internacionals subsistiran en aquesta cooperativa fins al 1881, quan les restes de l'AIT es reorganitzen en la «Federación de Trabajadores de la Región Española», que va tenir una secció local a l'Hospitalet des de 1882.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.114

ACTIVITATS

- Què és un sindicat?
- Busca informació sobre l'Associació Internacional de Treballadors.
- Quin és el tret més significatiu de les associacions que s'adhereixen a l'AIT el 1872?
- Diu un dels textos que els federats de a l'AIT l'Hospitalet votaven els candidats bakuninistes (anarquistes). Informa't dels principis ideològics d'aquests candidats. Quins altres corrents de pensament estaven integrats a l'AIT? Què els diferenciava dels anarquistes?
- Després del cop de Pavia és il·legalitzada l'AIT. Hem d'entendre que desapareix? Per què?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XIX

Conclusions

Consulta les fitxes anteriors i elabora les següents activitats de resum i conclusió.

ACTIVITATS

- Confecciona una cronologia amb les principals fites del moviment obrer a l'Hospitalet durant el segle XIX.
- Què diferencia econòmicament el segle XIX dels anteriors?
Quines conseqüències socials se'n deriven?
- Fes una valoració final de la correspondència existent entre difusió o legalització de les organitzacions de treballadors/es i el marc polític en els diferents moments del segle XIX.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

El canvi de segle

...la veritable conversió de l'Hospitalet en una ciutat industrial es produeix amb el canvi de segle... [...]

... hi ha una veritable eclosió d'entitats més o menys obreres, de les quals tan sols coneixem el nom. Entre el 1898 i el 1904 sorgeixen al voltant d'una dotzena de cooperatives i associacions... i coincideixen amb la gran difusió del cooperativisme a Catalunya des del 1896...

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.114

**SEGELL DE LA COOPERATIVA «EL RESPETO MUTUO»,
FUNDADA EL 1910 A SANTA EULÀLIA**

Font: [AL'H(AH)], Fons d'Entitats, C-10

L'EDIFICI QUE «EL RESPETO MUTUO», TENIA AL CARRER BUENOS AIRES

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997,

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

ACTIVITATS

- Com podem qualificar el canvi de segle respecte al moviment obrer?
Com es justifica?
- Busca informació sobre el moviment cooperativista iniciat al final del segle passat (consulta bibliografia complementària).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

Els efectes de la Primera Guerra Mundial

En resum, en el cas de l'Hospitalet observem un creixement autosostingut [de la indústria] que té l'inici al tombant de segle, que troba el punt culminant durant la Guerra Mundial —probablement el 1916— i entra posteriorment en una forta crisi i inestabilitat social, com passà a tot Catalunya per la pèrdua del mercat exterior, que socialment es manifestà... a l'Hospitalet... en l'assassinat de l'industrial tèxtil Antonio Pareto Maristany.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.157 i 160

ACTIVITATS

- Quina situació socioeconòmica hi ha al darrera d'actuacions com l'assassinat de l'industrial Antonio Pareto? Busca informació sobre incidents semblants a Barcelona? Amb quin nom es coneix el fenomen?
- Busca informació sobre la influència de la Primera Guerra Mundial en l'economia de Catalunya i com va repercutir sobre els treballadors/es.
- Busca informació sobre el Sindicat Únic i el Sindicat Lliure.

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

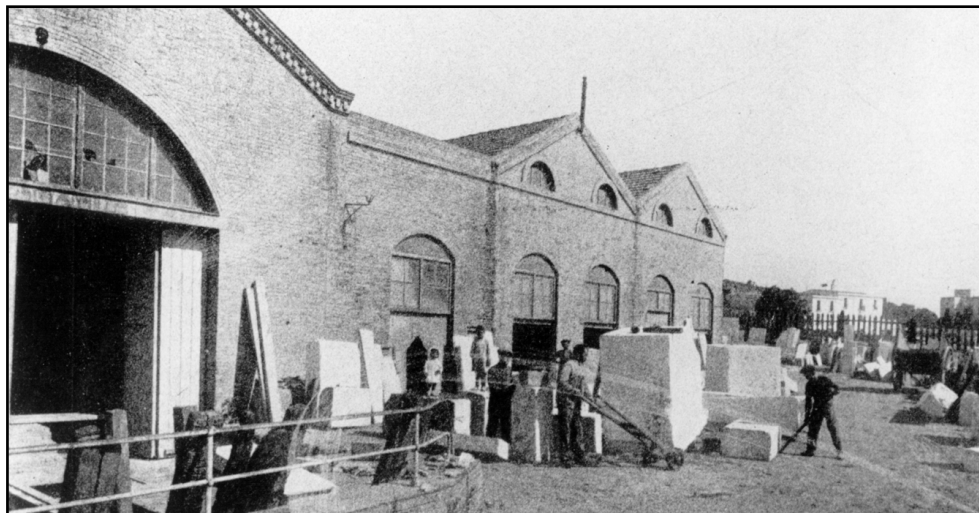
El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La Dictadura de Primo de Rivera

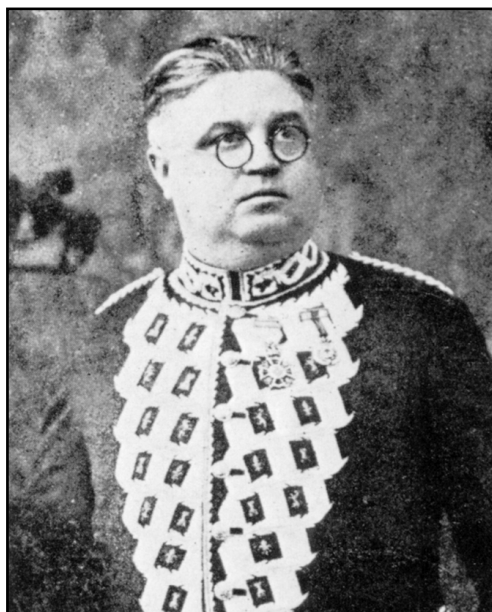
...El moviment obrer organitzat, el moviment anarquista, es veié durament perseguit ... molts es veieren obligats a exiliar-se a França per evitar la funesta repressió.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.168

FÀBRICA DE MARBRES DE TOMÀS GIMÉNEZ QUE ES TROBAVA A L'ACTUAL ISABEL LA CATÒLICA CANTONADA JOSEP TARRADELLAS

Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

TOMÀS GIMÉNEZ VA SER ALCALDE ENTRE EL 1923 I EL 1930 I PRINCIPAL REPRESENTANT DELS PARTIDARIS DE LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

Font: *Història de l'Hospitalet, una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat, Ajuntament l'H, p.170. fotografia 125. [AL'H (AH)]

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

ACTIVITATS

- Quins efectes va tenir sobre el moviment obrer la Dictadura de Primo de Rivera?
- Per què va tenir aquests efectes? Quina ideologia i quins interessos hi havia darrera d'aquella dictadura? (Consulta bibliografia)
- Busca informació sobre la importància de la ideologia anarquista en el moviment obrer de l'Hospitalet i de Catalunya.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La República (1)

...La CNT representava el 90% de la població activa tant al camp com a la indústria i les esperances posades en la naixent república, la pressió per aconseguir bases salarials més justes i l'atur creixent foren els elements que desencadenaren una dinàmica realment important a l'Hospitalet.

L'agost de 1931, per la discussió de les bases salarials, anaren a la vaga els treballadors del camp, els oficials barbers i els treballadors de la ceràmica. El maig de 1932, s'iniciaren vagues del tèxtil...

L'any 1933, després de les revoltes de Fígols, Terrassa i els Fets de Casas Viejas, a l'Hospitalet es practicaren constants detencions de dirigents anarquistes, i la Guàrdia Civil interrompia les assemblees dels treballadors... Els enfrontaments foren greus i constantment es produïen atemptats, fruit de l'acció directa desencadenada contra els patrons i els representants del poder, es tractava de petards, anomenats «bombes»... que es feien esclatar a les portes dels propietaris o a les finestres de les fàbriques...

L'alternativa revolucionària promoguda per la CNT-FAI per acabar amb tota mena d'explotació i instaurar el comunisme llibertari, tingué un fort ressò a l'Hospitalet. Recordem que a les eleccions a diputats de novembre de 1933 la consigna era «frente a las urnas, la revolución social», i el triomf de les dretes accelerà aquest procés... A Catalunya, l'Hospitalet serà el focus de la revolució. Durant quatre dies, del 8 al 12 de desembre, la ciutat fou presa pels revolucionaris en l'intent de proclamar el comunisme llibertari... El dia 14 s'ocupà militarment la ciutat...

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.173

RESTES DE BARRICADES EN LA REVOLTA DE DISEMBRE DE 1933

Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. [Pérez de Rozas]

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

ACTIVITATS

- Quin efecte polític generaren els atemptats? Quines conseqüències tingueren per al moviment obrer? Cerca informació sobre la CNT.
- Com valoren la situació social durant la República? Cita'n uns quants exemples.
- Explica la consigna de la CNT per a les eleccions de 1933: «frente a las urnas, la revolución social».
- Quina era la distribució de forces entre centrals sindicals durant la República? Busca informació sobre la UGT.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La República (2)

Document 1

Els conflictes socials seguien la mateixa tònica iniciada l'any 1933, si bé la UGT començà a tenir una certa presència local especialment a la refineria CAMPSA. Però això no treu el paper hegemònic de la CNT...

Document 2

La CNT tenia els locals clausurats des dels fets de desembre de 1933 i no es reobriren fins al 24 de gener de 1936, mentrestant la situació de la població s'agreujà...

Document 3

L'onada de vagues desencadenada a la primavera de 1936 ens mostra una tensió social i política que passa per l'assassinat dels germans Badia el 22 d'abril...

A final de març s'iniciava la vaga de la metal·lúrgia, plantejada per la CNT-UGT amb especial incidència a La Farga, però els conflictes laborals sorgiren a tots els sectors, i en la majoria dels casos la CNT era l'única interlocutora. A primer de juliol estaven en vaga els camperols, els forners, els del tèxtil, els de la indústria química, els transports, els drapaires, els barbers i els ceramistes, i el 12 de juliol s'hi sumaren els treballadors de l'empresa d'autobusos Just Oliveras.

Font 1, 2 i 3: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.174-176

ACTIVITATS

- Fes un resum dels trets més significatius de l'evolució del moviment obrer hospitalenc entre el 1933 i l'esclat de la guerra.
- Quins fets van tenir lloc al desembre de 1933? (busca informació bibliogràfica).

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La Guerra Civil

El 20 de juliol [de 1936] es creava el Comitè de Milícies Antifeixistes amplament dominat per la CNT...

El 30 de setembre... es reorganitzà l'Ajuntament, i s'hi va integrar el Comitè de Milícies Antifeixistes... van resultar 12 regidors de la CNT, 9 d'UGT i 9 d'ERC...

[Ara en estar present la CNT] les contradiccions sobre l'organització social i econòmica seran cada cop més fortes, així, els temes de debat seran: el salari únic, la municipalització de l'habitatge i, fonamentalment, la funció de les col·lectivititzacions...

El 25 de desembre foren assaltades les cooperatives de l'Hospitalet «El Respeto Mútuo» i «L'Avenç»... Es tractava de l'enfrontament definitiu entre «Col·lectivisme» i «Cooperativisme».

El 29 de desembre es constituïa un nou Ajuntament, només amb la representació de la CNT, i es va iniciar una etapa que duraria fins a principi de febrer...

Després d'unes negociacions... el 9 de febrer de 1937... [retornaven] els regidors d'ERC i UGT... El període revolucionari iniciat per la CNT arribava a la seva fi i es posava en qüestió tot el que fa a les municipalitzacions, les col·lectivititzacions, les cuines populars, etc.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.180-181

ENDERROCAMENT DE L'ESGLÉSIA DE SANTA EULÀLIA DE MÈRIDA, L'AGOST DE 1936, COM A CONSEQÜÈNCIA DE L'ASSALT QUE PATÍ PEL JULIOL

Font: Fons Emili Gomà

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

ACTIVITATS

- Què caracteritzà la vida municipal hospitalenca els primers mesos de la Guerra Civil?
- Què era el «Comitè de Milícies Antifeixistes»?
- Resultava lògica, dins de l'ideari que defensava, la participació de la CNT en les institucions de govern? Justifica-ho.
- Quines actuacions va impulsar la CNT des de la seva presència a l'Ajuntament i al comitè antifeixista?
- Defineix col·lectivisme i cooperativisme; explica quin era l'enfrontament que es produí entre aquestes dues opcions.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

Les col·lectivitzacions (1)

Document 1

La col·lectivització consistia bàsicament en l'apropiació dels mitjans de producció per la classe obrera, i la consegüent gestió de les empreses, tant agràries, industrials o de serveis.

Font: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat 1936-1939*. L. ADÍN [et al] Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1989, p.15

Document 2

El marc legal: el decret de les Col·lectivitzacions.

...el decret de les Col·lectivitzacions va ser signat amb data 24 d'octubre per totes les organitzacions polítiques i sindicals que donaven suport al govern de la Generalitat; és a dir, des d'Acció Catalana fins al POUM...

...reproduïm a continuació un fragment de l'encapçalament del decret:

«La criminal sublevació militar del 19 de juliol ha produït un trastorn extraordinari a l'economia del país. El Consell de la Generalitat ha d'atendre la reconstrucció dels estralls que ha causat a la indústria i al comerç de Catalunya la traïció dels que intentaven imposar al nostre país un règim de força...»

«...L'acumulació de riquesa a mans d'un grup de persones cada vegada menor... [que per] salvar els seus interessos no ha dubtat a provocar una guerra...

Cal ara, doncs, organitzar la producció, orientant-la en el sentit que l'únic beneficiari ha d'ésser la col·lectivitat, el treballador...

La substitució de la propietat individual per la col·lectiva, la concep el Consell de la Generalitat col·lectivitzant els béns de la gran empresa, és a dir, el capital, i deixant subsistir la propietat privada dels béns de consum i de la petita indústria».

Font: Opus cit. p.17 i 18

ACTIVITATS

- Què foren les col·lectivitzacions?
- Qui les defensava?
- Què donà peu a la seva implantació?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

Les col·lectivitzacions (2)

1) L'Agrícola Col·lectiva

[Després del daltabaix del 19 de juliol] Les terres de la Marina van ser saquejades... En molt pocs dies van començar dues accions paral·leles, la dels cenetistes i la dels propietaris... Els cenetistes els [als propietaris] van exposar la idea de la col·lectivització. Els propietaris, davant el perill de perdre-ho tot de manera violenta a mans dels incontrolats, van veure en la col·lectivització una sortida airosa...

La primera assemblea general se celebrà l'agost de 1936...

[...]

Estatuts de l'Agrícola Col·lectiva (1936?)

«Colectividad agrícola de l'Hospitalet de Llobregat

Estatutos

I. Se constituye un consejo técnico-administrativo para velar sobre los intereses de la producción y administración de la Colectividad Agrícola de Hospitalet de Llobregat.

- a) Las tierras cultivables del término municipal de Hospitalet de Llobregat se dividen en zonas.
- b) El delegado técnico de cada una de las zonas dirigirá los trabajos de la siembra y los cuidados que requieren las plantas para que los intereses de la Colectividad sean cubiertos de todo riesgo.
- c) Terminada la jornada, el delegado técnico dará a los colectivistas un bono de trabajo.

II. Para mejor regularizar la producción, habrá delegados de trabajo con las siguientes atribuciones:

- a) El delegado de trabajo, según las indicaciones del técnico, distribuirá el trabajo.
- b) Los actos contrarios a los intereses de la Colectividad serán señalados al consejo administrativo; éste tomará las medidas pertinentes para remediarlo.

El consejo de administración

El consejo de administración se constituye con un secretario general, un técnico, un tesorero y tres miembros.

- a) El consejo de administración velará constantemente por el desarrollo de la Colectividad.
- b) El consejo de administración redactará cada tres meses una memoria sobre la situación económica de la Colectividad.
- c) El consejo de administración convocará todos los meses a una asamblea general para dar cuenta de su actividad, y dará cuenta ante la asamblea de su mandato.

Adhesiones

Para ser miembro de la Colectividad Agrícola hay que ser campesino. La solicitud hay que hacerla por escrito al consejo administrativo y deberán avalarla dos colectivistas.

- a) Toda solicitud de ingreso será expuesta en lugar visible durante ocho días en el domicilio de la Colectividad.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

- b) Pasados los ocho días, si nadie se opone a su admisión, el solicitante será considerado miembro de la Colectividad. Si en este momento la Colectividad no puede admitirle, éste esperará. El orden de ingreso será rigurosamente observado.
- c) Si un colectivista se opusiera al ingreso, el caso será sometido a la deliberación de la asamblea, que decidirá soberanamente.
- d) El colectivista debe trabajar en el lugar indicado de una manera escrupulosa. En el caso contrario, el consejo de administración impondrá sanciones adecuadas, pudiendo llegar hasta la expulsión si la buena marcha de la Colectividad lo exigiera.
- e) El consejo de administración es responsable, delante de la asamblea general de la Colectividad, de la ejecución del artículo subdicho.
- f) En caso de enfermedad, el colectivista recibirá íntegramente su salario.
- h) Las enfermedades venéreas y las provenientes del abuso del alcohol no serán reconocidas por la Colectividad.
- i) El consejo de administración, teniendo dudas sobre la enfermedad o accidente sobrevenido a un colectivista, recurrirá a una pericia medical. De acuerdo con el informe médico, el colectivista será expulsado si ha perjudicado a la Colectividad.
- j) El colectivista, yendo al trabajo en estado de embriaguez será considerado incapaz de trabajar y perderá su jornal.
- k) Toda reincidencia de embriaguez atraerá la expulsión de la Colectividad.

III. Los miembros del consejo de administración serán nombrados en asamblea general, y su mandato terminará en el momento que otro pleno lo decida.

IV. Los miembros de la Colectividad Agrícola deberán tener su carnet sindical al corriente de sus cotizaciones.

V. La Colectividad Agrícola mantendrá relaciones morales y materiales con las organizaciones similares.

VI. La Colectividad Agrícola celebrará, además de las reuniones trimestrales, todas cuantas sean precisas.

VII. Todo colectivista que se separe de la Colectividad renuncia a sus derechos; y el que es expulsado los pierde.

VIII. Cuando un colectivista, por causas justificadas, debiera desplazarse y abandonar la colectividad, los gastos de su desplazamiento le serán abonados al interior de España.

IX. Todo colectivista que tomara por costumbre no asistir regularmente al trabajo será sometido a las sanciones del artículo antedicho.

X. La soberanía de la Colectividad Agrícola reside en las decisiones de sus asambleas generales.

XI. Todo lo que no esté previsto en estos estatutos, será resuelto por acuerdo de la asamblea de la Colectividad».

Font: *Col·lectivititzacions al Baix Llobregat 1936-1939*. L. ADÍN [et al] Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1989, p. 506-507, 568-570

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC
1

El medi físic

MARC TEMÀTIC
2

Demografia

MARC TEMÀTIC
3

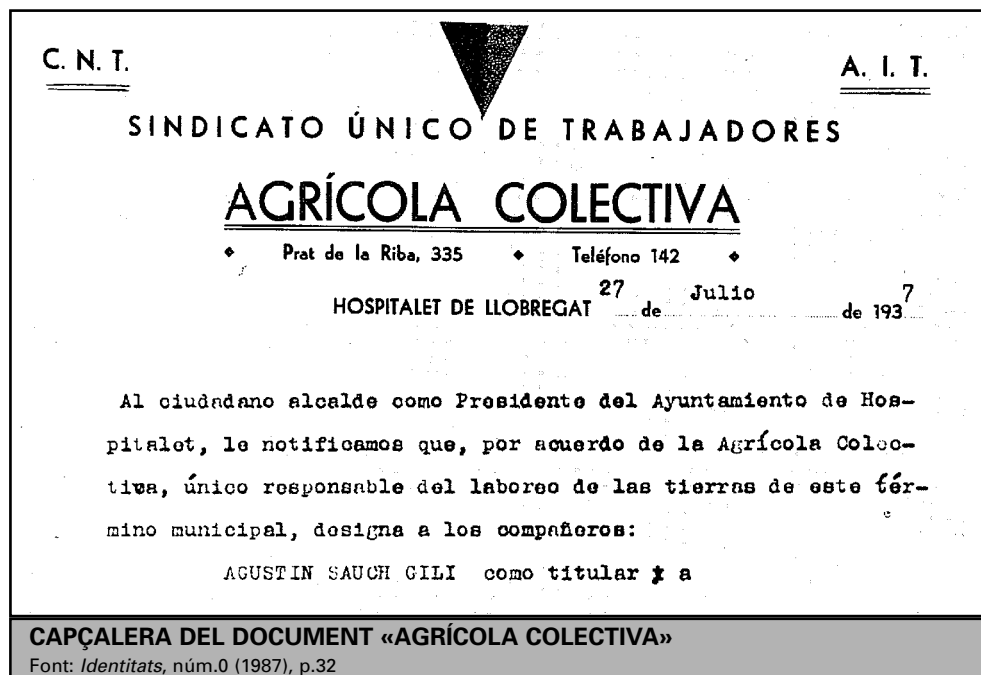
Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC
4

Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

2) La col·lectivització a la indústria

«A diferència de l'agricultura, a la indústria no va existir un model únic... es feia de manera independent empresa per empresa... D'altra banda, els nivells de participació dels treballadors al procés col·lectivista van ser molt desiguals.

... el Decret de Col·lectivitzacions distingia entre empreses col·lectivitzades i empreses en règim de control obrer. A les primeres desapareixia la figura del propietari, substituïda per un comitè d'empresa. A les segones, continuava la figura del propietari, però la seva actuació al front de la indústria era fiscalitzada per un comitè obrer de control. El Decret, a més, preveia una tercera possibilitat: els agrupaments industrials, constituïts per les empreses d'una localitat que pertanyien al mateix sector, per exemple, els barbers o els drapaires».

[...]

El cas d'Albert Hermanos.

...indústria... dedicada a la fabricació de teixits, elàstics i cordons. El nombre d'obers que el juliol de 1936 ocupava era d'uns cent quaranta...

[Després del 19 de juliol] Els patrons, Josep i Enric Albert, no van abandonar l'empresa i van continuar dirigint-la...

El Decret de la Generalitat... feia obligatòria la col·lectivització de les empreses de més de cent treballadors... Albert Hermanos s'hi trobava inclosa.

L'assemblea constituent de la col·lectivització... es va celebrar el 24 de desembre... i va nomenar un consell d'empresa compost per nou persones... set de la CNT i dues de la UGT.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

...La representació femenina era de tres persones, un 33% del total; a l'empresa, però, representaven el 85% del personal.

Quant a la proporció sindical, al consell hi havia set membres de la CNT... La UGT tenia dos membres...

Participació dels treballadors...

En no elaborar-se cap estatut propi... va assumir l'estatut tipus que va redactar la Generalitat.

Les assemblees ... no van mantenir una periodicitat fixa. Se'n van celebrar bastants d'extraordinàries ... que responien generalment a canvis en el ritme de producció o a problemes interns. Quan apareixien diverses assemblees seguides en poc temps, segur que hi havia algun problema important que no s'havia resolt.

Les millores socials.

A l'acta de la reunió del consell d'empresa del 15 de gener de 1937 s'hi publicava el següent avís:

«Ponemos en conocimiento de las compañeras haber tomado el siguiente acuerdo: a partir del día de la fecha, toda compañera que falte al trabajo por enfermedad y lo justifique mediante la presentación legal del correspondiente certificado médico, tendrá derecho a cobrar el jornal que le corresponda en relación a los días de trabajo que haya estado enferma. Esperamos que de este acuerdo sabrán hacer buen uso todas las compañeras».

L'altra millora en el camp de la sanitat lligada a l'assistència social va ser l'assegurança per maternitat. La quota de l'assegurança de maternitat que fins llavors pagaven les operàries... va passar a pagar-la la caixa de la col·lectivitat.

L'estructura salarial...

L'estructura salarial de l'empresa era força jerarquitzada i no va experimentar canvis notables respecte a la situació anterior al 19 de juliol de 1936.

Font: *Col·lectivitats al Baix Llobregat 1936-1939*. L. ADÍN [et al] Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CECBLL, 1989, p.519 i ss

Salaris a Albert Hermanos (octubre 1936)

Lloc de treball	Salari mig mensual
Despatx	542,72
Fàbrica (homes)	347,24
Fàbrica (dones)	
Secció de preparat	169,29
Secció de màquines	218,33
Secció de telers	221,24
Secció de plegat	177,68

Font: SANTACANA, C. «La col·lectivització a l'Hospitalet de Llobregat». En: *Les col·lectivitzacions...* Opus cit., p.546

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

ACTIVITATS

-Quin tipus de col·lectivitzacions van tenir lloc a l'Hospitalet durant la Guerra Civil? Enumera les seves principals característiques a partir dels estatuts de l'«Agrícola colectiva» i del cas d'«Albert Hermanos». Amb quina finalitat fa públic el decret sobre col·lectivitzacions la Generalitat? Per què sovint els propietaris de terres o empreses accepten les col·lectivitzacions?

Consulta les fitxes relatives a les col·lectivitzacions del Marc Temàtic 3. Activitats Econòmiques.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La postguerra: la repressió

...en una ciutat com l'Hospitalet, que tenia una tradició de lluites obreres i de predomini esquerrà, la repressió havia de ser un objectiu prioritari.

...afusellats arran dels consells de guerra que se seguiren... 22... més de la meitat estaven afiliats a la CNT...

...Les persones més compromeses amb les organitzacions defensores de la República van optar majoritàriament per l'exili...

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.184

**PARTIT DE BÀSQUET ENTRE L'HOSPITALET I EL RCD ESPANYOL EL 1940.
SÍMBOLS FEIXISTES EN LA VIDA QUOTIDIANA**

Font: SANTACANA, C. *Victoriosos i derrotats...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H, 1994

ACTIVITATS

- Què passà amb el moviment obrer a la fi de la Guerra Civil?
- Per què s'actua d'aquella manera contra les organitzacions obreres?
- Comenta la fotografia en relació a aquest període de la història.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La postguerra: un principi de canvi

A l'inici de la dècada dels anys cinquanta ... comença a albirar-se un principi de canvis amb un lleuger esvaïment de dos fets característics dels anys quaranta: la repressió política i l'estancament de l'economia ... La disminució de la repressió política es pot explicar pel total anorreament de qualsevol signe d'oposició...

La vaga de tramvies de 1951

Aquests fets bàsicament barcelonins, tingueren, però, una incidència efectiva a l'Hospitalet. La companyia d'autobusos urbans Oliveras, S.A. (OSA), ... havia augmentat el preu dels bitllets... [i] especialment a partir del divendres dia 2 de març, els autobusos circularen amb l'únic passatge d'una parella de la Policia Armada, a més del conductor i el cobrador ... hi hagueren aldarulls, i es practicaren diverses detencions...

El gener de 1957 es desencadenà novament un moviment de boicot als tramvies... Paral·lelament es produïren convocatòries de vaga, que a l'Hospitalet tingueren la seva repercussió... Els treballadors que havien de fer ús dels transports públics de superfície optaren, com al 1951, d'anar a peu, cosa que a la pràctica significava una mobilització massiva.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.196-197

ACTIVITATS

-A quins anys i a quin sector es donaren els primers incidents obrers durant l'etapa de Franco? Què els provocaren?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

Els primers nuclis d'oposició (1958-1973)

A l'Hospitalet, durant la primera etapa d'aquest període, diversos col·lectius de treballadors, especialment del ram tèxtil i del metal·lúrgic, protagonitzaren actes reivindicatius dispersos. Eren accions que no sabem amb exactitud si eren dutes a terme per elements residuals dels sindicats de classe anteriors a 1939, CNT i UGT, o eren elements incorporats de nou, que havien donat el pas del trencament de la por, pertanyents a les noves generacions que no havien viscut directament la guerra i la repressió. [...]

Hi ha... elements que afavoreixen objectivament el moviment reivindicatiu... es promulgà l'abril de 1958 la llei de convenis col·lectius.

A les eleccions sindicals de 1963, un important nombre de treballadors hospitalencs no vinculats a l'aparell polític del règim accediren a enllaços sindicals... [...]

El 1966, a SAMPER, S.A, una empresa de foneria, un petit nucli de militants del PSUC constituïren la primera comissió obrera organitzada que es coneix a l'Hospitalet. [...]

En aquesta etapa inicial és difícil de quantificar el moviment obrer a l'Hospitalet... Les dificultats de quantificació rauen en el fet del caràcter il·legal de les CCOO com a organització. [...]

No és la nova CNT de l'Hospitalet que té capacitat d'atreure aquests treballadors ... el nou receptor [és] Comissions Obreres [...]

És prou conegut el fet que un ampli sector del clergat secular jugà un paper important en aquesta primera etapa de desenvolupament del moviment obrer i popular. Els militants obrers trobaren acolliment a les cases parroquials de moltes esglésies...

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.197, 200 i 201

ACTIVITATS

- Quin és l'element fonamental en el relançament del moviment obrer durant l'etapa franquista?
- Quin és el canvi més significatiu en el moviment obrer en aquesta nova etapa?
- Quin nom rep l'organització obrera creada el 1966? Quin partit polític la va impulsar?
- On et sembla que es reunien els obrers per no ser detinguts per la policia?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

La mort de Franco i l'arribada de la democràcia

A principi del decenni [70] comencen a deixar-se sentir els primers símptomes de la crisi econòmica que afecta estructuralment el sistema capitalista mundial... A més, el règim franquista sofreix un cop fort, i hom parla d'inici d'afebliment davant les mobilitzacions... [...]

Referent a la conflictivitat, segueix una corba ascendent paral·lela al ritme de la crisi econòmica. Aquesta conflictivitat sorgeix arran de la negociació de convenis col·lectius... [...]

Malgrat la creixent participació en el moviment obrer, aquesta participació encara és desigual i oscil·lant. És a partir de 1975, l'any de la mort del general Franco, que el moviment obrer a l'Hospitalet aconsegueix entrar en una dinàmica d'optimització en força i cohesió...

El sindicalisme de classe encara és il·legal [fins al 1977]...

És un fet que durant aquest temps el moviment obrer a l'Hospitalet s'identifica ... amb CCOO... [...]

El 12 de juny de 1976, les centrals CCOO, UGT, USO, CNT i SOC convoquen a Catalunya, amb coordinació amb tot l'Estat... una vaga general... A l'Hospitalet la vaga és seguida amb nodrida participació.

El moviment obrer ha arribat a l'Hospitalet al cim de la seva capacitat de convocatòria... El fenomen de la pluralitat sindical a l'Hospitalet té la seva gènesi en aquesta jornada...

A la darrereria de 1976 la CNT obre locals ...

CCOO abandona un reduït local... i n'obre un de majors dimensions...

La UGT... ho fa... a final de 1977...

La USO constitueix la seva federació local a principi de 1977... que romandrà oberta fins al 1980.

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.197, 220-224

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

Sábado, 24 de mayo de 1975, tarde, a las 8

Charla-Coloquio sobre
"La situación laboral hoy, II"

Las Elecciones Sindicales

- Aspectos jurídicos
- Los enlaces y jurados
- El sindicato (U. T. T., etc.)

en el

CENTRO SOCIAL "LA FLORIDA"

Ingeniero Moncunill, 96 - HOSPITALET

ENFRONT DEL SINDICAT VERTICAL CNS, EL SINDICALISME ENCARA IL·LEGAL EXIGIA, L'ANY DE LA MORT DEL DICTADOR FRANCO, ELECCIONS SINDICALS.

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.223, fotografia 202 i 203 [CEL'H]

ACTIVITATS

- Quins canvis es produeixen a principi dels anys 70?
- Quan es legalitzaren de nou les organitzacions obreres? Durant quant de temps havien estat prohibides?
- Busca informació sobre les centrals sindicals que es citen al text.

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

L'afiliació massiva als sindicats

Document 1

La legalització dels sindicats... a partir de juny de 1977, propicia una onada d'afiliació sindical massiva. La classe treballadora diposita la seva confiança en unes organitzacions sindicals que han demostrat en la praxi diària una combativitat real i que representen una resposta contundent i organitzada davant els efectes de la crisi econòmica...

Es creen unes expectatives desproporcionades... que atorguen als sindicats unes atribucions i una força irreal... [...]

Document 2

Afiliació sindical a l'Hospitalet (1978)

Sindicat	Número d'afiliats	%sobre el total	% sobre població activa
CCOO	22000	64,31	35,13
UGT	8000	23,40	12,78
CNT	3000	8,78	4,79
USO	600	1,75	0,96
CSUT	400	1,16	0,64
SU	200	0,60	0,31

Document 3

Simultàniament a l'auge d'afiliació, la patronal... s'organitza i reforça les seves posicions...

La combinació d'ambdós elements —una força qualitativa i una de quantitativa dels sindicats i l'organització de la patronal— reforça una nova estratègia del sindicalisme, que basa la seva acció en la negociació.

Document 4

...les primeres eleccions sindicals de la nova etapa de democràcia.

A l'Hospitalet el procés electoral s'inicia als darrers mesos de 1977 i es clou a l'inici de 1978... es consolida l'hegemonia de CCOO, seguida a força distància de la UGT. La resta de sindicats tendeixen a situar-se en posició testimonial... cal excloure la CNT per la seva postura de no participació... [...]

En la següent confrontació sindical, a les eleccions del 1981-1982... s'escurçaran les distàncies entre CCOO i UGT i... desapareixeran pràcticament la resta de centrals...

Font 1, 2 3 i 4: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.224-226

ACTIVITATS

- Quins factors expliquen l'èxit de la nombrosa afiliació sindical cap al 1978? Analitza el quadre.
- Quina fou la resposta de la patronal a la nombrosa afiliació sindical? Modifica aquesta resposta l'estratègia del sindicalisme?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

El moviment obrer a partir de 1978

Document 1

A les darreries de 1978, la tendència en l'increment d'afiliació sindical comença a invertir-se... per causes... que en aquest cas no són pròpies ni exclusives de l'Hospitalet...

D'aquestes... podem assenyalar:

- La frustració col·lectiva d'amplis sectors de la classe treballadora que esperaven obtenir unes contrapartides ostensibles amb l'afiliació, fruit de la contenció imposada per l'anterior període de manca de llibertat sindical...
- L'abandonament de les posicions d'atac frontal per part dels sindicats, passant... a una política de negociació...

Amb la crisi econòmica i la destrucció de llocs de treball, l'atur pren un ritme creixent i ningú no és capaç d'oferir una alternativa de sortida viable...

Document 2

Procés de desafiliació sindical a CCOO de l'Hospitalet

1977	22000 afiliats
1978	13000
1979	8700
1980	6200

Document 3

Evolució de l'atur

1975	3,7%
1980	17,2%
1983	25,3%

Font: adaptat d'*Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.227-229

ACTIVITATS

- Explica per què canvia el procés d'afiliació després de 1978?
- Construeix dos gràfics de línies a partir dels quadres que mostren el procés de desafiliació sindical i l'evolució de l'atur. Fes-ne un comentari comparatiu.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 17

El moviment obrer

El moviment obrer al segle XX

Conclusions

ACTIVITATS

Consulta les fitxes anteriors i elabora les següents activitats de resum i conclusió:

- Confecciona una cronologia amb les principals fites del moviment obrer durant el segle XX.
- Elabora un índex d'organitzacions polítiques i sindicals a partir dels documents citats i busca les dades més rellevants de cadascuna.
- Busca informació sobre els llocs que se citen als cartells i el paper que jugaren durant el franquisme.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- La Dictadura de Primo de Rivera
- La II República
- El Franquisme
- Les Eleccions Legislatives de 1977
- El consistori predemocràtic
- Les Eleccions Municipals de 1979
- Les primeres eleccions municipals: resultats comparats
- Les mobilitzacions veïnals i el primer ajuntament democràtic
- El treball del primer ajuntament democràtic davant el problema escolar

Procediments

- Comentari de textos i fotografies
- Comparació de situacions polítiques i identificació de conseqüències
- Elaboració d'enquestes
- Treball en grup
- Recerca d'informació i documentació històrica
- Formulació d'hipòtesis

Actituds i valors

- Valorar positivament la democràcia i la importància de poder participar activament en la construcció de la societat.
- Apreciar, a través del coneixement, la importància de les institucions.
- Adquirir un sentit crític envers les diferents opcions polítiques.
- Comprendre que el funcionament de la democràcia, en últim terme, és responsabilitat de tots els ciutadans.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Diferenciar dictadura i democràcia
- Entendre les funcions de l'ajuntament
- Utilitzar uns quants dels mètodes de la història oral

BIBLIOGRAFIA

BALFOUR, Sebastián. *La dictadura, los trabajadores y la ciudad: el movimiento obrero...* València, Alfons el Magnànim, 1994

BOTEY, Jaume. *El Llibre Blanc de l'Ensenyament...* L'Hospitalet, Ajuntament, 1984

BOTEY, Jaume. *54 relats d'immigració.* Barcelona, Diputació; CEL'H, 1986

BREU, Ramon. «El barri de Santa Eulàlia... : elements per a una crònica». En: *Quaderns d'estudi*, núm.6 (oct.1988), p.167-190

CAMÓS, Joan. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres...* Barcelona, Diputació, 1986

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social fins el segle XX

CANDEL, Francesc. *Un ayuntamiento llamado ellos*. Barcelona, Ediciones B, 1994

Dades Estadístiques de l'Hospitalet 1979-1992. L'Hospitalet, Ajuntament, 1992

«L'Hospitalet antifranquista. La transició democràtica» [monografia]. En: *Quaderns d'estudi*, núm.12 (feb. 1996) CEL'H

DOMÍNGUEZ, Manuel. «Taller barri de Bellvitge» [monografia]. En: *Quaderns d'Estudi*, núm.10 (set.1991) CEL'H

CAMÓS, J., J. RIBAS, C. SANTACANA *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* (El segle XX) Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

JOVÉ, Marta. «Taller barri del Gornal» [monografia]. En: *Quaderns d'estudi*, núm.9 (maig 1990) CEL'H

MATAIX, Antoni. «Aproximació a la història del barri Sanfeliu». En: *Quaderns d'estudi*, núm.3 (oct. 1987) CEL'H p.223-244

MORALES, Josep Ma. «El barri de Sant Josep». En: *Quaderns d'estudi*, núm.6 (oct. 1988) CEL'H p.191-213

SALA, Cristina. «Taller d'història de l'associacionisme... Collblanc-La Torrassa» [monografia]. En: *Quaderns d'estudi*, núm.11 (maig 1995) CEL'H

SANTACANA, Carles. *Victoriosos i derrotats: el franquisme...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat ; CEL'H, 1994

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

La Dictadura de Primo de Rivera

D. TOMAS GIMENEZ BERNABE

Alcalde de la Ciudad de Hospitalet

HAGO SABER:

Que en mi proposito de ayudar a la moralización publica de las costumbres y de procurar que los habitantes de esta ciudad sean un dechado de cultura y ciudadanía, vengo en llamar la atención de todos los vecinos de la misma, para que eviten, y en lo posible, repriman el pernicioso vicio de la blasfemia.

Este corrosivo de la lengua, que tanto violenta el origen, la naturaleza y la finalidad que el Dios Creador le ha dado, al dotar de la misma a los seres racionales, para que entre los mismos puedan comunicarse sus ideas, sus sentimientos y sus afectos, debe ser desterrado de todo hombre consciente y medianamente civilizado. El no hacerlo, es atentar contra las leyes divinas y humanas, por cuyo motivo el legislador la castiga, conminando con penas de uno a treinta dias de arresto y multa de 10 a 250 pesetas, a los que con abuso la utilizaren, es decir, blasfemaren.

Esta Alcaldia dispuesta siempre a cooperar a la obra de regeneracion del Gobierno, se dirige a los habitantes de esta ciudad para que, de una vez para siempre, destierren la blasfemia y hablen y se produzcan como ciudadanos de un pais progresivo y educado. Al que no lo haga así y continúe blasfemando será castigado severamente, a cuyo efecto intereso, y en lo que fuera menester requiero a los vecinos de Hospitalet para que denuncien a esta Alcaldia a todos aquellos conciudadanos que utilicen la blasfemia como medio de expresion, degradandose con ello a si mismos y a los demas, para poderlos denunciar a los Tribunales ordinarios, y aplicarles el tanto de culpa correspondiente.

Espera esta Alcaldia que no tendra ocasion de intervenir en ningun caso, por cuanto con el caracter paternal de esta advertencia todos y cada uno de los habitantes de Hospitalet se producirán como demandan sus propios sentimientos, las enseñanzas que recibieron de sus mayores y el respeto debido a las creencias cristianas que dignifican a la humanidad.

El Alcalde,
TOMÁS GIMÉNEZ BERNABÉ

Hospitalet, Marzo de 1929.

T O R O V I R A Hospitalet

BAN DE TOMÀS GIMÉNEZ

Font: Hospitalet: BIM núm.85-86 (1975) p.25 [CEL'H]

ACTIVITATS

- Busca informació sobre aquest alcalde de la ciutat.
- Com et sembla que fou nomenat? Hi ha relació entre representació municipal i sistema polític del país?
- Comenta el significat d'aquest ban, tenint en compte el context històric.
- El senyor Matías España Muntadas també es va dedicar el nom d'un carrer de la ciutat. Sabries situar-lo? (Has d'utilitzar un nomenclàtor antic). Què penses d'aquesta pràctica d'autodedicar-se un carrer? Saps el nom d'algun altre ciutadà que hagi estat alcalde de la ciutat i d'algun altre ciutadà o ciutadana de l'Hospitalet que tingui un carrer dedicat a la seva memòria?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

La II República

Document 1

Constitució del Comitè Revolucionari

«En la ciudad de Hospitalet y en la Casa Consistorial de la misma, siendo las dieciséis horas, se reunieron los señores D. Francisco Muntané, D. Jaime Mateu, D. Rafael Domingo... [segueixen 11 noms més], que constituyen el Comité revolucionario de esta ciudad, para tomar posesión de la dirección y administración de esta Ciudad, que queda constituido de la siguiente forma.

Por unanimidad se designa a D. Francisco Muntané, como presidente, D. Rafael Domingo como secretario [y] los demás señores vocales.

Se dan como constituidos y toman en este acto posesión de sus cargos y sin otras manifestaciones se levanta la sesión...

Hospitalet a 14 de abril de 1931.»

Font: reproduït de CAMÓS, J. *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres, 1930-1936*. Barcelona, Diputació, 1986, p.151

Document 2

Ban del Comitè

El Comitè Revolucionari de la Ciutat declara:

Que serà severament castigat qualsevol alteració de l'ordre públic, que's [sic] reclama als ciutadans procurin guardar amb tota rigorositat pel bé de Catalunya i de la República.

Donat a Hospitalet a catorze d'Abril de 1931.

El President Francesc Muntané
El Secretari Rafael Domingo

Font: Opus cit.

Document 3

Proclamació de la República a l'Hospitalet, el 14 d'abril de 1931

Són les tres de la tarda.

Arreu es parla, es comenta d'un mateix tema: República- Monarquia; el dilema que tothom confia que serà promptament resolt.

Una urna ha estat llançada: hom afirma que la República ha estat proclamada a Barcelona.

La nova corre amb rapidesa de centella.

[...]

Entre tant el ciutadà Oliveres, que fins ara ha estat batlle de la ciutat, sosté una conferència telefònica amb el governador.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Li exposa la situació. Els revolucionaris s'han apoderat de l'Ajuntament... Amb tota solemnitat lliura la vara al ciutadà Muntané, president del Comitè Revolucionari suara constituït.

Tot el poble s'ha aplegat a la plaça de l'Ajuntament, sota l'ombra voleiadissa de les dues banderes [la catalana i la tricolor de la República] que avui són germanes, no per imposició, sinó per amor.

I és iniciada la processó interminable de «Visques!»...

Font: *Bandera*, periòdic de Collblanc (23 d'abril 1931) reproduït a Opus cit. p.153-154

JOSEP JANÉS, A 17 ANYS, DIRIGIA EL PERIÒDIC «BANDERA» I SIGNAVA ELS ARTICLES COM ZOILO PETIT O «P DE LA SAL» PER LA CASA ON VIVIA CONEGUDA COM CAN ZOILO DE LA SAL

Font: MARCÉ F. *Hospitalencs d'ahir*. Ateneu de Cultura Popular, L'Hospitalet, 1994. p.41

ACTIVITATS

- Situa les dates d'aquests documents en el context històric de Catalunya i Espanya.
- Fes un paral·lelisme amb un període més recent. A la mort de Franco esbrina quines foren les primeres eleccions que es realitzaren. Comenteu-ho entre els companys i busqueu-hi possibles interpretacions.
- Observa el llenguatge i el contingut de la «constitució del comitè» i el «Ban». Redacta breument el significat d'ambdós documents.
- Fes una síntesi de l'article de «Bandera». Quin era l'ambient de la ciutat? Quins barris s'hi citen? Busca informació d'algun dels noms que es citen a l'article. Quina bandera es posà a l'Ajuntament? Quins retrats deurien despenjar i cremar? Zoilo Petit era un pseudònim de Josep Janés i Olivé. Busca'n informació.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

El Franquisme

El poder local i l'activitat municipal dels anys 40 i 50 eren controlats per les forces que sostenien el règim: la Falange, la Hermandad de Labradores y Ganaderos, la Central Nacional Sindicalista i el Frente de Juventudes. La influència de la Falange local va tenir efectes importants durant un període de temps molt reduït, únicament els primers anys 40. Pràcticament, no hi havia «camisas viejas» (militants d'abans del juliol de 1936), i la major part dels seus membres no podien ser considerats estrictament falangistes. La militància ultradretana anterior a l'inici de la guerra es reduïa a algun carlí i a algú de Renovación Española. Els que havien participat a la Unión Patriótica durant la Dictadura de Primo de Rivera no tingueren, pràcticament, presència pública. En aquest marc, ni tan sols en els primers consistoris no es pot considerar que el falangisme tingués un paper preponderant, tot i la formal adhesió de tots els regidors al partit únic. Amb el pas del temps, l'organització política va anar perdent pes, mentre que la CNS servia com a trampolí de promoció política, i la Hermandad de Labradores y Ganaderos [...] era el grup de pressió que feia i desfeia tot el que tocava a l'Ajuntament, paradoxalment en un dels municipis més industrialitzats de Catalunya.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.185-186

**Falange Española Tradicionalista
y de las J. O. N. S.**

◆ HOSPITALET DE LLOBREGAT ◆

Con autorización de la Comandancia Militar de la Plaza

BANDO

ESTA JEFATURA LOCAL DE F. E. T. Y DE LAS J. O. N. S. HACE SABER:

PRIMERO.—Quedan prohibidas toda clase de reuniones y conversaciones de carácter político o que traten sobre materias de interés general, así como el intervencionismo de los particulares en asuntos de terceras personas con el fin de captarse simpatías y agradecidos. La iniciativa en la dirección de los asuntos públicos compete única y exclusivamente a las Autoridades, debiendo limitarse los ciudadanos a cumplir y acatar con todo celo las disposiciones emanadas de aquellas, con lo cual darán una muestra de patriotismo.

SEGUNDO.—Queda prohibida la propagación de rumores de cualquiera especie así como la de afirmaciones o comentarios que puedan tener por resultado debilitar el prestigio de cualquiera Autoridad o Jerarquía, lo que sería considerado como un delito de difamación y tratado en consecuencia.

TERCERO.—Todos los ciudadanos tienen el deber de declarar ante las Autoridades todos los hechos delictivos de que tengan conocimiento y que hayan sido perpetrados durante la pasada dominación roja contra la Patria o contra personas o cosas, al mismo tiempo que los autores de dichos delitos y sus actividades. La persona que teniendo conocimiento de hechos como los expuestos, no los denunciara sería considerada como encubridora de los mismos adquiriendo una grave responsabilidad ante la Patria y ante la Justicia del Caudillo.

CUARTO.—El comportamiento del público ante el paso de desfiles o formaciones oficiales y en toda clase de actos públicos con representaciones Militares y del Movimiento será de perfecta disciplina y respeto saludando sin tibieza brazo en alto al paso de las Gloriosas Banderas y durante la ejecución de los himnos Nacional y del Movimiento. El mismo comportamiento observará en toda clase de espectáculos en el momento de ser presentada la efigie del Caudillo y ejecutarse el Himno Nacional.

Esta Jefatura Local espera del patriotismo y dignidad ciudadana de los vecinos de Hospitalet, que serán cumplidas exactamente las órdenes que anteceden evitando así, tener que imponer sanciones que serían cumplidas inexorablemente.

Por Dios, España y su Revolución Nacional Sindicalista.

¡Viva Franco! HOSPITALET DIA 4 DE ABRIL DE 1939
AÑO DE LA VICTORIA

¡Arriba España! El Jefe Local
Ramón Gojo Miró

**L'ABRIL DE 1939, SENT ALCALDE
GESTOR-MILITAR J.W.MARÍN LÓPEZ, S'INICIÀ LA
LEGALITZACIÓ DE LA REPRESSIÓ A LA CIUTAT**

Font: *Història de l'Hospitalet, una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat, Ajuntament l'H, p.183. fotografia 148.
[AL'H (AH)]

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

VICENÇ CAPDEVILA, ALCALDE DE L'HOSPITALET I CAP LOCAL DEL MOVIMIENTO, FA OFRENA AL DICTADOR FRANCO DEL BASTÓ D'ALCALDE AL PALAU DEL PARDO DE MADRID, EL 27 DE JUNY DE 1973.

Font: *Hospitalet: BIM* núm.78 (1973) portada [CEL'HI]

ACTIVITATS

- Pots caracteritzar el règim franquista a partir del document?
- Podries definir-lo amb una paraula?
- Quines eren les institucions, els partits, les entitats, les associacions que estructuraven el poder d'aquella època? Busca informació sobre cada una d'aquestes institucions i la funció que històricament han tingut.
- Amplia la informació i busca els noms del alcaldes del període franquista. Com eren escollits? Qui fou el que més anys va ser alcalde de la ciutat?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Les Eleccions Legislatives de 1977

Document 1

...el període comprès entre les eleccions legislatives del 15 de juny de 1977 i les Eleccions Municipals del 3 d'abril de 1979, es caracteritza a la nostra ciutat per la concentració dels esforços de l'oposició a ressaltar i mobilitzar aquelles qüestions més punyents dins el caos municipal. L'acció reivindicativa és present i diversificada als diferents barris de la ciutat.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.285

Document 2

...Després de gairebé un any, les forces democràtiques, que varen aconseguir el vuitanta per cent dels vots a les eleccions de juny, no pinten res aquí, i els franquistes segueixen esperant que la població els demani: per què hem de tornar a votar el PSC-PSOE, el PSUC o CDC si no ens resolen res encara que guanyin les eleccions? És a dir, juguem a la baixa, esperant que la situació es corrompi...

COMPANY, E. «Ayuntamiento: mandan los de siempre». *L'Estaca*, núm.1, (13-19 abril 1978), p.5

NO HABRA AYUNTAMIENTO DEMOCRÁTICO SIN UNA CONSTANTE INTERVENCIÓN DE LOS VECINOS

LES MOBILITZACIONS CIUTADANES EXIGIEN AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS

Font: *Història de l'Hospitalet, una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadia de Montserrat, Ajuntament l'H, p.183. fotografia 148. [AL'H (AH)]

ACTIVITATS

- El 15 de juny de 1977 la gent va votar per elegir els diputats i els senadors de les Corts espanyoles. Havien estat elegits de la mateixa manera els regidors que hi havia a l'Ajuntament de l'Hospitalet (i a la resta de localitats)?
- Qui havia elegit aquell ajuntament? Era democràtic?

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

El consistori predemocràtic

Document 1

«Hospitalet: Los vertidos de ácidos preocupan a los vecinos de la calle Leonardo de Vinci.

La promesa del Ayuntamiento de sustituir el alcantarillado todavía no ha sido cumplida.

Pese a la promesa del Ayuntamiento de que en un breve plazo los servicios técnicos municipales procederán a la total sustitución del alcantarillado de la calle Leonardo de Vinci, en el barrio de San José, los vecinos de la citada calle, así como los colindantes, temen por el efecto nocivo que puedan causar en su salud el vertido de los ácidos que, procedentes de una empresa de baños electrolíticos, ha corroído por completo las aceras... «

GUARRO, M. *La Vanguardia*, 13-9-77.

Document 2

«L'Hospitalet: La inmobiliaria de Bellvitge incrementa los alquileres de los locales sociales.

También pretende el desalojo de las viviendas que cedió tras las inundaciones de sótanos.

Los pocos locales sociales del barrio de Bellvitge están amenazados de desaparecer, ya que la inmobiliaria reclama las llaves si no se pagan alquileres; en su día los cedió para paliar en cierta medida la acuciante falta de equipamientos...»

GUARRO, M. *La Vanguardia* 16-9-77

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

PRENSA DEL BARRIO
asociación de vecinos de pubilla casas

BASURAS

1975:	NOS COSTÓ	750 pts.
1976:	NOS COSTÓ	1350 pts.
1977:	¿NOS COSTARÁ?	2024 pts. ¿?

(y eso depende de vosotros...)

¡UNIDOS VENCEREMOS!

L'AAVV DE PUBILLA CASES . EL MOVIMENT CIUTADÀ DESENCADENAT PER LES AAVV POSAVA EN QÜESTIÓ CONSTANTMENT LES DECISIONS MUNICIPALS. LA LLUITA PEL REBUT DE LES ESCOMBRARIES FOU DE LES MÉS IMPORTANTS

Font: *Història de l'Hospitalet. Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat: CEL'H: Ajuntament l'H, 1997, p.222, fotografia 201 [CEL'H]

ACTIVITATS

- Al primer text es fa referència a la diligència de l'Ajuntament en la solució dels problemes de la ciutat. Segons les condicions que aquí es descriuen, devien estar satisfets els hospitalencs del seu ajuntament?
- Per fer front als problemes comuns, la gent s'associa (sindicats, partits, associacions de veïns, etc.). Tenint en compte que les associacions necessiten disposar d'un lloc on reunir-se, era fàcil llavors constituir associacions? Per què l'Ajuntament no posava remei a aquella situació?

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Les eleccions municipals de 1979

El nou consistori [després de les eleccions democràtiques del 3 d'abril de 1979] esdevé l'hereu dels desgavells de les èpoques anteriors i de les conseqüències agreujants de la passivitat dels darrers dos anys de transició [...] Les esperances que l'aprovació d'una Llei de Règim Local favorable o que l'Estatut d'Autonomia han de repercutir positivament en la solució dels problemes plantejats a l'Ajuntament, no arriben a superar l'estadi de la utopia. A més, cal recordar, que la crisi econòmica, amb les seves conseqüències més visibles, l'atur i la destrucció de llocs de treball, continua a un ritme creixent.

Font: *Història de l'Hospitalet, Una síntesi...* Barcelona, Publ. Abadía Montserrat; CEL'H; Ajuntament l'H, 1997, p.233

CONSTITUCIÓ DEL PRIMER AJUNTAMENT DEMOCRÀTIC, L'ABRIL DEL 1979

Font: ARTELLS, JM. *Constitución del nuevo Ayuntamiento...* L'Hospitalet, Club de prensa, 1979 (Cuadernos monográficos; 1)

ACTIVITATS

- Hi havia gent que creia que la simple arribada de la democràcia havia de solucionar tots els problemes; estaven equivocats?
- Quines van ser les dificultats que hagueren d'afrontar els regidors/es després de constituir-se el primer ajuntament democràtic?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Les primeres eleccions municipals: resultats comparats

	III/1979	IV /1983	VI/1987
Participació	58,76	64,05	64,39
Abstenció	41,24	35,95	35,61
	% vots / regidors	% vots / regidors	% vots / regidors
PSC-PSOE	41,21 / 12	65,06 / 20	57,77 / 17
PSUC / IC	35,09 / 9	12,62 / 3	10,53 / 3
CiU	7,41 / 2	8,47 / 2	14,18 / 4
UCD	8,95 / 2		
ERC	1,55 / 0	1,47 / 0	
AP / CP		8,02 / 2	6,76 / 1
CDS		1,01 / 0	7,36 / 2
Resta	5,66 / 0	3,35 / 0	3,40 / 0

Font: Dades estadístiques de l'H 1979-1992. L'Hospitalet, Ajuntament, 1992

ACTIVITATS

- Dels partits i les coalicions electorals que van obtenir regidors a l'Hospitalet, en el període 1979-87, quins han canviat de nom i quins no? Com es diuen ara els que han canviat de nom? Quins han desaparegut?
- Quins partits van governar l'Hospitalet els primers anys d'ajuntaments democràtics?
- Els percentatges de vots es corresponen amb els dels regidors? Quin tipus de partit en surt beneficiat?
- Investiga com s'assignen els regidors i els parlamentaris en general a les eleccions espanyoles.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Les mobilitzacions veïnals i el primer ajuntament democràtic

«En los últimos tiempos, debido al «momento actual» nos encontramos con una mayor dificultad en potenciar las reivindicaciones que son urgentes, porque los partidos distraen y frenan las luchas con su rollo, que llega al extremo de decir, primero las elecciones y luego las reivindicaciones, como si éstas fueran la medicina salvadora del proletariado.»

[...]

«Los dirigentes que habían llevado las movilizaciones son los concejales, van a los sindicatos, al frente de las asociaciones quedaron vecinos con un nivel más bajo. Por otra parte había la esperanza de decir, «bueno, ahora que están los ayuntamientos democráticos veremos a ver lo que hacen, esto va a cambiar, y no es cuestión del enfrentamiento sino de negociar todas las reivindicaciones».

Font: DOMÍNGUEZ, M. «Taller d'associacionisme de Bellvitge». En: *Quaderns d'estudi*, núm.10 (setembre 1991)

ACTIVITATS

- Resumeix aquestes dues opinions de dirigents del moviment veïnal de Bellvitge.
- Quines ideologies hi ha al darrere de cadascuna?
- Segons aquests veïns (el text correspon a opinions de veïns/es de Bellvitge), el moviment veïnal va sortir afavorit o perjudicat amb els ajuntaments democràtics?
- Què opines tú sobre la necessitat del moviment veïnal a l'etapa democràtica?

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

El treball del primer ajuntament democràtic davant el problema escolar

	1975	1979	1983
Escolars en escoles privades	30.726	30.103	27.612
Ratio alumnes/aula	39	35	38
Escolars en escoles públiques	17.416	24.854	28.422
Ratio alumnes/aula	44	38	33
Població escolaritzada (4-14 anys)	48.142	54.957	56.034
Població no escolaritzada (4-14; aprox.)	1.900	2.300	950

Font: BOTEY, J. *El Llibre blanc de l'Ensenyament a l'Hospitalet*. L'Hospitalet, Ajuntament, 1984

L'HOSPITALET EN LLUITA, EN DEFENSA DE L'ESCOLA PÚBLICA I LA SEVA QUALITAT

PER QUE FALTEN 1000 PLACES D'ENSENYAMENT MITJA A L'ESCOLA PÚBLICA DE LA NOSTRA CIUTAT.

PER L'IMMEDIAT ACONDICIONAMENT DE CAN VILUMARA, imprescindible per abordar el problema de les 1000 places.

PER LA CONSTRUCCIÓ DE L'INSTITUT DE BATXILLERAT Nº 6 I DE L'INSTITUT DE FORMACIÓ PROFESSIONAL Nº 3, del contrari, els problemes es multiplicaran els cursos vinents.

PER LA CONSTRUCCIÓ DELS PARVULARIS I CENTRES D'EGB NECESSARIS.

PER LA GRATUÏTAT REAL DE L'ENSENYAMENT PÚBLIC, augment de les dotacions a l'Escola Pública i no a la privada. Retirada del decret del CEDIP.

PER LA QUALITAT DE L'ENSENYAMENT, ampliació de les plantilles amb el professorat necessari (educació especial, gimnàs, substitucions, formació d'adults...).

TOTIQUA A LES MANIFESTACIONS!

DISSABTE, 11 DE MAIG: per exigir solució als problemes de L'Hospitalet, A LES 11,30 A CANALETES PER ANAR EN MANIFESTACIÓ FINS A LA GENERALITAT.

Sortida conjunta de L'Hospitalet des de cada barri, a les 10,30.

- METRO TORRASSA (La Florida, Collblanc - La Torrassa, Sant Josep)
- BAIXADOR DE BELLVITGE (Bellvitge, Gornal).
- STA. EULÀLIA - 2 (Sta. Eulàlia)
- METRO PUBILLA CASAS (Can Serra, Pubilla Casas)
- ESTACIO RENFE (Centre - Sant Feliu)

Porteu pancartes, cartells, xiulets, cassoles, tapadores...!

DIUMENGE, 19 DE MAIG, conjuntament amb tots els municipis de Catalunya MANIFESTACIÓ I FESTA AL PARC DE LA CIUTADEL.LA "EN DEFENSA DE L'ESCOLA PÚBLICA I LA SEVA QUALITAT".

A LES 10,45 a la PCA. CATALUNYA (davant del cinema Catalunya).

Sortida de L'Hospitalet a les 10.00 des dels mateixos punts.

MESA DE L'HOSPITALET EN DEFENSA DE L'ESCOLA PÚBLICA I LA SEVA QUALITAT

EL FORT CREIXEMENT DEMOGRÀFIC SENSE PLANIFICACIÓ PORTA A UNA GREU DEFICIÈNCIA DE PLACES ESCOLARS I DE QUALITAT DE LES ESCOLES. AQUEST VA SER EL PRIMER GRAN REpte DEL NOU AJUNTAMENT DEMOCRÀTIC

ACTIVITATS

- Quins eren els principals problemes escolars de la ciutat als darrers anys del franquisme?
- Per què existia aquest problema? N'hi havia d'altres de semblants?
- En quines direccions va treballar el primer ajuntament democràtic davant la situació escolar?

Unitat temàtica 18

Poder polític i conflictivitat social al segle XX

Propostes de treball de grup

Primera proposta

A partir de la informació documental, especialment de premsa, que podeu trobar, per exemple, a l'Arxiu Històric (AL'H) o al Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H), elaboreu un qüestionari sobre els problemes i les mobilitzacions que van realitzar els veïns i els conflictes que es desencadenaren amb l'Ajuntament d'aquell moment.

Per mitjà de l'Associació de Veïns o una altra entitat del vostre barri connecteu amb algun veí o veïna que durant la Dictadura o la transició a la Democràcia hagués participat activament en les mobilitzacions que es van portar a terme a la ciutat.

Objectiu del treball:

- Conèixer les característiques del període polític anterior a l'actual.
- Observar les diferències entre l'ajuntament de la Dictadura franquista i el de la Democràcia.
- Conèixer les formes d'organització dels ciutadans per la defensa dels seus drets.

ACTIVITATS

- Amb la informació de premsa, realitzeu un qüestionari sobre algun dels problemes que van patir els veïns.
- Realitzeu una entrevista a un veí o veïna amb el qüestionari que heu elaborat.
- Contrasteu la informació oral i escrita i traieu-ne conclusions.

Segona proposta

Elaboració d'una enquesta per passar-la a una mostra de la població del barri a fi de veure el grau d'identificació que té la gent sobre el seu barri, la seva ciutat, el seu ajuntament i el que pensa sobre el seu passat i la lluita del barri.

ACTIVITATS

- Passeu una enquesta a un grup prou ampli de persones del vostre barri.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

CONTINGUTS

Fets i conceptes

- Propostes d'organització del territori
 - Notes per a una meditació
 - L'Hospitalet, ciutat-comarca
 - «To be or not to be»
 - Incorporar l'Hospitalet a la seva comarca natural
- Conclusions sobre les vinculacions territorials de l'Hospitalet

Procediments

- Comentari de textos.
- Deducció de conceptes a partir de la lectura dels textos.
- Confrontació de les diverses hipòtesis que es proposen.
- Elaboració de conclusions a partir de debats.

Actituds i valors

- Adquirir un sentit crític i relativista pels fets politicoadministratius com a fets mutables.
- Valorar el dret individual a opinar.
- Aprendre a respectar les opinions dels altres com a element important de la convivència.
- Adquirir el sentit de pertinença al lloc on es viu.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

- Diferenciar les diverses formes d'organització del territori que s'ha donat als últims anys.
- Treure les pròpies conclusions de l'anàlisi de textos.
- Diferenciar conceptes com: comarca, regió, àrea metropolitana.
- Comprendre com les diferents etapes polítiques des de la República fins ara han implicat canvis en la concepció del territori.

BIBLIOGRAFIA

Atlas del Baix Llobregat. Barcelona, ICC ; CEBLL, 1995 (Atlas comarcals)

Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i regió de Barcelona. Barcelona, AMB, 1995

CAMÓS, Joan. «Incorporar l'Hospitalet...». En: *El nou Llobregat*, núm.4 (9 abril 1988), p.17

CASASSAS, Lluís. «Notes per a una meditació». En: *El nou Llobregat*, núm.4 (9 abril 1988), p.15

Història de l'Hospitalet. Una síntesi... Barcelona, Publ. Abadia Montserrat; CEL'H; Ajuntament de l'H, 1997

RIBA, Carles. «L'Hospitalet ciutat comarca». En: *El nou Llobregat*, núm.4 (9 abril 1988), p.16

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

ROA, Miquel. «To be or not to be...». En: *El nou Llobregat*, núm.4 (9 abril 1988), p.17

SANTACANA, Carles. «Vinculacions territorials de l'Hospitalet de Llobregat». En: *Quaderns d'estudi*, núm.5 (juny 1988), p.64-105

FONS DE CONSULTA

BABEL'H: Base de dades Bibliogràfica d'Estudis Locals de l'Hospitalet. Servei d'atenció i consulta. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (CEL'H)

Arxiu de l'Hospitalet. Arxiu Històric

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

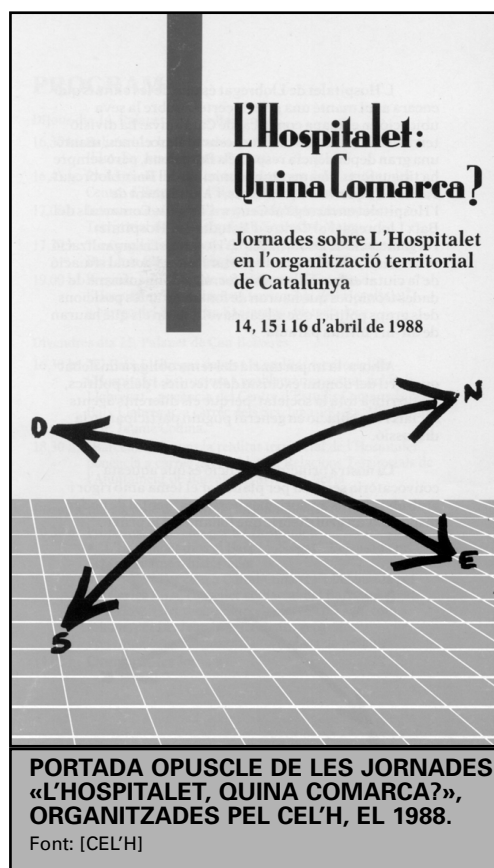
Territori, conflic-
te

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Introducció

Durant el franquisme l'única organització territorial de l'estat espanyol era la provincial inspirada en la Napoleònica i establerta el 1833. Amb la democràcia hem recuperat les comarques ja existents durant la Segona República. El cas de l'Hospitalet però, continua sense estar resolt i es manté en una situació de compromís dins del Barcelonès. Analitzem a continuació diverses propostes presentades a les Jornades sobre «L'Hospitalet, quina comarca?» promogudes pel Centre d'Estudis l'any 1988: Integració a Barcelona. L'Hospitalet ciutat-comarca. L'Hospitalet al Barcelonès. L'Hospitalet al Baix Llobregat. L'Hospitalet i l'Àrea Metropolitana.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

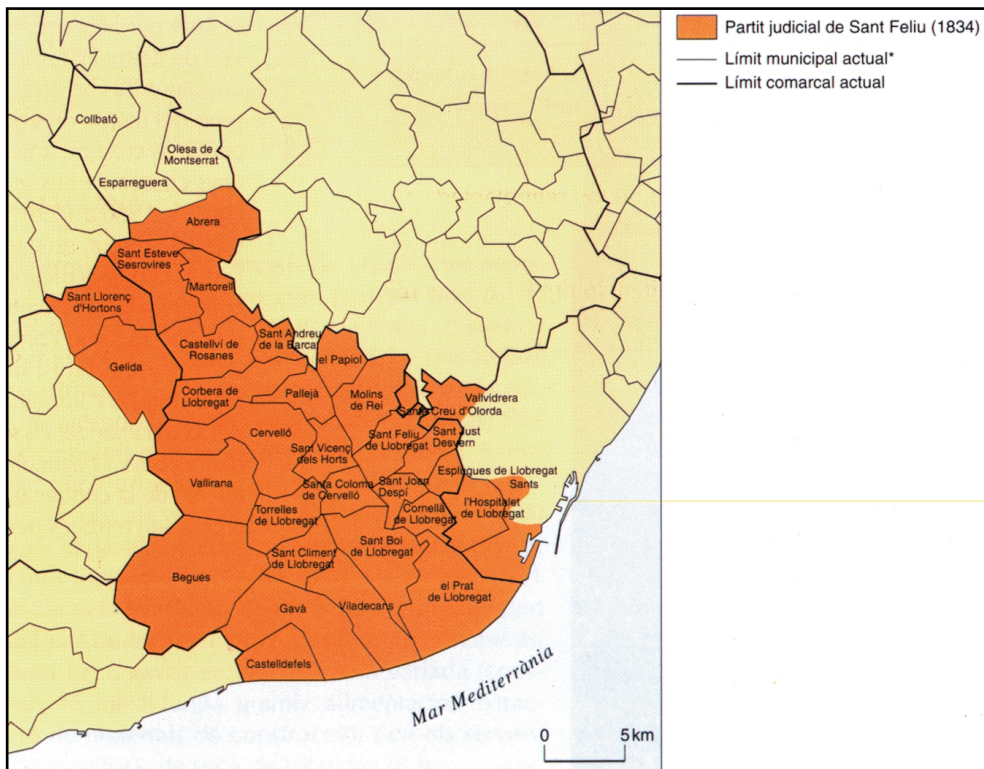
MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

PARTIT JUDICIAL DE SANT FELIU DE LLOBREGAT (1834)

Font: *Atlas del Baix Llobregat*. Barcelona, ICC:CECBLL, 1995, p.48

REGIÓ METROPOLITANA. COMARQUES I ÀMBITS SUBCOMARCALS

Font: *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i la regió de Barcelona*. Barcelona, MMAMB, 1995, p.13

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Propostes d'organització del territori

Notes per a una meditació

L'organització del territori no és un joc voluntarista, sinó el resultat de valoracions polítiques assentades en el coneixement real de les coses i les conseqüències de l'acció de criteris diversos.

D'aquests criteris n'hi ha tota una sèrie que s'han de tenir en compte a l'hora de voler definir el conjunt comarcal on adscriure l'Hospitalet de Llobregat:

- les opinions de la gent interessada
- la percepció territorial dels seus habitants
- el nombre d'habitants, evolució i estructura demogràfica actual
- l'entramat urbà
- les interconnexions municipals i les xarxes de transports
- la morfologia edificativa

També s'han de fer consideracions a partir de criteris o aspectes físics com:

- l'anàlisi topogràfica
- les carenes i els rius
- la contigüïtat de nuclis urbans

Finalment en una ciutat on hi ha hagut tantes fluctuacions humanes caldria per no caure en un oportunisme conjuntural:

- el coneixement aprofundit de l'evolució històrica

El primer que es pot veure és la inclusió en una sola unitat administrativa formada per totes les terres compreses entre la serra litoral i el mar, entre Castelldefels i el turó de Montgat; així, podríem parlar del «pla de Barcelona i el Baix Llobregat»...

Font: CASASSAS i SIMÓ, LI. «Notes per a una meditació». En: *El nou Llobregat*: setmanari... núm. 4 (9 abril 1988), p.15

ACTIVITATS

- Aplica al cas de l'Hospitalet cada un dels ítems que Lluís Cassassas defineix. Pots treure'n alguna conclusió?
- La unitat que es defineix en aquest text et sembla que correspon a alguna institució intermunicipal? Comenta la resposta.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Propostes d'organització del territori

L'Hospitalet, ciutat-comarca

L'Hospitalet de Llobregat dubta sobre la seva adscripció territorial:

- Caldrà annexionar els «hospitalencs» a Barcelona, tal com propugna Oriol Bohigas?
- Caldrà mantenir l'Hospitalet a la comarca del Barcelonès?
- Caldrà la seva adscripció a la comarca del Baix Llobregat com han fet Sant Just i Esplugues?

Hi ha arguments per defensar les posicions... Els estudis de mobilitat de treball posen de manifest la vinculació a Barcelona, però també és cert que l'Hospitalet forma part del territori del Baix Llobregat i que hi manté estretes relacions.

Una proposta a cavall entre aquestes dues alternatives seria:

- L'Hospitalet hauria de constituir-se en Ciutat-comarca i coordinar-se directament amb Barcelona i el Baix Llobregat en el context metropolità

...Barcelona ha hagut d'aplicar els seus esforços a descentralitzar-se, i ho ha fet en districtes de 100.000 a 250.000 habitants. A més Barcelona té necessitat de resoldre importants temes territorials a nivell metropolità (vies de comunicació, transport públic, eliminació de residus, foment de l'activitat econòmica, etc.)

El Baix Llobregat amb una població propera a 600.000 habitants, ofereix un territori coherent per exercir moltes competències territorials, però haurà de preveure subcomarques: Delta Occidental, Delta Oriental, Zona Nord, per coordinar els serveis personals (ensenyament, cultura, salut pública, esport, serveis socials, etc.)

Dit això voldria argumentar:

- 1) No crec en la comarca del Barcelonès, ja que per coordinar tres o quatre ciutats grans (l'Hospitalet, Badalona, Santa Coloma) amb Barcelona no cal una administració comarcal: es pot fer directament a partir de les administracions municipals.
- 2) L'Hospitalet té una dimensió suficient (270.000 habitants) que justifica que la seva administració municipal pugui exercir directament totes les competències.
- 3) L'Hospitalet participa d'una forma molt perifèrica en els problemes territorials del Baix, alhora que la seva connexió amb Barcelona és molt estreta.

En definitiva, proposaria:

- El territori metropolità s'organitzaria en comarques metropolitanes (el Baix Llobregat, el Vallés Occidental, el Vallés Oriental, el Maresme i probablement el Barcelonès Nord o Besòs)
- Al si d'aquestes comarques haurien d'establir-se subcomarques (100.000 a 250.000 habitants) per atendre el nivell superior de serveis a les persones

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

- Barcelona formaria una unitat, veritable comarca, en incloure al seu si 10 districtes municipals
- L'Hospitalet de Llobregat tindria una consideració específica en ser l'única ciutat, juntament amb Barcelona, que coordinaria la seva acció metropolitana sense pertànyer a cap comarca

Com a epíleg, voldria comentar que una solució com la que aquí proposo és la que funciona en l'àmbit metropolità de Copenhagen, la pròpia capital — juntament amb una ciutat satèl·lit, Frederiksberg, i tres comarques— articula el seu territori.

Font: RIBA, C. «L'Hospitalet ciutat comarca» En: *El nou Llobregat*, setmanari..., núm. 4 (abril 1988), p.16

ACTIVITATS

- Sabries diferenciar, en funció del que diu l'autor, el que són serveis territorials o col·lectius i el que són serveis personals? Segons l'autor quines implicacions tenen en l'estructuració comarcal?
- Quines raons et sembla que es poden argumentar per convertir l'Hospitalet en un districte de Barcelona?
- Quines raons dóna l'autor per no acceptar la incorporació al Baix Llobregat?
- Dóna la teva opinió sobre la proposta de l'autor.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Propostes d'organització del territori

«To be or not to be»

L'Hospitalet Ciutat-comarca o incorporada al Barcelonès o el Baix Llobregat... «this is the question». L'actual divisió territorial de la Regió 1 no es caracteritza precisament per la coherència del seu model: dues entitats metropolitanes, una per al transport i l'altra per a l'aigua i els residus; una mancomunitat de municipis per tot el que feia la Corporació Metropolitana de Barcelona i que ara no fan les dues entitats esmentades. Superposades a aquests organismes, apareixen les cinc comarques històriques de la regió 1: el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Vallès Oriental, el Vallès Occidental i el Maresme.

...A Catalunya, sota el concepte de comarca hi ha una cultura que va molt més enllà dels criteris emprats per la divisió territorial de Catalunya, ara fa mig segle. La idea d'identitat geogràfica i urbana del territori és tan important com la de «community» o ecosistema social en el que serà la moderna divisió comarcal. Així mateix, la idea d'àrea metropolitana incorpora el concepte de districte metropolità com a àrea d'optimització de serveis plurimunicipals. Una futura organització territorial de l'àrea barcelonesa hauria de passar per la implantació de dos principis bàsics:

- a) Caldria defugir la idea d'autoritat única com a superadora dels conflictes d'interessos que es donen al seu si; únicament una filosofia basada en la coordinació de voluntats, on els municipis siguin protagonistes pot tenir projecció de futur.
- b) Cal fer un esforç en la definició de comarques metropolitanes com a síntesi de les idees de comarca i districte metropolità.

...Des d'una visió del conjunt metropolità, a l'entorn de Barcelona ciutat apareixerien les subcomarques de l'Hospitalet, el Baix Llobregat Sud, i el Barcelonès Nord conformant una primera corona. La segona corona la formarien el Baix Llobregat Nord, el Vallès Oriental i Occidental i el Maresme. Més petites, més denses i més conurbades en la primera corona; i més grans, menys denses i menys conurbades en la segona.

...Des del Baix Llobregat es constaten tres subcomarques: Martorell-Anoia (part del Baix Llobregat situada fora de la Corporació Metropolitana); Baix Llobregat Sud, que incorpora les poblacions de Sant Just i Esplugues; i l'Hospitalet.

...El terme municipal de l'Hospitalet s'incorpora més al pla de Barcelona, amb la part del Delta molt interrelacionada a la Zona Franca del terme municipal barceloní (antigament part integrant del de l'Hospitalet). L'important pes poblacional del municipi —segona ciutat de Catalunya—, el pràctic esgotament del seu sòl urbà i l'estreta conurbació amb Barcelona són elements prou diferencials de l'Hospitalet respecte al Baix Llobregat Sud, però no els únics. La major importància relativa del tèxtil i l'anterior creixement residencial fruit de la immigració —anys 40-50— han donat una estructura urbana amb major pes relatiu dels eixamples respecte als polígons, malgrat operacions de la importància de Bellvitge-el Gornal.

En conseqüència, creiem que la redefinició de la comarca del Baix Llobregat hauria de passar pel reconeixement de tres subcomarques clarament diferenciades, amb alts nivells d'autonomia: l'Hospitalet, el Baix Llobregat Sud i el Baix Llobregat Nord.

Font: ROA, M. «To be or not to be...» En: *El nou Llobregat*: setmanari..., núm. 4 (abril 1988), p.17

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

ACTIVITATS

- Al text es cita la regió 1. Defineix el concepte de regió. Especifica les diferències amb el concepte de província. Cita les altres regions del territori català.
- Defineix el concepte de comarca. Et sembla que amb el temps aquest concepte pot variar? Quines comarques inclou la regió 1?
- Quina és la proposta de l'autor? Sintetitza els seus arguments.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Propostes d'organització del territori

Incorporar l'Hospitalet a la seva comarca natural

L'organització comarcal ha de respondre a les necessitats dels ciutadans i ha d'estar arrelada a la realitat fisiogràfica, històrica i funcional. El resultat ha de ser: un reequilibri territorial, una voluntat d'igualació social i un apropament de les decisions al ciutadà. Si no és així, la Llei d'Ordenació del Territori no serà més que un caprici disfressat de la catalanitat més tradicional i inútil. La LOT no és neutra, i reposar les comarques de 1936 és una solució romàntica al marge dels canvis produïts en aquests cinquanta anys, econòmics, urbanístics, demogràfics i socials.

Durant la Segona República, la ponència d'estudi (promoguda per Pau Vila) inicià el seu treball amb una enquesta a tots els municipis, en la qual aquests municipis expressaven la seva pertinença comarcal. Tots els del Baix, inclosos l'Hospitalet, Esplugues i Sant Just, respongueren reafirmant la seva pertinença, però la macrocefàlia de Barcelona exigia la creació d'una comarca per a la ciutat responnent a les necessitats urbanístiques determinades pel creixement demogràfic dels anys vint. La creació de la comarca del Barcelonès no amagava la voluntat d'integrar els altres cinc municipis a Barcelona. El Barcelonès no és una comarca, sinó la gran ciutat que tendia a engrandir-se des de Barcelona...

Cinquanta anys més tard, Barcelona no ha integrat cap població, malgrat els projectes existents des de la Primera Dictadura i durant la II República. De fet, han sorgit altres alternatives en l'ordenació del territori: el Pla Comarcal de 1953, la Corporació Metropolitana de 1974. L'Hospitalet i moltes altres poblacions de la comarca del Baix Llobregat han estat més influenciades que ningú per les necessitats de Barcelona. Ara, Barcelona és una realitat supracomarcal i hi hem d'incorporar el concepte de comarques metropolitanes. I al contrari, la reposició del Barcelonès és absolutament absurda pel fet que no té en compte els canvis produïts o perquè considera l'Hospitalet un suburbi de Barcelona, una zona residual de la capital.

L'Hospitalet, pel seu volum de població, pot distorsionar la comarca del Baix Llobregat i per tant cal repensar la comarca. De fet, aquesta deu ser una de les raons per les quals els polítics del Baix temen l'Hospitalet, ja que poden pensar que les representacions al consell comarcal podrien trontollar. Cal reestructurar la comarca buscant un reequilibri funcional per als interessos dels ciutadans, diferenciant Nord o Alt-Llobregat, Mig-Centre Llobregat, Delta-Llobregat i Llobregat-Frontissa amb Barcelona, a banda i banda de riu i que implicaria: Sant Feliu, Sant Just, Esplugues, Sant Joan, Cornellà, l'Hospitalet i Sant Boi...

Font: CAMÓS, J. «Incorporar L'Hospitalet...» En: *El nou Llobregat*: setmanari núm. 4 (abril 1988) p.17

ACTIVITATS

- Busca informació sobre com s'establí la divisió territorial de Catalunya durant la II República.
- Per què l'autor considera que hi ha una visió tradicional i romàntica en la llei actual?
- Quin seria l'argument que defensa l'autor? Justifica raonadament la resposta.
- Situa tots els municipis del Baix Llobregat en un mapa de la comarca i fes les diferenciacions que l'autor proposa.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte

Unitat temàtica 19

El fet comarcal

Conclusions sobre les vinculacions territorials de l'Hospitalet

En el terreny històric, ha quedat prou clara la decisió presa durant el període republicà i de guerra de fer front comú amb el Baix Llobregat, tot i alguns problemes tècnics que feien dubtar dirigents. En el franquisme, al marge de les iniciatives sorgides de Barcelona, alguns certs dirigents de la ciutat van intentar conjuntar interessos i solucions amb els pobles del Baix Llobregat.

Pel que fa a les relacions dels ciutadans de l'Hospitalet amb l'entorn més immediat, queda clara l'íntima relació que s'estableix amb Barcelona. Dels hospitalencs que surten de l'Hospitalet per treballar o estudiar, el 72% es desplacen a Barcelona, [...] dels que surten de Barcelona, el 24,5% ho fan venint a l'Hospitalet. A més d'aquesta relació l'Hospitalet és el segon centre receptor de població del Baix Llobregat després de Barcelona. No hi ha cap relació, però, amb el que anomenem Barcelonès-Nord.

La ciutat de l'Hospitalet té unes característiques sociològiques homologables a les de les ciutats del Baix Llobregat, exceptuant els petits nuclis agraris i el cas de Sant Just Desvern (residencial). En aquest nivell la problemàtica és molt diferenciada de la de Barcelona. Els indicadors que hem utilitzat són coincidents i ho indiquen molt clarament.

Fins ara l'acció administradora de les diferents institucions públiques ha demostrat no saber què fer amb la nostra ciutat, encara que s'observa en molts serveis, especialment de la Generalitat, que el nostre municipi no participa del Barcelonès, i si en diferents subdivisions del Baix Llobregat. En aquest sentit, és d'especial interès la consulta del mapa sanitari.

Les organitzacions privades han pres també direccions diferents, partits i sindicats han optat majoritàriament per considerar l'Hospitalet com ciutat-comarca o per integrar-se al Barcelonès. En el cas de les organitzacions de caire econòmic (botiguers, empresaris) hi ha la tendència a agrupar-se amb els homòlegs del Baix Llobregat. En el conjunt de grans empreses de serveis, la tendència també és a agrupar-se amb els municipis del Baix.

En definitiva, aquest conjunt de dades i informacions fan palesa la gran incertesa que encara avui manté l'Hospitalet sobre la seva ubicació al mapa comarcal de Catalunya.

Font: SANTACANA, C. «Vinculacions territorials de l'Hospitalet de Llobregat» En: *Quaderns d'estudi*, CEL'H, núm.5 (juny 1988), p.64-105

ACTIVITATS

- Busca informació sobre el període republicà i la Guerra Civil a fi d'observar la posició municipal en relació al fet comarcal.
- Podem treure'n cap conclusió a partir de les dades de mobilitat?
- Aquest article fou publicat l'any 1988. Informa't sobre el tipus d'organitzacions que s'hi citen i verifica si avui tenen els mateixos criteris.
- Es podria fer un treball d'enquesta sobre què opina la diversa població de la ciutat sobre les vinculacions de l'Hospitalet.

1r Cicle ESO

2n Cicle ESO

MARC TEMÀTIC

1

El medi físic

MARC TEMÀTIC

2

Demografia

MARC TEMÀTIC

3

Activitats
econòmiques

MARC TEMÀTIC

4

Territori, conflicte
i poder